

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ
ANABİLİM DALI**

TÜRKİYE'DE MİLLETVEKİLLİĞİ VE MİLLETVEKİLLERİNİN

ÖZLÜK HAKLARI

Yüksek Lisans Tezi

Mehmet Ali YAVUZ

Ankara, 2020

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ
ANABİLİM DALI**

TÜRKİYE'DE MİLLETVEKİLLİĞİ VE MİLLETVEKİLLERİNİN

ÖZLÜK HAKLARI

Yüksek Lisans Tezi

Mehmet Ali YAVUZ

Tez Danışmanı

Doç. Dr. İpek ÖZKAL SAYAN

Ankara, 2020

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne

Doç. Dr. İpek ÖZKAL SAYAN danışmanlığında hazırladığım “TÜRKİYE’DE MİLLETVEKİLLİĞİ VE MİLLETVEKİLLERİNİN ÖZLÜK HAKLARI (Ankara, 2020)” adlı yüksek lisans tezimdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu, başka kaynaklardan aldığım bilgileri metinde ve kaynakçada eksiksiz olarak gösterdiğimi, çalışma sürecinde bilimsel araştırma ve etik kurallarına uygun olarak davrandığımı ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

Tarih:

Adı-Soyadı ve İmza

Mehmet Ali YAVUZ

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	i
KISALTMALAR CETVELİ.....	v
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

PARLAMENTO KAVRAMI, PARLAMENTO ÜYELİĞİ VE TÜRKİYE'DE MİLLETVEKİLLİĞİ

1. PARLAMENTO VE PARLAMENTO ÜYELİĞİ KAVRAMLARI	4
1.1. Parlamento Kavramı ve Ortaya Çıkışı	5
1.1.1. Dünyada Parlametonun Ortaya Çıkışı	7
1.1.2. Türkiye'de Parlametonun Ortaya Çıkışı.....	11
1.2. Parlamento Üyeliği Kavramı ve Ortaya Çıkışı	16
1.2.1. Dünyada Parlamento Üyeliğinin Ortaya Çıkışı.....	17
1.2.2. Türkiye'de Parlamento Üyeliğinin Ortaya Çıkışı.....	19
2. TÜRKİYE'DE MİLLETVEKİLLİĞİ.....	21

İKİNCİ BÖLÜM

MİLLETVEKİLLERİNİN STATÜSÜ

1. MİLLETVEKİLLİĞİ SIFATININ KAZANILMASI SÜRECİ	24
1.1. Milletvekilliği Seçilme Yeterliliği	24
1.1.1. Vatandaşlık	26
1.1.2. Yaş.....	28
1.1.3. Eğitim	29
1.1.4. Askerlik	30
1.1.5. Kısıtlılık.....	31
1.1.6. Kamu Hizmetlerinden Yasaklı Olmamak	32
1.1.7. Belli Suçlardan Hüküm Giymemiş Olmak.....	34
1.1.8. Devam Eden Diğer Görevler (Bazı Görevlerde Bulunmamak).....	37
1.2. Milletvekili Sifatının Kazanılması	39
1.2.1. Kazanılma Anı.....	39
1.2.2. And İçme ve Göreve Başlama	42

2. MİLLETVEKİLLİĞİ SIFATININ KAYBEDİLMESİ (SONA ERMESİ)	44
2.1. Milletvekilliğinin (TBMM Kararı Olmaksızın) Kendiliğinden Sona Erdiği	
Durumlar	45
2.1.1. Ölüm	45
2.1.2. Seçim Döneminin Sona Ermesi	46
2.1.3. Milletvekilinin Cumhurbaşkanı Seçilmesi	47
2.1.4. Vatandaşlığın Kaybı	48
2.2. Milletvekilliğinin TBMM’de Alınan Karar Üzerine Sona Erdiği	
Durumlar	50
2.2.1. İstifa	50
2.2.2. Bağdaşmayan Görev veya Hizmette Israr	51
2.2.3. Devamsızlık	53
2.3. Milletvekilliğinin Mahkeme Kararının Bildirimi Üzerine Sona Erdiği	
Durumlar	55
2.3.1. Kesin Hüküm Giyme	55
2.3.2. Kısıtlanma	56
2.4. Milletvekilliğinin YSK Kararı Üzerine Sona Erdiği Durumlar	57
3. MİLLETVEKİLLERİNE SAĞLANAN MUAFİYETLER (YASAMA BAĞIŞIKLIKLARI)	60
3.1. Yasama Dokunulmazlığı	62
3.1.1. Yasama Dokunulmazlığının Amacı ve Kapsamı	62
3.1.2. Yasama Dokunulmazlığının İstisnaları	66
3.1.3. Yasama Dokunulmazlığının Kalkması (Sona Ermesi)	66
3.2. Yasama Sorumsuzluğu	69
3.2.1. Yasama Sorumsuzluğunun Amacı	70
3.2.2. Yasama Sorumsuzluğunun Kapsamı	71
4. MİLLETVEKİLLİĞİ İLE BAĞDAŞMAYAN İŞLER	73

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MİLLETVEKİLLERİNİN ÖZLÜK HAKLARI

1. MİLLETVEKİLLERİNİN MALİ HAKLARI	79
1.1. Ödenek	81
1.1.1. Ödenek Verilmesinin Tarihsel Gelişimi	81
1.1.1.1. Cumhuriyetin İlk Yıllarında Ödenek ve Yolluklar	81
1.1.1.2. 1924 Anayasası Döneminde Ödenek ve Yolluklar	83

1.1.1.2.1. Ödenek ve Yollukların Kanunla Düzenlenmesi.....	83
1.1.1.2.2. Ödeneklerin Hesaplanmasında Devlet Memuru Maaşı Kıstası Getirilmesi	84
1.1.1.3. 1961 Anayasası Döneminde Ödeneklerin Hesaplanmasında Getirilen Kıstasta Yapılan Değişiklik: “En Yüksek Gösterge Tutarı”	85
1.1.1.4. 1982 Anayasası Dönemi ve Ödeneklerin Hesaplanmasında Getirilen “En Yüksek Devlet Memuru” Kıstasında Yapılan Değişiklik	90
1.1.2. Ödenek Verilmesinde Mevcut Durum.....	93
1.2. Yolluk.....	100
1.2.1. Yolluk Verilmesinde Tarihsel Gelişim.....	101
1.2.2. Yolluk Verilmesinde Mevcut Durum	104
1.3. Harcırah.....	105
1.3.1. Harcırah Verilmesinde Tarihsel Gelişim.....	106
1.3.2. Harcırah Verilmesinde Mevcut Durum	108
2. MİLLETVEKİLLERİNİN SOSYAL (GÜVENLİK) HAKLARI.....	110
2.1. Emeklilik.....	110
2.1.1. Milletvekili Emekliliğinde Tarihsel Gelişim.....	111
2.1.1.1. 1924 Anayasası Döneminde Emeklilik Hakkı.....	111
2.1.1.2. 1961 Anayasası Döneminde ve Emeklilik Hakkının İlk Kez Kazanılması	115
2.1.1.3. 1982 Anayasası Döneminde Emeklilik Hakkı, İmtiyazlar, İptaller ve Anayasal Güvence	117
2.1.2. Milletvekillerinin Emekliliğinde Mevcut Durum.....	123
2.2. Tedavi Yardımı	128
2.2.1. Tedavi Yardımında Tarihsel Gelişim	128
2.2.2. Tedavi Yardımında Mevcut Durum	129
2.3. Ölüm Yardımı	132
2.3.1. Ölüm Yardımında Tarihsel Süreç.....	132
2.3.2. Ölüm Yardımında Mevcut Durum	134
3. MİLLETVEKİLLERİNİN DİĞER HAK VE İMKANLARI.....	136
3.1. Ulaşım Ödemeleri	136
3.2. İletişim Ödemeleri.....	139
3.3. Yardımcı Personel İstihdamı.....	141

3.4. Diplomatik Pasaport İmkanı	144
3.5. Silah Bulundurma ve Taşıma İzni	148
3.6. Trafik Cezası Yazılmaması	150
3.7. İzin ve Tatil Hakkı	158
SONUÇ	162
KAYNAKÇA	172
EKLER	185
Ek-1. Milletvekillerine, Yasama Organı Eski Üyelerine, Dışarıdan Atandıkları Bakanlık Görevi Sona Erenlere Tedavi Yardımı Yapılmasına Dair Yönetmelik.....	185
Ek-2. Milletvekillerinin Yasama Faaliyetlerinde Sözleşmeli Olarak Çalıştırılacak Danışman, İkinci Danışman ve İlave (Yardımcı) Personel Hakkında Hizmet Sözleşmesi Esasları	201
Ek-3. İçişleri Bakanlığı'nın (Emniyet Genel Müdürlüğü) "TBMM Üyeleri, Hakim, Savcı, Diplomatik Dokunulmazlığı Olan Kişiler Hakkında Trafik Cezası Uygulaması" konulu 2005 yılı Genelgesi.	206
Ek-4. İçişleri Bakanlığı'nın (Emniyet Genel Müdürlüğü) "Milletvekillerinin Trafik İhlalleri Hakkında Yapılacak İşlemler" konulu 2012 yılı Genelgesi.	207
Ek-5. Milletvekillerine Yazılan Trafik Cezalarının Sulh Ceza Mahkemeleri Tarafından İptal Edilmesine Ait Karar Örnekleri	211
ÖZET	212
ABSTRACT	213

KISALTMALAR CETVELİ

a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.k.	: Adı geçen karar
a.g.t.d.	: Adı geçen tutanak dergisi
AÜHF	: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi
AÜHFD	: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
AÜSBF	: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi
AÜSBFD	: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi
AY	: Anayasa
AYM	: Anayasa Mahkemesi
AYMK	: Anayasa Mahkemesi Kararı
B	: Birleşim
Bkz.	: Bakınız
C	: Cilt
CSTD	: Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi
Çev.	: Çeviren
D	: Dönem
Der.	: Derleyen
DMTD	: Danışma Meclisi Tutanak Dergisi
E	: Esas
E.T	: Erişim Tarihi
GÜHFD	: Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
GÜSBE	: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
İçt.	: Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü
K	: Karar
K.T	: Karar Tarihi

KHK	: Kanun Hükümünde Kararname
MBK	: Milli Birlik Komitesi
Md.	: Madde
MMTD	: Millet Meclisi Tutanak Dergisi
RG	: Resmî Gazete
S	: Sayı
S. Sayısı	: Sıra Sayısı
s.	: Sayfa
SGKK	: Sayıştay Genel Kurulu Kararı
T	: Tarih
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TBMMTD	: Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi
TY	: Toplantı Yılı
YHGKK	: Yargıtay Hukuk Genel Kurulu Kararı
YSK	: Yüksek Seçim Kurulu
YSKK	: Yüksek Seçim Kurulu Kararı
YY	: Yasama Yılı

GİRİŞ

Demokrasinin gereği olan millet egemenliği, milletin temsil edildiği parlamentonun ülke yönetiminde gerçek anlamda egemen kılınabilmesine bağlıdır. Parlamento egemenliği ise her Őeyden önce parlamentonun bağımsızlığıyla sağlanabileceken; bu da, parlamentoda milleti ve milli iradeyi temsil etmekle ve yürütme organını denetlemekle görevli olan milletvekillerinin, yürütme organına ve üçüncü kişilere karşı nakdi ve hukuki araçlarla bağımsızlığının sağlanması ile gerçekleŐebilecektir. Diğer bir ifadeyle milletvekillerinin, kendilerine verilen görev ve yetkileri yerine getirirken güven içinde çalıŐabilmeleri ve statülerine uygun makul bir hayat düzeyini sürdürebilmeleri için hukuki güvencelerle birlikte mali ve sosyal bazı imkanlara ve güvencelere ihtiyaçları olacaktır.

Diğer yandan, parlamentonun ve milletvekillerinin görevlerindeki etkinliği bir bütün olarak kendilerine tanınan yasama dokunulmazlığı, yasama sorumsuzluğu ve özlük hakları gibi imkanlara, haklara ve araçlara bağlıdır. Dolayısıyla milletvekillerine sağlanacak tüm bu imkanların, hakların ve araçların yerinde ve ihtiyaçları karŐılayacak lde sunulması, milli iradenin parlamentoda layıkıyla tecelli edebilmesi açısından büyük önem taşımaktadır.

Bu amaçlarla dünyada ve Türkiye’de parlamento üyelerine, görevlerini tam zamanlı olarak ve etkin bir Şekilde yerine getirebilmeleri için bir yandan çeşitli hukuki korunma araçları (yasama bağışıklıkları) diğer yandan mali ve sosyal haklar ile imkanlar sağlanmaktadır. Türkiye’de milletvekillerine tanınan bu haklardan yasama sorumsuzluğu ile yasama dokunulmazlığı anayasal güvenceler olup milletvekillerinin hukuki zırhları mahiyetindedir. Diğer taraftan denek, yolluk ve harcırah gibi bazı imkanlar nakdi; emeklilik, tedavi yardımı ve ölüm yardımı gibi bazı haklar ise sosyal koruma sağlar niteliktedir. Bunların yanı sıra milletvekillerine sağlanan ulaşım ve iletişim kolaylıkları,

diplomatik pasaport ve yardımcı personel tahsisi gibi bazı imkanlar ise, daha çok görevlerindeki etkinliklerini artırmaya yönelik araçlar mahiyetindedir.

Parlamento üyelerine sağlanan hukuki, nakdi ve sosyal nitelikteki bu hak ve imkanlar milletin temsili aşamasında bu derece önem taşımaya rağmen, özellikle mali ve sosyal imkanları bugüne kadar akademik dünyada yeterince değerlendirilmediği gibi kamuoyu nezdinde de sık sık eleştirilere tabi tutulmuştur. Birçok ülkede olduğu gibi ülkemizde de merak uyandıran milletvekillerinin hukuki statülerinin yanında özellikle özlük haklarının açıklığa kavuşturulmasındaki ihtiyaç bizi bu çalışmayı yapmaya sevk etmiştir.

Bu nedenlerle, parlamento üyeliği görevinin gereği olarak TBMM üyelerine sağlanan hak ve imkanların özlük hakları olarak topluca ortaya konulması ve değerlendirilmesi hem oylarıyla milletvekillerini TBMM’de görevlendiren halkın bilgilendirilmesi açısından, hem de akademik yazındaki bu konudaki eksikliğin giderilmesi açısından önem arz etmektedir.

Bahsedilen ihtiyaçlardan yola çıkılarak hazırlanan “*Türkiye’de Milletvekillerinin Özlük Hakları*” adlı bu çalışmada; milletvekilliği sıfatının kazanılması, kaybedilmesi ve görevleri süresince milletvekillerine sağlanan yasama bağımsızlıklarının ortaya konulması; kuruluşundan günümüze kadar TBMM üyelerine sağlanan özlük haklarının hangi gerekçelerle verildiğinin, bu süreçte geçirdiği yasal gelişimin ve günümüzde tam olarak neleri kapsadığının ortaya konulması ve mevcut hakların yer yer kritiğe tabi tutulması amaçlanmıştır.

TBMM üyelerine tanınan hak ve imkanlarda bugünkü duruma bir anda değil uzun bir zaman içinde gelinmiş olması -bugünün daha iyi değerlendirebilmesi için- tarihi süreçte neler yaşandığını ortaya koymamızı zorunlu kılmıştır. Çalışma, bu yönüyle milletvekillerinin özlük hakları konusunda hem geçmiş tarihe ışık tutacak, hem de dağınık halde bulunan mevzuatı nedeniyle hakim olunamayan konuyu açıklığa kavuşturacaktır.

Bu çerçevede, “Parlamento Kavramı, Parlamento Üyeliği ve Türkiye’de Milletvekilliği” başlıklı birinci bölümde öncelikle; parlamento kurumunun ve parlamento üyeliğinin ortaya çıkışı ile bu süreçteki işlevleri ortaya konularak, parlamento üyelerine tanınan ayrıcalıklı statünün ve bu kapsamdaki özlük haklarının arka planına dair kavramsal bir temel oluşturulmaya çalışılmıştır.

İkinci bölümde; milletvekilliği sıfatının hangi hallerde başlayıp hangi hallerde biteceği detaylı olarak ortaya konulacak olup, görevleri esnasında hangi işleri yapamayacakları ve görevleri esnasındaki en önemli korunma araçlarından olan yasama bağışlıkları, milletvekilliği statüsü ve görev gereği tanınan özlük hakları kapsamında ortaya konulmuştur.

Milletvekillerinin Özlük Hakları başlıklı üçüncü bölümünde ise; TBMM üyelerine görevlerini tam zamanlı olarak yapabilmeleri ve bu süreçteki ihtiyaçlarını karşılayabilmeleri için verilen ödenek ve yolluklar ile harcırahlar, görevleri esnasında veya sonrasında karşılaşılabilecekleri bazı risklere karşı sosyal güvenlik kapsamında bu kişilere sağlanan güvenceler, en son olarak da görevlerini daha etkin bir şekilde yerine getirebilmeleri için kurumsal olarak sağlanan araçlar ve imkanlar ele alınmıştır. Çalışmanın bu bölümünde, incelenen her bir konunun ilk önce yasal gelişim sürecinin aydınlatılması, sözkonusu imkanın hangi evrelerden geçerek bugüne geldiğinin açıklığa kavuşturulması ve sonrasında ise mevcut durumunun ortaya konulması şeklinde bir sistematik izlenmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

PARLAMENTO KAVRAMI, PARLAMENTO ÜYELİĞİ VE TÜRKİYE'DE MİLLETVEKİLLİĞİ

Parlamento kurumu ve parlamento üyeleri, halkın devlet yönetiminde söz sahibi olabilmelerini öngören demokrasinin en temel yapılarından birisidir. Bu anlamda parlamento ve parlamento üyeleri, halkın devlet yönetiminde fiilen olmasa da dolaylı (temsili) olarak yer alabilmesine imkan tanıyan araçlar konumundadır.

Günümüzde böyle bir konumda bulunan ve devlet yönetimi ile devleti oluşturan halk için büyük önem taşıyan parlamento kurumunun ve parlamento üyeliğinin bir bütün olarak açıklığa kavuşturulması ve bu kapsamda ülkemizde TBMM üyeliğinin sahip olduğu statüsü ile birlikte ortaya konulması büyük önem taşımaktadır.

Bahsedilen amaçla, bu bölümde öncelikle parlamento kavramı ve parlamentonun ortaya çıkış süreci, dünyada parlamento üyeliği ve Türkiye'de parlamento üyeliğinin (milletvekillerinin) gelişim serüveni açıklığa kavuşturulacak olup; kendilerine tanınan özel statünün ve özlük haklarının temel gerekçesi ortaya konulmaya çalışılacaktır.

1. PARLAMENTO VE PARLAMENTO ÜYELİĞİ KAVRAMLARI

Parlamento kurumu ve parlamento üyeliği toplumsal bir ihtiyaç olarak ortaya çıkmakla birlikte, parlamento üyelerinin bu süreçte üstlendikleri bazı görevler onlara belli imkanlar tanınmasını da gerektirmektedir.

Bu amaçla, parlamento kurumunun ve buna paralel olarak parlamento üyeliğinin hangi toplumsal ihtiyaçlar nedeniyle ortaya çıktığı ile bu süreçte hangi işlev ve görevler üstlendiği ortaya konularak, bu kişilere tanınacak ayrıcalıklı statüsünün ve bu kapsamdaki özlük hakların nedenlerine dair kavramsal bir temel oluşturulacaktır. Daha sonra ise bu

kapsamda parlamento üyelerinin, görevleri gereği sahip olması gereken hak ve imkanlar genel olarak ortaya konulacaktır.

1.1. Parlamento Kavramı ve Ortaya Çıkışı

“Parlamento” kavramı, Fransızca “konuşmak” (*parler*) kökünden türemiş olup “konuşulan yer” anlamına gelmektedir. Dilimize İtalyanca’dan geçen parlamento kavramı, Fransızca’da “parlament”, İngilizce’de “parliament”, Almanca’da “parlament”, İtalyanca’da “parlamento”, İspanyolca’da “parlamento” şeklinde ifade edilmektedir.¹ Türkiye’de 1876 Anayasası ile hayatımıza giren parlamento, “Meclis-i Umumi”, “Meclis”, “Büyük Millet Meclisi” ve “Türkiye Büyük Millet Meclisi” gibi farklı şekillerde adlandırılmıştır.²

Parlamento kavramı siyasi ve hukuki açıdan tanımlanabilir. Siyasi bakımdan parlamento, halkın siyasi temsil yoluyla devlet yönetiminde dolaylı olarak yer aldığı bir organdır. Bu anlamda parlamento halkın talep ve ihtiyaçlarının yapılacak kanunlar vasıtasıyla karşılanması, hükümetin icraatlarını denetleyip yolsuz eylemleri engelleyen bir mekanizmadır. Hukuki bakımdan parlamento ise, devletin toprakları üstünde yaşayan herkesin uymaya mecbur kıldığı kuralları koyan ve kaldıran yani devletin iradesini kanun şeklinde gerçekleştiren organdır.³

Genel olarak bakıldığında parlamentolar, temsil ilişkisine dayanan demokratik yasama meclisleridir. Parlamentolar, yasama görevini yerine getiren siyasi üst yapı kurumlarıdır ve hukuk düzeninin ana kurallarını anayasalar ve kanunlar aracılığıyla belirleyip sınırlarlar. Yürütme organı ise, Anayasa ve kanunlarla sınırlanan alanda tüzük

¹ Rahmi KUMAŞ, **Parlamentonun Boyutları**, Çağdaş Yayınları, İstanbul, 1985, s. 51.

² Meclis kavramı ise Arapça oturmak anlamına gelen *celese* kökünden türemiş olup, parlamento kavramından farklı olarak, “oturulanlarla birlikte oturulan yer” anlamına gelmektedir. Bkz. İrfan NEZİROĞLU, **Türk Parlamento Hukukunun Temel Kavramları**, Ankara, 2008, s. 361.

³ Miceli VINCENZO, **Modern Parlamentolar** (Çev. Atıf AKGÜÇ), Ulus Basımevi, Ankara, 1946, s. 15-16.

ve yönetmeliklerle faaliyetlerini yerine getirir.⁴ Bunun yanı sıra parlamentolar, toplumun fikir platformu olup vatandaşların devlet yöneticilerine seslerini duyurduğu, hükümet politikalarının tartışıldığı ve bu şekilde hükümetin denetlendiği yerlerdir.⁵

Gelişmeye başladıkları ilk dönemlerde parlamentolar için kullanılan “konuşulan yer” tabiri, bu kurumun mahiyetini ortaya koyan en iyi ifadelerden biridir. O dönemlerde henüz içinde buldukları toplumu temsil görevini üstlenmemiş olan parlamentolarda, toplumu yönetmeyi doğal hakları olarak gören asiller (parlamentolar) bir araya gelerek görüş alışverişinde bulunur ve toplumun ortak sorunlarına çözüm ararlardı.⁶

İnsanoğlunun tarih boyunca temsil niteliğine en uygun kurumları olan parlamentolar, sosyal ve ekonomik koşulların değişimiyle birlikte değişime uğrayıp gelişmişlerdir.⁷

Parlamento kurumu, farklı ülkelerde farklı toplumsal ihtiyaçların bir neticesi olarak varlık kazanmıştır. Bu süreçte ortaya çıkan farklılıkların bir neticesi olarak, parlamento kurumundan olan beklentilerde ve ona atfedilen değerlerde de farklılıklar olmuştur.

Dünyada parlamentonun kurumsal nitelik kazanmasında etkili olan toplumsal gerekçelerle ülkemizdeki toplumsal gerekçeler aynı olmamıştır. Bunun bir neticesi olarak, bu kuruma atfedilen değer ve yerine getireceği beklenen işlevlerinde de farklılıklar görülebilmektedir. Parlamento kurumunun bu süreçte üstendiği veya ona atfedilen görev ve yetkilerin ortaya konulmasıyla, bu kurumun çalışmasını sağlayacak üyelerine verilecek hak ve imkanların da anlam kazanacağını düşünmekteyiz.

⁴ Kumaş (1985), s. 52-53.

⁵ Philip NORTON (Ed.), “Introduction: The Institution of Parliaments”, **Parliaments and Governments in Western Europe**, Frank Cass Publishers, London, 1998, s. 1.

⁶ İlder TURAN, “Parlamentoların Etkinliği ve Türkiye Büyük Millet Meclisi”, **Devlet Reformu TBMM'nin Etkinliği**, TESEV Yayını, İstanbul, 2000, s. 15.

⁷ Ahmet N. YÜCEKÖK, **Türkiye’de Parlamento’nun Evrimi**, AÜSBF Yayını, Ankara, 1983, s. 3.

1.1.1. Dünyada Parlamantonun Ortaya Çıkışı

Dünyada parlamento kavramının doğuşunu Eski Yunan doğrudan demokrasi uygulamalarından başlatmak mümkündür⁸. Günümüz modern devletlerinin gelişim çizgisi izlendiğinde Eski Yunan'da örnekleri görülen doğrudan demokrasi uygulamalarını, mutlak monarşiye dayalı imparatorluk yapılarının takip ettiği görülmektedir. Zaman içinde devletlerin modernleşmesi sürecinde mutlak monarşilerin sınırlandırılmasına yönelik girişimler olmuştur. Bu girişimlerde önemli roller üstlenerek ortaya çıkan parlamentolar, zamanla kurumsal olarak dönüşüm geçirmiştir.⁹

Modern anlamda parlamento ilk olarak Ortaçağ İngiltere'sinde ortaya çıkmıştır. Ortaçağ İngiltere'sinde krallar ile aristokratlar arasında fikir alışverişi yapmayı ve iletişim kurmayı sağlayan kurumlara duyulan ihtiyaç, parlamentoların ortaya çıkış sürecinde önemli bir başlangıç olmuştur.¹⁰

Kralın ilk başta büyük toprak sahipleri (feodal beyler) ile istişari amaçla yaptığı konsey¹¹ (*concilium*) toplantıları, zamanla baronların, yüksek rütbeli din adamlarının, şövalyelerin ve burjuva temsilcilerinin de katılımıyla "büyük konsey" (*Magnum Concilium*) olarak anılmış ve 13'üncü yüzyıldan sonra bu toplantılara kilise temsilcilerinin de katılımıyla bu konsey "Parlamento" adını almıştır.¹² Konsey her ne

⁸ Eski Yunan Site Devletlerinde (Polis) halkın siyasal konularda karar alma mekanizmalarına doğrudan katıldığı kurumlar oluşturulmuştur. Eski Yunan Sparta Polisinde 30 yaşını doldurmuş tüm yurttaşların katıldığı *Apella* adındaki halk meclisi, Atina Polisinde soylulardan oluşan *Areopagus* adındaki kurul ile tüm sınıflardan yurttaşların katılabildiği, kanun yapma yetkisine sahip *Ekklesia* (halk meclisi) adındaki kurumlar Eski Yunan'daki doğrudan demokrasi uygulamalarının örnekleridir. Bkz. Mehmet Ali AĞAOĞULLARI, **Eski Yunan'da Siyaset Felsefesi**, V Yayınları, Ankara, 1989, s. 14-18.

⁹ İter TURAN, "Parlamenter Demokraside Denetim İşlevi ve Türkiye", **AÜSBFD**, C: 33, S: 1, 1978, s. 2.

¹⁰ Anglo-Sakson Krallığı döneminde İngiltere'de her krallıkta "*Witan*" adı verilen ve danışma kurulu niteliği taşıyan meclisler vardı. Kraliyetin ileri gelenleri, kontları ve baronları ile kralın müşavirleri ile yüksek rütbeli subaylarından oluşan ve kraldan sonraki en yüksek otoriteyi temsil eden bu mecliste kraliyeti ilgilendiren önemli konular görüşülürdü. Kral zaman zaman bu meclisi toplar, önemli konuları tartışır, fikirlerine danışır hatta tavsiye ve olurlarını alarak ülkeyi yönetirdi. Bkz. İlhan ARSEL, **Türk Anayasa Hukukunun Umumi Esasları**, Mars Matbaası, Ankara, 1965, s. 91.

¹¹ Konseyin görevleri krala danışmanlık yapmanın yanı sıra, yüksek mahkeme görevi ile kral tarafından talep edilen vergilerin miktarlarını belirleme, onaylama ve bu vergilerin toplanması için gerekli önlemlerin alınması idi. Bkz. Esat ÇAM, **Devlet Sistemleri**, Der Yayınları, İstanbul, 1987, s. 16.

¹² Çam, a.g.e., s. 16-17.

kadar istişari bir organ niteliği taşımış olsa da, önemli bir ferman çıkarılacağında ya da önemli bir dava karara bağlanacağında kendisine danışılması zorunlu bir kurum olarak kabul görmüştür.¹³

1295 yılında İngiliz monarşisini meşrutileştirmek için adımlar atılmış bu amaçla parlamentoda baronlar, kontlar ve ruhban sınıfının ileri gelenlerinin yanında şehirlerden ve kasabalardan gelen temsilcilere de yer verilerek daha geniş temsile dayanan bir parlamento oluşturmuştur. “Model Parlamento” (*Model Parliament*) olarak adlandırılmış olan bu kurum, parlamentonun kökleşmesi bakımından başlangıç olarak kabul edilmektedir.¹⁴ 1295 tarihli bu Model Parliamentonun kuruluşu, İngiltere’de Parliamentonun kesin kuruluş tarihi olarak kabul edilebilir. İngiltere’de Parlamento bu tarihten itibaren günümüze kadar devamlı olarak varlığını sürdürmüştür.¹⁵

Bu süreçte kralın mutlak iktidarını sınırlandırıcı ve parlamentonun yetkilerini ekinliğini artırıcı gelişmeler de meydana gelmiştir. 1215 yılında imzalanan Büyük Hürriyet Ferman’ı (*Magna Carta Libertatum*) ile birlikte bazı konularda kralın mutlak iktidarı sınırlandırılmış¹⁶, 1628 yılında Haklar Bildirisi (*Petition of Rights*) ile kralın mutlakiyetçi tutum ve eğilimlerinin sınırlandırılması sağlanmış, 1689 yılında Haklar Bildirisi (*Bill Of Rights*) ile kralın bireysel kararlarının sınırlandırılması amaçlanmıştır.¹⁷

Kısacası mutlak monarşi geleneğinin sürdüğü İngiltere’de parlamento, 12’nci yüzyıldan 17’nci yüzyıla kadar süren, kralın mutlak iktidarını sınırlandırma girişimleri

¹³ Kemal GÖZLER, “İngiltere’de Parlamento Neden ve Nasıl Ortaya Çıktı: Malî Hukukun Anayasa Hukukundan Eskiliği Üzerine Bir Deneme”, Prof. Dr. Mualla Öncel’e Armağan, **AÜHF Yayınları**, Ankara, 2009, C: 1, s. 366-367.

¹⁴ ARSEL (1965), s. 95-96.

¹⁵ GÖZLER (2009), s. 368.

¹⁶ Magna Carta temel hak ve özgürlükler, yargı, hakimlerin ve yüksek memurların atanması gibi konularda kralın yetkilerini sınırlandırıcı çeşitli hükümler içerse de, bunlardan en önemlisi Konsey’in (*Magnum Concilium*) onayı olmaksızın (istisnai vergiler dışında) halktan vergi toplanamaması ilkesinin benimsenmesi olmuştur. Arsel (1965), s. 95.

¹⁷ ÇAM (1987), s. 16-21;

Haklar Bildirisi ile egemenliğin millettten kaynaklandığı ve doğrudan doğruya millete ait olduğu kabul edilmiştir. Zira kral, İngiliz milletini temsil eden parlamento ile yapmış olduğu anlaşma uyarınca tahta çıkmış ve görevi süresince bazı şartları yerine getirmeyi kabul etmiştir. Bkz. ARSEL, a.g.e., s. 104.

sonucu ortaya çıkmıştır. Kültürel ve yapısal olarak İngiltere’de doğup gelişen ve zamanla kurumsallaşan parlamento, diğer ülkeler tarafından da benimsenerek yayılmıştır.

İngiltere’de bu gelişmeler sonucunda oluşan modern anlamda parlamento, Avrupa Kıtasında ancak bir yüzyıl sonra Fransız Devrimi ve Ulusal Meclis ile ortaya çıkmıştır. 18. yüzyılda Fransa maliyesinde yaşanan zorluklar, aydınlanma çağının etkisiyle ortaya çıkan düşünce ortamı, Amerika Birleşik Devletleri’nin bağımsızlığına kavuşması ve yayımlanan Bağımsızlık Bildirgesi’ndeki ilkelerin Fransa’da karşılık bulması, ülkede var olan sosyal adaletsizlik ve yoksulluk gibi iç ve dış faktörler Fransız İhtilali’nin gerçekleşmesinde etkili olmuştur.¹⁸ Fransız ihtilali sonrasında artık kralın sınırsız yetkilerinin olamayacağı, bununla birlikte kralın icraatının halkın temsilcilerinden oluşan ve yasama yetkisini elinde bulunduracak olan bir parlamento tarafından denetlenmesinin gerektiği görüşü kabul edilmiştir. Bunun üzerine kurulan ilk parlamento, 1789 da İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi’ni ilan etmiş ve kendisini “*Millet Meclisi*” olarak ortaya koymuştur. Bu Meclis, 1791 yılında yeni bir anayasa kabul ederek bundan sonra kralın mutlak değil meşruti bir yetkiye sahip olduğunu, yasama yetkisinin Millet Meclisi’ne ait olacağını belirlemiştir.¹⁹

Modern parlamentonun doğumuna bir ölçüde kaynaklık eden Fransa Millet Meclisi diğer Avrupa ülkelerinde de taklit edilerek benimsenmişti. Fransız İhtilali’nden sonra tüm bu ülkelerde de modern temsili parlamentolar oluşmaya başlanmıştır.²⁰

19. yüzyılda Fransız İhtilali’nin ve İngiliz parlamentarizminin etkisiyle parlamentolar bütün Avrupa demokrasilerinde vazgeçilmez birer anayasal kurum haline

¹⁸ Michael G. ROSKIN, **Çağdaş Devlet Sistemleri: Siyaset, Coğrafya, Kültür**, 4. Baskı, Adres Yayınları, Ankara, 2013, s. 108.

¹⁹ Yılmaz ALTUĞ, **Parlamento Hukuku**, Çağlayan Kitabevi, İstanbul, 2003, s. 22.

²⁰ VINCENZO (1946), s. 40-41; Şeref İBA, **Parlamento Hukuku**, Yenilenmiş 4. Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2010. s. 4; Erdal ONAR, “Batıda ve Türkiye’de Demokrasi Kavramının Tarihi ve Gelişimi”, **Milli Egemenlik ve Demokrasi Kurultayı**, TBMM Kültür Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, No:77, Ankara, 1995, s. 43-56.

gelmiştir.²¹ Parlamentolar her tür devlet rejiminde yer alabilen kurumlar olmakla birlikte, demokratik rejimlerin en temel unsurlarından birisi olmuşlardır.²²

Parlamentoların üç farklı fonksiyonu ortaya çıkmaktadır. Birincisi, parlamentolar içinde buldukları toplumdaki çeşitli fikir ve görüşlerin temsilciliği görevini yerine getirirler, bu anlamda toplumsal taleplerin kanun yapıcılara ulaştırıldığı bir mekanizmanın parçasıdır. İkincisi, parlamentolar kanun yapım sürecini denetlerler.²³ Üçüncüsü ise, kanun yapıcı rolüdür ki burada kanunların değiştirilmesinde, belirli bir konudaki kanun yapımının başlatılmasında ya da önlenmesinde parlamentonun ne kadar etkili olabildiği hususu, parlamentonun mevcut iktidar karşısında ne kadar bağımsız ya da bağımlı olduğunun tespit edilmesinde önem arz etmektedir.²⁴ Her ne kadar parlamentoların esas işlevleri yasama ve denetim olarak ortaya çıkmış olsa da, günümüzde daha çok denetim yönü ağır basmaktadır.²⁵

Kısacası, kralların görüş alışverişinde bulunmaları ile başlayan süreç; kralların denetlenmesi, siyasal iktidarın daha geniş bir tabana yaygınlaştırılması ve halkın siyasal iktidarda temsil edilmesi, ardından siyasal kararların alınması ya da siyasa belirleme gibi amaçlarla parlamentoların etkinlik alanını genişlettiği bir durumla devam etmiştir. Bu süreçte parlamentolar; siyasal iktidarlara meşruluk temeli sunma, vatandaşların ve siyasal görüşlerin temsili, yasama işlevinin yerine getirilmesi, çıkar çatışmalarının uzlaştırılması veya giderilmesi, siyasal iktidarların denetlenmesi, siyasa yapma sürecine katkıda bulunarak siyasal iktidarların yönlendirilmesi ve siyasal konularda vatandaşların

²¹ İBA, a.g.e., s. 4.

²² Ersin KALAYCIOĞLU, “Siyasal Rejim Tasarımı ve Demokrasi”, **İktisat Dergisi**, Nisan 1999, Sayı: 388, s. 6.

²³ Yasama organının yürütmeyi denetlemesi, ilk olarak Ortaçağ İngiltere’inde görülmeye başlanmış ve zamanla gelişerek etkinlik kazanmıştır. Başlangıçta yasama organı üyeliği için yapılan seçimler hükümeti oluşturmak için değil, parlamentoda çoğunluğu sağlayarak yürütme organını denetleme imkanı elde edebilmek için yapılıyordu. Bkz. KUMAŞ (1985), s. 135.

²⁴ J. BLONDEL, **Legislative Behaviour: Some Step Towards A Cross-National Measurement, Government And Oppositions**, Winter, 1970’ten aktaran: YÜCEKÖK (1983), s. 49-51.

²⁵ KUMAŞ (1985), s. 53.

bilgilendirilmesi ve eğitilmesi gibi önemli işlevlerin bir veya birkaç tanesini yerine getirmektedir.

1.1.2. Türkiye’de Parlamantonun Ortaya Çıkışı

Türk toplumunda parlamento geleneği, İngiltere’de veya Fransa’da olduğu gibi halkın veya toplumun önde gelenlerinin krala (padişaha) karşı uzun yüzyıllar sürdürülen mücadeleleri sonucunda değil, Devlet yönetiminde yaşanan sorunların önlenmesi amacıyla daha çok padişahlar tarafından atılan adımlar ile başlatılmıştır.

Türkiye’de parlamento geleneği ve parlamento kurumunun temelleri; 17. yüzyıl sonrasında Osmanlı Devleti’nin askeriye, Devlet yönetimi ve ekonomi başta olmak üzere birçok alanda yaşanan gerilemenin önlenmesi amacıyla Avrupa devletlerindeki yönetimin model alınması yoluyla atılmıştır.²⁶ Fetihlerin durmasının ve coğrafi keşifler sonucu ticaret yollarının yer değiştirmesinin de etkisiyle ortaya çıkan çöküntüden kurtulmak için Osmanlı Devlet adamları tarafından, aynı dönemde Rönesans ve Reform hareketleriyle dönüşüm geçiren ve güçlenen Avrupalı devletlerin örnek alınması gerektiği düşünülmüştür. Bu süreçte devlet yönetiminde de Avrupalı devletlerde olduğu gibi parlamentolu idare yönteminin benimsenmesi gündeme gelmiştir.²⁷ Diğer yandan, bazı Osmanlı uleması tarafından, parlamantonun İslamiyet’teki Meclis-i Meşveret’le eşdeğer olduğu ve aslında parlamentolu bir yönetim biçiminin meşveret ve istişareye ilişkin dini hükümlerin bir gereği olduğunun öne sürülmesi, parlamento kurumunun Osmanlı döneminde benimsenmesini sağlamıştır.²⁸

²⁶ Bülent TANÖR, **Osmanlı-Türk Anayasa Gelişmeleri (1789-1980)**, 9. Baskı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2000, s. 35-38; Cem EROĞUL, **Anatüzeğe Giriş (Anayasa Hukukuna Giriş)**, 9. Baskı, İmaj Yayınevi, Ankara, 2007, s. 193.

²⁷ Şükrü HANİOĞLU, “Siyasal Temsil Olayının Osmanlı İmparatorluğundaki Yeri” (içinde) Ersin KALAYCIOĞLU, Ali Yaşar SARIBAY, **Türkiye’de Politik Değişim ve Modernleşme**, Alfa Yayınevi, Bursa, 2001, s. 247.

²⁸ Bununla birlikte, Fransız İhtilali ile yayılan milliyetçilik fikirlerinin etkisiyle Balkanlarda başlayan ayaklanmaların, kurulacak bir parlamentoda Osmanlı’nın tüm etnik unsurlarının temsil edilmesi yoluyla önlenebileceği düşünülmüştür. Buna göre, İmparatorluk bünyesindeki bütün milletlerin temsilcilerinden

Tüm bu gelişmelerin yanında, Türk siyasi geleneğinde “divan-ı saltanat”, “divan-ı hümayun” gibi Devlet işlerinin görüşülüp müzakere edildiği meclisler farklı adlarla sürekli var olduğu bir gerçektir. Ancak bu meclislerin istişari yönü ağır basmakta olup padişahın yetkilerinin bu meclislere devri söz konusu olmamıştır. İlk kez II. Mahmut döneminde padişahın özellikle kanun yapımı ve birtakım konulardaki yetkileri, bizzat padişah tarafından kurulan belli meclislerle (kurullarla) paylaşılmaya başlanmıştır.²⁹ Hazırlanacak nizamnamelerin, bu kurullarda görüşülüp onaylanmadıkça padişah tarafından yürürlüğe konulamaması esası getirilmiş ve bu sayede padişahın yetkileri ilk kez sınırlandırılmıştır. Bunlar parlamentolu yönetime geçişin habercisi mahiyetinde gelişmeler olmuştur.³⁰ Fakat bu meclislerin bugünkü parlamentolara benzeyen bazı yönleri bulunsa da, seçimle oluşturulmuş parlamentolardan beklenen işlevleri göstermesi mümkün olmamıştır.³¹

Diğer yandan, İngiltere’de kralın bazı yetkilerini sınırlandıran Haklar Bildirisi’ne benzer şekilde, ülkemizde de Sened-i İttifak (1808) ve Tanzimat Fermanı (Gülhane Hatt-ı Hümayunu) (1839) ile padişahın bazı yetkileri halk lehine olacak şekilde sınırlandırılmıştır.³² Bu gelişmeler, egemenlik yetkisinin halk tarafından kullanılmasına imkan tanıyan parlamento kurumunun kurulmasında birer ön aşama niteliğinde olmuştur.

oluşturulacak parlamentoda tüm bu milletlerin “Osmanlı” üst kimliğinde birleştirilmesi ve bu sayede İmparatorluğun dağılmasının önüne geçilmesi amaçlanmıştır. Bkz. HANİOĞLU (2001), s. 248-249.

²⁹ Her biri bir başkan, beş üye ve iki katipten oluşan “Meclis-i Dar-ı Şura-yı Askeri” ve “Meclis-i Vala-yı Ahkam-ı Adliye” adlı meclisler yapılacak reformlarda önemli roller üstlenmişken; tarım, ticaret, sanayi ve bayındırlık işleri için de ayrıca benzeri komisyonlar kurulmuştur. Bu kurullar çalışmalarında parlamento usullerini uygulamışlar ve bir nevi “Tanzimat Meclisi” niteliği kazanmışlardır. 1868 yılında bu kurulların yerini “Divan-ı Ahkam-ı Adliye” ve “Şura-yı Devlet” adlı kurullar almıştır. Kanun ve tüzük tasarıları hazırlamak, mülki konularda karar almak ve bütçeyi denetlemek gibi görevleri ile ve bünyesinde bulundurduğu yerel temsilciler düşünüldüğünde bu Meclisler “temsili sisteme doğru küçük bir deneme” niteliğinde olmuş ve “ikel bir meclisi mebusan” gibi çalışmıştır. Bkz. Tunca ÖZGİŞİ, “**Türk Parlamento Tarihinde Cumhuriyet Senatosu**”, TBMM Kültür Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, No: 153, Ankara, 2012, s. 14; TANÖR (2000), s. 103-105.

³⁰ TANÖR (2000), s. 80.

³¹ Yusuf TEKİN, Sabri ÇİFTÇİ, **1877’den Günümüze Türkiye’de Parlamento**, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2007, s. 25; Gülnihal BOZKURT, “Batıda ve Türkiye’de Demokrasi Kavramının Tarihi Gelişimi”, **Milli Egemenlik ve Demokrasi Kurultayı**, TBMM Kültür Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, No: 77, Ankara, 1995, s.80

³² Kemal KARPAT, **Türk Demokrasi Tarihi**, 2. Baskı, Timaş Yayınları, İstanbul, 2012, s. 37-40; Şeref GÖZÜBÜYÜK, **Anayasa Hukuku**, 18. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara, 2011, s.110.

Bu gelişmelerin bir devamı olarak, Türk toplumunda parlamento ilk kez 23 Aralık 1876 tarihinde Anayasa'nın (Kanun-i Esasi) ilan edilmesi ile hukuken varlık kazanmıştır. Bu anlamda parlamenter gelenek ise, 19 Mart 1877'de parlamentonun (Meclis-i Umumi) ilk kez toplanması ile başlamıştır.³³ İlk Osmanlı anayasası olan Kanun-i Esasi'de parlamento (Meclis-i Umumi), Senato (Heyet-i Ayan) ve Temsilciler Meclisi (Heyet-i Mebusan) olarak çift meclisli³⁴ bir yapıda oluşturulmuştur.³⁵

İlk Türk parlamentosu olan Meclis-i Umumi iki dönem çalıştıktan sonra, 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı nedeniyle ülkenin içinde bulunduğu olağanüstü durumlar gerekçe gösterilerek padişah tarafından geçici olarak tatil edilmiş ve tekrar ancak 1908 yılında açılabilmiştir. Meclis-i Umumi'nin bu iki çalışma dönemi "Birinci Meşrutiyet" ve "İkinci Meşrutiyet" olarak adlandırılmıştır.³⁶ Kısacası ilk Türk parlamentosu olan Meclis-i Mebusan, ilk zamanlarda kesintili olarak görevini yerine getirebilmiştir.

İlk zamanlarda Kanun-i Esasi'ye göre Meclis-i Umumi'nin siyasi iktidarı sınırlandırmak veya denetlemek gibi bir görevi bulunmamakta, sadece yasal düzenlemelerin yapımında sınırlı bir yetkisi bulunmaktaydı. Herhangi bir konuda yasal düzenleme yapılması için konunun Meclis'te görüşülüp kabul edilmesinden sonra

³³ İlk Osmanlı Meclis-i Umumi'si 20 Mart 1877'de Dolmabahçe Sarayının tören salonunda açılmıştır. Bkz. GÖZÜBÜYÜK, a.g.e., s. 116.

³⁴ Yasama organı olan parlamentolar bazı ülkelerde tek meclisli bazı ülkelerde ise çift meclisli yapıdadırlar. Tek meclisli parlamentoların kökleri Fransa örneğinden gelmekteyken, çift meclisli parlamentoların kökleri İngiltere örneğinde görülmektedir. Bkz. ALTUĞ (2003), s. 11;

Bu dönemde dünyanın birçok ülkesinde de parlamento iki meclisli yapıdadır. Örn. İngiltere, Fransa, Macaristan, İspanya, Prusya, Avusturya, İsveç, Danimarka, Almanya, Hollanda İsviçre, Kanada ve ABD. Bkz. Tunca ÖZGİŞİ (2012), s. 17-18.

³⁵ İlk parlamento olan Meclis-i Umumi, Osmanlı idaresinin geleneksel meşveret kurumu üzerine bina edilmek istenmişti. Bu nedenle Meclisten, ülkenin genel sorunları üzerine münazara yapılması beklenmiş olup toplumun çeşitli kesimlerinin sorunlarının dile getirilmesi amaçlanmamıştır. Diğer yandan, iki kanattan oluşan bu meclisler kendi başkanlarını seçememiş ve milletvekilleri yasama faaliyetlerine çok sınırlı düzeyde katılım sağlayabilmiştir. Bu yönüyle ilk Osmanlı Parlamentosu hem kurumsal hem de fonksiyonel yönden bir yasama organından ziyade bir meşveret organı görünümünde olmuştur. Bkz. Metin HEPER, "Türkiye'nin Siyasal Gelişmesi İçinde Parlamentonun Yeri", **6. Milli Egemenlik Sempozyumu, TBMM ve Milli Egemenlik**, 22 Nisan 1990, TBMM Kültür Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, No: 47, s. 17.

³⁶ İhsan EZHERLİ, **Türkiye Büyük Millet Meclisi (1920-1998) ve Osmanlı Meclisi Mebusanı (1877-1920)**, Genişletilmiş İkinci Baskı, TBMM Kültür Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, No: 54, Ankara, 1998, s. 185-186.

padişahın onayının gerekli olması, yasama sürecinde Meclis'in etkinliğini önemli oranda azaltmaktaydı.³⁷

Kanun-i Esasi'de 1909 yılında yapılan bazı değişikliklerle birlikte parlamento hem yasama hem de denetim konusunda daha etkin bir konuma kavuşmuştur.³⁸ Parlatentonun asli fonksiyonlarından olan yasama sürecinin başlamasında aranan padişahın ön onayı şartının kaldırılması, kabul edilen yasalar üzerinde padişahın mutlak nitelikteki veto yetkisinin değiştirilerek geciktirici nitelikte bir vetoya dönüştürülmesi, padişaha göreve başlarken parlamento önünde yemin etme şartı getirilmesi ve Heyet-i Vükela'nın (Bakanlar Kurulu) padişaha değil Heyet-i Mebusan'a karşı sorumlu hale getirilmesi gibi değişiklikler parlatentonun etkinliğini ve demokratik temsil niteliğini artırmıştır.³⁹

Osmanlı Devletinin 1. Dünya Savaşı sonrasında yenik sayılması ve imzalanan anlaşmalar neticesinde 1920 yılında başkent İstanbul'un işgal edilmesi sonrasında Osmanlı Meclis-i Mebusan'ı feshedilmiştir. Meclis-i Mebusan'ın feshinden kısa bir süre sonra 23 Nisan 1920 tarihinde Ankara'da Büyük Millet Meclisi kurulmuş ve bu tarihten sonra bu Meclis Türkiye Devleti'nin parlamentosu olarak varlığını sürdürmüştür.

Başka devletlerin uzun yıllar içinde geliştirdikleri bir yapı olan parlamento kurumunun, Osmanlı Devleti'nde bu denli aksaklıklara maruz kalmış olmasında şüphesiz ki altı yüz yıllık devlet geleneğinin son yıllarının yaşanıyor olmasının da etkisi olmuştur.⁴⁰

Diğer yandan, Batı'da parlamento toplumda oluşan gereksinimlere cevaben toplumsal ve siyasal sistemin talepleri doğrultusunda doğal olarak ortaya çıkarken; Türkiye'de ise parlamento Batı'dan ithal edilerek kendisine tamamen yabancı bir

³⁷ YÜCEKÖK (1983), s. 79-80.

³⁸ Şeref İBA, **Anayasa ve Parlamento Üzerine İncelemeler**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2010, s. 431.

³⁹ TEKİN, ÇİFTÇİ (2007), s. 18-19.

⁴⁰ SOYSAL (2011), s. 92.

toplumsal yapıya eklenen ve bu durumu bünyesine yabancı bulan toplum tarafından benimsenmemiş ve ilgisizlikle karşılanmıştır.⁴¹ Fakat, sosyo-ekonomik kalkınma sürecinde zamanla yaşanan toplumsal değişimlerle birlikte bugün gereksinim duyulan bir kurum düzeyine çıkarılmıştır.

Yaşanan tüm bu süreçler, şüphe yok ki, parlamento kurumunun yerine getireceği işlevleri gözetilerek hayata geçirilmiştir. Şu halde, dünya parlamentolarının olduğu gibi Türk parlamentosunun da temel işlevi, genel olarak devlet yönetimine dair kararlarda halkın bu sürece katılabilmesinin sağlanmasıdır. Temsilciler eliyle yerine getirilecek olan bu işlevler, parlamentoların tarihi gelişim süreci içinde kanun yapımı ve yürütme organının denetlenmesi şeklinde ortaya çıkmışken⁴²; bugün gelinen durumda da egemenlik yetkisinin sahibi olan halkın temsili, halk adına yürütme organının denetlenmesi ve halkın ihtiyaç duyacağı konularda kanun yapımı şeklinde genel olarak sayılabilecektir.

Nitekim bugün geldiğimiz noktada, Anayasa'nın 87'nci maddesinde TBMM'nin görev ve yetkileri; kanun koymak, değiştirmek ve kaldırmak; Bakanlar Kurulunu ve bakanları denetlemek; Bakanlar Kuruluna belli konularda kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi vermek; bütçe ve kesinhesap kanun tasarılarını görüşmek ve kabul etmek; para basılmasına ve savaş ilânına karar vermek; milletlerarası andlaşmaların onaylanmasını uygun bulmak, Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tam sayısının beşte üç çoğunluğunun kararı ile genel ve özel af ilânına karar vermek ve Anayasa'nın diğer maddelerinde öngörülen yetkileri kullanmak ve görevleri yerine getirmek olarak sayılmaktadır.

⁴¹ YÜCEKÖK (1983), s. 73.

⁴² TEZİÇ (2012), s. 460-461.

1.2. Parlamento Üyeliği Kavramı ve Ortaya Çıkışı

Parlamento üyeliği, parlamentonun da gelişimiyle birlikte ortaya çıkan demokratik rejimlerde temsili demokrasinin gerektirdiği zorunlu bir görevdir. Parlamenter olarak da adlandırılan parlamento üyeleri, halkın genel oylarıyla seçilen yasama meclisi üyeleridir. Diğer bir deyişle parlamento üyeleri, vatandaşların siyasi katılım hakkını vatandaşları temsilen ve onlara vekâleten kullanan kimselerdir.

Ülkeler arasında farklılık göstermekle birlikte parlamento üyelerine, “milletvekili”, “parliament”, “congressman”, “senatör”, “member” gibi isimler verilebilmektedir.⁴³ Türkiye’de parlamento geleneğinin ilk olarak uygulandığı dönemlerde parlamento üyeleri için “gönderilmiş, yollanmış olan” anlamlarına gelen “mebus” kelimesi kullanılmıştır. Bugün ise TBMM üyeleri “milletvekili” kelimesiyle adlandırılmaktadır.

Parlamentoların bulunduğu sistemlerde vatandaşların ihtiyaç, istek, dilek ve beklentileri parlamento üyelerinin yerine getireceği temsil yoluyla siyasal sisteme yansıtılmaktadır.⁴⁴ Parlamento üyeleri, halkın devlet yönetimine katılmasını sağlayan belli başlı araçlardan birisi konumundadır. Bu nedenle hükümetler, parlamento üyelerinin yerine getirecekleri işlevler sayesinde halkın ihtiyaçlarını daha etkili gözeten politikalar izleyebileceklerdir.⁴⁵

Parlamento kurumunun ortaya çıkışında görülen toplumsal farklılıkların bir neticesi olarak, parlamento üyeliğinin varlık kazanmasında ve bu kişilere atfedilen görev ve yetkiler de de farklılıklar olabilecektir.

⁴³ Hamit EŞEN, “Parlamento Hukukunda Milletvekilliğinin Sona Ermesi”, **Yasama Dergisi**, S: 19, s. 37.

⁴⁴ KALAYCIOĞLU (1999), s. 6.

⁴⁵ Parlamenterlerin kendilerinden beklenen görevleri en iyi şekilde yerine getirebilmeleri ise siyasi sistemin işleyişine ve parlamentonun etkinliğine bağlıdır. Parlamentonun etkin olabilmesi ise büyük oranda, parlamentonun ve parlamenterlerin bağımsızlığına ve istikrarlı davranmalarına bağlıdır. Parlamentonun bağımsızlığının artması, toplumsal gelişme sonucu sayıları artan farklı sosyal grupların çıkarlarının temsilciliğini yapmasını da beraberinde getirecektir. Bkz. YÜCEKÖK (1983), s. 48-49.

Parlamento üyelerinin bu süreçte üstendikleri veya kendilerine atfedilen görev ve yetkilerin, bu kişilere verilecek bazı imkan ve hakların da temelini oluşturacağı için değerlendirilmesi gerektiği kanaatindeyiz.

1.2.1. Dünyada Parlamento Üyeliğinin Ortaya Çıkışı

Halkın kendi kendini yönettiği, egemenlik yetkisini ve özellikle kanun yapım işlevini bizzat kendisinin kullandığı durumlar doğrudan demokrasi örneğini oluşturmaktadır. Eski Yunan'da örnekleri görülen doğrudan demokrasi uygulamalarının günümüz toplumlarında uygulanma imkanı bulunmamaktadır.

Ülke sınırlarının genişlediği ve vatandaş sayısının milyonları bulduğu günümüzdeki toplumlarda, egemenliğin sahibi olan vatandaşların her sorun için bir araya gelip oy vererek karar almaya çalışmaları mümkün olamayacaktır. Bu nedenle, halk tarafından bazı kişilerin kendilerinin temsilcisi olarak seçilmesi, onlara toplumu ilgilendiren konularda toplum adına karar verme yetkisi tanınması ve devlet yönetimine dair politikanın belirlendiği parlamentoya gönderilmesi yoluna gidilmiştir. Şu halde parlamento üyeliği de fiilen bu temsil yetkisinin devri ile birlikte başlamıştır.

Tarihsel olarak bakıldığında da, egemenlik yetkisinin kullanılması açısından demokrasinin gelişmesinin “doğrudan demokrasi”, “yarı doğrudan demokrasi”, “temsili demokrasi” şeklinde özetlenebilecek bir gelişim çizgisi izlediği görülmektedir. Egemenlik hakkının halk tarafından kullanılmasına dair bu süreçte, parlamento üyeliğinin temsili demokrasi aşamasında başladığı bilinmektedir.⁴⁶ Çünkü, ilk zamanlar parlamentolarda toplanarak toplumun ortak sorunları hakkında görüş alışverişinde bulunup çözüm arayan ve toplumu yönetmeyi kendilerinin doğal hakkı olarak gören

⁴⁶ Burhan KUZU, “Demokrasi ve Gereklere”, **Yeni Türkiye**, Sayı: 17, 1997, s. 103.

asiller bu faaliyetleriyle bugünkü parlamenterlere benzerlik gösterebilirler de, henüz temsil görevini üstlenmemiş oldukları için parlamenter olarak kabul edilemeyeceklerdir.

Bu anlamda, millete ait olan egemenlik hakkının bu şekilde “temsil” yolu ile kullanılabilmesine dair prensip, 18’inci yüzyılın sonlarından itibaren bütün batı ülkeleri tarafından kabul edilerek benimsenmiştir.⁴⁷ Parlamenterliğin ve işlevlerinin zaman içinde değişmesiyle birlikte, parlamento üyelerine tanınan temsil yetkisinde de değişiklikler meydana gelmiştir.⁴⁸ Örneğin, İngiltere’de 18’inci yüzyıla kadar seçilen temsilciler sadece kendilerini seçenleri ve onların yaşadıkları bölgelerin menfaatlerini gözetirken, bu tarihten itibaren bütün ülkenin menfaatlerini gözetir hale gelmişlerdir.⁴⁹

Bugün gelinen durumda parlamento üyelerinin işlevlerini genel olarak belirtmek gerekirse, iç içe geçmiş üç temel işlevden bahsedebiliriz. Bunlar; yönetim organının denetleyicisi, seçmenlerin temsilcisi ve bağlı bulunduğu partinin (grupun) üyesidir. Bu işlevler 19’uncu yüzyıldan beri değişmemiş olmakla birlikte, değişen tek şeyin aralarındaki ilişki ve denge olduğu söylenebilir.⁵⁰

Parlamento, toplumdaki farklı görüş ve çıkarların parlamenterler tarafından temsil edildiği yerdir.⁵¹ Toplumdaki farklı sınıfların temsilcisi olarak ortaya çıkan parlamento üyelerinin esas görevi ise parlamentoyu yüceltmek değil, toplumun çıkarlarına uygun olarak parlamentoyu kullanmak olmalıdır.⁵²

Genel olarak bakıldığında, mahkemelerin kişisel özgürlüklerin koruyucuları olması gibi, parlamentolar da siyasal özgürlüklerin koruyucusu konumundadır. Bu durumda parlamento üyelerinin de toplumun ihtiyaç duyduğu özgürlükleri, yasal olarak

⁴⁷ ARSEL (1965), s. 162.

⁴⁸ 14’üncü yüzyılda Fransa’da Etats Generaux’a seçilen temsilcilere, kendilerini seçen halk tarafından, mecliste nasıl hareket edeceklerini gösteren, müzakere edebilecekleri konuların sınırlarını belirleyen ve temsilcinin takip etmek zorunda olduğu “*cahiers*” olarak adlandırılan bir vesika verilirdi. Temsilciler sadece bu vesikalarda sınırları belirlenen konularda görüş beyan edebilir başka konuları tartışamazlardı. Bkz. VINCENZO (1946), s. 38-40.

⁴⁹ ARSEL, a.g.e., s. 99.

⁵⁰ Michael RUSH, “**The Role of the Member of the Parliament Since 1868: From Gentlemen to Players**”, Oxford University Press, 2001, s. 167-170.

⁵¹ A.H. BIRCH, **Representation**, London, 1971’den aktaran: HEPER (1990), s. 14.

⁵² KUMAŞ (1985), s. 35.

iktidar ve muhalefet kanadıyla parlamentoda temsil edip korudukları düşünülebilecektir.⁵³

1.2.2. Türkiye’de Parlamento Üyeliğinin Ortaya Çıkışı

Türk tarihinde parlamento kurumu ve parlamento üyeliği ilk olarak 1876 Kanun-i Esasi’si ile varlık kazanmıştır. Bu tarihten önce her ne kadar padişahın kanun yapımı gibi birtakım yetkilerinin bu amaçla kurulan bazı kurullarla (meclisler) paylaşıldığı bilinse de, bu kurullarda görev yapanların padişah tarafından seçilmiş olması ve milleti temsil yetkisi bulunmaması, bu kişileri bugünkü anlamda parlamento (meclis) üyeleri olarak değerlendirmemize engel olacaktır. Dolayısıyla, 1876 yılından önce Türk toplumunda parlamento üyeliğinden bahsetmek mümkün değildir.

Türk toplumunda, milleti temsil yetkisi bulunan ilk parlamento üyeliği 1876 Anayasası ile kurulan Meclis-i Umumi ile başlamıştır. Meclis-i Umumi’nin hukuken kurulmasına zemin hazırlayan 1876 Anayasa’sında parlamento iki kanatlı bir yapıda öngörülmüştür. Heyet-i Mebusan adıyla oluşturulan kanat halkın seçtiği temsilcilerden, Heyet-i Ayan adıyla oluşturulan diğer kanat ise padişahın Devlet adamları arasından seçtiği temsilcilerden oluşturulmuştur. Heyet-i Mebusan üyeleri, vilayet ve kazaların halk tarafından seçilen İdare Meclisleri üyeleri arasından, her 50.000 erkek için bir milletvekili olmak üzere, dolaylı olarak halk tarafından seçilmiş; Heyet-i Ayan üyeleri ise 40 yaşını tamamlamış ve önemli görevlerde bulunmuş Devlet adamları arasından, padişah tarafından atanmışlardır.⁵⁴

Şu halde ilk Türk parlamentosunda sadece Meclis-i Mebusan kanadının halkın oylarıyla seçildiği, dolayısıyla sadece Meclis-i Mebusan üyelerinin milleti temsil yetkisi olduğu söylenebilecektir.

⁵³ KUMAŞ (1985), s. 60.

⁵⁴ BOZKURT (1995), s. 81.

Heyet-i Mebusan üyelerinin sadece seçildikleri bölgenin değil tüm Osmanlıların vekili hükmünde olmalarına rağmen milleti temsil göreviyle buldukları parlamentoda yetkileri çok kısıtlı kalmış ve sadece görevleriyle ilgili konularda kanun önermekten ibaret olmuştur.⁵⁵

Kanun-i Esasi'de 1909 yılında yapılan değişikliklerle parlamentonun ve parlamento üyelerinin yetkileri artırılmıştır. Bu değişikliklerin en büyük katkısı genel olarak monarşinin sınırlandırılması olmuştur. Padişahın yasama yetkisi sınırlandırılmış ve bu yetki parlamentoya ve parlamento üyelerine devredilmiştir. Üyelerin kanun önerilerinde padişaktan izin alma zorunlulukları kaldırılmıştır.⁵⁶ Milleti temsil göreviyle parlamentoda bulunan Heyet-i Mebusan üyelerinin yetkileri bu değişikliklerle artırılarak, temsil ettikleri halkın Devlet yönetimine dair konulardaki iradelerini parlamentoya daha fazla yansıtabilmelerine imkan tanınmıştır.

23 Nisan 1920'de açılan ve yeni Türkiye Devleti'nin parlamentosu olan Büyük Millet Meclisi'nde yasama, yürütme hatta yargı erklerinin birarada toplanması parlamentonun olduğu kadar parlamento üyelerinin işlevlerini ve görevlerini bu alanlara kaydirmiştir. Fakat, 1924 Anayasası ile birlikte yasama ve yürütme erklerinin birbirinden ayrılması, parlamento üyelerinin sadece hükümetin denetimi, milletin temsili ve kanun yapımı ile sorumlu olmalarına imkan tanımıştır.

Bugün geldiğimiz noktada parlamento üyelerinin görev ve yetkileri kanun yapımı, yürütmenin denetlenmesi ve milletin temsili olarak sayılabilir. Şüphesiz ki kanun yapımı parlamento oluşturulan diğer üyelerle birlikte yerine getirilebilecekken, yürütmenin denetlenmesi ve milleti temsil her bir üyenin tek başına da yerine getirebileceği görev ve yetkilerdendir.

⁵⁵ Yavuz ABADAN, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Anayasa Sistemine Geçiş Hareketleri", **AÜHFD**, C: 14, No: 1-4, 1957, s. 19; TANÖR (2000), s. 193-194.

⁵⁶ BOZKURT (1995), s. 82-84.

2. TÜRKİYE'DE MİLLETVEKİLLİĞİ

Toplumun sahip olduğu egemenlik hakkının, toplum adına ve yine toplumun seçeceği kimseler tarafından kullanılması “temsil” kurumunu ortaya çıkarmıştır. Temsil yetkisiyle görevlendirilen kişiler, halk adına devlet yönetimine katkı sağlayan parlamentoları veya meclisleri meydana getirmektedir.⁵⁷

TBMM üyeleri de, Türk halkının kendilerine vermiş olduğu temsil yetkisini yine Türk halkı adına, Türkiye Büyük Millet Meclisinde kullanmaktadırlar. Anayasa'nın 80'inci maddesinde, TBMM üyelerinin sadece seçtikleri bölgeyi ve kendilerini seçenleri değil bütün milletini temsil edecekleri hüküm altına alınmıştır.⁵⁸

Milleti temsil yetkisi verilebilecek kişilerin belirli şartları haiz olması aranmakta olup, bunlar Anayasa'nın 76'ncı maddesinde⁵⁹ sayılmıştır. Diğer yandan, TBMM üyelerinin bu görevlerini yerine getirirken tabi olacakları bazı hükümler Anayasa'nın 80 ila 86'ncı maddelerinde “üyelikle ilgili hükümler” başlığıyla düzenlenmiştir.

Buna göre; TBMM üyelerinin görevlerine başlamadan önce Anayasa'nın 81'inci maddesinde belirtilen şekilde and içmeleri gerekmekte olup⁶⁰; bu görevleri esnasında etki

⁵⁷ Oya ARASLI, **Adaylık Kavramı ve Türkiye'de Milletvekilliği Adaylığı**, Sevinç Matbaası, Ankara, 1972, s. 10.

⁵⁸ Bu hükümle; bir yandan, milletvekillerinin sadece kendilerini seçenlerin istek ve ihtiyaçlarıyla bağlı olmadığı, tüm milletin menfaatlerini gözetmeleri gerektiği vurgulanırken; diğer yandan, milletvekillerinin halkın direktiflerine bağlı olarak değil kendi iradeleriyle hareket edecekleri ortaya konulmaktadır. Bkz. Ergun ÖZBUDUN, **Türk Anayasa Hukuku**, 12. Baskı, Ankara, 2011, s. 291.

⁵⁹ Madde; “Onsekiz yaşını dolduran her Türk milletvekili seçilebilir. / En az ilkokul mezunu olmayanlar, kısıtlular, yükümlü olduğu askerlik hizmetini yapmamış olanlar, kamu hizmetinden yasaklılar, taksirli suçlar hariç toplam bir yıl veya daha fazla hapis ile ağır hapis cezasına hüküm giymiş olanlar; zimmet, ihtilâs, irtikâp, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanma, dolanlı iflas gibi yüz kızartıcı suçlarla, kaçakçılık, resmî ihale ve alım satımlara fesat karıştırma, Devlet sırlarını açığa vurma, terör eylemlerine katılma ve bu gibi eylemleri tahrik ve teşvik suçlarından biriyle hüküm giymiş olanlar, affa uğramış olsalar bile milletvekili seçilemezler. / Hâkimler ve savcılar, yüksek yargı organları mensupları, yükseköğretim kurumlarındaki öğretim elemanları, Yükseköğretim Kurulu üyeleri, kamu kurum ve kuruluşlarının memur statüsündeki görevlileri ile yaptıkları hizmet bakımından işçi niteliği taşımayan diğer kamu görevlileri ve Silahlı Kuvvetler mensupları, görevlerinden çekilmedikçe, aday olamazlar ve milletvekili seçilemezler.” şeklindedir.

⁶⁰ Madde; “Devletin varlığı ve bağımsızlığını, vatanın ve milletin bölünmez bütünlüğünü, milletin kayıtsız ve şartsız egemenliğini koruyacağıma; hukukun üstünlüğüne, demokratik ve lâik Cumhuriyete ve Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlı kalacağıma; toplumun huzur ve refahı, millî dayanışma ve adalet anlayışı içinde herkesin insan haklarından ve temel hürriyetlerden yararlanması ülküsünden ve Anayasaya sadakattan ayrılmayacağıma; büyük Türk milleti önünde namusum ve şerefim üzerine andiçerim.” şeklindedir.

altında kalmamaları ve tarafsızlıklarını koruyabilmeleri için Anayasa'nın 82'nci maddesinde⁶¹ ve ilgili Kanunda⁶² belirtilen işleri ve görevleri yapmamaları gerekmektedir.

TBMM üyelerine görevlerini daha etkin bir şekilde yerine getirmeleri için bazı ayrıcalıklar tanınmaktadır. Buna göre; görevlerini yerine getirmeleri esnasında etki altında bırakılmalarının önlenmesi amacıyla, Anayasa'nın 83'üncü maddesinde düzenlenen yasama sorumsuzluğu ve yasama dokunulmazlığı kurumlarıyla koruma altına alınmışlardır. Bu sayede TBMM üyelerinin görevlerini yerine getirdikleri esnada söyledikleri sözler, kullandıkları oylar ve davranışlarından sorumlu tutulamamaları ve bazı istisnalar dışında haklarında kovuşturma ve soruşturma yapılamaması sağlanmaktadır.

Ayrıca, TBMM üyelerine; görevlerinin gerektirdiği düzeyde geçimlerini sürdürebilmelerinin ve görevlerini tam zamanlı olarak yerine getirmelerinin sağlanması amacıyla, Anayasa'nın 86'ncı maddesinde de öngörüldüğü üzere, ödenek ile yolluk verilmekte ve emeklilik hakkı tanınmaktadır.

TBMM üyeliği bir meslek değildir. Çünkü milletvekillerine verilen görev ve yetkiler genel seçimlerde ortaya çıkan sonuca göre tanınmaktadır. Yani milletvekilliği yapmak için kişinin kendi kararı yeterli olmayacak, halkın da aynı yöndeki kararı gerekli olacaktır. Bu durum ise, milletvekillerinin bu görevden uzaklaştırılabileceği anlamına da gelmektedir. Bu nedenle milletvekilliği bir meslek haline gelememiştir.⁶³

⁶¹ Madde; "Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, Devlet ve diğer kamu tüzelkişilerinde ve bunlara bağlı kuruluşlarda; Devletin veya diğer kamu tüzelkişilerinin doğrudan doğruya ya da dolaylı olarak katıldığı teşebbüs ve ortaklıklarda; özel gelir kaynakları ve özel imkânları kanunla sağlanmış kamu yararına çalışan derneklerin ve Devlettten yardım sağlayan ve vergi muafiyeti olan vakıfların, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ile sendikalar ve bunların üst kuruluşlarının ve katıldıkları teşebbüs veya ortaklıkların yönetim ve denetim kurullarında görev alamazlar, vekili olamazlar, herhangi bir taahhüt işini doğrudan veya dolaylı olarak kabul edemezler, temsilcilik ve hakemlik yapamazlar. / Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, yürütme organının teklif, inha, atama veya onamasına bağlı resmî veya özel herhangi bir işle görevlendirilemezler. Bir üyenin belli konuda ve altı ayı aşmamak üzere Bakanlar Kurulunca verilecek geçici bir görevi kabul etmesi, Meclisin kararına bağlıdır." şeklindedir.

⁶² 31/10/1984 tarihli ve 3069 sayılı "Türkiye Büyük Millet Meclisi Üyeliği İle Bağdaşmayan İşler Hakkında Kanun", RG. T: 06/11/1984, S: 18567.

⁶³ KUMAŞ (1985), s. 61

TBMM üyelerinin görevlerinin niteliği, kapsamı ve bu görev nedeniyle kendilerine tanınan ayrıcalıklar ve imkanlar Anayasa ile belirlenmişken, TBMM üyelerinin hangi statüde görev yaptıkları; dolayısıyla TBMM üyelerinin bir kamu görevlisi olup olmadığı herhangi bir yasal düzenlemeye konu edilmemiştir. Ancak, TBMM üyeleri 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'nun 4'üncü maddesinde sayılan kamu hizmetlileri⁶⁴ arasında sayılmamış olup; yasama organını teşkil eden bu kişilerin, yürütme organının kontrolü altında olan ve idari hiyerarşiye tabi olan kamu görevlilerinden sayılması Anayasa'da tanımlanan milletvekilliği statüsü ile de bağdaşmayacaktır.⁶⁵ Çünkü, yürütme organının kontrol ve denetiminde olan görevler, Anayasa'nın 82'nci maddesinde TBMM üyeliği ile bağdaşmayan görevlerden sayılmaktadır. Ancak diğer yandan kamu adına görev yaptıkları düşünülürse, TBMM üyelerinin kamu görevlisi sayılabilecekleri ve kendilerine özgü statüleri bulunduğu anlaşılmaktadır.⁶⁶

Hem literatürde hem de uygulamada TBMM üyeliği sıfatı ile milletvekilliği sıfatı arasında bir farklılık bulunmadığı ve aynı anlamda kullanıldığı için, buradan sonra anlatılacak olan kısımlarda TBMM üyesi ile milletvekili kelimeleri aynı anlamda ve birbirlerinin yerine kullanılacaktır.

⁶⁴ 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'nun 4'üncü maddesinde sayılan kamu hizmetlileri şunlardır; memurlar, sözleşmeli personel, geçici personel ve işçiler.

⁶⁵ Mustafa ERDOĞAN, "Başörtüsü, İnsan Hakları ve Teamüller", **Türkiye Günlüğü**, S: 56, 1999, s. 13-14.

⁶⁶ Ancak, Yargıtay Hukuk Genel Kurulu'nun Bakanların görevleriyle ilgili idari sorumluluklarına dair bir kararında; "Devlet memuru" ve "kamu görevlisi" kavramlarını açıklığa kavuşturarak, bu kişilerin bir kamu hizmetini yerine getirdikleri ve karşılığında Devlet bütçesinden maaş, ücret, ödenek vs. gibi farklı adlarla maddi meblağ aldıkları, bu durumda bakanların kamu görevlisi sayılacakları yönünde görüş ortaya koymuştur. **YHGKK**, E: 1980/4-1714, K: 1983/803, T: 14/09/1983, (http://www.kanunum.com/YargK/1983803/Hukuk-Genel-Kurulu-19804-1714-E,-1983803-K,-14091983-T_xxxvid304536) (E.T: 12/09/2018, Sınırlı Erişim).

İKİNCİ BÖLÜM

MİLLETVEKİLLERİNİN STATÜSÜ

Milletvekilliği sıfatı; kazanılma süreci (başlangıcı), kaybedilme süreci (sona ermesi) ve milletvekilliği süresince sahip olunacak Anayasal hakları bünyesinde barındıran kapsamlı bir bütün olup, tüm bu süreci ve durumu milletvekillerinin statüsü başlığı altında incelemek daha doğru olacaktır.

1. MİLLETVEKİLLİĞİ SIFATININ KAZANILMASI SÜRECİ

Ülkemizde milletvekilliği statüsünün kazanılması bir süreç ve yeterli şartlar gerektirmektedir. Bu anlamda milletvekilliği sıfatı kazanılmadan önce seçilme yeterliliği anlamında sahip olunması gereken ön şartlar bulunmakta olup, bu şartları taşıyan kişiler milletvekilliğine aday olup seçim süreçlerinden sonra milletvekilliği sıfatına haiz olunabilmektedir.

1.1. Milletvekilliği Seçilme Yeterliliği

Milletvekilliği görevi, demokrasilerin temel kurumlarından birisi olan parlamentoda milleti temsil etmek ve millet adına kararlar vererek ülke yönetimine etki etmek gibi önemli işlevleri içerdiği için, bu görevi yerine getirecek kişilerde belli niteliklerin aranması bir gerekliliktir.

Ülkemizin 1876 Kanuni Esasi ile demokratik yönetime geçiş yaptığı ilk dönemlerde, Heyet-i Ayan ve Heyet-i Mebusan'dan oluşan ilk parlamentomuz olan "Heyet-i Umumi" üyeliğine seçilebilmek için "Osmanlı vatandaşı olmak", "Türkçe bilmek", "yabancı devlet hizmetinde bulunmamak", "iyi ahlaklı olarak tanınmak", "30

yaşından küçük olmamak”, “memur olmamak”⁶⁷ vb. gibi o döneme özgü bazı nitelikler aranmıştır.

Milletvekilliği görevini yerine getirecek olan kişiler için aranan şartlar varlığını her zaman korusa da, zaman içinde dönemin şartlarına göre değişerek⁶⁸ 1924, 1961 ve 1982 anayasalarıyla da benzeri nitelikler benimsenmiştir.

1982 Anayasasında milletvekili seçilme yeterliliğini düzenleyen hükümlere 76’ncı maddede yer verilmiştir. Buna göre;

“Onsekiz yaşını dolduran her Türk milletvekili seçilebilir.

En az ilkokul mezunu olmayanlar, kısıtlular, yükümlü olduğu askerlik hizmetini yapmamış olanlar, kamu hizmetinden yasaklılar, taksirli suçlar hariç toplam bir yıl veya daha fazla hapis ile ağır hapis cezasına hüküm giymiş olanlar; zimmet, ihtilâs, irtikâp, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanma, dolanlı iflas gibi yüz kızartıcı suçlarla, kaçakçılık, resmî ihale ve alım satımlara fesat karıştırma, Devlet sırlarını açığa vurma, terör eylemlerine katılma ve bu gibi eylemleri tahrik ve teşvik suçlarından biriyle hüküm giymiş olanlar, affa uğramış olsalar bile milletvekili seçilemezler.

Hâkimler ve savcılar, yüksek yargı organları mensupları, yükseköğretim kurumlarındaki öğretim elemanları, Yükseköğretim Kurulu üyeleri, kamu kurum ve kuruluşlarının memur statüsündeki görevlileri ile yaptıkları hizmet bakımından işçi niteliği taşımayan diğer kamu görevlileri ve Silahlı Kuvvetler mensupları, görevlerinden çekilmedikçe, aday olamazlar ve milletvekili seçilemezler.”

Bu hükümden yola çıkarak milletvekili seçilebilmenin şartlarını inceleyelim.

⁶⁷ KUZU, Burhan, **Türk Anayasa Metinleri ve İlgili Mevzuat**, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1997, s. 265

⁶⁸ Örneğin, kadınlara da seçme hakkı verilmesi (1934), “iyi ahlaklı olmak” yerine “mahkumiyet almamış olmak” (1924), yükümlü olmasına rağmen askerlik hizmetini yapmamış olmamak (1961) vb.

1.1.1. Vatandaşlık

Anayasada “*Vatandaşlar, kanunda gösterilen şartlara uygun olarak... seçme, seçilme ... hakkına sahiptir.*” (Md. 67/1), “*Onsekiz yaşını dolduran her Türk milletvekili seçilebilir*” (Md. 76/1) ve 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu’nda “*Onsekiz yaşını dolduran her Türk vatandaşı milletvekili seçilebilir*” (Md. 10) hükümlerine yer verilmiştir. Bu hükümlerden vatandaşlığın milletvekili seçilebilmenin ön şartı olduğu anlaşılmaktadır.

1982 Anayasası’nın “Türk Vatandaşlığı” kenar başlıklı 66’ncı maddesine göre “vatandaşlık” tanımı; “*Türk Devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes Türk’tür*” şeklinde yapılmıştır. Yine 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu’un 3/1’inci maddesinde ise Türk vatandaşı “*Türkiye Cumhuriyeti Devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan kişiyi....ifade eder.*” şeklinde tanımlanmaktadır. Bu hükümlerden de anlaşılacağı üzere “Türk vatandaşlığı” Türk Devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olmayı ifade etmekte olup, etnik kökene bağlı bir tanımlama içermemektedir.

Yasama organı üyeliği için vatandaşlık evrensel bir kural olup, sadece vatandaşlık bağıyla ülkeye bağlı olanlara tanınan bir haktır. Yasama organlarının yetkilerinin genişliği ve ülkenin kaderi üzerindeki etkileri düşünüldüğünde böyle bir şartın gerekliliği anlaşılacaktır.⁶⁹

Türk vatandaşlığı milletvekili seçilebilmede ön şart olarak aranmakta olup doğumla ya da sonradan kazanıldığına bakılmamaktadır⁷⁰, zira Türk hukukunda vatandaşlığın hangi şekilde kazanıldığıının vatandaşlıkla elde edilen hakların kullanımına hiçbir etkisi bulunmamaktadır.

⁶⁹ ONAR, Erdal-TİRYAKİOĞLU, Bilgin, 1982 Anayasasında Milletvekilliği Vatandaşlık İlişkisi (Merve Safa Kavakçı Olayı), Faruk Erem Armağanı, Ankara, 1999, s.561

⁷⁰ Bazı ülkelerde kişinin sadece vatandaş olması yeterli görülmemekte ve sadece o ülke vatandaşı olunması, vatandaşlığın doğumla kazanılmış olunması veya en az belirli bir süredir vatandaş olunması vs. gibi şartlar aranmaktadır.

Bir kişinin milletvekili adaylığı döneminde Türk vatandaşlığı konusunda meydana gelebilecek tereddütlerde ve kişinin milletvekili seçilme yeterliliğinin olup olmadığı konusunda kesin karar vermeye yetkili makam, Anayasa'nın 79'uncu maddesi uyarınca seçimlerin genel yönetiminden sorumlu olan Yüksek Seçim Kuruludur.

Diğer yandan, aynı anda hem Türk vatandaşı hem de yabancı bir devlet vatandaşı olan yani çifte vatandaşlığı bulunan kişiler, Türk Hukuku bakımından Türk vatandaşı olarak kabul edildikleri için seçme ve seçilme hakları dahil vatandaşlık sıfatına bağlı tüm haklardan yararlanabilecektir.⁷¹ Anayasamızda ve 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu'nda çifte vatandaşlığa engel bir hüküm yoktur.⁷²

Uygulamada ve literatürde tartışmalı olan husus ise, milletvekili seçilen bir kişinin seçildikten sonra Türk vatandaşlığı sıfatını kaybetmesi halidir. Bu konuda Anayasa'da ve kanunlarda açıkça bir hüküm olmadığı gibi, YSK da karar vermede yetkili kılınmamıştır. Parlamento tarihimizde yaşanan Merve Safa KAVAKÇI olayıyla bu husustaki belirsizlik gündeme gelmiştir.⁷³ Bu olayda, KAVAKÇI'nın Bakanlar Kurulu Kararı ile Türk vatandaşlığından çıkarılmış, sonrasında verilen yargı kararlarıyla da bu hüküm

⁷¹ Gözler, Kemal; "Vatandaşlık ve Milletvekilliği", **Liberal Düşünce Dergisi**, C.4, S.16, Y.1999, s. 90

⁷² 1924 Teşkilatı Esasiye Kanunu'nun 12'nci maddesinde "...tabiiyeti ecnebiye iddiasında Bulunanlar ... mebus intihap olunamazlar." denilmek suretiyle, çifte vatandaşlığın bulunması milletvekili seçilmeye engel haller arasında sayılmışken, 1961 ve 1982 Anayasalarında çifte vatandaşlığın milletvekili seçilmeye engel teşkil etmediği hükmü getirilmiştir.

⁷³ Merve Safa KAVAKÇI, 18 Nisan 1999 Pazar günü yapılan Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Seçimleri sonucunda İstanbul'dan 21'inci dönem milletvekili seçilmiştir. 403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanununun 25'inci maddesinin (a) bendine göre Bakanlar Kurulunun 16 Mayıs 1999 tarihli Resmî Gazetede yayımlanan Kararı ile Merve Safa KAVAKÇI'nın Türk vatandaşlığı kaybettirilmiştir. Bu karara karşı ilgili tarafından Danıştay'da iptal davası açılmış ve yürütmenin durdurulması talep edilmiştir. Danıştay 10. Daire, 20.9.1999 tarih ve esas 1999/2196 sayılı Kararı ile yürütmenin durdurulması talebini reddetmiş, bu ret kararına karşı Danıştay İdari Dava Daireleri Genel Kuruluna yapılan itiraz da Genel Kurulun 15.10.1999 tarih ve Y.D. itiraz 1999/589 numaralı Kararı ile reddedilmiştir. Danıştay 10. Dairesince 8.2.2000 tarih ve esas 1999/2196, karar 2000/315 sayılı Kararı ile de iptal davası reddedilmiş ve bu ret Kararı, Danıştay İdari Dava Daireleri Genel Kurulu'nun 16.6.2000 tarih ve esas 2000/369, karar 2000/913 sayılı Kararı ile onanmıştır. Bu karara karşı karar düzeltme talebinde bulunulmuş ise de, karar düzeltme istemi Danıştay İdari Dava Daireleri Genel Kurulunun 1.12.2000 tarih ve esas 2000/1012, karar 2000/1229 sayılı kararı ile reddedilmiştir. Sonuç olarak, vatandaşlığın kaybına ilişkin Bakanlar Kurulu kararı, idarî yargı organınca hukuka uygun bulunmuş ve karar kesinleşmiştir. Kesinleştiği belirtilen yargı kararları uyarınca Türk vatandaşlığını kaybeden Merve Safa Kavakçı, Anayasanın 66. ve 76. maddeleri ile Türk Vatandaşlığı Kanunu hükümlerine göre (milletvekili seçilme yeterliliğini) kaybetmiştir. Sonuç olarak, o dönemdeki TBMM Başkanı Merve Safa Kavakçı'nın milletvekili sıfatının kalmadığı hususunu Genel Kurulun bilgisine sunmuştur. TBMM Başkanı konuşmasında bunun yargı kararının Yüce Meclise duyurulmasından ibaret bir işlem olduğunu belirtmiştir. **TBMMTD**, <http://www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem21/yil3/bas/b069m.html> (Erişim Tarihi: 22.4.2017)

kesinleşmiştir. Ancak, YSK'nın, usulün uyun şekilde milletvekili seçilmiş bir kişinin milletvekilliğini düşürmeye yetkili olmadığı yönündeki kararı sonrasında, vatandaşlığın kaybettirilmesi hakkındaki kesinleşmiş yargı kararları TBMM Başkanlığınca gerekçe gösterilmiş ve bu husus Genel Kurul'un bilgisine sunulmak suretiyle Merve Safa KAVAKÇI'nın milletvekilliği herhangi bir işleme gerek görülmeksizin düşürülmüştür. Gözler, Bu konuda yasal boşluk bulunduğunu, ilgili Anayasa ve kanun hükümlerinde milletvekilliğinin devam şartlarının değil milletvekili seçilme yeterliliğinin düzenlendiğini ve dolayısıyla ne YSK'nın ne de TBMM'nin vatandaşlıktan çıkarılma nedeniyle milletvekilliğinin düşürülmesinde yetkili olamayacağını dile getirirken⁷⁴, Onar ve Tiryakioğlu ise kararın doğru olduğu görüşündedirler.⁷⁵

1.1.2. Yaş

1924 ve 1961 Anayasalarında olduğu 1982 Anayasası'nda da milletvekili seçilebilme yaşı 30 olarak belirlenmişken, 2006 yılında yapılan Anayasa değişikliği⁷⁶ ile seçilme yaşı 25'e ve 2016 yılında gerçekleştirilen Anayasa değişikliği ile de 18'e düşürülmüştür.

Milletvekili seçilebilme yaşına ilişki Anayasa'da yer alan hüküm "*Onsekiz yaşını dolduran her Türk milletvekili seçilebilir.*" (Md. 76/1) şeklinde olup, 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununda ise "*Onsekiz yaşını dolduran her Türk vatandaşı milletvekili seçilebilir.*" (Md. 10) denilmektedir.

Adayların yaş şartını sağlandığını kontrol etmede ve bu konuda yapılacak itirazları karara bağlamada Yüksek Seçim Kurulu yetkilidir. YSK'ya göre yaşı belirlemede esas alınacak tarih, seçmenin iradesinin tecelli ettiği zaman olan seçimin günüdür. Seçim günü

⁷⁴ Gözler, Vatandaşlık ve Milletvekilliği, s. 90-91

⁷⁵ Onar-Tiryakioğlu, s. 592

⁷⁶ 13/10/2006 tarihli ve 5551 sayılı "Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bir Maddesinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun", RG. T: 17.10.2006 S: 26322

itibarıyla, nüfus kütüğünde⁷⁷ yer alan bilgilere göre (ay ve gün itibarıyla) 18 yaşını dolduran kimse milletvekili seçilebilme yeterliliğine sahip olacaktır. Kişinin bu şartı taşımadığının seçimden sonra ortaya çıkması durumunda, “tam kanunsuzluk” gerekçesiyle ilgili kişinin mazbatasını YSK tarafından iptal edilecektir.⁷⁸

Yaş konusunda meydana gelebilecek baka bir problem ise, yaş düzeltmeye ilişkin olarak verilmiş mahkeme kararlarının etkisidir. YSK, yaş düzeltme kararlarının seçilme yaşına etki edeceğine, ancak bu kararın kesinleşmesi gerektiğine hükmetmiştir.⁷⁹

1.1.3. Eğitim

Anayasa’da “*En az ilkokul mezunu olmayanlar ... milletvekili seçilemezler.*” (Md. 76/2) hükmü yer almakta olup, bu husus 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu’nun 11/a maddesinde düzenlenmiş, ülkemizde milletvekili seçilebilmek için en az ilkokul mezunu olmak şart koşulmuştur.

⁷⁷ Nüfus kütüğünde yer alan bilgilerden bazılarının eksik olması durumunda YSK, kütükte sadece doğum yılı yazılı olanları o yılın son ayının son gününde, doğum yılı ve ayı yazılı olanları ise o ayın son gününde doğmuş varsaymaktadır. YSK, 1961/121, **R.G.**: 08.08.1961–10875. Ayrıca Bkz. YILMAZ, Zekeriya, **Seçim Hukukunda Seçme ve Seçilme Ehliyeti**, Seçkin Yayınevi, Ankara 1999.

⁷⁸ YSK’nın mahalli idare seçimleri ile ilgili ortaya koyduğu görüşlerin milletvekilleri seçimleri açısından da geçerli olacağı kabul edilebilir, karar şu şekildedir: “...28.03.2004 tarihinde yapılan Mahalli İdareler Genel Seçiminde Aydın İli Bozdoğan İlçesi Yazıkent Beldesi Belediye Meclisi Üyeliğine seçilen Bilal YAYLAGÜL’ün, 09.10.1979 doğumlu olduğu, seçimin yapıldığı 28.03.2004 tarihi itibarıyla 25 yaşını doldurmadığı, Bozdoğan İlçe Seçim Kurulu Başkanlığınca Kurulumuza gönderilen 30.04.2004 günlü, 2004/282 sayılı yazıdan açıkça anlaşılmıştır. Bu durumda, Bilal YAYLAGÜL’ün 2972 sayılı Kanunun 31 inci maddesinde öngörülen koşula sahip olmadığı ve seçimin yapıldığı tarihte (28.03.2004) seçilme yeterliliği bulunmadığından tam kanunsuzluk hali nedeniyle tutanağının iptaline karar verilmelidir.” (Yüksek Seçim Kurulu, T.11.05.2004, K.2004/2023), <http://www.ysk.gov.tr/ysk/index.html> , (Erişim Tarihi: 07.12.2017); ayrıca bkz. **YSKK**, 2004/1081, **YSKK**, 2004/1928

⁷⁹ Anayasasının 79. maddesinin verdiği görev ve tam kanunsuzluk hali sebebiyle, Yüksek Seçim Kurulunda her zaman ele alınıp karara bağlanabileceğini kabul etmiştir. 28.03.2004 tarihinde yapılan Mahalli İdareler genel Seçimlerinde M. İli T. İlçesi A. Köyü muhtarlığına seçilen O’nun gerçek doğum tarihinin 09.07.1978 olduğu, nüfusa kayıt sırasında sehven doğum tarihinin 09.07.1980 olarak yazıldığı, adı geçenin; T. 1. Asliye Hukuk Mahkemesinin 19.03.2004 gün ve 2003/1704 Esas, 2004/167 Karar sayılı ilamı ile yaş tashihi yaptırdığı ve bu kararın temyiz edilmeksizin 09.04.2004 tarihinde kesinleştiği ve A. Köyü muhtarlığına seçilen O’nun seçimin yapıldığı 28.03.2004 tarihi itibarıyla 25 yaşını doldurmadığı Kurul tarafından kabul edilmiştir. Bu durumda ilgilinin, seçimin yapıldığı tarihte (28.03.2004) seçilme yeterliliği bulunmaması sebebiyle, tutanağın iptaline ve muhtarlık seçimine itiraz süresinden sonra yapıldığından 2972 sayılı Kanunun 33. maddesinin 2. fıkrası uyarınca, boşalan muhtarlık için 06.06.2004 tarihinde seçimin yeniden yapılmasına karar verilmiştir. **YSKK**, 2004/1928, <http://www.ysk.gov.tr/ysk/index.html>, (Erişim Tarihi: 14.01.2009). Aynı yöndeki karar için bakınız **YSKK** 2002/559, Ünlü ve Erbil, s. 572.

1924 Teşkilatı Esasiye Kanununda (Md. 12) ve 1961 Anayasasında (Md. 68) milletvekili seçilebilmek için “Türkçe okuyup yazma” şartı getirilmişti.⁸⁰ 1982 Anayasasında ise bu asgari şart ile yetinilmeyerek “en az ilkokul mezunu olma” şartı benimsenmiştir.

İlkokulun yurtiçinde veya yurtdışında bitirilmiş olmasıyla ilgili bir hüküm bulunmamakta olup, eğitiminin tamamını yurtdışında almış ülke gerçeklerine uzak hatta Türkçe bilmeyen bir kişinin de milletvekili adayı gösterilmesinde ve seçilmesinde yasal olarak bir engel bulunmamaktadır.

Okuma yazma bilme veya ilkokul mezunu olma koşulu milletvekilinin görevini yerine getirebilmesinde çok kritik bir değere sahiptir ki, okuma yazma bilinmemesi halinde yasama faaliyetlerinin ve milletvekilliği görevinin yerine getirilmesi imkânsızdır.⁸¹ Diğer yandan bu zorunlu şart, seçilme özgürlüğünü engelleyecek derecede yüksek de belirlenmemiş olup, daha ileri düzeyde bir eğitim seviyesinin belirlenmesi halinde seçilme özgürlüğünün engellendiği ileri sürülebilecektir. Çünkü bir yandan milletvekillerinin niteliğinin yüksek olması ve yasama faaliyetlerindeki başarısının yüksek olması amaçlanırken, diğer yandan toplumun ortalama eğitim ve yaşam seviyesinin de göz önünde bulundurularak toplumun kendi gerçeklerinden kopuk olmayan kişiler tarafından temsili yerinde olacaktır.

1.1.4. Askerlik

Milletvekili seçilme yeterliliği şartlarından bir tanesi de yükümlü olduğu askerlik hizmetini yapmış olmaktır. Anayasa'nın 76'ncı ve 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu'nun 11/c maddelerinde yükümlü olduğu askerlik hizmetini yapmamış olanların

⁸⁰ 1924 Teşkilatı Esasiye Kanunu'nun 12'inci maddesi “...Türkçe okuyup yazmak bilmeyenler mebus intihap olunamazlar.” şeklinde, 1961 Anayasası'nın 68/2'nci maddesi “Türkçe okuyup yazma bilmeyenler....milletvekili seçilemezler.” şeklindedir.

⁸¹ ARASLI; a.g.e., s. 43-69; TEZİÇ; a.g.e., s. 259-260

milletvekili seçilemeyecekleri belirtilmiştir. Buna göre, adaylık başvurusunun yapıldığı tarih itibarıyla yükümlü olunan askerlik hizmeti yapılmış olmalıdır. Askerlik Kanunu'na göre; burada “askerliğini yapmış olma” kavramıyla, askerliğini yapmış, askerliğini yapmış sayılmış veya askerliğe elverişli olmadığı saptanmış olma durumları kastedilmektedir.

Özür sebebiyle askerlik hizmetinden muaf tutulanlar ile askerlik yükümlülüğü olmayan kadınlar için bu şartlar aranmaz. Fakat, askerliğini erteletmiş (tecil ettirmiş) olanlar yükümlülükleri ortadan kalkmadığı için milletvekili seçilme yeterliliğine sahip olamayacaklardır.

Milletvekili seçildikten sonra askerlik hizmetinin yerine getirilmediğinin tespit edilmesi halinde, YSK “tam kanunsuzluk” nedeniyle süreye bağlı olmaksızın ilgilinin milletvekilliğini düşürebilecektir. Bu durumun bir örneği 1999 yılında yaşanmış olup, 19. dönem Bilecik milletvekilliği yapan Bahattin Şeker'in 20. dönem milletvekili seçilmesinden sonra askerlik hizmetini yerine getirmediği ortaya çıktığından YSK tarafından milletvekili tutanağı iptal edilmiştir.⁸²

1.1.5. Kısıtlılık

Kısıtlılık, belirli sebeplerle korunmaları amaçlanan ergin kişilerin fiil ehliyetinin mahkeme kararı ile kısmen ya da tamamen sınırlandırılmasıdır.⁸³ Anayasanın 76'ncı ve 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu'nun 11/b maddesinde kısıtlı kişilerin milletvekili olamayacakları belirtilmiştir.

⁸²19. Dönem ve 20. Dönem Bilecik milletvekilliği yapan Bahattin Şeker'in, 14 Eylül 1988 – 14 Kasım 1988 tarihleri arasında yapmış olduğu dövizle askerlik hizmetinin, gerçeği yansıtmayan beyan, bilgi ve belgeler ile sağlandığı tespit edilmiş ve 1111 sayılı Askerlik Kanununun Ek 1. maddesi gereğince dövizle askerlik hizmeti kapsamından çıkarılmasına karar verilmiştir. Askeri Yüksek İdare Mahkemesinin kesinleşen kararı karşısında seçim tarihinde milletvekili seçilme koşullarını taşımadığı anlaşılan Bahattin Şeker'in YSK tarafından tutanağının iptaline karar verilmiştir. **Yüksek Seçim Kurulu Kararı**, T. 16.03.1999, 1999/371–194, aktaran: Zeynep Burcu AKBABA,; **Milletvekili Seçilme Yeterliliği** (Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü-Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2010

⁸³ AKINTÜRK, Turgut; **Türk Medeni Hukuku Aile Hukuku**, C.2, 11. Bası, Beta Yayınları, Ankara, 2008, s. 481; ARASLI, s. 47

İçinde buldukları durum nedeniyle kendisini yönetmekten âciz olan kısıtlı kişilerin, toplumu yönetme ehliyetine sahip olamayacağı düşüncesiyle, hemen hemen bütün demokratik ülke mevzuatlarında seçilme hakkı sınırlandırılmış ve bu durumları milletvekili seçilmeye engel görülmüştür.⁸⁴ Kısıtlılık hali, 1982 Anayasasında olduğu gibi 1924 ve 1961 Anayasalarında da milletvekili seçilmeye engel bir hal olarak düzenlenmiştir.

Kısıtlılık sebepleri, 4721 sayılı Medeni Kanun'un 405, 406, 407 ve 408'inci maddelerinde sayılmıştır. Buna göre kısıtlama halleri; akıl hastalığı veya akıl zayıflığı (Md 405), savurganlık, alkol veya uyuşturucu madde bağımlılığı, kötü yaşama tarzı, kötü yönetim (Md 406), bir yıl ve daha uzun özgürlüğü bağlayıcı cezaya mahkûm olmak (Md 407) ve yaşlılık, engellilik, deneyimsizlik veya ağır hastalık sebebiyle istek üzerine kısıtlamadır (Md 408).

Bir kişinin milletvekili seçildikten sonra hakkında kısıtlılık kararı verilmesi halinde, Anayasanın 84/2'nci maddesi uyarınca, bu hususta kesinleşen mahkeme kararının Genel Kurul'a bildirilmesiyle milletvekilliği düşmüş olacaktır.

1.1.6. Kamu Hizmetlerinden Yasaklı Olmamak

Anayasanın 76/2'nci ve Milletvekili Seçimi Kanunu'nun 11/d maddelerinde, kamu hizmetlerinden yasaklıların milletvekili seçilemeyecekleri hüküm altına alınmıştır.

Kamu hizmetlerinden yasaklılık hali, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun "Güvenlik Tedbirleri" başlığı altında yer alan 53'üncü maddesinde düzenlenmiştir. Söz konusu maddede;⁸⁵

⁸⁴ ARASLI, s. 47

⁸⁵ Anayasa Mahkemesi'nin 8/10/2015 tarihli ve E.: 2014/140, K.: 2015/85 sayılı Kararı ile; bu maddenin birinci fıkrasında yer alan "*Kişi, kasten işlemiş olduğu suçtan dolayı hapis cezasına mahkûmiyetin kanuni sonucu olarak;...*" bölümü, aynı fıkranın (b) bendinde yer alan "*...seçilme ehliyetinden...*" ibaresi yönünden, yine aynı fıkrada yer alan "*...hapis cezasına...*" ibaresi ise (b) bendinde yer alan "*Seçme ve...*" ibaresi yönünden iptal edilmiştir.

“(1) Kişi kasten işlemiş olduğu suçtan dolayı hapis cezasına mahkûmiyetin kanuni sonucu olarak;

Sürekli, süreli veya geçici bir kamu görevinin üstlenilmesinden; bu kapsamda, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliğinden veya Devlet, il, belediye, köy veya bunların denetim ve gözetimi altında bulunan kurum ve kuruluşlarca verilen, atamaya veya seçime tabi bütün memuriyet ve hizmetlerde istihdam edilmekten,

b) Seçme ve seçilme ehliyetinden (...) ⁸⁶;

c) Velayet hakkından; vesayet veya kayımlığa ait bir hizmette bulunmaktan,

...

yoksun bırakılır.

(2) Kişi, işlemiş bulunduğu suç dolayısıyla mahkûm olduğu hapis cezası infazı tamamlanuncaya kadar bu hakları kullanamaz.

...

(4) Kısa süreli hapis cezası ertelenmiş veya fiili işlediği sırada onsekiz yaşını doldurmamış olan kişiler hakkında birinci fıkra hükmü uygulanmaz.” ⁸⁷

hükmüne yer verilmiştir.

Buna göre, kamu hizmetinden yasaklılık tedbirinin uygulanabilmesi için kişinin “kasıtlı bir suç işlemesi ve bu suçtan dolayı hapis cezasına mahkum olması” gerekmektedir. Bu durumda, hükmün kesinleşmesinden hapis cezasının infazına kadar, kişi kamu hizmetlerinden yasaklı hale gelir.

Yine bu hükme göre, bir kimse hakkında verilen mahkumiyet kararı seçilmeye engel teşkil etmese bile (örn.. taksirli suçlardan hüküm giymiş olanlar ile 1 yıldan az hapis cezasına hüküm giymiş olanlar), eğer bu kimse kamu hizmetinden mahrum kılınmışsa,

⁸⁶ Anayasa Mahkemesi'nin 8/10/2015 tarihli ve E.: 2014/140, K.: 2015/85 sayılı Kararı ile; bu maddenin birinci fıkrasında yer alan “...ve diğer siyasi hakları kullanmaktan” ibaresi ile aynı maddenin ikinci fıkrası, birinci fıkranın (b) bendinde yer alan “Seçme ve seçilme ehliyetinden...” ibaresi yönünden iptal edilmiştir.

⁸⁷ Anayasa Mahkemesi'nin 8/10/2015 tarihli ve E.: 2014/140, K.: 2015/85 sayılı Kararı ile; bu fıkrada yer alan “Kısa süreli hapis cezası ertelenmiş veya...” ibaresi, aynı maddenin birinci fıkrasında yer alan “...seçilme ehliyetinden...” ibaresi yönünden iptal edilmiştir.

Milletvekili Seçimi Kanunu'nun 11/d fıkrası gereğince yine seçilme ehliyetine sahip olamaz.⁸⁸

Maddenin birinci fıkrasında; kişinin kasten işlediği suç dolayısıyla hangi haklardan yoksun kalacağı tek tek sayılmış ve sınırları belirlenmiştir. Bu hak yoksunlukları için mahkeme tarafından ayrıca karar verilmesine gerek yoktur. Ayrıca bu hak yoksunlukları süresiz değildir, belirli bir süreyle sınırlandırılmıştır. Buna göre, hak yoksunlukları mahkûmiyetin kesinleşmesiyle başlayacak ve hükmedilen hapis cezasının infazı tamamlanıncaya kadar devam edecektir.⁸⁹ Söz konusu 53'üncü maddenin gerekçesi incelendiğinde, öngörülen hak yoksunluklarının aslında suç işlemiş olan kişiye karşı toplumdaki güven duygusunun azalması veya kaybolması üzerine özellikle güven ilişkisine dayalı belli haklarının kısıtlanması, cezasının infazı ile birlikte toplumda artık tekrar güven duyulan bir insan olacağı öngörüsüyle bu düzenlemenin yapıldığı anlaşılmaktadır.

1.1.7. Belli Suçlardan Hüküm Giymemiş Olmak

Anayasanın 76'ncı maddesine göre: “...*taksirli suçlar hariç toplam bir yıl veya daha fazla hapis ile ağır⁹⁰ hapis cezasına hüküm giymiş olanlar; zimmet, ihtilâs, irtikâp, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanma, dolanlı iflas gibi yüz kızartıcı suçlarla, kaçakçılık, resmî ihale ve alım satımlara fesat karıştırma, Devlet sırlarını açığa vurma, terör eylemlerine katılma ve bu gibi eylemleri tahrik ve teşvik suçlarından biriyle hüküm giymiş olanlar, affa uğramış olsalar bile milletvekili seçilemezler*”

⁸⁸ YSK, 1994/1194, **YSKK** 1993 – 1994, s. 131. veya YSK'nın 22.4.1994 tarih ve 1194 sayılı kararı

⁸⁹ ÖZGENÇ, İzzet, **Türk Ceza Kanunu Gazi Şerhi**, Adalet Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2006, s. 677

⁹⁰ Bu hükümde yer alan “ağır hapis cezası” ifadesi, 5237 sayılı TCK ile hapis - ağır hapis ayırımına son verilmesi ve 5252 sayılı TCK'nın Yürürlük ve Uygulama Şekli Hakkında Kanunla diğer kanunlarda öngörülen ağır hapis cezalarının, hapis cezasına dönüştürülmüş olması nedeniyle anayasanın bu hükmünün uygulama imkânı kalmamıştır. (ATAR, Yavuz, **Türk Anayasa Hukuku**, Mimoza Yayınları, 2007, s. 201.)

Bunun yanında 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununun 11'inci maddesine göre ise şu kişiler milletvekili seçilemezler:

“e) Taksirli suçlar hariç, toplam bir yıl veya daha fazla hapis veya süresi ne olursa olsun ağır hapis cezasına hüküm giymiş olanlar,

f) Affa uğramış olsalar bile;

1. Basit ve nitelikli zimmet, irtikâp, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanma, dolanlı iflas gibi yüz kızartıcı suçlar ile istimal ve istihlak kaçakçılığı dışında kalan kaçakçılık suçları, resmî ihale ve alım satımlara fesat karıştırma veya Devlet sırlarını açığa vurma suçlarından biriyle mahkûm olanlar,

2. Türk Ceza Kanununun İkinci Kitabının, birinci babında yazılı suçlardan veya bu suçların işlenmesini aleni olarak tahrik etme suçundan mahkum olanlar,

3. Terör eylemlerinden mahkûm olanlar,

4. Türk Ceza Kanununun 536 ncı maddesinin birinci, ikinci ve üçüncü fıkralarında yazılı eylemlerle aynı Kanunun 537 nci maddesinin birinci, ikinci, üçüncü, dördüncü ve beşinci fıkralarında yazılı eylemleri siyasi ve ideolojik amaçlarla işlemekten mahkum olanlar.”

Buradaki hükümlerden de anlaşılacağı üzere milletvekili seçilmeye engel hal, birincisi hüküm onulan cezanın miktarı açısından, ikincisi suçun türü açısından sonuç doğurmaktadır. İlkinde, taksirle işlenen suçlar hariç toplam bir yıl veya daha fazla hapis cezası almış olmak milletvekili seçilmeye engel iken; ikincisinde, maddede tek tek sayılan suçlardan süresi ne olursa olsun hüküm giymiş olmak milletvekilliğine engel teşkil etmeye yetecektir. Her iki durum için de bu yöndeki mahkeme kararının seçimlerden önce kesinleşmiş olması gerekmektedir.

Burada üzerinde durulması gereken hususlardan birisi, taksirle işlenen suçların seçilmeye engel haller dışında tutulmuş olmasıdır. Ceza hukukunda genel kural suçların kasten işlenmesi ve sorumluluğun buna göre belirlenmesi yönünde iken, istisnai olarak

bazı suçlar için taksir halleri öngörülmüştür. 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun 22/2'nci maddesinde taksir; “... *dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırılık dolayısıyla, bir davranışın suçun kanuni tanımında belirtilen neticesi öngörülmeyle gerçekleştirilmesidir.*” şeklinde tanımlanmıştır. Kanun koyucu, suçun taksirle işlenmesini kasıtlı işlenmesine kıyasla daha hafif şekilde cezalandırma yoluna gitmiş ve cezası ne kadar olursa olsun taksirle işlenen suçları milletvekili seçilmeye engel görmemiştir. Ancak, burada Türk Medeni Kanununun bir yılı aşan hürriyeti bağlayıcı cezalarda kısıtlanmayı gerektiren hükümleri (Md. 407) saklıdır, çünkü kısıtlılık hali halihazırda seçilmeye engel durumlardan birisidir

Diğer bir husus, toplam bir yıl veya daha fazla hapis cezası almamış olmaktır. Burada cezanın tek seferde verilmesi şart olmayıp, farklı tarihlerde ve farklı suçlardan verilen cezalar da toplanarak bu kapsamda değerlendirilmektedir.⁹¹ Hükmedilen hapis cezası, TCK'nın 50'nci maddesinde düzenlenen seçenek yaptırımlardan birisine çevrilmiş ise, söz konusu maddenin dördüncü fıkrasına göre asıl mahkûmiyet, bu madde hükümlerine göre çevrilen adli para cezası veya tedbir olduğundan bu durum milletvekili seçilmeye engel teşkil etmeyecektir.⁹²

Ancak hükmedilen hapis cezasının “ertelenmiş” olması durumunda, “*Denetim süresi yükümlülüklerine uygun veya iyi halli olarak geçirildiği takdirde, ceza infaz edilmiş sayılır.*” (TCK Md. 51/8) hükmü uyarınca cezanın bütün neticelerini doğuracağı ve dolayısıyla seçilmeye engel teşkil edeceği ortadadır.

Diğer yandan, “hükmün açıklanmasının geri bırakılması” halinde “*Hükmün açıklanmasının geri bırakılması, kurulan hükmün sanık hakkında bir hukukî sonuç doğurmamasını ifade eder.*” (CMK 231/5) denilmesi sebebiyle milletvekili seçilmeye engel bir sonuç doğurmayacaktır.

⁹¹ ONAR, Erdal; “1982 Anayasasında Milletvekilliğinin Düşmesi”, **Anayasa Yargısı**, C.14, Anayasa Mahkemesi Yayınları, 1997, s. 415; BİLİR, Faruk; **Türkiye’de Milletvekilliği ve Milletvekilliğinin Sona Ermesi**, Nobel Yayınları, Ankara, 2001, s. 48

⁹² ŞIK, s.380

Bunun dışında zimmet, ihtilâs, irtikâp, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanma, dolanlı iflas gibi yüz kızartıcı suçlarla⁹³, kaçakçılık, resmî ihale ve alım satımlara fesat karıştırma, Devlet sırlarını açığa vurma, terör eylemlerine katılma ve bu gibi eylemleri tahrik ve teşvik suçlarından biriyle hüküm giymiş olanlar, affa uğramış olsalar bile⁹⁴ milletvekili seçilemeyeceklerdir.

Dolayısıyla, bu maddede sayılan suçlar dışında kalan suçlardan dolayı bir yıl ve daha fazla hapis cezasına hüküm giymiş olanlar affedildikleri takdirde milletvekili seçilebileceklerdir.

1.1.8. Devam Eden Diğer Görevler (Bazı Görevlerde Bulunmamak)

Mevcut devam eden görevleri nedeniyle seçmenler üstünde baskı oluşturması ve seçmenlerin siyasi kararlarını etkilemesi muhtemel bazı kişilerin, seçimlere etkisini ortadan kaldırmak için, seçimler tamamlanana kadar görevlerinden ayrılmaları gerekmektedir.⁹⁵

Anayasaya göre memurların ve bazı görevlilerin milletvekili adayı olabilmeleri görevlerinden çekilme şartına bağlanmıştır. Buna göre; “*Hâkimler ve savcılar, yüksek*

⁹³ “Yüz kızartıcı suç” kavramının kapsamına dair Anayasada ve diğer kanunlarda açıklayıcı bir düzenleme bulunmamaktadır. Burada tartışmalı olan husus yüz kızartıcı suçların; ihtilâs, irtikâp, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanma, dolanlı iflas suçlarıyla sınırlı olup olmadığı, benzer başka suçların da bu kapsama girip girmeyeceği ve “...gibi” ifadesinden yola çıkarak “yüz kızartıcı suç” kapsamına giren suçların çoğaltılıp çoğaltılmayacağıdır. Fakat, ceza hukukunda kıyasın yasak olmasından ve ceza hukukuna ait hükümlerin yorumlanmasında “dar yorum” ilkesi benimsendiğinden, burada sayılanlar dışında “Yüz kızartıcı suç” kavramının kapsamı genişletilemeyecektir. Gözler, Kemal; **Türk Anayasa Hukuku**, s. 270; ayrıca bkz. MALKOÇ, İsmail; “Kanunlarımızda Yüz Kızartıcı Suç Kavramı”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, S. 4, Y.1989, s. 586 vd., BİLİR, a.g.e., s. 43; ayrıca YSK’nın bu yöndeki kararı için bkz. 25.12.1999 tarih ve 2493 sayılı Kararı. Ayrıca, Danıştay 1. Dairenin, 9.11.1983 gün ve E. 1983/220, K. 260 sayılı kararı **Danıştay Dergisi**, Yıl: 14, Sayı:54-55, 1984, s.87.

Danıştay söz konusu kararında şu hususlara değinmiştir: “...yüz kızartıcı suç olarak hep aynı suçların sayılmış olduğu görülmektedir. Bunun bir rastlantı sonucu olmadığı kuşku götürmez; öyleyse bu, yasa koyucunun yüz kızartıcı suçları bunlardan ibaret kabul ettiğini, hükümlerde yer alan “gibi” sözcüğünün sayılan suçlardan biri anlamında kullanıldığını ortaya koymaktadır...”

⁹⁴ Yargıtay “affa uğramış olsa bile...” ibaresini sürekli hak yoksunluğu açısından genel affın kapsamına istisna getiren hallerde, yasaklanmış hakların geri verilmesi yoluyla hak yoksunlukların ortadan kaldırılabileceğini kabul etmektedir. (Yargıtay 1.C.D., T.25.11.1992, E.1992/2532, K.1992/2604), ARSLAN, Çetin; “Yasaklanmış Hakların Geri Verilmesi”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.56, S. 4, Y. 2007, s. 25

⁹⁵ ARASLI, s. 49

yargı organları mensupları, yükseköğretim kurumlarındaki öğretim elemanları, Yükseköğretim Kurulu üyeleri, kamu kurum ve kuruluşlarının memur statüsündeki görevlileri ile yaptıkları hizmet bakımından işçi niteliği taşımayan diğer kamu görevlileri ve Silahlı Kuvvetler mensupları, görevlerinden çekilmedikçe, aday olamazlar ve milletvekili seçilemezler.” (AY. Md 76/3)

Görevinden istifa etmesi gereken bu kişilere ilaveten, 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununun 8.4.2010 tarihli ve 5980 sayılı Kanunla değişik 18’inci maddesinde: “... aday olmak isteyen belediye başkanları ve subaylar ile astsubaylar, aday olmak isteyen siyasi partilerin il ve ilçe yönetim kurulu başkan ve üyeleri ile belediye meclisi üyeleri, il genel meclisi üyeleri, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ile sendikalar, kamu bankaları ile üst birliklerin ve bunların üst kuruluşlarının ve katıldıkları teşebbüs veya ortaklıkların yönetim ve denetim kurullarında görev alanlar genel ve ara seçimlerin başlangıcından bir ay önce seçimin yenilenmesine karar verilmesi halinde yenileme kararının ilanından başlayarak yedi gün içinde görevlerinden ayrılma isteğinde bulunmadıkça adaylıklarını koyamazlar ve aday gösterilemezler.” hükmüne yer verilmesi suretiyle görevlerinden çekilmesi gerekli olan kişiler detaylı olarak ortaya konulmuştur.

Söz konusu yukardaki hükme göre, aday olabilmek ve aday gösterilebilmek için görevden ayrılma isteğinde bulunmak yeterli olup, görevden çekilme işleminin tamamlanması gerekli değildir.⁹⁶

Burada açıklığa kavuşturulması gereken bir husus kimlerin memur veya hizmetli sayılıp kimlerin işçi vs. olduğudur. Yani aday olabilmek için görevinden ayrılması zorunlu olan görevlileri tam olarak nasıl belirlenecektir. Bu hususta YSK’nın içtihat halini almış kararları bize yol göstermektedir. Söz konusu YSK kararlarına⁹⁷ göre kimin hangi statüde görev yaptığı, ilgili kişinin görev yaptığı kurum/kuruluşun bağlı olduğu mevzuat hükümlerine göre belirlenmesi gerekmektedir.

⁹⁶ BİLİR, s. 63-64.

⁹⁷ Bkz, **YSKK** 1968/2133, 1969/1596, 1973/2631, 1974/584, 1977/3111 sayılı Kararları.

Anayasa’da ve Milletvekili Seçimi Kanunu’nda sayılan ve görevlerinden ayrılmaları zorunlu olan kamu görevlilerine, seçimlerde tarafsızlığın sağlanması amacıyla bazı bakanlar da dahil edilmelidir. Anayasa’nın 114/1’inci maddesi uyarınca Türkiye Büyük Millet Meclisi genel seçimlerinden önce, Adalet, İçişleri ve Ulaştırma bakanları çekilir. Seçimin başlangıç tarihinden üç gün önce; seçim dönemi bitmeden seçimin yenilenmesine karar verilmesi halinde ise, bu karardan başlayarak beş gün içinde, bu bakanlıklara Türkiye Büyük Millet Meclisi içinden veya dışarıdan bağımsızlar Başbakanca atanır.

1.2. Milletvekili Sıfatının Kazanılması

1.2.1. Kazanılma Anı

Milletvekilliği sıfatının kazanılma anı, bu sıfatın sahiplerine sağladığı hakların hukuken kullanılması açısından önem arz etmektedir. Çünkü milletvekili seçilenler bu sıfatı kazandığı tarihten itibaren dokunulmazlık ödenek, yolluk, ölüm yardımı gibi bazı mali ve sosyal haklara sahip olacaklardır. Diğer yandan yasama dokunulmazlığı ve yasama sorumsuzluğu gibi parlamenter muafiyetlere de milletvekilliği sıfatının kazanılmasına bağlı olsa da, ileride de anlatılacağı gibi yasama faaliyetlerine ilişkin haklar ve milleti temsil yükümlülüğü and içme ile birlikte geçerlilik kazanacaktır.

Milletvekili sıfatının kazanılma anı ile ilgili doğrudan yasal bir hüküm bulunmamasıyla birlikte, 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu’nun 36’ncı maddesi bizim için yol gösterici sayılabilir. Anılan maddede; “*Milletvekili seçilenler belli olmaz... il seçim kurullarınca en seri şekilde... Yüksek Seçim Kuruluna bildirilir. Milletvekili seçilenlere il seçim kurulu tarafından, milletvekili seçildiklerine dair derhal bir tutanak verilir. Bu tutanaklardan iki örneği de Yüksek Seçim Kurulu Başkanlığına en*

seri vasıtayla gönderilir. Yüksek Seçim Kurulu Başkanlığı tutanaklardan birini Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına verir.” denilmektedir.

Bu hükümden anlaşıldığı üzere milletvekilliği, İl Seçim Kurulu tarafından ilgili kişiye milletvekili seçildiğine dair tutanağın verilmesiyle resmîyet kazanmaktadır. Ancak hükümden yer alan “Milletvekili seçilenler ... Yüksek Seçim Kuruluna bildirilir....” ifadesi aslında bize milletvekili seçilmiş olmanın kişiye verilecek tutanaktan önce gerçekleştiğini ortaya koymaktadır.

Ancak doktrinde milletvekilliği sıfatının hukuken kazanılma anına ilişkin olarak tam bir görüş birliği olmamakla birlikte, görüş farklılıkları genel olarak bu sıfatın milletvekili seçimine dair tutanağın düzenlenmesiyle mi yoksa ilgiliye teslim edilmesiyle mi kazanılacağı üzerinedir. Ağırlıklı olarak öne çıkan görüş, seçim sonuçlarına ilişkin tutanakların İl Seçim Kurulu tarafından “düzenlendiği anda” milletvekilliğinin kazanılmış olacağını yönündeyken⁹⁸; diğer görüş ise, seçim sonuçlarına göre milletvekili seçildiğine ilişkin düzenlenen tutanağın (mazbatanın) İl Seçim Kurulu tarafından ilgiliye “teslim edildiği anda” milletvekilliği sıfatının kazanılacağı yönündedir.⁹⁹ Nadiren bazı görüşlerde milletvekilliği sıfatının and içme ile kazanılacağını öne sürülmüş olsa da, bu görüşün kabul edilebilirliği kalmamıştır.¹⁰⁰

Milletvekilliği sıfatının kazanılma anına ilişkin bu görüşlerden farklı olarak Arsel’in görüşü ise; “... oy verme nihayet bulup oylar tasnif edildiği anda milletvekilliği

⁹⁸ Bu yöndeki görüşleri için bkz. Kemal GÖZLER, *Anayasa Hukukuna Giriş*, Ekin Yayın, Bursa, 2012, s. 238; Hüseyin Nail KUBALI, *Türk Esas Teşkilat Hukuku Dersleri*, Tan Matbaası, İstanbul, 1960, s. 177- 178; Şeref İBA, *Anayasa Hukuku ve Siyasal Kurumlar*, Turhan Kitabevi, Ankara, 2008, s. 134; NEZİROĞLU, s. 329; Metin FEYZİOĞLU, “*Yasama Dokunulmazlığı Üzerine Düşünceler*” , (<http://www.feyzioglu.av.tr/yasama-dokunulmazligi-uzerine-dusunceler/>) (Erişim Tarihi: 15/09/2018)

⁹⁹ Bu yöndeki görüşleri için bkz. Bülent TANÖR; Necmi YÜZBAŞIOĞLU; *1982 Anayasasına Göre Türk Anayasa Hukuku*, Beta Yayınları, İstanbul, 2004, s. 220; Yavuz SABUNCU; *Anayasaya Giriş*, İmaj Yayınevi, Ankara 2007, s. 188; Hüseyin Nail KUBALI; *Türk Esas Teşkilat Hukuku Dersleri*, Tan Matbaası, İstanbul 1960, s. 177; Bülent YAVUZ; *Türk Anayasa Hukuku*, Asil Yayın Dağıtım, Ankara 2009, s. 122; BİLİR, s. 84; Fahri BAKIRCI, *TBMM’nin Çalışma Yöntemi*, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 2000, s. 249-251; Volkan HAS; *Türkiye Büyük Millet Meclisinin Çalışma Düzeni*, Adalet Yayınları, Ankara 2009, s. 61.

¹⁰⁰ Örneğin NEZİROĞLU’na göre; “*Andiçme milletvekilliğinin bir önkoşulu olmayıp milletvekilliği sıfatı kazanıldıktan sonra yapılan ve Meclis çalışmalarına katılabilmek için zorunlu olan bir eylemdir. And içmemiş bir milletvekili, milletvekilliğinin getirdiği her türlü hak ve ayrıcalıklara sahip olur ancak Meclis çalışmalarına katılamaz.*” NEZİROĞLU, s. 57

sıfatı iktisap olunmuş ve milletvekilliği o anda başlamış sayılır. Filhakika, milletin iradesi o anda tecelli etmiştir...” yönündedir.¹⁰¹ Arsel’e göre, seçimlerin (oy kullanma işleminin) son bulmasıyla birlikte milletvekilliği sıfatının da kazanılmış sayılması gerekmektedir.

Ancak, farklı zamanlarda ortaya konulan tüm bu görüşlere rağmen milletvekilliği sıfatının kazanılma anı, Yüksek Seçim Kurulu’nun 2007 yılında verdiği bir karar ile kesinlik kazanmıştır. YSK’nın, 22 Temmuz 2007 seçimlerinin ardından Ankara’dan seçim bölgesi olan İstanbul’a mazbatasını almaya giderken geçirdiği trafik kazası sonucu hayatını kaybeden Mehmet Cihat ÖZÖNDER’e ilişkin 27/07/2007 tarihli ve 716 numaralı Kararı bu konudaki belirsizliği açıklığa kavuşturmuştur.¹⁰²

YSK’ya göre, seçim sonuçlarına ilişkin tutanakların düzenlenmesi işlemi kurucu değil açıklayıcı bir işlemdir, bu noktada kurucu işlem ise oy verme işlemlerinin son bulup millet iradesinin tecelli etmesidir. Bu nedenle milletvekilliği sıfatı, oy kullanma işleminin son bulduğu ve millet iradesinin gerçekleştiği an olan saat 17.00 itibarıyla kazanılmış sayılmalıdır.

Diğer bir ifadeyle YSK’nın emsal niteliğindeki bu Karar’ı ile; milletvekili sıfatının ve dolayısıyla bu sığata balı her türlü hak ve yükümlölüklerin, il ve ilçe seçim kurullarındaki seçim sonuçlarına ilişkin tutanak birleştirme işlemi veya bu tutanağın

¹⁰¹ ARSEL (1965), s. 167.

¹⁰² Karar’da; “22 Temmuz 2007 Pazar günü yapılan Milletvekili Genel Seçimi sonrasında, sandık kurullarınca düzenlenerek seçim kurullarına teslim edilen tutanakların ilçe seçim kurulları tarafından birleştirilmesi, ilçe seçim kurullarının bu birleştirme işlemlerine dair tutanakların il seçim kurulunca birleştirilerek il seçim çevresi içinde en çok oy alanlarının isimlerinin tespit ve ilan edilmesi işlemleri ile sonuçta mazbata verilmesi gibi hususlar yukarıda belirtilen 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununun İkinci Bölümünde yer alan seçim öncesi işlemler olarak değerlendirilemez. Söz konusu işlemler, aynı Kanunun Dördüncü Bölümünde yer alan seçimden sonraki işlemleri kapsamaktadır.” denildikten sonra, 2839 sayılı Yasa’nın 36’ncı maddesi uyarınca tutanak (mazbata) verilmesi işleminin kurucu değil açıklayıcı olması sebebiyle sonucu etkilemeyeceği ifade edilmiştir. Kararın devamında, “ İstanbul İl’ i (3) numaralı seçim çevresinden Milliyetçi Hareket Partisi 3. sıra milletvekili adayı gösterilen Mehmet Cihat ÖZÖNDER’ in, 26/07/2007 tarihinde geçirdiği trafik kazası sonucunda vefat etmiş olması nedeniyle, aday listesinin kesinleştiği 20 Haziran 2007 tarihi göz önünde bulundurularak, oy verme günü olan 22/07/2007 Pazar günü saat: 17.00 itibarıyla 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununun yukarıda açıklanan 25., 35., 36. ve 39. maddeleri delaletiyle milletvekili seçilmiş sayılmasına ve ölüm tarihi olan 26/07/2007 tarihi esas alınarak Türkiye Büyük Millet Meclisinde bir üyeliğın boşalmış olduğunun tespitine karar verilmesi gerekmektedir.” denilerek milletvekilliğinin başlangıç anı açıklığa kavuşturulmuştur. Bkz. **YSKK**, (<http://www.ysk.gov.tr/doc/ilkeKarar/dosya/3268/2007-716-karar.htm>), (Erişim Tarihi: 15/09/2018).

(mazbatanın) ilgiliye verilmesi ile değil, oy verme işlemlerinin son bulup millet iradesinin tecelli ettiği gün saat 17.00 itibarıyla kazanılacağı ortaya konulmuştur.

Şu halde, seçim sonuçlarına göre milletvekili seçildiği anlaşılan kişiler seçimlerin yapıldığı gün saat 17.00 itibarıyla milletvekillerinin özlük haklarına sahip olacaktır.¹⁰³ Bu kişilerin çeşitli sebeplerle¹⁰⁴ görevine başlayamamış olması özlük haklarına sahip olabilmesi için engel teşkil etmeyecektir.

1.2.2. And İçme ve Göreve Başlama

Yeni seçilen milletvekillerinin görevlerine başlamadan önce and içmeleri Anayasal bir zorunluluktur. Anayasa'nın 1'inci maddesinde: “*Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, göreve başlarken aşağıdaki şekilde andiçerler: ...*”¹⁰⁵ denilmektedir.

¹⁰³ Şu halde, milletvekili seçildikten sonra Ankara'dan seçim bölgesi olan İstanbul'a mazbatasını almaya giderken geçirdiği trafik kazası sonucu hayatını kaybeden Mehmet Cihat ÖZÖNDER “TBMM eski üyesi” sıfatını kazanmıştır. ÖZÖNDER' in bakmakla yükümlü olduğu kişiler, TBMM eski üyelerine tanınan hak ve imkanlardan faydalanmaktadır.

¹⁰⁴ 24'üncü yasama döneminde milletvekili seçildiği halde tutuklulukları devam eden and içmeyen ve Meclis çalışmalarına katılmayan 8 milletvekilinin (İstanbul milletvekili Engin ALAN, İzmir milletvekili Mustafa Ali BALBAY, Mardin milletvekili GÜLSER YILDIRIM, Şanlıurfa milletvekili İbrahim AYHAN, Şırnak milletvekili Faysal SARIYILDIZ, Şırnak milletvekili Selma IRMAK, Van milletvekili Kemal AKTAŞ, Zonguldak milletvekili Mehmet HABERAL) mahkumiyetleri ile ilgili belirsizlik olduğundan, bu tarihe kadar olan ödenek ve yollukları Meclis Başkanlığı tarafından bu amaçla açılan bir hesapta tutulmuş ve ilgililere kullandırılmamıştır. Ancak, daha sonra bu kişiler hakkında alınan TBMM Başkanlık Divanı Kararı ile, tutukluluk hallerinin milletvekilliği açısından özür sayılması kabul edilerek özlük haklarının verilmesi kararlaştırılmıştır. Bu karar neticesinde, söz konusu kişilerin bu tarihe kadar olan birikmiş ödenek ve yollukları da toplu olarak ödenmiştir. Buna ilişkin TBMM Başkanlık Divanı Kararı şu şekildedir:“ ... 6) a) Tutuklu milletvekillerinin özlük haklarından yararlandırılmasına, b) Tutukluluk halinin milletvekillerinin devamsızlığı açısından özür sayılmasına, c) Belgelenmiş sağlık mazeretlerinin ve tutukluluk halinin devamsızlık açısından onaya tabi tutulmamasına, ç) Bir yasama yılı içerisinde aralıksız olarak iki ay veya daha fazla belgelenmiş sağlık mazeretleri veya tutukluluk hali bulunan milletvekillerine ödenek ve yolluklarının verilmesinin onaya tabi tutulmamasına,” . Bkz. 22 Şubat 2012 tarihli ve 15 sayılı **TBMM Başkanlık Divanı Kararı**, TBMM Genel Sekreterliği Arşivi.

Hikmet Sami TÜRK'ün, tutuklu milletvekillerinin tutukluluklarının yasama dokunulmazlığı kapsamında değerlendirilmesi gerektiği yönündeki düşünceleri için Bkz. Hikmet Sami TÜRK, “Tutuklu Milletvekilleri Sorunu”, **Parlamento Dergisi**, C: 27, S: 276, Ağustos 2011, s. 12-13.

¹⁰⁵ And metni şu şekildedir: “*Devletin varlığı ve bağımsızlığını, vatanın ve milletin bölünmez bütünlüğünü, milletin kayıtsız ve şartsız egemenliğini koruyacağıma; hukukun üstünlüğüne, demokratik ve lâik Cumhuriyete ve Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlı kalacağıma; toplumun huzur ve refahı, millî dayanışma ve adalet anlayışı içinde herkesin insan haklarından ve temel hürriyetlerden yararlanması ülküsünden ve Anayasaya sadakattan ayrılmayacağıma; büyük Türk milleti önünde namusum ve şerefim üzerine andiçerim.*” (AY. Md. 81) Ayrıca, and içme sırası Ankara milletvekillerine geldiğinde, Ankara eski milletvekili Mustafa Kemal ATATÜRK için saygı duruşunda bulunulması bir teamül olarak uygulanmaktadır.

And içmeye dair hususlar TBMM İçtüzüğü'nde düzenlenmiştir. İçtüzüğün 27.7.2017 tarihli 1160 numaralı TBMM Kararıyla¹⁰⁶ değişik 3'üncü maddesine göre:

“Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulu, milletvekili genel seçimi kesin sonuçlarının Yüksek Seçim Kurulunca ilanını takip eden üçüncü gün saat 14.00'te çağrısız olarak toplanır. Bu birleşimde, önce milletvekillerinin andiçme töreni yapılır.

Andiçme, her milletvekilinin Anayasadaki metni kürsüden yüksek sesle aynen okuması suretiyle olur.

Milletvekilleri; seçim çevresi, soyadı ve adlarının alfabe sırasına göre andiçerler.

Andiçme töreninde bulunmayan milletvekilleri veya ara seçimde milletvekili seçilenler, katıldıkları ilk birleşimin başında andiçerler.

Milletvekilleri andiçerek göreve başlarlar. Andiçmekten imtina eden milletvekilleri, milletvekili sıfatından kaynaklanan haklardan yararlanamazlar.”

Buna göre andiçme, milletvekilliği sıfatının kazanılması için bir gereklilik olmayıp milletvekilliği sıfatı kazanıldıktan sonra yapılan, Meclis çalışmalarına katılabilmek ve milletvekilliğinin sağladığı hak ve imkanlardan faydalanabilmek için zorunlu olan bir eylemdir. Bu zorunluluğun sonucu olarak, and içmeyen milletvekilleri hiçbir yasama faaliyetlerine katılmamakla birlikte, yasama dokunulmazlığı, yasama sorumsuzluğu, ödenek, yolluk, harcırah ve diğer her türlü sosyal hak ve imkandan da yararlanamayacaktır.

Anayasamızda milletvekillerinin and içmesi zorunluluk olarak düzenlenmişken, and içmemenin yaptırımına dair bir hükme yer verilmemiştir. Daha önce TBMM İçtüzüğünde de bu yönde bir hükme yer verilmemişken¹⁰⁷, and içmeyen milletvekillerine

¹⁰⁶ 27.7.2017 tarihli 1160 numaralı TBMM Kararı, https://www.tbmm.gov.tr/tbmm_kararlari/karar1160.html (Erişim Tarihi: 21.12.2017)

¹⁰⁷ Bu konuda daha önce, milletvekili sıfatını kazandığı halde and içmeyerek Meclis çalışmalarına katılmayan kişilerin durumuyla ilgili Anayasa'nın 84/4'üncü maddesinde düzenlenen devamsızlıkla ilgili hükümler uygulanabiliyordu. Buna göre, Meclis çalışmalarına özürsüz veya izinsiz olarak bir ay içerisinde toplam beş birleşim günü katılmayan milletvekilinin milletvekilliğinin düşmesine, durumun Meclis Başkanlık Divanınca tespit edilmesi üzerine, Genel Kurulca üye tamsayısının salt çoğunluğunun oyuyla karar verilebiliyordu

yaptırım uygulanmasına yönelik düzenleme ilk kez 27.7.2017 tarihli ve 1160 numaralı TBMM Kararı¹⁰⁸ ile TBMM İçtüzüğünde yapılan değişiklikle getirilmiştir. Buna göre, and içmekten imtina eden milletvekillerinin, milletvekili sıfatından kaynaklanan haklardan yararlanamayacakları hükme bağlanmıştır.

2. MİLLETVEKİLLİĞİ SIFATININ KAYBEDİLMESİ (SONA ERMESİ)

Tüm demokratik ülkelerde olduğu gibi Türkiye’de de milletvekilleri belli bir süre görev yapmak için seçilmektedir. Anayasa’nın 77’nci maddesinde TBMM seçimlerinin dört yılda bir yapılacağı ve bu süre dolmadan da seçimlerin yenilenebileceği belirtilmiştir. Normal şartlarda milletvekilliği, kişinin milletvekili seçildiği genel seçimlerle başlamakta ve yasama döneminin sonunda seçimlerin yenilenmesiyle tekrar seçilememesi halinde bitmektedir. Ancak bazı durumlarda seçimler yenilenmeden de milletvekilliği sıfatı sona erebilmektedir.

Bir kişinin milletvekili sıfatını kazandıktan sonra herhangi bir sebeple milletvekilliğinin sona ermesi kişinin “TBMM eski üyesi” (eski milletvekili) sıfatını kazanmasını sağlayacaktır. Bu nedenle, milletvekilliği sıfatının kaybedilme şekli ve kaybedilme anı, bu sıfat sahiplerine tanınan hak, imkan ve muafiyetlerin son bularak yeni bir statü belirten “TBMM eski üyesi” sıfatına dair hak ve imkanların başlaması açısından da önem taşımaktadır.

Milletvekilliğinin sona erdiği¹⁰⁹ durumlar Anayasa’nın “Milletvekilliğinin düşmesi” kenar başlıklı 84’üncü maddesinde ve TBMM İçtüzüğü’nün “*Üyeliğin*

¹⁰⁸ 27.7.2017 tarihli ve 1160 numaralı TBMM Kararıyla, İçtüzüğün 3’üncü, 19’uncu, 37’nci, 54’üncü, 56’ncı, 57’nci, 58’inci, 63’üncü, 73’üncü, 81’inci, 87’nci, 102’nci, 143’üncü, 160’ıncı, 161’inci ve 163’üncü maddeleri değiştirilmiştir.

¹⁰⁹ Literatürde bu durum “üyeliğin düşmesi” veya “üyeliğin sona ermesi” olarak farklı şekillerde adlandırılmasına rağmen anayasa koyucunun bu iki kullanım arasında fark gözetmediği gerekçesiyle çalışmamızda “üyeliğin sona ermesi” ifadesini kullanacağız. Örneğin İçtüzüğün 135’inci maddesinde “seçilmeye engel bir suçtan hüküm giyme” bir “düşme” sebebi olarak öngörülmüşken 136’ncı maddenin 2’nci fıkrasında aynı sebep için “sona erme” ifadesi kullanılmaktadır.

Düşmesi” bölüm başlıklı 135 ila 138’inci maddelerinde düzenlenmiştir. Milletvekilliği çeşitli hallerde sona ermekte ve bu durumlar çeşitli şekillerde gruplandırılmaktaysa da, biz bunları “milletvekilliğinin kendiliğinden sona ermesi”, “TBMM kararıyla sona ermesi”, “YSK kararıyla sona ermesi” ve “mahkeme kararıyla sona ermesi” şeklinde dört grupta inceleyebiliriz.

2.1. Milletvekilliğinin (TBMM Kararı Olmaksızın) Kendiliğinden Sona Erdiği Durumlar

Milletvekilliğinin kendiliğinden sona ermesi hallerini milletvekilinin ölümü, seçim döneminin sona ermesi, milletvekilinin Cumhurbaşkanı seçilmesi, vatandaşlığı kaybı ve YSK kararıyla seçimlerin iptal edilmesi şeklinde sıralayabiliriz. Bu hallerde kişinin milletvekilliği sıfatı TBMM’nin başkaca bir işlem yapmasına gerek kalmaksızın kendiliğinden sona ermektedir.

2.1.1. Ölüm

4721 sayılı Türk Medeni Kanunu’na göre, tam ve sağ doğumla başlayan kişilik ölümle sona erer. (Md. 28) Kişiliği sona erdiren nedenlerden birinin gerçekleşmesiyle birlikte ilgilinin milletvekilliği de düşecektir. Bu bağlamda, milletvekilinin ölümü halinde milletvekilliği ve milletvekilliğine ilişkin haklar da ayrıca bir TBMM kararına gerek olmaksızın kendiliğinden sona erecektir.

TMK’ya göre ölümle benzer hukuki sonuçlar doğuran iki durum daha vardır; bunlar ölüm karinesi ve gaipliktir.¹¹⁰ Ölüm karinesi; cesedine ulaşılamamış olsa bile, bir kişinin ölümüne kesin gözüyle bakılacak şekilde kaybolması halinde kişi ölmüş sayılır.

¹¹⁰ ÖZTAN, Bilge, **Medeni Hukuk’un Temel Kavramları**, Turhan Kitabevi, Ankara, 2002, s.207 - 211

(Md. 31) Kişi, o yerin en büyük mülkî amirinin emriyle ölüm kaydının nüfus siciline işlenmesiyle birlikte olayın meydana geldiği andan itibaren ölmüş kabul edilir. (Md. 44)

Gaiplik ise; ölümüne kesin gözle bakılmasa bile, ölüm tehlikesi altında kaybolan ve kendisinden uzun zamandır haber alınamayan kişinin mahkeme kararıyla ölmüş sayılmasıdır. Yetkili mahkemenin¹¹¹ gaiplik kararı verebilmesi, hakları bu ölüme bağlı olan kişilerin başvurusu üzerine mümkündür. (Md 32/1) Gaiplik kararının istenebilmesi için, ölüm tehlikesinin üzerinden en az bir yıl veya son haber tarihinin üzerinden en az beş yıl geçmiş olması gerekir. (Md 33/1) Gaiplik kararı ölüm tehlikesinin gerçekleştiği veya son haberin alındığı günden başlayarak hüküm doğurur. (Md 35/2)

4.1.2. Seçim Döneminin Sona Ermesi

Anayasanın 77'nci maddesinde *“Türkiye Büyük Millet Meclisinin seçimleri dört yılda bir yapılır. Meclis, bu süre dolmadan seçimin yenilenmesine karar verebileceği gibi, Anayasada belirtilen şartlar altında Cumhurbaşkanınca verilecek karara göre de seçimler yenilenir. Süresi biten milletvekili yeniden seçilebilir.”* hükmüne yer verilmektedir.

Buna göre seçimler şu üç yolla yenilenebilmektedir: Seçim döneminin sona ermesi, Meclis tarafından erken seçim kararı alınması veya Cumhurbaşkanı'nın Meclisi feshetmesi.

İçtüzüğe göre, iki genel seçim arasındaki süreye “dönem” veya “yasama dönemi” denilmektedir. Anayasa'ya göre bu süre dört yıldır, ancak bu süre sonunda yeniden seçilen kişinin milletvekilliği sıfatı ve dolayısıyla hakları kesintisiz olarak devam

¹¹¹ Yetkili mahkeme, kişinin Türkiye'deki son yerleşim yeri; eğer Türkiye'de hiç yerleşmemişse nüfus sicilinde kayıtlı olduğu yer; böyle bir kayıt da yoksa anasının veya babasının kayıtlı bulunduğu yer mahkemesidir. (TMK Md. 32/2)

edecektir. Diğer yandan yeniden seçilemeyenlerin milletvekilliği sıfatları ve dolayısıyla hakları ise yeni seçimin yapıldığı gün¹¹² sona erecektir.

4.1.3. Milletvekilinin Cumhurbaşkanı Seçilmesi

Anayasaya göre Cumhurbaşkanı Devletin başıdır ve bu sıfatla Türkiye Cumhuriyetinin ve Türk Milletinin varlığını temsil eder; Anayasanın uygulanmasını, Devlet organlarının düzenli ve birbirleriyle uyumlu çalışmasını gözetir. Anayasa'nın Cumhurbaşkanı'nın nitelikleri ve tarafsızlığının düzenlendiği 101'inci maddesinin son fıkrasında “*Cumhurbaşkanı seçilenin, varsa partisi ile ilişkisi kesilir ve Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliği sona erer.*” hükmüne yer verilmiştir.

Bu amaçla, milletvekili iken Cumhurbaşkanı seçilen kişinin milletvekilliği sıfatı, Cumhurbaşkanı'nın görevlerini yerine getirirken tarafsızlığının sağlanması amacıyla, başka herhangi bir karara gerek olmaksızın kendiliğinden sona ermektedir. Yeni seçilen Cumhurbaşkanı'nın görevine başlamak için bir müddet bekleyecek olması durumunda bile, Cumhurbaşkanı seçimi tamamlandığı ve ilgili milletvekilinin Cumhurbaşkanı seçilmiş olduğu anlaşıldığı için, milletvekilliği o an¹¹³ herhangi bir işleme gerek kalmaksızın kendiliğinden sona erecektir.

¹¹² Anayasanın 77/3'ncü maddesinde “Yenilenmesine karar verilen Meclisin yetkileri, yeni Meclisin seçilmesine kadar sürer.” denilmektedir.

¹¹³ 8'inci Cumhurbaşkanı Turgut Özal 31.10.1989 tarihinde Cumhurbaşkanı seçilmiş ve milletvekilliği aynı tarihte sona ermiştir; 9'ncü Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel 16.5.1993 tarihinde Cumhurbaşkanı seçilmiş ve milletvekilliği aynı tarihte sona ermiştir; 11'inci Cumhurbaşkanı Abdullah Gül 28.08.2007 tarihinde Cumhurbaşkanı seçilmiş ve milletvekilliği aynı tarihte sona ermiştir. Ayrıca TBMM kararları için bkz. **TBMMK** “İstanbul Milletvekili Turgut ÖZAL'ın Cumhurbaşkanı Seçildiğine Dair Karar”, Karar No: 69, Karar Tarihi: 31/10/1989, **RG**. T: 01/11/1989 S: 20329; “Isparta Milletvekili Süleyman DEMİREL'in Cumhurbaşkanı Seçildiğine Dair Karar”, Karar No: 237, Karar Tarihi: 16/05/1993, **RG**. T: 16/05/1993 S: 21583/Mükerrer; Kayseri Milletvekili Abdullah GÜL'ün Cumhurbaşkanı Seçildiğine Dair Karar, Karar No: 898, Karar Tarihi: 28/08/2007, **RG**. T: 28/08/2007 S: 26627/Mükerrer.

4.1.4. Vatandaşlığın Kaybı

Türk vatandaşlığının kaybı Anayasa’da milletvekilliğini sona erdiren sebepler arasında açıkça zikredilmemiş de, konuya milletvekili seçilebilme yeterliliğinin kaybı olarak yaklaşmak gerekmektedir. Anayasa’nın 76’ncı maddesinde “*Onsekiz yaşını dolduran her Türk milletvekili seçilebilir*” denilmek suretiyle, Türk vatandaşı olmak bir seçilme yeterliliği olarak ortaya konulmuştur.¹¹⁴

Ancak, seçimlerden önce aranan bu seçilme yeterliliğinin seçimlerden sonra ve milletvekilliği süresince de korunup korunmaması gerektiği hususu literatürde tartışmalıdır. Örneğin Gözler’e göre, bir milletvekilinin Türk vatandaşlığını milletvekili seçildikten sonra kaybetmesi durumunda ne olacağı Anayasada öngörülmediğinden, kendisine Anayasa ve kanunlar tarafından yetki verilmemiş bir kamu organının yetkisiz olduğu bir konuda karar vermesi mümkün olamayacaktır. Ayrıca Anayasa ve kanunlar bu konuda karar verme yetkisini başkaca bir makama veya organa da vermemiştir. Bundan dolayı, Türk vatandaşlığı sıfatını milletvekili seçildikten sonra kaybeden bir kişinin milletvekilliğinin bir makam veya organ eliyle sona erdirilmesi imkansızdır.¹¹⁵

Literatürdeki çoğunluğun görüşüne göre¹¹⁶ ise, Türk vatandaşlığı ve diğer tüm seçilme yeterliliklerinin seçimlerden önce olduğu gibi seçimlerden sonra da korunması gerekmektedir. Dolayısıyla Türk vatandaşlığının kaybedilmesi durumu sonradan gerçekleşse bile, bu durum seçilme yeterliliğini ortadan kaldırdığı için mevcut görevini devam ettirmeye de engel teşkil edecektir. Dolayısıyla 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı

¹¹⁴ İçişleri Bakanlığı’ndan izin belgesi almaksızın bir başka Devletin vatandaşlığını kazanması nedeniyle, 11/02/1964 tarihli ve 403 sayılı “Türk Vatandaşlığı Kanunu”nun 25’inci maddesinin (a) bendinde yer alan hüküm gereği Merve Safa KAVAKÇI’nın Türk vatandaşlığı Bakanlar Kurulu’nca 16/05/1999 tarihinde kaybettirilmiştir. Bkz. RG. T: 16.05.1999, S: 23697.

Vatandaşlığın kaybettirilmesine ilişkin Bakanlar Kurulu Kararı sonrasında, TBMM Genel Kurul’unda, ilgilinin milletvekili seçilme yeterliliğini kaybettiğine ve bu nedenle milletvekili sıfatının kalmadığına ilişkin Başkanlık Tezkeresi okunarak Genel Kurul’un bilgisine sunulmuştur. Ancak, KAVAKÇI’nın milletvekilliği, Türk vatandaşlığının kaybettirilmesine dair Bakanlar Kurulu Kararı’nın Resmi Gazete’de yayımlanması ile son bulmuştur. Bkz. **TBMMTD**, D: 21, YY: 3, C: 56, B: 69 (14.03.2001), s. 673-674.

¹¹⁵ Kemal GÖZLER; “Vatandaşlık ve Milletvekilliği”, **Liberal Düşünce**, Cilt 4, Sayı:16 Yaz 1999, s. 91.

¹¹⁶ ONAR, s. 459; BİLİR, s. 141; Bilgin TİRYAKIOĞLU, s. 576; SABUNCU, s. 196.

Kanunu kapsamında vatandaşlığını kaybeden bir kişinin milletvekilliği sıfatı da, TBMM tarafından herhangi bir işleme gerek kalmaksızın, bu durumun Genel Kurul'un bilgisine sunulmasıyla düşeceği yönündedir.

Nitekim bu tartışma, geçmiş dönemlerde yaşanan Merve Safa Kavakçı örneği ile gündeme gelmiştir. Bilindiği gibi, Merve Safa Kavakçı 18 Nisan 1999 tarihinde yapılan genel seçimlerde İstanbul milletvekili seçilmiş, ancak 403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanununun 25 inci maddesinin (a) bendi kapsamında daha önceki bir tarihte izin almadan Türk vatandaşlığı ile birlikte yabancı bir devlet vatandaşlığını da kazandığı gerekçesi ile, Bakanlar Kurulu Kararıyla¹¹⁷ Kavakçı'nın Türk vatandaşlığının kaybettirilmesine karar verilmiş¹¹⁸ ve bu Karar Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

Türk vatandaşlığını kaybeden kişinin milletvekili seçilme yeterliliğini kaybedeceği hususunu değerlendiren Yüksek Seçim Kurulu, seçimden sonra meydana gelen olaylar ve işlemler konusunda yetkisiz olduğuna karar vermiştir. Diğer yandan bu durum, Anayasa'nın 84'ncü maddesinde sayılan milletvekilliğinin düşmesi sebeplerinden olmadığı için TBMM de bu konuda karar almaya yetkili kılınmamıştır. Nihayetinde, Bakanlar Kurulu Kararı ile Türk vatandaşlığı kaybettirilen Merve Safa Kavakçı'nın milletvekilliği, bu durumun TBMM Genel Kurulu'na bildirilmesi¹¹⁹ ile başka bir işleme gerek görülmeksizin düşürülmüştür.

¹¹⁷ RG. T:16.05.1999, S:23697

¹¹⁸ Bu karara karşı ilgili tarafından Danıştay'da iptal davası açılmış ve yürütmenin durdurulması talep edilmiştir. Danıştay 10. Daire, 20.9.1999 tarih ve esas 1999/2196 sayılı kararı ile yürütmenin durdurulması talebini reddetmiş, bu ret kararına karşı Danıştay İdari Dava Daireleri Genel Kuruluna yapılan itiraz da Genel Kurulun 15.10.1999 tarih ve Y.D. itiraz 1999/589 numaralı kararı ile reddedilmiştir. Danıştay 10. Dairesince 8.2.2000 tarih ve esas 1999/2196, karar 2000/315 sayılı kararı ile de iptal davası reddedilmiş ve bu ret kararı, Danıştay İdari Dava Daireleri Genel Kurulunun 16.6.2000 tarih ve esas 2000/369, karar 2000/913 sayılı kararı ile onanmıştır. Bu karara karşı karar düzeltme talebinde bulunulmuş ise de, karar düzeltme istemi Danıştay İdari Dava Daireleri Genel Kurulunun 1.12.2000 tarih ve esas 2000/1012, karar 2000/1229 sayılı kararı ile reddedilmiştir. Sonuç olarak, vatandaşlığın kaybına ilişkin Bakanlar Kurulu kararı, idarî yargı organınca hukuka uygun bulunmuş ve karar kesinleşmiştir.

¹¹⁹ TBMM Başkanlığı tarafından yapılan bildirimde son olarak: "... Kesinleştiği belirtilen yargı kararları uyarınca Türk vatandaşlığını kaybeden Merve Safa Kavakçı, Anayasanın 66. ve 76. maddeleri ile Türk Vatandaşlığı Kanunu hükümlerine göre milletvekili seçilme yeterliliğini kaybetmiştir. Bu nedenlerle, Merve Safa Kavakçı'nın milletvekili sıfatının kalmadığı hususunu Genel Kurulun bilgilerine sunarım." TBMM Başkanı imzasını taşıyan bu duyurunun okunmasının ardından, Genel Kurulu yönetmekte olan Başkan tarafından, mahkeme kararının Yüce Meclise duyurulmasından ibaret bir işlem olduğu eklemesi

2.2. Milletvekilliğinin TBMM’de Alınan Karar Üzerine Sona Erdiği Durumlar

2.2.1. İstifa

Hukuk teorisinde istifa yenilik doğurucu tek taraflı irade beyanıdır, kabul edilmesine gerek yoktur, karşı tarafa ulaşmasıyla sonuçlarını doğuracaktır.¹²⁰ 1924 ve 1961 anayasalarından farklı olarak, 1982 Anayasasında milletvekilliğinden istifa TBMM Genel Kurulu’nun kararına bağlanmıştır.

Anayasa’nın 84’üncü maddesinin ilk fıkrasında, istifa eden milletvekilinin istifasının geçerli olduğu TBMM Başkanlığı’nca tespit edildikten sonra milletvekilliğinin düşmesine Genel Kurul’ca karar verileceği hüküm altına alınmıştır.¹²¹ Bu hususta ayrıca TBMM İçtüzüğü’nün 136’ncı maddesinde, istifa yazısının gerçekliğinin Başkanlık Divanınca yedi gün içinde incelenip tespit edildikten sonra üyeliğin düşmesine Genel Kurulca görüşmesiz olarak karar verileceği belirtilmiştir.

İstifa ile birlikte milletvekilliğine ilişkin haklar da sona ereceğinden, bu durumda milletvekilliği sıfatının ne zaman sona ereceği ayrıca önem arz etmektedir. Ancak, bu konuda da farklı görüşler bulunmaktadır. Örneğin ONAR’ın bu konudaki görüşü, istifa dilekçesinin Genel Kurulca kabul edildiği tarihten itibaren istifanın hukukî sonuçlarının görüleceği, dolayısıyla milletvekilinin üyeliğe ilişkin haklarının istifası kabul edilinceye kadar devam edeceği yönündedir.¹²² GÖZLER ise, üyeliğe ilişkin hakların,

yapılmıştır. Bkz. **TBMMTD**, T.14.03.2001, C.56, B.69, s.673-674 (<https://www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem21/yil3/bas/b069m.htm>) (Erişim Tarihi: 08.01.2018)

¹²⁰ ATAR, Yavuz, **Türk Anayasa Hukuku**, Mimoza Yayınları, Konya, 2007, s. 211.

¹²¹ 1982 Anayasasının 84’ncü maddesinin 23.07.1995 tarihli değişikliği öncesinde söz konusu ifade “...üyeliğinin düşmesine üye tamsayısının salt çoğunluğu ile karar verilir” şeklindedir. Ancak Genel Kurulda yapılan görüşmelerde, istifanın tek yanlı bir irade beyanı olduğu ve Genel Kurul tarafından zorlaştırılmaması gerektiği yönündeki tartışmaların sonucu olarak 23.7.1995 tarih ve 4121 sayılı Kanunla gerçekleştirilen değişiklikle istifanın Genel Kurulda kabulü için salt çoğunluk aranması hükmü kaldırılmış ve asgari karar yeter sayısı kadar oyla (139) milletvekilliğinden düşmesine imkân tanınmıştır. Bkz. NEZİROĞLU (2008), s. 331.

¹²² Erdal ONAR, “1982 Anayasasında Milletvekilliğinin Düşmesi”, **Anayasa Yargısı Dergisi**, C: 14, Anayasa Mahkemesi Yayınları, Ankara, 1997, s. 412.

milletvekilinin istifasının kabul edildiğine dair kararın Resmi Gazete’de yayımlandığı gün sona ereceği, dolayısıyla istifanın Genel Kurulca kabul edildiği tarih ile bu kabule ilişkin kararın Resmî Gazete’de yayımlandığı tarih arasında geçen sürede de milletvekilliği sıfatının devam edeceği görüşündedir.¹²³

TBMM Genel Kurulu’nun istifanın kabulü hakkındaki kararının bir parlamento kararı olması ve parlamento kararlarının Resmî Gazete’de yayımlandığı tarihte yürürlüğe gireceği¹²⁴ düşünüldüğünde; kanaatimizce, üyelik sıfatı ve dolayısıyla üyeliğe ilişkin haklar, milletvekilinin istifasının TBMM Genel Kurul’unda kabul edildiğine dair kararın Resmî Gazete’de yayımlandığı tarihte kaybedilecektir.

2.2.2. Bağdaşmayan Görev veya Hizmette Israr

Anayasa’nın 82’nci maddesinde göre, milletvekilliğiyle bağdaşmayan bir görev veya hizmeti sürdürmekte ısrar eden milletvekilinin milletvekilliği, Bu husus Anayasa’nın 84’üncü ve İçtüzüğü’nün 137’nci maddelerinde ve ayrıca 3069 sayılı Türkiye Büyük Millet Meclisi Üyeliği İle Bağdaşmayan İşler Hakkında Kanun’da detaylı olarak düzenlenmiştir.

“Yasama bağdaşmazlığı” olarak adlandırılan ve bazı görev ve hizmetlerin milletvekilliği görevi ile eş anlı olarak yürütülmemesi yönündeki bu düzenlemelerin esas amacı, yasama ve yürütme ayrılığının temin edilmesidir. Temel olarak milletvekilliği ile bağdaşmayacak görev ve hizmetler incelendiğinde, tamamına yakınının yürütme organının kontrol ve etkisi altında olduğu görülecektir. Yasama organı üyesi olan milletvekilinin yürütme organı olan hükümetin etki ve kontrolü altındaki bir görevi üstlenmesi, milletvekilinin görevini yerine getirirken tam bağımsız bir şekilde davranabilmesine engel olacaktır. Mevcut görevi ile elde ettiği imkanları kaybetmek istemeyen bir

¹²³ GÖZLER (2012), s.239.

¹²⁴ NEZİROĞLU (2008), s. 335.

milletvekili parlamentoda vereceği kararlarda yürütme organının arzu edeceği yönde kararlar verebilecektir. Bu durum ise yasama organının tam bağımsızlığına zarar vereceği gibi, yasama ve yürütme organları arasındaki kuvvetler ayrılığı dengesine zarar verecektir.

Bu görevlerde bulunmak milletvekili seçilmeye engel teşkil etmeyecektir ancak, bu görevleri yerine getirirken milletvekili seçilen kişi altı ay içinde bu görevlerinden ayrılmak zorundadır aksi halde milletvekilliği düşürülecektir.

Anayasa, 3069 sayılı Kanun ve İçtüzükte yer alan hükümlere göre; Milletvekilliği ile bağdaşamayacağı belirtilen herhangi bir hizmeti veya görevi sürdürmekte ısrar eden üyenin durumu Başkanlık Divanınca incelenir. İnceleme sonucunda elde edilen bulgular, TBMM Başkanlık Divanı kararı olarak Anayasa ve Adalet Komisyonları üyelerinden kurulu Karma Komisyona gönderilir. Karma Komisyon, yasama dokunulmazlıklarının kaldırılmasındaki usullere göre ilgili milletvekilinin durumunu inceleyerek bir rapor hazırlar. Bu rapor, Genel Kurulda görüşülür. Üyelik sıfatının düşmesi söz konusu olan milletvekili, isterse Karma Komisyonda ve Genel Kurulda kendisini savunur veya bir üyeye savundurur. Üyeliğin düşmesi, Genel Kurulda gizli oyla karara bağlanacaktır. Oylama, Karma Komisyon raporu üzerindeki görüşmelerin tamamlanmasından itibaren yirmi dört saat geçmeden yapılamayacaktır. Bu oylamada özel bir çoğunluk aranmamakta, karar için üyeliğin düşmesi yönündeki basit çoğunluk¹²⁵ yeterli olmaktadır. Oylama sonucunda alınmış olan karar Resmi Gazete'de yayımlandığı tarihte yürürlüğe girecektir, bu durumda milletvekilliği ve milletvekilliğine ilişkin haklar da bu tarihte sona erecektir.

¹²⁵ 1982 Anayasa'sında Temmuz 1995'te yapılan değişiklik öncesinde, bu durumda üyeliğin düşebilmesi için Genel Kurul'un salt çoğunun kararı gerekiyordu.

2.2.3. Devamsızlık

Milletvekilinin devamsızlığı, bir milletvekilinin Türkiye Büyük Millet Meclisi çalışmalarına izinsiz ve özürsüz olarak katılmaması ve bu durumun yapılan işlemlerle tespit edilmesidir. TBMM İçtüzüğü'nün 151'inci maddesinde Genel Kurulda ve komisyonlarda yapılan yoklama veya açık oylamalarda özürsüz veya izinsiz olarak bulunmayan milletvekilinin o birleşimde yok sayılacağı belirtilmiştir.

Anayasa'nın 84'üncü maddesinin son fıkrasında yer alan hükme göre, Meclis çalışmalarına özürsüz veya izinsiz olarak bir ay içerisinde toplam beş birleşim günü katılmayan kişinin milletvekilliği, TBMM Genel Kurulunun kararıyla düşürülebilecektir.¹²⁶ Yapılan devamsızlığın arka arkaya olması şart olmayıp, bir ay içerisinde değişik zamanlardaki birleşimlere beş defa katılmamak bu kapsama girmek için yeterlidir.¹²⁷ Meclis çalışmalarında düzenin ve katılımın sağlanması adına getirilen en ağır yaptırım şüphesiz ki üyeliğin düşürülmesidir. Devamsızlık için öngörülen diğer bir yaptırım ise, İçtüzüğü'nün 153'üncü maddesine göre, bir yasama yılı içinde izinsiz veya özürsüz olarak toplam kırk beş birleşimden fazla yok sayılan milletvekilinin yolluklarının üç aylığının kesileceği hükmüdür.

Milletvekilleri Genel Kurulda yapılan yoklama veya açık oylamalardan herhangi birine katılması durumunda o günkü tüm birleşime katılmış sayılır. Genel Kurul oturumunu yöneten başkan o günkü oturumu "müşahede" ile yani sayım yapmadan toplantı yeter sayısının olduğuna kanaat getirerek açmışsa, o günkü birleşimde gelmeseler bile tüm milletvekillerinin mevcut olduğu kabul edilir.¹²⁸ Eğer milletvekili Genel Kurula

¹²⁶ Devamsızlık sebebiyle milletvekilliğinin sona ermesi Parlamento tarihimizde çok sık rastlanan bir durum değildir. Bu hükme göre üyeliği düşen 6. Dönem Mardin Milletvekili Muhittin Birgen hakkındaki **TBMM Kararı** için Bkz. RG. T: 18/06/1941 S: 4837. Ayrıca Bitlis milletvekili Ziya Nami Şerefhanoglu'nun (Bağımsız-Cumhuriyet Senatosu) Cumhuriyet Senatosu Genel Kurulunun 22.7.1967 tarihli 93. Birleşiminde üyelik sıfatının düşmesine karar verilmiştir.

¹²⁷ BAKIRCI, s. 232; ONAR, s. 451; BİLİR, s. 161

¹²⁸ BOZKURT/İBA, s. 126.

katıldığı halde yoklama ve oylamalara katılmamışsa yani o gün orada bulunduğu dair bir emare olmamışsa, o günkü birleşime katılmamış sayılacaktır.

Devamsızlık nedeniyle üyeliğin düşmesine ilişkin hükümler İçtüzüğü'nün 138'inci maddesinde ayrıntılı olarak düzenlenmiştir. İlgili milletvekillerinin devamsızlık durumları Başkanlık Divanınca tespit edilerek, Anayasa ve Adalet Komisyonları üyelerinden kurulu Karma Komisyona gönderilir. Oluşturulan Karma Komisyon, yasama dokunulmazlığının kaldırılmasındaki hükümlere göre durumu inceler ve ilgili milletvekili ile ilgili raporunu hazırlar. Bu rapor üzerine Genel Kurulda yapılan görüşmede devamsızlık sebebiyle milletvekilliğinin düşmesi gerektiğine üye tamsayısının salt çoğunluğu ile karar verilirse, ilgili kişinin milletvekilliği düşecektir. Ancak yapılacak bu oylama, Karma Komisyon raporu üzerindeki görüşmelerin tamamlanmasından itibaren yirmidört saat geçmeden yapılamaz. Üyelik sıfatı ve bununla birlikte üyeliğe ilişkin hak ve yükümlülükler, söz konusu Kararın Resmi Gazete'de yayımlandığı tarihte sona erecektir.

Diğer yandan, Genel Kurul tarafından milletvekilliğinin düşürülmesi kararına karşı Anayasa Mahkemesi'ne itiraz yolu açıktır. Şöyle ki, Anayasa'da yer alan; *“Yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına veya milletvekilliğinin düşmesine 84 üncü maddenin birinci, üçüncü veya dördüncü fıkralarına göre karar verilmiş olması hallerinde, Meclis Genel Kurulu kararının alındığı tarihten başlayarak yedi gün içerisinde ilgili milletvekili veya bir diğer milletvekili, kararın, Anayasaya, kanuna veya İçtüzüğe aykırılığı iddiasıyla iptali için Anayasa Mahkemesine başvurabilir.”* (AY. Md. 85) hükmü gereği, milletvekilliğinin düşürülmesi karar verilen kişinin bu kararın hukuka aykırılığı gerekçesiyle yapacağı itiraz Anayasa Mahkemesi'nce on beş gün içerisinde kesin karara bağlanacaktır.

2.3. Milletvekilliğinin Mahkeme Kararının Bildirimi Üzerine Sona Erdiği Durumlar

2.3.1. Kesin Hüküm Giyme

Bir milletvekilinin, milletvekili seçilebilme yeterliliğini ortadan kaldıran bir suçtan “kesin hüküm giymesi” durumunda veya milletvekili seçilebilme yeterliliğini ortadan kaldıran “kısıtlılık” halinde, bu konudaki kesinleşmiş mahkeme kararının Genel Kurula bildirilmesiyle milletvekilliği düşmektedir.

Bu husus Anayasa'nın 84'üncü maddesinin ikinci fıkrasında düzenlenmişken, TBMM İçtüzüğü'nün 136'ncı maddesinin ikinci fıkrasında; *“Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliğine seçilmeye engel bir suçtan dolayı kesin hüküm giyen veya kısıtlanan milletvekili hakkındaki kesinleşmiş mahkeme kararının Genel Kurulun bilgisine sunulmasıyla üyelik sıfatı sona erer”* denilerek, kesin hüküm giymenin veya kısıtlanmanın milletvekili seçilmeye engel bir suçtan dolayı olması gerektiği vurgulanmaktadır.

Milletvekili seçilmeye engel teşkil eden hüküm giyme hali iki grupta incelenebilir. Birincisi; hükmolunan ceza sonucunca seçilmeye engel halin varlığıdır ki bu taksirli suçlar hariç toplam bir yıl veya daha fazla hapis ile ağır hapis cezasına hüküm giymiş olanları kapsar. İkincisi; işlenen suçun niteliği nedeniyle seçilmeye engel bir halin varlığıdır ki bu da zimmet, ihtilas, irtikap, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanma, dolanlı iflas gibi yüz kızartıcı suçlarla, kaçakçılık, resmi ihale ve alım satımlara fesat karıştırma, Devlet sırlarını açığa vurma, terör eylemlerine katılma ve bu gibi eylemleri tahrik ve teşvik suçlarından biriyle hüküm giymiş olanları kapsamaktadır.

Bir milletvekilinin dokunulmazlığı devam ederken bahsedilen suçlardan yargılanıp hüküm giyebilmesi ancak dokunulmazlığının kaldırılmasıyla mümkündür.

Zira Anayasanın 83'ncü maddesinde, seçimden önce veya sonra bir suç işlediği ileri sürülen bir milletvekilinin Meclisi kararı olmadıkça tutulamayacağı, sorguya çekilemeyeceği, tutuklanamayacağı ve yargılanamayacağı hükmü yer almaktadır. Fakat, ağır cezayı gerektiren suçüstü halinde veya milletvekili seçilmeden önce soruşturmasına başlanılmış olması şartıyla Anayasanın 14'üncü maddesinde belirtilen durumlardan birinin gerçekleşmesi durumunda, dokunulmazlığın kaldırılmasına gerek olmadan da bir milletvekili hakkında yargılamanın sürdürülüp hüküm verilebilmesi mümkündür.

2.3.2. Kısıtlanma

Anayasa'nın 4'üncü maddesinde milletvekili seçilmeye engel durumlardan saydığı diğer bir hal kısıtlılıktır. Burada kısıtlılık da kesin hüküm giyme ile aynı sonucu doğuracaktır.

Kısıtlılık; akıl hastalığı veya akıl zayıflığı sebebiyle işlerini göremeyen veya korunması ve bakımı için kendisine sürekli yardım gereken ya da başkalarının güvenliğini tehlikeye sokan ergin kişiler ile savurganlığı, alkol veya uyuşturucu Madde bağımlılığı, kötü yaşama tarzı veya malvarlığını kötü yönetmesi sebebiyle kendisini veya ailesini darlık veya yoksulluğa düşürme tehlikesine yol açan ve bu yüzden devamlı korunmaya ve bakıma muhtaç olan ya da başkalarının güvenliğini tehdit eden ergin kişiler için öngörülen bir tedbirdir. Kısıtlılık, mahkeme kararı ile ergin kişilerin fiil ehliyetinden tamamen veya kısmen mahrum edilmesidir. (TMK Md. 405-406)

Anayasada milletvekilliğinin düşme sebeplerinden sayılan kısıtlılık hali esas olarak milletvekili seçilebilme yeterliliğinin kaybı ile ilgilidir. Arası, kısıtlılık halinde milletvekilliğinin düşürülmesinin gerekliliğini, kendisini idare etmekten aciz ve mahrum

olan bir kişinin toplumu yönetme ve temsil etme adına Mecliste bulunmasının mümkün olamayacağını ifade ederek ortaya koymaya çalışmıştır.¹²⁹

Diğer yandan TMK'nın 407'nci maddesinde: *“Bir yıl veya daha uzun süreli özgürlüğü bağlayıcı bir cezaya mahkûm olan her ergin kısıtlanır”* hükmüne yer verilmiştir. Buna göre, bir yıl ve üstü hapis cezası almış olmak zaten milletvekilliğinin düşürülmesi sebeplerinden biri olduğu için, bu cezayı almış olanlar için öngörülen kısıtlılık sebebiyle milletvekilliğinin düşürülmesine gerek kalmayacaktır. Çünkü kesin hüküm giyen milletvekilinin bu durumu TBMM Başkanlığı tarafından Genel Kurula bildirilmesi milletvekilliğinin düşmesi için yeterli olacaktır.

2.4. Milletvekilliğinin YSK Kararı Üzerine Sona Erdiği Durumlar

Anayasanın “Seçimlerin genel yönetim ve denetimi” kenar başlıklı 79'uncu maddesinde seçimlerin, yargı organlarının genel yönetim ve denetimi altında yapılacağı belirtildikten sonra; *“...Seçimlerin başlamasından bitimine kadar, seçimin düzen içinde yönetimi ve dürüstlüğü ile ilgili bütün işlemleri yapma ve yaptırma, seçim süresince ve seçimden sonra seçim konularıyla ilgili bütün yolsuzlukları, şikayet ve itirazları inceleme ve kesin karara bağlama ve Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin seçim tutanaklarını ve Cumhurbaşkanlığı seçimi tutanaklarını kabul etme görevi Yüksek Seçim Kurulundur. Yüksek Seçim Kurulunun kararları aleyhine başka bir mercie başvurulamaz.”* hükmüne yer verilmiştir.

Bu hükümler ışığında, seçimlerden önce veya sonra ortaya çıkan ve milletvekili seçilebilme yeterliliğine engel olabileceği değerlendirilen hallerle ilgili inceleme ve karar verme yetkisi YSK'dadır. Bu kapsama giren kişilerle ilgili itirazlar da YSK'ya yapılacaktır.

¹²⁹ ARASLI, s. 47.

Seçim işlerini denetlemek için il ve ilçelerde seçim kurulları oluşturulur. Milletvekili seçimi, halkoylamaları ve Cumhurbaşkanlığı seçimi tutanakları dahil bütün seçim işleriyle ilgili itiraz ve şikayetleri inceleyerek karara bağlama ve son sözü söyleme yetkisi YSK'dadır.¹³⁰ YSK'nın bu yetkileri 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu ile 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun'da düzenlenmiştir.

298 sayılı Kanununun 130'ncü maddesinin birinci fıkrasının altıncı bendine *“Seçilme yeterliğine; veya kendilerine tutanak verilenlerin, seçilmediğine veya seçimin sonucuna tesir edecek olaylara karşı, seçilenlere verilecek tutanağın düzenlenmesinden sonraki üçüncü gün saat 17.00 ye, Kadar ... Yüksek Seçim Kuruluna itiraz edilebilir.”* hükmü ve aynı maddenin beşinci ve altıncı fıkrasında ise *“Ancak, adaylığın kesinleşmesinden sonra, adayın Türk olmadığına, yaşının kanunda gösterilenden küçük olduğuna, okur-yazar olmadığı veya seçilme yeterliğini kaybettiren bir mahkumiyeti bulunduğuna ilişkin iddialar dışındaki nedenlerle adaylara itiraz olunamaz. Bu hüküm olağanüstü itirazlar için de geçerlidir. Bu şartları haiz olmayan dilekçeler reddolunur.”* denilerek, seçimlerden sonra YSK'ya yapılabilecek itirazların kapsamı belirlenmiştir.

Ancak, milletvekili seçilmeye engel bu durumların, kişinin milletvekili seçilmesinden önce var olduğu halde bu durumun milletvekili seçildikten sonra tespit edilmesi durumunda, ilgili kişinin milletvekilliği mazbatasını YSK tarafından iptal edilmektedir.¹³¹

Milletvekilliği sıfatının ve dolayısıyla haklarının sona erdiği durumlarla ilgili genel bir değerlendirme yapacak olursak; milletvekilliğinin kendiliğinden sona erdiği

¹³⁰ Cem EROĞUL, **Anatüze Giriş**, Ankara, 1997, s. 276

¹³¹ Milletvekili seçilebilmek için gerekli şartların seçimden önce kaybedildiğinin seçimden sonra tespiti halinde bu durum YSK tarafından “tam kanunsuzluk” olarak tanımlanmakta olup, bu durumdaki kişinin milletvekili seçilebilmek için gerekli şartları sağlamadığı gerekçesiyle milletvekili seçildiğine dair tutanağı iptal edilmektedir. 19 ve 20. Dönem Bilecik Milletvekili olan Bahattin ŞEKER'e ilişkin kararınca YSK, tam kanunsuzluk olarak nitelendirdiği askerlik hizmetinin seçimlerden önce yapılmamış olması nedeniyle ilgilinin milletvekilliği tutanağı iptal edilmiştir. Bkz. **YSKK**, Karar No: 371/194, T: 16/03/1999, (<http://www.ysk.gov.tr/ysk/content/conn/YSKUCM/path/Contribution%20Folders/Kararlar/Ilke%20Kararlari/1999-371-karar.htm>), (E.T. 20/09/2013).

durumlar için her bir duruma özgü sona erme anı söz konusu olurken; Meclis kararı ile milletvekilliğinin sona ermesi durumlarında ise, bu yöndeki kararın Resmi Gazete’de yayımlanması ile milletvekilliği sona ermektedir.

Milletvekilliği sıfatı ve dolayısıyla bu sığata ilişkin hakları sona eren kişiler, bu sıfatın sona erdiği tarihten itibaren “TBMM eski üyesi” sıfatına ve dolayısıyla bu sıfat sahiplerine tanınan haklara¹³² sahip olacaktadırlar.

¹³² Merve Safa KAVAKÇI’nın, milletvekili seçildiği 18/4/1999 tarihi ile vatandaşlığını kaybettiği 16/5/1999 tarihi arasında milletvekilliği statüsüne haiz olmuş ve buna bağılı olarak ödenek ve yolluk da almıştır. Kavakçıya üç aylık ödenek ve yolluğu peşin olarak ödenmiş, ancak 3671 sayılı Kanununun 6/2’nci maddesi gereği milletvekilliği sıfatının kalktığı ayı izleyen aylara tekabül eden kısmı geri alınmıştır. Bkz. Merve Safa KAVAKÇI, **Başörtüsüz Demokrasi**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2004, s. 153-154.

Diğer yandan, milletvekili seçilmekle kişinin milletvekilliği özlük haklarına sahip olacağı ve andıçmemenin milletvekilliğine ilişkin özlük haklarını kazanmaya engel olmadığı yukarıda açıklanmıştır. Danıştay 1. Dairesi’nin 25.01.1995 tarihli K.1995/23 sayılı kararında da belirtildiği üzere, TBMM üyesi sıfatı kazandıktan sonra üyeliği sona eren milletvekillerinin “TBMM eski üyesi” olarak kabulü doğal ve zorunlu olup, yasalarda açıkça öngörülmediği sürece, üyeliği sona eren milletvekilleri arasında, üyeliğin sona erme nedenine dayalı olarak ayırım yapılması olanaksızdır. Bkz. **Danıştay 1. Dairesi Kararı**, E: 1995/12, K: 1995/23, T: 25/01/1995, (<http://www.kanunum.com/search.php?action=search&query=1995%2F12#158416>), (E.T: 18/04/2018, Sınırlı Erişim).

Bu bilgiler doğrultusunda, Türk vatandaşlığı kaybettirilerek milletvekili sıfatı sona erdirilen KAVAKÇI’nın “TBMM eski üyesi” sıfatına ve bu sıfat sahiplerine tanınan hak ve imkanlara sahip olması gerekmektedir.

3. MİLLETVEKİLLERİNE SAĞLANAN MUAFİYETLER (YASAMA BAĞIŞIKLIKLARI)

“Yasama bağışıklıkları”, “yasama ayrıcalıkları”, “Parlamentar masuniyet” veya “teşriî muafiyet” olarak da anılan parlamenter muafiyetler, parlamento üyelerini anayasal olarak kendilerine verilen görevlerin yerine getirilmesi esnasında hükümet ya da şahıslar tarafından açılan adli takiplerden korumak, bir suç iddiasıyla da olsa görevlerinden uzaklaştırılmalarını önlemek, her türlü olumlu ve olumsuz baskı unsurlarından koruyarak parlamenter görevlerini serbestçe ve gereği gibi yerine getirebilmelerini sağlamak amacıyla, diğer vatandaşlardan farklı olarak sadece parlamento üyelerine tanınan hukuki imtiyazlardır.¹³³

Bu ayrıcalıklarla parlamento üyelerinin diğer vatandaşlardan ayrı bir statüye tabi tutulmasının amacı, onlara imtiyazlı ve hukukun üstünde bir statü oluşturmak olmayıp, bu imtiyazlı koruma sayesinde milli iradenin daha etkin tecellisinin ve dolayısıyla kamu yararının daha iyi gerçekleşecek olmasıdır. Diğer bir deyişle parlamento üyelerinin, kendilerine sağlanan bu ayrıcalıklar ve dokunulmazlıklar sayesinde parlamenter görevlerini daha iyi yapabilmesiyle oluşacak kamu yararı, eşitlik ilkesinin ihlal edilmesiyle oluşacak kamu zararından daha büyük olacaktır. Kanun koyucu burada genel menfaatlerle özel menfaatler arasında bir tercih yapma zorunluluğu içinde, özel menfaatleri genel menfaatlere feda etmiştir.¹³⁴

¹³³ KIRATLI, Metin, **Parlamenter Muafiyetler: Bizde ve Yabancı Memleketlerde**, Sevinç Matbaası, AÜSBF Yayınları, Ankara, 1961. s.3; TEZİÇ (2012), s.441-442; GÖZÜBÜYÜK (2011), s.201; ÖZBUDUN (2011), s. 293; Ayhan DÖNER, “Parlamenter Bağışıklıklar”, **AÜHFD**, C: 8, S: 1-2, 2004, s. 50-51.

¹³⁴ KIRATLI (1961), s.3; TEZİÇ (2012), s.441-442; GÖZÜBÜYÜK (2011), s.201; ÖZBUDUN (2011), s. 293

Bütün demokratik ülkelerdeki¹³⁵ parlamento üyelerini çeşitli odakların her türlü baskısından korumak için getirilen parlamenter muafiyetler, varlıkları parlamento tarihi ile başlamış en eski anayasal müesseselerden birisi olmakla birlikte¹³⁶, kuruluş mücadelesi de demokratik mücadelelerle birlikte yürümüştür.

Bu muafiyetler olmadığında milletvekilleri ve dolayısıyla parlamentolar esas görevlerini etkin şekilde ve layıkıyla yerine getiremeyecektir.¹³⁷ Milletvekillerine söz ve hareket serbestisi sağlayacak olan bu muafiyetler, Türkiye’de ilk olarak 1876 Anayasası ile hukuk sistemimize girmiş ve varlığını günümüze kadar korumuştur. 1876 Anayasası (Md. 47,79), 1924 Anayasası (Md. 17), 1961 Anayasası (Md. 79) ve 1982 Anayasası’nda (Md. 83) düzenlenerek anayasal güvence altına alınan parlamenter muafiyetler müessesesine, 1921 Anayasasında doğrudan yer verilmemekle birlikte 1876 Anayasası’nın çelişmeyen hükümlerinin yürürlükte kalacağı kuralı gereği aslında geçerliliğini korumuştur.

Anayasamızda “Yasama dokunulmazlıkları” olarak düzenlenen ve bünyesinde iki ayrı dokunulmazlığı barındıran bu muafiyetler; milletvekillerinin söylediği sözler, yazdıkları ya da kullandığı oylardan dolayı herhangi bir engelleme ile veya yaptırımla karşılaşmamaları konusunda güvence sağlayan “yasama sorumsuzluğu” (mutlak

¹³⁵ Parlamenter muafiyetler müessesesinin vatani İngiltere olmakla birlikte, dünyada parlamenter muafiyetler konusunda Anglo-Sakson sistemi ve Fransız sistemi olmak üzere iki ana sistem bulunmaktadır. Sadece hukuki kovuşturmalara yönelik koruma sağlayan Anglo-Sakson sisteminde parlamento üyelerine tanınan muafiyetler; söz hürriyeti (*freedom of speech*), tevkif masuniyeti (*freedom of arrest*), kendi kuruluşunu düzenleme imtiyazı, ceza verme imtiyazı ve kral huzuruna kabul edilme şeklinde belirlenmişken; ceza davalarına katı koruma sağlayan Fransız sisteminde, parlamento üyelerine parlamenter sorumsuzluk ve parlamenter dokunulmazlık tanınmıştır. Parlamenter muafiyetlerin bu iki ana sistem arasından dünya parlamentolarında daha yaygın olanı ve ülke olarak bizim de benimsediğimiz Fransız sistemidir. Bkz. KIRATLI (1961), s. 5-6; ÖZCAN (2006), s.15; Kemal GÖZLER, “Yasama Dokunulmazlığı: Bir Karşılaştırmalı Anayasa Hukuku İncelemesi”, **AÜSBFD**, C.56, No.3, Temmuz-Eylül 2001, s. 96

¹³⁶ Bugünkü anlamıyla, anayasal bir kurum olarak parlamenter muafiyetler, 17’nci yüzyılda Haklar Beyannamesi (*Bill of Rights*) ile İngiltere’de ortaya çıkmış, 1789’da Montesquieu’nun da etkisiyle Fransız anayasasında yer almış ve 18’inci yüzyıl sonlarından itibaren Avrupa kıtasında ve bütün demokratik ülkelerin anayasalarında yer almaya başlamıştır. Bkz. KIRATLI (1961), s. 7-16.

Bu kurumun ortaya çıkış ve gelişim süreci incelendiğinde, monarkların elinde bulunan yürütme kuvveti karşısında yasama organı üyelerinin korunması ihtiyacından ortaya çıkmış ve günümüzde demokratik rejimlerin olmazsa olmazları arasında yerini almıştır. Bkz. Hüseyin ÖZCAN, **Yasama Bağışlıkları**, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2006, s.25

¹³⁷ T.E. MAY, **A Treatise Of The Law, Privileges, Proceedings And Usage Of Parliament**, 16’th Ed., 1957, s. 42’den aktaran: KIRATLI, a.g.e., s.28.

dokunulmazlık) ile milletvekillerini gereksiz cezai kovuşturmalardan koruyan ve gerektiğinde üyesi bulunduğu Meclisin izniyle suçlanabilmesi ya da tutuklanabilmesini mümkün kılan “yasama dokunulmazlığı”ndan (geçici dokunulmazlık) meydana gelmektedir. Her iki muafiyetin hukuki niteliği ve amacı aynıdır. Fakat kapsamı, uygulanması ve doğurdukları hukuki sonuçlar farklılık göstermektedir.

3.1. Yasama Dokunulmazlığı

3.1.1. Yasama Dokunulmazlığının Amacı ve Kapsamı

“Teşriî masuniyet”, “nispî dokunulmazlık”, “geçici dokunulmazlık” olarak da adlandırılan¹³⁸ yasama dokunulmazlığı, meclis üyelerinin yasama görevleriyle ilgili olmayan fiillerinden dolayı suç işledikleri gerekçesiyle meclis kararı olmaksızın haklarında kovuşturma yapılamamasıdır.¹³⁹

Anayasa'nın “yasama dokunulmazlığı” kenar başlıklı 83'üncü maddesinde¹⁴⁰ hem yasama dokunulmazlığının hem de yasama sorumsuzluğunun düzenlendiğini görmekteyiz. Söz konusu maddesinin ikinci ve üçüncü fıkralarında;

“ (2) Seçimden önce veya sonra bir suç işlediği ileri sürülen bir milletvekili, Meclisin kararı olmadıkça tutulamaz, sorguya çekilemez, tutuklanamaz ve yargılanamaz. Ağır cezayı gerektiren suçüstü hali ve seçimden önce soruşturmasına başlanılmış olmak kaydıyla Anayasanın 14 üncü maddesindeki durumlar¹⁴¹ bu hükmün dışındadır. Ancak,

¹³⁸Yasama dokunulmazlığı terimi, Anglo-Sakson terminolojisinde “freedom from arrest” (tutuklanmama hürriyeti) şeklinde ifade edilmektedir. Bkz. ÖZBUDUN (2011), s. 295.

¹³⁹ GÖZLER (2012), s. 281; Murat SEVİNÇ, **Türkiye’de Milletvekillerinin Dokunulmazlıkları**, Kırılmaç Yayınevi, Ankara, 2004, s. 111.

¹⁴⁰ Yasama dokunulmazlığının ülkemizdeki tarihi gelişimine dair detaylı bilgi için bkz. Kadir AKTAŞ, “Yasama Dokunulmazlığı Kurumunun Türkiye’deki Gelişimi”, **Yasama Dergisi**, S.3, Ekim-Kasım-Aralık 2006.

¹⁴¹ Bu durumlar; Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmayı ve insan haklarına dayanan demokratik ve lâik Cumhuriyeti ortadan kaldırmayı amaçlayan faaliyetler olarak tanımlanmaktadır.

bu halde yetkili makam, durumu hemen ve doğrudan doğruya Türkiye Büyük Millet Meclisine bildirmek zorundadır.

(3) Türkiye Büyük Millet Meclisi üyesi hakkında, seçiminden önce veya sonra verilmiş bir ceza hükmünün yerine getirilmesi, üyelik sıfatının sona ermesine bırakılır; üyelik süresince zamanaşımı işlemez.”

hükmüne yer verilmiştir.

Yasama dokunulmazlığı kurumu ile amaçlanan¹⁴²; özellikle siyasal nitelikteki, keyfi veya asılsız kovuşturmalar bahane edilerek milletvekillerinin meclisteki çalışmalarına geçici bir süreliğine de olsa katılmaktan alıkonulmalarının, tutuklanmalarının veya bu yolla Meclise yansıyan halkın iradesinin çarpıtılmasının önlenmesidir.¹⁴³ Bu dokunulmazlık esas özü itibarıyla parlamentodaki muhalefeti korumayı amaçlamaktadır.¹⁴⁴ Hatta bu sayede, diğer yandan, parlamentonun şeref ve haysiyeti de korunmaktadır.¹⁴⁵

Yasama dokunulmazlığının etkisi iki şekilde ortaya çıkmaktadır; dokunulmazlık sayesinde bir yandan milletvekili tutulmaya, sorguya çekilmeye, tutuklanmaya ve yargılamaya karşı korunmakla birlikte (AY. Md. 83/2), diğer yandan milletvekili hakkında verilmiş olan mahkumiyet kararlarının yerine getirilmesi ertelenmektedir (AY. Md. 83/3). Bu sayede, milletvekillerinin Anayasada belirlenen milleti temsil görevlerini Mecliste yerine getirirken ihtiyaç duyacakları bağımsızlıklarının ve dahası

¹⁴² Anayasa Mahkemesi'nin verdiği bir Karar'da; yasama dokunulmazlıklarının bütün demokratik ülkelerde yasama meclisleri üyelerine, yasama görevlerini gereği gibi yerine getirebilmelerini sağlamak amacıyla tanınan ayrıcalıklar olduğu ifade edilmiştir. Karar'da ayrıca; yasama dokunulmazlığının, milletvekillerinin halkın iradesini Meclise tam olarak yansıtarak, milli iradenin eksiksiz gerçekleşmesini sağlamalarının bir aracı olduğu ve bu sayede milletvekillerinin, geçici bir süre için de olsa keyfi bir ceza kovuşturmasıyla görevlerini yapmaktan alıkonulmalarının önüne geçildiği ifade edilerek, yasama dokunulmazlığı müessesesinin amacı ortaya konulmuştur. Bkz. **AYMK**, E: 1994/21, K: 1994/40, K.T: 21/03/1994, (<http://www.kararlaryeni.anayasa.gov.tr/Karar/Content/0b27d463-80d4-418b-8ae2-806cf5572f75?excludeGereke=False&wordsOnly=False>), (E.T: 22/12/2017).

¹⁴³ EROĞUL (2007), s. 339; GÖZLER, a.g.e, s. 281; ÖZBUDUN (2011), s. 295.

¹⁴⁴ KABOĞLU, İbrahim Ö., **Anayasa Hukuku Dersleri: Genel Esaslar**, 11.Baskı, İstanbul, Legal Yayıncılık, 2016, s.119

¹⁴⁵ ÖZCAN (2006), s. 26-27.

özgürlüklerinin kısıtlanabilmesi ancak belli şartlara bağlanarak koruma altına alınmıştır.¹⁴⁶

Konusu suç teşkil eden fiiller yasama görevi esnasında oy, söz ve düşünce açıklaması şeklinde işlenmişse yasama sorumsuzluğu kapsamına girecek olup, yasama dokunulmazlığı kapsamında değerlendirilen fiiller milletvekilinin görevi dışında işlediği ve cezai sorumluluk doğuran fiiller olmalıdır.

Şüphesiz ki yasama dokunulmazlığının amacı, öngörülen şartlarla milletvekillerine suç işleme ayrıcalığı tanımak değildir. Yasama dokunulmazlığı, Meclisçe aksi bir karar alınmadıkça, milletvekillerine bu sıfatları sona erinceye kadar yargılanmaması için güvence sağlamakta olup, tutulma sorguya çekilme ve tutuklanma yasağı bu güvencenin bileşenleridir. Fakat bu güvence milletvekili hakkında ne hazırlık soruşturması yapılmasına ne de kamu davası açılmasına engel teşkil etmemektedir. Çünkü hukuk davası açılması Meclis çalışmalarına katılmasına engel teşkil etmeyecektir.¹⁴⁷

Bu yönüyle yasama dokunulmazlığı, milletvekilliği görevi devam ettiği sürece geçerliliğini koruyacağı ve Meclisin kararı ile kaldırılabilmesi için mutlak değil sınırlı (nispi) bir nitelik taşımaktadır. Milletvekili hakkındaki ceza kovuşturmaları milletvekili sıfatı sona erene kadar ertelenir. Bu nedenledir ki üyelik süresince zamanaşımı işlemeyecektir. (AY. 83/3)

Diğer yandan dokunulmazlık seçimden önce veya sonra haklarında verilmiş olan cezaların ise infazının ertelenmesini gerektirmektedir. Yani milletvekili iken TBMM tarafından dokunulmazlığı kaldırılarak yargılanan ve hapis cezasına çarptırılan kişinin cezasının infazı milletvekilliğinin bitmesine kadar beklenecek olup, bu süre zarfında

¹⁴⁶ FEYZİOĞLU (Düşünceler), (Erişim Tarihi: 17/09/2018)

¹⁴⁷ Yavuz SABUNCU, **Anayasaya Giriş**, 16.Baskı, Ankara, İmaj Yayıncılık, 2014, s.193; NEZİROĞLU (2008), s. 441-442; Yusuf Solmaz BALO, “Yasama Dokunulmazlığı”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, D: 2012, S.100, s. 22.

zamanaşımı işlemeyecektir.¹⁴⁸ Söz konusu cezanın ertelenmesi, Anayasanın 76'ncı maddesinde belirtilen ve milletvekili seçilme yeterliliğine engel teşkil eden suçlardan olmaması halinde mümkün olabilecektir.¹⁴⁹

TBMM tarafından dokunulmazlığı kaldırılarak hakkında soruşturma ve kovuşturma yapılan milletvekilinin seçimlerin yenilenmesi ile tekrar milletvekili sıfatını kazanması halinde, başlatılan soruşturma ve kovuşturmanın devam edebilmesi Anayasanın 83/4'ncü maddesine göre ancak Meclisin yeniden bu kişinin dokunulmazlığını kaldırmasına bağlıdır. Her halde TBMM'nin vereceği dokunulmazlığın kaldırılması kararı ile sadece dokunulmazlığın kaldırılmasına sebep olan iddialarla ilgili kovuşturma yapılabilecektir, diğer iddialar içinse ayrıca karar alınması gerekecektir.

Tutulma, sorgulanma, tutuklanma ve yargılama hariç hazırlık soruşturması işlemleri ve delil toplama işlemleri dokunulmazlığın kapsamı dışındadır. Yani hazırlık soruşturması işlemleri kapsamında milletvekili ifadesine başvurulmak üzere çağrılabilir. Ancak, yapılacak çağrıya uymayan ve ifade vermek istemeyen milletvekili zorla getirilemeyecektir ki bu durum tutma yasağı kapsamına girmektedir.¹⁵⁰

Dokunulmazlıkların varlığının kamusal yararları gözetilerek Anayasa'da "*Türkiye Büyük Millet Meclisindeki siyasi parti gruplarınınca, yasama dokunulmazlığı ile ilgili görüşme yapılamaz ve karar alınamaz.*" (AY. 83/5) hükmü getirilmiş ve böylece bu konunun siyasi çekişmelere malzeme yapılmasının önüne geçilmek istenmiştir. Özbudun'a göre¹⁵¹ bu durum yarı yargısal nitelik arz etmektedir.

Yasama dokunulmazlığı milletvekillerini ve milletvekili olmayan bakanları kapsamaktadır. 2017 yılında kabul edilen Anayasa değişikliği ile; Başbakanlık makamı

¹⁴⁸ SABUNCU (2014), s.193; NEZİROĞLU (2008), s. 441-442; FEYZİOĞLU (Düşünceler), (E.T. 22/12/2017)

¹⁴⁹ ARIKAN, Cengiz, Yasama Dokunulmazlığı Tartışmaları (Amaca Uygun Çözüm Yolu), **International Journal of Legal Progress**, V: 1, Y: 2015, No: 2, s. 254, www.intjolep.com (E.T. 25.12.2017)

¹⁵⁰ TEZİÇ (2015), s.460-461; TANÖR/YÜZBAŞIOĞLU, **1982 Anayasasına Göre Türk Anayasa Hukuku**, YKY Yayınları, İstanbul-2002, s. 232

¹⁵¹ ÖZBUDUN (2011), s. 296.

kaldırılmış ve Cumhurbaşkanı yardımcılığı getirilmiştir. Düzenleme ile Cumhurbaşkanı yardımcılara ve bakanlara da dokunulmazlık tanınmıştır. Ayrıca bakan olarak atanan kişilerin milletvekillerinin sona ereceği öngörülmüştür. Söz konusu Anayasa değişikliği yapılacak olan Cumhurbaşkanlığı ve milletvekili genel seçimleriyle birlikte yürürlüğe girmiştir. Kısacası değişikliklerin hayata geçmesinden sonra dokunulmazlıktan yararlanan kişiler Cumhurbaşkanı yardımcıları, bakanlar ve milletvekilleri olacaktır.

3.1.2. Yasama Dokunulmazlığının İstisnaları

Anayasada, dokunulmazlık müessesesine iki istisna getirilmiştir. Buna göre “...*Ağır cezayı gerektiren suçüstü hali ve seçimden önce soruşturmasına başlanılmış olmak kaydıyla Anayasanın 14 üncü maddesindeki durumlar...*” dokunulmazlık kapsamı dışında tutulmuştur. (AY. Md. 83/2)

Bu istisnalardan ilki, “*ağır cezası gerektiren suçüstü hali*” olup, hem isnad edilen suçun ağırlığı hem de şüpheye yer bırakmayacak şekilde suçüstü yakalanılmış olması halinde kişiler dokunulmazlık zırhının kapsamı dışında tutulmuşlardır.

İkincisi istisna ise, “*seçimden önce soruşturmanın başlamış olması şartıyla Anayasanın 14’üncü maddesindeki durumlar*”dır. Bu kapsamda, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmayı ve insan haklarına dayanan demokratik, laik Cumhuriyeti ortadan kaldırmayı amaçlayan suçların işlenmesi durumunda yasama dokunulmazlığının milletvekiline sağladığı koruma kendiliğinden ortadan kalkacaktır.

3.1.3. Yasama Dokunulmazlığının Kalkması (Sona Ermesi)

Yasama dokunulmazlığı, milletvekili sıfatının sona ermesiyle veya TBMM tarafından dokunulmazlığın kaldırılmasıyla sona erecektir.

Dokunulmazlığın TBMM tarafından kaldırılmasına ilişkin usul ve işlemler TBMM İçtüzüğü'nün 131 ila 134'ncü maddelerinde düzenlenmiştir. Buna göre; bir milletvekilinin dokunulmazlığının kaldırılması hakkındaki istemler TBMM Başkanlığınca, Anayasa ve Adalet komisyonları üyelerinden kurulacak Karma Komisyona havale edilecek, dokunulmazlık dosyalarını incelemek üzere Karma Komisyon bünyesinde beş üyeli bir hazırlık komisyonu oluşturulacak, hazırlık komisyonu tarafından en fazla 1 ay içinde hazırlanan bir rapor Karma Komisyonda görüşülerek karara bağlanacaktır. Karma Komisyonda alınacak karar “dokunulmazlığın kaldırılması” veya “kovuşturmanın milletvekilliği veya bakanlık sıfatının sona ermesine kadar ertelenmesi” yönünde olacaktır.

Dokunulmazlığın kaldırılması yönündeki Karma Komisyon kararı Genel Kurulda görüşülerek kabul ya da reddedilecektir. Kabul edilmesi halinde ilgili milletvekilinin dokunulmazlığı sadece talebe konu soruşturma ve iddialarla sınırlı olmak üzere kaldırılmış olacaktır.

Meclis, dokunulmazlığı kaldırılması istenen kişinin gerçekten suçlu olup olmadığını tespit etmek durumunda değildir. Suçlu olup olmadığı ancak yapılacak yargılama sonucunda yargı kararıyla ortaya konulacaktır. Ancak AYM'ye göre¹⁵² bu süreçte dikkate alınması gereken, dokunulmazlığı kaldırılması istenen milletvekili hakkındaki isnadın ciddiliği, bu isnadın siyasi amaç taşıyıp taşımadığı, kovuşturma konusu eylemin kamuoyundaki etkisi, ilgili milletvekilinin kişilik hakları ile şeref ve haysiyetinin korunmasını gibi hususlardır. Zira dokunulmazlığın kaldırılması kararları AYM denetimine tabidir.¹⁵³

¹⁵² Bu yöndeki Anayasa Mahkemesi Kararları için bkz. **AYMK E. 1997/73, K. 1997/73**, (<http://kararlaryeni.anayasa.gov.tr/Karar/Content/e995bc37-2e89-4f1a-8119-c4cc7dcc93f4?excludeGerekce=False&wordsOnly=False>), (Erişim Tarihi: 27.12.2017); **E. 1998/38, K. 1998/50**, (<http://kararlaryeni.anayasa.gov.tr/Karar/Content/88410969-4963-4db8-b997-e9fb6a20deb4?excludeGerekce=False&wordsOnly=False>), (Erişim Tarihi: 27.12.2017)

¹⁵³ ÖZBUDUN (2011), s. 295-298; TANÖR-YÜZBAŞIOĞLU (2011), s.249.

Dokunulmazlığın kaldırılması ile ilgili kişinin milletvekilliği sıfatı sona ermeyecek, ancak hakkında yapılacak yargılama sonucunda seçilmeye engel bir suçtan kesin hüküm giymesi halinde TBMM tarafından milletvekilliği düşürülecektir.¹⁵⁴ Diğer yandan, hakkındaki kovuşturmadan beraat ederse başkaca bir işleme gerek kalmaksızın tekrar dokunulmazlığını kazanacaktır. Hakkındaki iddialar üzerine dokunulmazlığı kaldırılan milletvekilinin seçimlerin yenilenmesi ile tekrar üyelik sıfatını kazanması halinde, kovuşturmanın devam edebilmesi Anayasa'nın 83/4'ncü maddesi gereği dokunulmazlığının TBMM tarafından tekrar kaldırılmasıyla mümkün olabilecektir.

Milletvekilliği devam etmekte iken Meclis tarafından dokunulmazlığı kaldırılan ve kovuşturma neticesinde mahkum olan kişinin mahkumiyeti seçilmeye engel bir suç teşkil etmiyorsa, cezasının infazı milletvekilliği sıfatının sona ermesine kadar ertelenecektir.¹⁵⁵ Bu süre boyunca zamanaşımı işlemeyecektir. Milletvekilliğinin sona ermesiyle cezası infaz edilecektir.

Dokunulmazlığın kaybedilmesi sonucunu doğuran üyeliğin düşmesi halleri ise Anayasa'nın 84'üncü maddesinde sayılmıştır. Buna göre; istifa eden milletvekilinin milletvekilliğinin düşmesi, istifanın geçerli olduğu TBMM Başkanlık Divanınca tespit edildikten sonra, TBMM Genel Kurulunca kararlaştırılacak; kesin hüküm giyme veya kısıtlanma halinde milletvekilliğinin düşmesi, bu husustaki kesin mahkeme kararının Genel Kurula bildirilmesiyle gerçekleşecek; milletvekilliğiyle bağdaşmayan bir görev veya hizmeti sürdürmekte ısrar eden kişinin milletvekilliğinin düşmesine, yetkili komisyonun raporu üzerine TBMM Genel Kurulu'nda yapılacak gizli oylamayla karar verilecek; TBMM çalışmalarına özürsüz veya izinsiz olarak bir ay içerisinde toplam beş birleşim günü katılmayan kişinin milletvekilliğinin düşmesine, bu durumun TBMM Başkanlık Divanınca tespit edilmesi üzerine, TBMM Genel Kurul'unca üye tamsayısının salt çoğunluğunun oyuyla karar verilebilecektir.

¹⁵⁴ GÖZÜBÜYÜK (2013), s.205.

¹⁵⁵ TEZİÇ (2009), s. 401, 402

Yasama dokunulmazlığı kurumu kişisel değil kamusal fayda gözetilerek ihdas edilmiş olduğundan ve esas amaç yasama faaliyetlerinin sürekliliğinin ve bağımsızlığının korunması olduğundan, bir milletvekili yasama dokunulmazlığı zırhından şahsen feragat etmek istese bile bu mümkün olamayacaktır.¹⁵⁶ Dokunulmazlığın kaldırılması ancak bu yönde alınacak TBMM kararına bağlıdır. Yine aynı yaklaşım gereğince, milletvekili rızası olması halinde bile sorguya çekilemeyecek ve ifadesi alınamayacaktır.

3.2. Yasama Sorumsuzluğu

Yasama sorumsuzluğu (“teşriî mesuliyetsizlik” veya “mutlak dokunulmazlık” olarak da adlandırılmaktadır); milletvekillerinin ve bakanların görevlerini yerine getirirken, soyut olarak suç niteliği taşısa bile, ortaya koydukları düşüncelerden, söyledikleri sözlerden, verdikleri oylardan ve Meclis tarafından aksi bir karar alınmadıkça bu görüş ve düşüncelerini Meclis dışında tekrarlamaktan ve açığa vurmaktan dolayı sorumlu tutulamamalarını ve herhangi bir hukuki ve cezai bir takibata maruz kalmamalarını, parlamento dışındaki herhangi bir mercie karşı sorumlu olmamalarını¹⁵⁷ ifade eder.

Yasama sorumsuzluğu, Anayasa'nın “yasama dokunulmazlığı” kenar başlıklı 83'üncü maddesinin birinci fıkrasında;

¹⁵⁶ 22. dönem CHP milletvekili Atilla Kart kendi yasama dokunulmazlığının kaldırılmasını istemiş fakat TBMM Karma Komisyonu, Kart hakkındaki kovuşturmanın ilgili yasama dönemi sonuna kadar ertelenmesine karar vermiştir. Bunun üzerine Kart, Komisyon raporuna itiraz etmiş, ancak TBMM Genel Kurulu Kart'ın bu itirazını uygun görmeyerek reddetmiştir. Bunun üzerine Kart, adil yargılanma hakkının ihlal edildiği gerekçesi ile Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine başvuruda bulunmuştur. AİHM İkinci Dairesi, 08.07.2008 tarihli kararında; Kart'ın adil yargılanma hakkının ihlal edildiği sonucuna varmış ve Türkiye hakkında ihlal kararı vermiştir. Türkiye tarafından bu karara yapılan itiraz üzerine, AİHM Büyük Dairesi ise yasama dokunulmazlığının geçici bir koruma sağladığı ve başvuru hakkında karar verilme imkânını ortadan kaldırmadığı gerekçesi ile Türkiye'nin itirazını haklı bulmuştur. AİHM'nin konuya ilişkin kararları ve eleştirisi için bkz. YOLCU, Serkan, “Adil Yargılanma Hakkı Karşısında Yasama Dokunulmazlığını Yeniden Düşünmek: Atilla Kart Olayı Üzerine Bir Değerlendirme”, *AÜHFĐ*, Yıl 2011, Cilt 60, Sayı 2, s. 367-414; Murat SEVİNÇ, “22. Yasama Dönemi'nin (2002-2007) Ardından, Yasama Bağışıklıkları Konusu”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 62-3, s. 336.

¹⁵⁷ ARSEL (1965), s.251; KIRATLI (1961), s. 24

“Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, Meclis çalışmalarındaki oy ve sözlerinden, Mecliste ileri sürdükleri düşüncelerden, o oturumdaki Başkanlık Divanının teklifi üzerine Meclisçe başka bir karar alınmadıkça bunları Meclis dışında tekrarlamak ve açığa vurmaktan sorumlu tutulamazlar.”

hükmüne yer verilmek suretiyle düzenlenmiştir.

3.2.1. Yasama Sorumsuzluğunun Amacı

Tüm demokratik ülkelerdeki parlamentolarda olduğu gibi Türkiye’de de milletvekillerine sağlanan bu söz ve ifade hürriyeti ile yasama kurumunun etkinliğinin artırılması amaçlanmaktadır. Yasama dokunulmazlığı gibi yasama sorumsuzluğu da kamu düzenine ilişkindir¹⁵⁸ ve vazgeçilmezdir.

Yasama sorumsuzluğu ilkesi gereğince, milletvekilleri ve bakanlar görevini yerine getirirken gerekli gördüğü her noktayı veya söylemek istediği her şeyi dile getirebilir ve ifadelerinden dolayı adli ya da idari makamlara hesap vermeye mecbur tutulamaz. Bu ilke ile parlamento çalışmalarında iki yönlü ifade hürriyeti sağlanmaktadır; birinci yönüyle, milletvekillerine parlamentoda istediğini söyleyebilme serbestisi sağlanırken, ikinci yönüyle de parlamentonun herhangi bir makamın tavsiye ve kısıtlamalarına maruz kalmaması sağlanarak, parlamentonun kolektif olarak görüşme özgürlüğüne imkan tanınacaktır.¹⁵⁹ Bu durum aynı zamanda parlamento çalışmalarının aleni olmasına imkan sağlayan bir kuraldır.¹⁶⁰ Genel olarak bakıldığında ise, bu sayede millet iradesinin parlamentoda serbest bir şekilde ortaya konulması sağlanmaktadır.

Yasama sorumsuzluğunun genel amacına yönelik olarak yargı kararlarında da benzeri bir bakış açısı ortaya konulmuştur. Anayasa Mahkemesi’nin bu konuda farklı

¹⁵⁸ TEZİÇ (2012), Anayasa Hukuku, s. 396

¹⁵⁹ KIRATLI (1961), s. 24-25.

¹⁶⁰ TANÖR-YÜZBAŞIOĞLU (2011), s.241.

tarihlerde verdiği birçok kararında yasama sorumsuzluğu kurumunun amacının, bütün demokratik ülkelerde olduğu gibi, yasama meclisi üyelerinin görevlerini gereği gibi yerine getirmelerinin sağlanması, milli iradenin tam bir serbestlik içinde açıklanmasının temin edilmesi ve milletvekillerinin temsil görevinin tam bağımsız bir şekilde yerine getirilebilmesinin güvence altına alınması¹⁶¹ olduğu belirtilmiştir.

3.2.2. Yasama Sorumsuzluğunun Kapsamı

Anayasa'nın 83'üncü maddesinde yer alan hükme göre milletvekili ve bakanlara tanınan yasama sorumsuzluğunun kapsamının belirlenmesinde üç kriter ön plana çıkmaktadır. Birincisi, yasama sorumsuzluğuna konu olacak fiillerin oy, söz ve düşünce şeklindeki görüş açıklamaları olması gerektiği; ikincisi, bu görüş açıklamalarının Mecliste ya da Meclis çalışmaları esnasında yapılmış olması gerektiği; üçüncüsü ise Meclis tarafından aksi bir karar alınmadıkça bunların Meclis dışında da tekrarlanabilmesidir.

Bu itibarla, yasama sorumsuzluğu kapsamında değerlendirilebilecek davranışlar meclisteki çalışmalarda kullanılan oylar, söylenen sözler ve açıklanan şahsi düşünceler olup; bunun dışındaki düşünce açıklaması şeklinde olmayan kavga, yaralama, öldürme gibi yasama faaliyetleri kapsamında gerçekleştirilmeyen fiiller sorumsuzluk kapsamında değerlendirilemeyecektir.¹⁶²

Anayasa'da aksi yönde bir hüküm bulunmadığı için, hakaret ve sövme gibi suçlar meclis çalışmaları esnasında işlenmiş olmak kaydıyla yasama sorumsuzluğu kapsamında

¹⁶¹ Bu yöndeki kararlar için Bkz. **AYMK**, E: 1986/13, K: 1987/12, K.T: 22/05/1987, RG. T: 18/09/1987 S: 19578; **AYMK**, E: 1994/22, K: 1994/41, T: 21/03/1994, (<http://www.kararlaryeni.anayasa.gov.tr/Karar/Content/31147c40-f2c2-412c-be34-21cec5b024f5?excludeGerekce=False&wordsOnly=False>), (Erişim Tarihi: 28.12.2017); **AYMK**, E: 2008/1, K: 2008/2, K.T: 30/07/2008, (<http://www.kararlaryeni.anayasa.gov.tr/Karar/Content/5664600f-6ce5-4b3b-885f-6a936d14abe2?excludeGerekce=False&wordsOnly=False>), (Erişim Tarihi: 28.12.2017)

¹⁶² ÖZBUDUN (2011), s. 295-298

değerlendirilmektedir.¹⁶³ Ancak bu davranışlarına ilişkin hukuki sorumlulukları bulunup bulunmadığı hususu tartışmalı olup, doktrindeki genel eğilim bu kişilere karşı tazminat davası açılabileceği yönündedir. Yargıtay 4. Hukuk Dairesi, doğrudan yasama faaliyetleriyle ilgili olmayan sözler hakkında manevi tazminat talebini yerinde bulmuştur.¹⁶⁴ Ayrıca, her ne kadar yasama sorumsuzluğu kapsamında değerlendirilse bile bu kişilere yönelik TBMM İçtüzüğü'nde öngörülen disiplin cezalarının uygulanabilmesi de mümkündür.

Diğer yandan, söz ve düşünce açıklamalarının yasama sorumsuzluğu kapsamında değerlendirilebilmesi için bunların meclis çatısı altındaki Genel kurul, komisyon veya parti grubu toplantıları gibi yasama faaliyetlerinde veya bu amaçla gidilen meclis dışındaki bir yerde yapılması gerekmektedir.

Son olarak ise, alınacak bir karar ile sözkonusu çalışmalarda söylenenlerin dışarda söylenmeleri veya tekrarlanmaları yasaklanabilir. Bu açık yasağa rağmen bu oy, söz ve düşünce açıklamalarının dışarda tekrarlanmaları yasama sorumsuzluğu kapsamında değerlendirilemeyecektir.

Milletvekilleri ve milletvekili olmayan bakanlar suç teşkil etse bile yasama sorumsuzluğu kapsamında değerlendirilen davranışlarından ötürü sadece görevleri süresince değil, görev süreleri sona erdikten sonra da ömür boyu cezai yönden sorumlu tutulamayacaklardır.

¹⁶³ ÖZBUDUN, 2005, s.278; TANÖR/YÜZBAŞIOĞLU, s.225; GÖZÜBÜYÜK (2003), s.193; SABUNCU 2003, s.170; TEZİÇ, s.379.

¹⁶⁴ **Yargıtay 4. Hukuk Dairesi Kararları:** 8.7.1966 tarih E. 3490, K. 7470; 8.7.1966 tarih E. 8647, K. 7471; 13.2.1967 tarih E. 9076 K. 1217. Bkz. YÜKSEL, Uluslararası Karşılaştırmalar Işığında Parlamenterlere Tanınan Güvenceler Ve Yasama Dokunulmazlığı Sorununun Değerlendirilmesi. **İÜHF** C. LXXI, S. 1, S. 1297-1298

4. MİLLETVEKİLLİĞİ İLE BAĞDAŞMAYAN İŞLER

Milletvekillerinin sahip oldukları statüleri gereği, milletvekilliği sıfatları devam ettiği sürece bazı görevlerde bulunmaları hem Anayasa’da, hem de bu amaçla çıkarılan ilgili kanunda yasaklanmıştır. Genel olarak bakıldığında, getirilen bu yasakla yasama organı üyesi olan bir milletvekilinin yürütme organının kontrolünde olan bir görevde bulunmaması ve böylece yasama ve yürütme organları arasındaki kuvvetler ayrılığı ilkesinin korunması amaçlanmaktadır. Anayasa hukukunda bu durum “yasama bağdaşmazlığı” veya “teşrii imtizaçsızlık” olarak da adlandırılmaktadır.

Yasama organının temel görevleri kanun yapmak ve yürütme organını millet adına denetlemektir. Temel görevlerinden birisi yürütme organını olan hükümeti denetlemek olan milletvekillerinin, yine yürütme organının kontrolünde bulunan bir görevde bulunması bir yandan milletvekilinin tam bağımsızlığını kaybederek görevini gereği gibi yapmasına engel teşkil edecek ve diğer yandan tam bağımsız olması gereken yasama organını yürütme organının kontrolüne sokabilecektir. Kısacası, milletvekillerinin bazı görevleri yapmaktan menedilmesindeki esas amaç, denetleyen konumundaki yasama organının denetlenen konumundaki yürütme organının kontrolüne girmesini engellemektir.

Diğer bir açıdan, yürütmenin organı olan hükümetin doğrudan ya da dolaylı olarak etki edebileceği herhangi bir görevde bulunan yasama organı üyesi, dolaylı olarak da olsa sahip olduğu çeşitli imkan ve avantajları kaybetmek istemeyeceğinden, etki altında kalarak parlamentoda objektif kararlar veremeyecek ve bu örneklerin çoğalmasıyla da mecliste hükümetin istediği yönde karar alınması sağlanabilecektir.¹⁶⁵

1924 Anayasasının 23’üncü maddesinde “*Mebusluk ile Hükümet memuriyeti bir zat uhdesinde içtima edemez*” denilerek, milletvekillerinin memur olamayacağı hükme

¹⁶⁵ GÖREN, Zafer, **Anayasa Hukuku**, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2006, s.204.

bağlanmıştır. 1961 Anayasasında ise bu düzenleme, bugünküne çok yakın bir şekilde düzenlenmiştir.

Milletvekillerinin yapmaktan menedildikleri görevler ve bunlara ilişkin diğer hükümler Anayasanın 82'nci maddesinde, TBMM İçtüzüğü'nün 35'inci maddesinde ve 3069 sayılı Türkiye Büyük Millet Meclisi Üyeliği İle Bağdaşmayan İşler Hakkında Kanun'da detaylı olarak düzenlenmiştir.

Anayasa'nın “Üyelikle bağdaşmayan işler” kenar başlıklı 82'nci maddesinde;

“(1)Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, Devlet ve diğer kamu tüzelkişilerinde ve bunlara bağlı kuruluşlarda; Devletin veya diğer kamu tüzelkişilerinin doğrudan doğruya ya da dolaylı olarak katıldığı teşebbüs ve ortaklıklarda; özel gelir kaynakları ve özel imkânları kanunla sağlanmış kamu yararına çalışan derneklerin ve Devlettten yardım sağlayan ve vergi muafiyeti olan vakıfların, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ile sendikalar ve bunların üst kuruluşlarının ve katıldıkları teşebbüs veya ortaklıkların yönetim ve denetim kurullarında görev alamazlar, vekili olamazlar, herhangi bir taahhüt işini doğrudan veya dolaylı olarak kabul edemezler, temsilcilik ve hakemlik yapamazlar.”

hükmüne yer verilmiştir. Bu hükümle milletvekillerinin kamu kurum ve kuruluşları ile özerk bütçeli kuruluşlarda¹⁶⁶; kamu iktisadi teşebbüslerinde; kamu yararına çalışan dernek¹⁶⁷, vakıf, meslek kuruluşları, sendikalar¹⁶⁸ ile bunların oluşturduğu üst

¹⁶⁶ “TBMM Başkanlığı değişik tarihlerde vermiş olduğu kararlarda üniversitede ders vermeyi Anayasanın 82. maddesi anlamında üyelikle bağdaşmadığına karar vermiştir. Örnek olarak: Ankara Milletvekili Gökhan Çapoğlu'nun 24.9.1997 tarihli yazıyla Bilkent Üniversitesinde ders vermesine olanak bulunmadığı belirtilmiştir. Aynı şekilde Mardin Milletvekili Cüneyt Yüksel'in Boğaziçi Üniversitesinde, Gaziantep Milletvekili Hasan Özdemir'in Yeditepe üniversitesinde ders vermeleri Anayasa'nın 82. maddesi bağlamında uygun görülmemiştir. Yalova Milletvekili Muharrem İnce'nin Meclis Başkanlığı'nın 16.12.2004 tarihli yazısı ile milletvekilliği ile bağdaşmayan bir iş olarak kabul edilip ücretsiz de olsa öğretmenlik yapmasına izin verilmemiştir.” Bkz. Gökalp İzmir, **Milletvekilliğinin Kazanılması ve Kaybedilmesi**, Yayımlanmamış Kurum Tezi, TBMM Başkanlığı, 2008, s. 135.

¹⁶⁷ 2007 Temmuz genel seçimleri sonucu İstanbul milletvekili olarak meclise giren Osman Yağmurdereli Anayasanın 82. maddesi kapsamında milletvekilliği sıfatı ile bağdaşmadığı için Türk Kızılay Derneği Yönetim Kurulu üyeliğinden 11.2.2008 tarihinde istifa etmiştir. Bu talebi Türk Kızılay Derneği Yönetim Kurulu tarafından 7.3.2008 tarih ve 6 sayılı toplantısı sonucu onaylanmıştır. Bkz. İZMİR, a.g.e. s. 135.

¹⁶⁸ Kumaş, milletvekillerinin, Meslek Sendikalarının yönetim ve denetim organlarında görev almalarının sorun olmaması gerektiği kanaatindedir. milletvekilleri, seçilmeden önceki meslekleri gereği ilgili meslek

kuruluşların¹⁶⁹ yönetim ve denetim kademelerinde görev alamayacakları ve bu sayılanlarla doğrudan ve dolaylı olarak ilişki içine giremeyecekleri hüküm altına alınmıştır.

Maddede ayrıca;

“(2)Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, yürütme organının teklif, inha, atama veya onamasına bağlı resmî veya özel herhangi bir işle görevlendirilemezler. Bir üyenin belli konuda ve altı ayı aşmamak üzere Bakanlar Kurulunca verilecek geçici bir görevi kabul etmesi, Meclisin kararına bağlıdır.”

denilerek, bir milletvekilinin yürütme organının kontrolündeki bir işte görevlendirilmesinin gerekmesi halinde, yapılacak bu görevlendirmenin ancak yasama organının bu konuda en fazla altı aylık süreyle ve geçici olarak vereceği izinle mümkün olabileceği hükmü getirilmiştir. Bu sayede, yürütme organınca yasama organı üyelerine istisnai olarak verilecek görevler yine yasama organının takdirine ve onayına bağlanmıştır.

Anayasa'daki bu düzenlemenin gerekçesine¹⁷⁰ baktığımızda; üyelerin hükümete karşı tam bağımsızlığının sağlanabilmesi için bu hükümlerin getirildiği, bu tarz görevlerin

kuruluşlarına üye olabildiklerinden, bu durum siyasal hayatlarında daha etkin olabilmelerine imkan sağlayabilecektir. Bkz. KUMAŞ, s. 29

¹⁶⁹ TESK'in bir önceki dönem Genel Başkanı Derviş Günday, İzmir Esnaf ve Sanatkarları Odaları Birliği Başkanı Mehmet Ali Susam ve Hatay Esnaf ve Sanatkarları Odaları Birliği Başkanı İzzettin Yılmaz milletvekilliği sıfatı ile bağdaşmadığı için görevlerinden ayrılmışlardır. Bkz. İZMİR, a.g.e. s. 135.

¹⁷⁰ Milli Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonu Raporu'nda (Sıra Sayısı: 450) yer alan madde gerekçesi şu şekildedir; *“Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliği ile bağdaşmayan işlerde 1961 Anayasasının 78 inci maddesindeki durum aynen muhafaza edilmiş; yenilik olarak da devletten yardım sağlayan ve vergi muafiyeti olan vakıfların yönetim kurulları ve 'başka işleri, Kamu Kurumu niteliğindeki meslekî kuruluşları ile sendikalar ve bunların üst kuruluşlarının ve katıldıkları teşebbüs veya ortaklıkların yönetim kurullarında görev alamamaları, vekili olamayacakları; bu kuruluşların taahhüt işini doğrudan veya dolaylı da olsa kabul edemeyecekleri; temsilciliğini veya hakemliğini yapamayacakları kabul edilmiştir. Bu gibi işler milletin temsilcisi olan milletvekillerinin hiçte doğru olmayan birtakım şüphe ve zan altına sokmada rol oynamaktadır. Dürüst insanları milletin gözündeki küçültme vasıtası yapılmaktadır. Bu sebeple milletvekilliği ile bu işlerin bağdaşamayacağı kabul edilmiştir.”* **Milli Güvenlik Konseyi Tutanak Dergisi**, D.1, C.7, B.118, 18.10.1982, S.Sayısı:450, s.39. (https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/MGK_/d01/c007/mgk_01007118ss0450.pdf) (Erişim Tarihi: 03.01.2018)

1961 Anayasasının “Üyelikle Bağdaşmayan İşler” kenar başlıklı 78 inci maddesinin gerekçesi ise şu şekildedir: *“İki Meclis Üyeliğinin bir kişide birleşmemesi izahtan vareste bir hükümdür. Üyeler için Hükümet karşısında tam bir bağımsızlığa sahip olabilmeleri için, Devletle ilgisi olabilecek herhangi bir iş kabul etmeleri caiz görülmemiştir. Ancak, üyelerden birinin ihtisasına veya hususi durumuna binaen, kendisine geçici bir görev verilmesi caiz olmalıdır. Bilhassa milletlerarası münasebetlerde buna zaruret*

milletvekillerini zan altında bırakarak toplum nezdinde küçük düşürdüğü ancak uygulamada uluslararası ilişkilerde görülen ihtiyaç üzerine TBMM onayına tabi olmak şartıyla bu duruma bir istisna getirildiği ifade edilmiştir.

Anayasa'daki bu düzenlemeye paralel olarak, Milletvekillerinin görevleri esnasında yapamayacağı işleri daha detaylı olarak ortaya koymak amacıyla 31.10.1984 tarihli ve 3069 sayılı "Türkiye Büyük Millet Meclisi Üyeliği İle Bağdaşmayan İşler Hakkında Kanun" kabul edilmiştir. Anayasa'daki hükümlere ek olarak Kanun'da milletvekillerinin; belirtilen kurum ve kuruluşlarda ücret karşılığı iş takipçiliği, komisyonculuk, müşavirlik yapamayacağı; Devletin şahsiyetine karşı işlenen suçlar ile zimmet, ihtilas, irtikap, kaçakçılık ve döviz suçları gibi Devletin maddi çıkarlarıyla ilgili davalarda Devlet aleyhine vekil olamayacakları; serbest mesleklerini icrada, ferdi işletmelerini idarede milletvekilliği unvanlarını kullanamayacakları öngörülmüştür. (Md. 3)

Kanun'da ayrıca, milletvekillerinin yine belirtilen kurum ve kuruluşlarda genel sekreter, sekreter veya benzeri herhangi bir nam altında hiçbir yönetim görevi alamayacakları ve yabancı bir devlet veya milletlerarası bir kuruluş tarafından verilen idari ve siyasi ücretli herhangi bir işi veya görevi TBMM kararı olmadıkça kabul edemeyecekleri ifade edilmiştir. (Md. 4)

Şayet kişi milletvekili seçilmeden önce bu Kanunla yasaklanan herhangi bir yükümlülük üstlenmişse, durumunu altı ay içinde bu Kanuna uygun hale getirmekle mükellef kılınmışlardır. (Md. 6)

Milletvekilliği ile bağdaşmayan bu görevleri "sürdürmekte ısrar eden" kişinin milletvekilliği düşürülebilecektir. Buna ilişkin hükümler Anayasa'nın 84/3'üncü ve TBMM İçtüzüğü'nün 135'inci maddelerinde düzenlenmiştir. Bu amaçla, belirtilen

olduğu, tatbikattan anlaşılmaktadır. Ancak bu hizmetin bağımsızlıkla bağdaşmadığını tespit için, Meclisin izni şart koşulmuştur." **Temsilciler Meclisi Tutanak Dergisi**, C.2, B.34, 30.03.1961, S.Sayısı:35, s.34. (https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TM_/d00/c002/tm__00002034ss0035.pdf) (Erişim Tarihi: 03.01.2018)

hizmet veya görevleri sürdürmekte ısrar eden üyenin durumu TBMM Başkanlık Divanınca incelenecek, gerek görülmesi halinde Anayasa ve Adalet Komisyonları üyelerinden kurulu Karma Komisyona gönderilecektir. Karma Komisyon, yasama dokunulmazlıklarının kaldırılmasındaki usullere göre ilgili kişinin durumunu inceleyerek, Genel Kurulda oylanmak üzere bir rapor hazırlar. Hazırlanan rapor üzerine Genel Kurul'da yapılacak gizli oylama ile ilgili kişinin milletvekilliği sıfatının düşürülmesine veya düşürülmemesine karar verilecektir.

Burada milletvekili sıfatı devam ederken yerel yönetimlere seçilen kişilerin durumuna da değinmekte yarar var. Anayasa'nın 82'nci maddesinde sayılan ve milletvekilliği ile bağdaşmayan kamu kurum ve kuruluşlarına yerel yönetim organları da dahil olduğu için, örneğin belediye başkanlığı da milletvekilliği göreviyle aynı anda yerine getirilemeyecektir.

18.01.1984 tarihli ve 2972 sayılı Mahallî İdareler İle Mahalle Muhtarlıkları Ve İhtiyar Heyetleri Seçimi Hakkında Kanun'un 28.12.1993 tarihinde değiştirilen 17'nci maddesinde; milletvekillerinin, belediye başkanlarının, il genel meclisi ve belediye meclisi üyelerini ve muhtarların mahalli idareler seçimlerinde adaylıklarını koyabilmek veya aday gösterilebilmek için görevlerinden istifa etmelerinin zorunlu olmadığı; fakat milletvekilliği, belediye başkanlığı, il genel meclisi ve belediye meclisi üyeliği ile muhtarlığın bir şahıs uhdesinde birleşemeyeceği; dolayısıyla bu görevlerin birisinde bulunanlardan bir diğerine seçilenlerin, seçim sonuçlarının kendilerine tebliğ edildiği tarihten itibaren 15 gün içinde tercih haklarını kullanmaları gerektiği; bu süre içinde tercih haklarını kullanmayanların seçtikleri yeni görevi reddetmiş sayılacakları hüküm altına alınmıştır.

Dolayısıyla, milletvekili iken belediye başkanı seçilen kişiler 15 gün içinde yasal tercih haklarını kullanarak bu iki görevden birisini tercih edeceklerdir. Tercih hakkını kullanmayanlar belediye başkanlığını reddetmiş sayılacaktır. Belediye başkanlığı

görevini tercih edenlerin milletvekilliği sıfatları da başkaca hiçbir işleme gerek kalmaksızın kendiliğinden düşecektir. Bu nedenle, yerel yönetim organlarına seçilen milletvekilleri üyelik sıfatıyla bağdaşmayan bir görevde bulunmuş olmayacaklardır.

Uygulamada bu durum ilk kez TBMM'nin 19'uncu yasama döneminde (1991-1995) İ. Melih GÖKÇEK'in Ankara milletvekili iken 1994 yerel seçimlerinde Ankara Büyükşehir Belediye Başkanı olarak seçilmesi ve tercihini belediye başkanlığından yana kullanmasıyla yaşanmış, o dönemde sürecin nasıl olacağı konusunda yaşanan belirsizlik üzerine önce üyeliğin düşürülmesi için Karma Komisyon¹⁷¹ kurulmuşsa da sonrasında yapılan usul tartışmalarının¹⁷² neticesinde üyeliğin düşmesi için başka bir işleme gerek olmadığı ve Genel Kurula bildirilmesiyle üyeliğin kendiliğinden düşeceği kararna varılmıştır.

Sonraki dönemlerde ise; 23'üncü yasama döneminde (2007-2011) Özlem Çerçioğlu Aydın milletvekili iken 2009 yerel seçimlerinde Aydın Belediye Başkanı seçilmiş ve bu durumu Genel Kurul'un bilgisine sunulmuş¹⁷³; 24'üncü yasama döneminde (2011-2015) ise 10 milletvekili 2014 yerel seçimlerinde belediye başkanlığı seçilerek bunu tercih etmiş ve bu durumları TBMM genel Kurulu'nun bilgisine sunularak milletvekillikleri kendiliğinden sona ermiştir.¹⁷⁴

¹⁷¹ Karma Komisyon'un 2.5.1994 tarihli ve 192 sayılı Raporu, **TBMMTD**, 8.9.1984, C. 65, B. 4, s. 315, 316.

¹⁷² **TBMMTD**, 8.9.1994, C. 65, B. 4, s. 317, 324

¹⁷³ **TBMMTD**, 7.4.2009, D.23, YY.3, C. 43, B. 73, s.124-125. <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d23/c043/tbmm23043073.pdf> (Erişim Tarihi: 04.01.2018)

¹⁷⁴ Bkz. Mustafa ERSÖNMEZ, Ünal KÜÇÜK, "Ara Seçimin Yetersizliği Ve Temsilde Süreklilik Sorunu: Yedek Milletvekilliği Tartışmaları", **Toros Üniversitesi İİSBF Sosyal Bilimler Dergisi**, Y.3, S.6, Aralık 2016, s.20-22.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MİLLETVEKİLLERİNİN ÖZLÜK HAKLARI

Türkiye’de milletvekillerine görevlerini tam bağımsız, etki altında kalmadan ve tarafsız bir şekilde yapabilmeleri için bir önceki bölümde bahsedilen hukuksal imkanların yanında birtakım mali ve sosyal hak ve imkanlar da sağlanmaktadır.

Hukuki imkanlar milletvekillerine yargısal koruma sağlarken, mali ve sosyal haklar ise görevleri esnasında mali açıdan etki altında kalmamaları ve görevlerini layıkıyla tamamlayabilmeleri için verilmektedir.

Mali açıdan sağlanan güvenceler aylık olarak verilen ödenek (maaş) ve yolluk ile görev halinde verilen harcırah iken, sosyal açıdan milletvekillerine emeklilik ve tedavi hakkı tanınmakta ayrıca diğer çalışanlarda olduğu gibi ölümleri halinde ailelerine ölüm yardımında bulunmaktadır. Diğer yandan TBMM çatısı altında temsil görevlerini yerine getirirken bazı diğer ayrıcalık ve kolaylıklar tanınmaktadır.

1. MİLLETVEKİLLERİNİN MALİ HAKLARI

Bütün ülke parlamentolarında görev yapan milletvekillerinin parlamento içinde veya dışında yerine getirdikleri görevlerinin karşılığı olarak veya bu görevleri esnasında doğabilecek ihtiyaçlarını karşılayabilmeleri için birtakım ödemeler yapılmaktadır.

Ülkemizde de yaptıkları görevin karşılığı olarak milletvekillerine üç farklı şekilde parasal nitelikte ödeme yapılmaktadır. İlk olarak, yerine getirdikleri görevleri karşılığında ve gündelik ihtiyaçlarını karşılamaları için “ödenek” verilmekte olup, bu ödeme diğer çalışanların “aylık maaşı” ile aynı niteliktedir. Yerine getirdikleri görevleri karşılığında Devlet memurlarına -kadrolarına bağlı olarak- verilen paraya “aylık” veya “maaş” denilmekteyken; milletvekilliğinin bir kadro değil yalnızca görev olması ve özel bir

statüsü bulunması sebebiyle, görevleri karşılığında milletvekillerine verilen para “ödenek” olarak adlandırılmaktadır. Milletvekilliğinin bir kadrosunun bulunmaması, bu kişilere yapılan ödemelerin aylık/maaş olarak tanımlanmasını mümkün kılmayacağından, bu ödemeler “ödenek” olarak adlandırılmıştır.

İkinci olarak, görevleri süresince sık sık yapacakları seyahatlerin yol masrafları için “yolluk” verilmektedir. Yolluk, özellikle seçim bölgelerine sık sık yapacakları gidiş-gelişlerinde katlanacakları masraflar düşünülerek milletvekillerine ödenekle birlikte düzenli olarak verilmektedir.

Üçüncüsü ise, “harcırah” adı altında ayrıca bir ödeme yapılmaktadır ki bu da milletvekillerinin ayrıca görevli olarak gittikleri seyahatlerde gündelik olarak hesaplanarak yapılan ödemedir. Harcırah ödenek ve yolluk gibi düzenli bir ödeme olmayıp, tüm kamu görevlilerinde olduğu gibi sadece görevli olarak yapılan seyahatler için gün bazında ve önceden belirlenen hükümler dahilinde hesaplanarak verilmektedir. Bu anlamda ödenek ve yolluk sadece milletvekiline verilmekteyken, harcırah tüm kamu görevlilerine verilmektedir.

Milletvekillerine verilen ödenek, yolluk ve harcırahların her biri için ayrı düzenlemeler ve süreçler söz konusudur. Buna rağmen bu üç ödemenin mali niteliğinin olması, bunları aynı başlık altında incelememize imkan tanımıştır. Bu kapsamda milletvekillerine ödenen ödenek, yolluk ve harcırahlarla ilişkin hususlar, bunlara dair yasal düzenlemelerle birlikte kapsamlı olarak ortaya konulacak ve değerlendirilecektir.

1.1. Ödenek

Milletvekilllerine, yerine getirdikleri görevin karşılığında ve düzenli olarak nakden ödenen para “ödenek” olarak adlandırılmaktadır.¹⁷⁵ Ödenekler, TBMM üyelerinin görevleri süresince kişisel ve ailevi ihtiyaçlarını karşılayabilmeleri ve bu süreçte başka gelir kaynaklarına ihtiyaç duymadan görevlerini tam zamanlı olarak yerine getirebilmeleri için verilmektedir.

Bir başka açıdan, çalışanların emekleri karşılığında her ay düzenli olarak aldıkları paraya “maaş” veya “ücret” denilmekteyken, milletvekilllerine bu görevleri karşılığında verilen paraya da ödenek denilmektedir. Milletvekilliğinin bir kadro olmayıp görev olması, milletvekilleri Devlet memuru veya diğer çalışanların statüsünden farklı kılmaktadır.

1.1.1. Ödenek Verilmesinin Tarihsel Gelişimi

Yasama meclisi üyelerine görevlerinin gerektirdiği hayat düzeyini devam ettirebilmeleri için verilen ödemelerin, milletvekilleri tarafından yasama yetkileri kullanılarak aşırı ölçüde artırılmasının önüne geçilmesi amacıyla, çeşitli ülkelerin anayasalarında olduğu gibi Türkiye’de de anayasalarla sınırları belirlenmiştir.

1.1.1.1. Cumhuriyetin İlk Yıllarında Ödenek ve Yolluklar

Osmanlı Devleti döneminde ve Cumhuriyetin ilk yıllarında “maaş”, “tazminat” ve “tahsisat” kelimeleri bugün kullandığımız “ödenek” kelimesi yerine kullanılmıştır. Bu anlamda, Türk parlamento hayatında meclis üyelerine görevleri karşılığında verilen

¹⁷⁵ Bazı ülkelerde parlamento üyelerine geçimlerini sürdürebilmeleri için verilen paralar “maaş” (*salary*) ve diğer ihtiyaçları için verilenler de “ödenek” (*allowance*) olarak adlandırılrsa da, ülkemizde TBMM üyeleri için böyle bir ayırım yapılmamakta ve her ikisi için de “ödenek” ifadesi kullanılmaktadır.

paralar için maaş, tazminat, tahsisat ve ödenek kelimeleri kullanılmıştır. Bu süreç zarfında milletvekillerine verilen ödeneklerin miktarı belli bir döneme kadar doğrudan ilgili kanunlarında öngörülmüşken, belli bir dönemden sonra ise belirlenen bir kıstasla hesaplanması yoluna gidilmiştir.

Osmanlı Devleti'nin ilk parlamentosu olan Meclis-i Umumi'yi oluşturan Meclis-i Mebusan ve Meclis-i Ayan üyelerinin ödenekleri ilk kez 1876 tarihli Kanun-i Esasi'de “*Heyeti Âyanın azalık maaşı şehriye onbin kuruştur...*” (Md.63) ve “*Mebuslardan herbirine beher sene içtimai için Hazineден yirmibin kuruş verilecek ...*” (Md.76) hükümleriyle¹⁷⁶ ihdas edilmiştir. Bu hükümlerle; parlamentonun atanmışlar kanadı olan Heyet-i Ayan üyelerine aylık, seçilmişler kanadı olan Heyet-i Mebusan üyelerine ise yıllık olarak ödeme yapılacağı hüküm altına alınmış olup, aynı zamanda bu kişilere yapılacak ödemenin miktarları da net olarak belirtilmiştir.

Meclis-i Umumi'nin faaliyetlerini sürdürememesi üzerine Ankara'da kurulan Büyük Millet Meclisi (BMM) 23 Nisan 1920 tarihinde açılmıştır. Yeni kurulan BMM üyelerine verilecek ödeneklere ilişkin ilk düzenleme, 5 Eylül 1920 tarihli ve 18 sayılı Nisabı Müzakere Kanunu¹⁷⁷ ile yapılmıştır. Kanun'un 6'ncı maddesindeki “*... devrei içtimaiye nihayetine kadar Meclise devam edenlere şehri yüzer lira tazminat verilir.*” hükmü ile Büyük Millet Meclisi (BMM) üyelerinin ödeneklerinin aylık olarak ödenmesi yöntemi benimsenirken, bu ödemenin Meclise devam edildiği sürece verileceği hüküm altına alınmıştır. Kanun-i Esasi'deki hükümlerden farklı olarak, bu düzenlemeyle ilk kez ödeneklerin aylık yollukların ise yıllık olarak verilmesi sağlanmıştır.

¹⁷⁶ Bkz. Suna KİLİ - Şeref GÖZÜBÜYÜK, **Türk Anayasa Metinleri: Senedi İttifaktan Günümüze**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1985, s. 38-39.

¹⁷⁷ 5 Eylül 1920 tarihli ve 18 sayılı Nisabı Müzakere Kanunu

1.1.1.2. 1924 Anayasası Döneminde Ödenek ve Yolluklar

1.1.1.2.1. Ödenek ve Yollukların Kanunla Düzenlenmesi

1924 Anayasasının 18'inci maddesiyle “*Milletvekillerinin yıllık ödenekleri özel kanunla gösterilir.*”¹⁷⁸ hükmü getirilerek, milletvekili ödeneklerine ilişkin her türlü hususun çıkarılacak özel bir kanunla düzenleneceği hüküm altına alınmıştır. Böylece ödeneklerde yapılacak değişiklikler için daha önce olduğu gibi anayasa değişikliği yapılması zarureti ortadan kaldırılmış ve yasama organına özellikle ödeneklerin miktarının belirlenmesi konusunda ucu açık bir yetki tanınmıştır.

1927 yılında yapılan düzenlemeyle¹⁷⁹ ödeneklerin yıllık olarak ödenmesi usulünden vazgeçilmiş ve üçte birinin sene başında, geriye kalan üçte ikisinin üçer ay arayla verilmesi öngörülmüştür. 1930 yılında yapılan başka bir düzenlemeyle¹⁸⁰, ödeneklerin aylık olarak ödenmesi ve gelir vergisinden, emeklilik aidatından, eğitim vergisinden ve diğer maktu vergilerden istisna tutulması sağlanmıştır.

Milletvekillerinin ödeneğinin miktarı 1959 yılına kadar doğrudan kanunlarda belirlenmekte ve bu miktarlar ancak ilgili kanunda yapılacak değişikliklerle artırılabilirdi. Fakat, 1959 yılında kabul edilen 7204 sayılı Kanun'da¹⁸¹; “*Ancak; işbu tahsisat miktarı, birinci derecedeki Devlet memurlarının maaş, tahsisat ve tazminatına ait kanunlarla tesbit olunacak miktarlara intibak ettirilir ...*” (Md. 1) hükmü getirilerek, ödenek miktarının doğrudan kanunla belirlenmesi usulünden vazgeçilmiş ve

¹⁷⁸ **RG.** T: 15/1/1945, S: 5905, (20/4/1340 tarih ve 491 sayılı Teşkilatı Esasiye Kanunu'nun, 10/1/1945 tarih ve 4695 sayılı Kanunla, mana ve kavramda bir değişiklik yapılmaksızın Türkçeleştirilmiş şeklidir.)

¹⁷⁹ 13 Nisan 1927 tarihli ve 1006 sayılı “Nisabı Müzakere Kanununun Tadiline müteallik 23 Şubat 1340 tarihli Kanuna Müzeyyel Kanun”un 1'inci maddesinde “*...işbu tahsisatın sülüsü senei içtimaiye mebdeinde, diğer iki sülüsü üçer ay fasıla ile verilir.*” denilmektedir. Bkz. **TBMMTD** (http://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc005/kanuntbmmc005/kanuntbmmc00501006.pdf), (Erişim Tarihi: 11/01/2018).

¹⁸⁰ 17/05/1930 tarihli ve 1613 sayılı “Büyük Millet Meclisi Azasının Tahsisat Ve Harcırahları Hakkında Kanun”, **RG.** T: 21/05/1930, S: 1499.

¹⁸¹ 16/02/1959 tarihli ve 7204 sayılı “Büyük Millet Meclisi Azasının Tahsisat Ve Harcırahları Hakkındaki 1757 Sayılı Kanunun 6478 Sayılı Kanunla Değiştirilen 1. Maddesine Bir Fıkra Eklenmesine Dair Kanun”, **RG.** T: 21/02/1959, S: 10141.

ilk kez bu miktarın “Devlet memuru maaşı” kıstas alınarak belirlenmesi yoluna gidilmiştir. Bu hükme göre milletvekili ödeneklerinin yıllık miktarı, birinci derecedeki Devlet memurunun yıllık olarak almakta olduğu maaş, ödenek ve tazminatların toplamına eşitlenmiştir.

1.1.1.2.2. Ödeneklerin Hesaplanmasında Devlet Memuru Maaşı Kıstası Getirilmesi

Yapılan bu düzenlemenin temel sebebi, özellikle 1945 sonrasında milletvekili ödeneklerinde yapılan yüksek artışların hem basında hem de halk nezdinde ciddi tepkilere sebep olması üzerine¹⁸², ödenek miktarının bir kritere bağlanarak bu tepkilerin önüne geçilmek istenmesidir.¹⁸³ Sonuç olarak, meclisin itibarının sarsılmasına sebebiyet vermemek için, milletvekili ödeneklerinin belirlenmesi yetkisinin ya bağımsız bir kurula devredilmesi ya da bir kıstasa bağlanması tartışılmış¹⁸⁴ ve sonunda birinci derece Devlet memurunun aylık ortalamasına eşitlenmesi kabul edilmiştir.

¹⁸² Dönemin Bütçe Komisyonu tarafından kabul edilen raporda; ülkedeki mevcut maaş ve ödeneklerle karşılaştırıldığında 20 Şubat 1955 tarihli ve 6478 sayılı Kanunla yapılan son zamla birlikte milletvekili maaşlarının hayli yüksek olduğu, bu durumun milletvekilliğini bir geçim sahası haline getirebileceği endişesi vurgulanmakta ve bu şerefli mesleğin haysiyetinin korunması için milletvekillerinin ödeneklerinden feragatte bulunmalarının istendiği belirtilmektedir. Bkz. **TBMMZC**, D: 11, YY: 2, C: 7, T:16.02.1959, B: 38'e ekli S.Sayısı: 145

¹⁸³ Bkz. **TBMMZC**, D: 11, YY: 2, C: 7, T:16.02.1959, B: 38'e ekli S.Sayısı: 145

Kanun teklifinin verildiği tarihte en yüksek Devlet memuru 1.000 Lira aylık ve yılda 5 ikramiye almaktadır, yani aylık ortalama 1.467 Lira almaktadır. Aynı tarihte milletvekilleri ise aylık 2.000 Lira ödenek ve 800 Lira yolluk almaktadır. Teklifin Genel Kurula sevk edildiği haliyle milletvekillerinin ödeneklerinin 1.467 Lira ile sınırlandırılması öngörülmektedir. Bkz. **TBMMZC**, D: 11, YY: 2, C: 7, T:16.02.1959, B: 38, s.199-240.

¹⁸⁴ Kanun teklifinin Genel Kuruldaki görüşmelerinde; eleştirilere maruz kalınmaması ve TBMM'nin şahsı manevisinin zedelenmemesi için Meclisin kendi üyelerinin ödeneklerini belirleme konusundaki yetkilerinin meclis dışında bir kurula devredilmesi veya bir kıstasa bağlanarak belirlenmesi önerilmiştir. Bir kısım milletvekilleri tarafından, ödeneklerin on dördüncü derecedeki memur maaşıyla sınırlandırılmasını önerilmiş fakat kabul görmemiştir. Bu aşamada dönemin Demokrat Parti milletvekillerince verilen bir önerenin kabulü ile milletvekili ödeneklerinin, birinci derecedeki Devlet memurunun aldığı maaş ve ikramiyeye ek olarak tazminatların da eklenmesiyle tespit edilecek miktarın on ikide birine eşitlenmesi kabul edilmiştir. Bkz. **TBMMZC**, D: 11, YY: 2, C: 7, T:16.02.1959, B: 38, s.199-240.

1.1.1.3. 1961 Anayasası Döneminde Ödeneklerin Hesaplanmasında Getirilen

Kıstasta Yapılan Değişiklik: “En Yüksek Gösterge Tutarı”

27 Mayıs 1960 tarihinde demokrasiye yapılan askeri müdahale sonrasında 1924 Anayasası yürürlükten kaldırılmış, yerine hazırlanarak 9 Temmuz 1961 tarihli ve 334 sayılı Kanun’la kabul edilen 1961 Anayasası yürürlüğe girmiştir. 1961 Anayasasının “Ödenek ve yolluklar” kenar başlıklı 82’nci maddesinde;

“Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin ödenek ve yollukları kanunla düzenlenir. Ödenğin aylık tutarı birinci derecedeki Devlet memurunun aylığını; yolluk da ödeneğin yarısını aşamaz. Ödenek ve yollukların en çok üç aylığı önceden ödenebilir. Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin aylık ve ödeneklerine her ne suretle olursa olsun yapılacak zam ve ilâveler, ancak bu zam ve ilâveleri takibeden milletvekilleri genel seçiminden sonra uygulanır.”

denilmek suretiyle, milletvekili ödenek ve yolluklarına ilişkin öncekine kıyasla daha kısıtlayıcı bir tutum benimsenmiştir. Böylece, hem ödenek ve yollukların miktarının belirlenmesine ilişkin, hem bunların ödenmesine ilişkin, hem de bunlarda yapılacak değişikliklerin uygulanmasına ilişkin ayrı ayrı kriterler ve sınırlar belirlenmiştir.

Buna göre milletvekili ödenekleri ilk defa anayasal olarak birinci derecedeki Devlet memurunun aylık miktarı ile sınırlandırılmış, daha önce farklı uygulamalarının¹⁸⁵ olduğu ödenek ve yollukların peşin ödenmesi yöntemi yeni hükümlere göre en çok üç ayla sınırlandırılmıştır.¹⁸⁶ Yapılan diğer bir önemli değişiklik ise, ödenek ve yolluklarda

¹⁸⁵ Önceki dönemlerde ödenek ve yolukların yıllık olarak peşinen ödenmesi, aylık olarak ödenmesi veya yarısının peşinen kalanının ise üçer aylık dönemlere bölünerek verilmesi gibi farklı düzenlemeler yapılmıştı.

¹⁸⁶ Bu maddenin ilk halinde, ödenek ve yollukların en çok üç aylığının önceden ödenebileceğine dair hüküm bulunmazken, MBK Genel Kurulu (Anayasa Komitesi) toplantısında ilgili madde görüşülürken üyelerden gelen talep doğrultusunda bu ifade eklenmiştir. Yapılan görüşmelerde, önceki dönemlerde milletvekillerine bir yıllık peşinen verilen çeklerin, ödeme zamanından önce milletvekillerin bankalara kırdırılarak bir yıllık ödeneğin peşin alınması şeklinde örnekler yaşandığı dile getirilerek, bu konunun suiistimale açık olduğu, vatandaş nezdinde olumsuz karşılandığı, dedikodulara neden olduğu gerekçeleriyle, ödeneklerin aylık veya üç aylık olarak verilmesi yönünde hüküm konulması önerilmiştir. O dönemde memurların da Emekli Sandığından üç aylık borçlanabilme imkanlarının bulunduğu şeklindeki ifadeler sonrasında, yapılan

yapılacak her türlü zam ve eklemelerin ancak bir sonraki seçim döneminde seçilecek milletvekillerine uygulanabileceği hükmüyle milletvekillerinin kendi ödeneklerinde artış yapabilmemesinin engellenmesi olmuştur.

Diğer anayasalara kıyasla genel olarak daha özgürlükçü hükümleri bulunan 1961 Anayasasının milletvekillerinin özlük haklarına ilişkin bu derece sınırlandırıcı hükümler öngörmesinin nedeni, önceki yıllarda bu konunun suiistimal edilmiş olması ve bu durumun toplum nezdinde de ciddi tepkilere neden olması olabilir. Anayasa koyucunun bu kısıtlayıcı tutumu, benzeri bir durumun tekrar yaşanmasının önüne geçmek olarak değerlendirilebilir.

TBMM'nin açılması sonrasında ilk çıkarılan kanun olan 1 sayılı “Türkiye Büyük Millet Meclisi Üyelerinin Ödenek ve Yollukları Hakkında Kanun”¹⁸⁷ ile TBMM üyelerinin ödenek ve yolluklarına ilişkin hükümler detaylı olarak düzenlenmiştir. Daha sonra çıkarılan 66 sayılı Kanun’la¹⁸⁸ da, ilk kez 1961 Anayasasıyla TBMM dışından Bakanlığa atananların ödenek ve yollukları düzenlenmiştir.

Bu tarihten 1982 Anayasasına kadar olan süreçte ödenek ve yolluklarla ilgili sınırlı da olsa birçok kez düzenlemeler yapılmasına rağmen, Anayasa Mahkemesi’nin iptali gibi bazı nedenlerle yürürlüğe girememiştir. 14 Temmuz 1965 tarihli ve 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu ile Devlet memurları için derece, kademe ve aylık gösterge rakamları belirlenmiş, bunun etkisiyle milletvekili ödeneğinin belirlenmesindeki kriter “*Devlet Memurları Kanunu ile tesbit olunan en yüksek göstergenin tutarı*” olarak değiştirilse de, genel kadro kanununun yürürlüğe girmemesi nedeniyle bu hüküm 1970

oylama neticesinde, ödeneklerin en çok üç aylığının önceden verilebileceği şeklindeki hükmün konulması çoğunluk tarafından kabul edilmiştir. Bkz. **MBKTD**, C: 6, B: 84 T:12.05.1961, s. 7-9.

¹⁸⁷ 22/01/1961 tarihli ve 1 sayılı “Türkiye Büyük Millet Meclisi Üyelerinin Ödenek ve Yollukları Hakkında Kanun”, **RG**. T: 27/01/1962, S: 11020.

¹⁸⁸ 06/07/1962 tarihli ve 66 sayılı “Başbakan ve Bakanların Temsil Ödenekleri Hakkındaki 23 Sayılı Kanuna Ek Kanun”, **RG**. T: 13/07/1962, S: 11153.

yılına kadar uygulanamamıştır. 1127¹⁸⁹ ve 1327¹⁹⁰ sayılı Kanunlarla ilgili hükmün yürürlüğe girmesi sağlansa da bu kez, bu kanunlarda yer alan ve geçmiş yıllarda alınamayan tutarların da ödenmesini öngören hükümlerin 1961 Anayasasının 82'nci maddesinde yer alan ve “*üyelerinin aylık ve ödeneklerine her ne suretle olursa olsun yapılacak zam ve ilâveler, ancak bu zam ve ilâveleri takibeden milletvekilleri genel seçiminden sonra uygulanır.*” hükmüne aykırılığı nedeniyle AYM tarafından iptal edilmiştir.¹⁹¹

12 Mart 1971 tarihinde gerçekleştirilen askeri müdahale sonrasında 1961 Anayasa'sının bazı maddelerinde değişiklikler yapılmış olup, TBMM üyelerinin ödenek ve yolluklarını düzenleyen 82'nci madde de bunlardan birisi olmuştur. 1421 sayılı Kanunla¹⁹² Anayasa'nın 82'nci maddesi;

“Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin ödenek ve yollukları kanunla düzenlenir. Ödeneğin aylık tutarı en yüksek Devlet memurunun almakta olduğu miktarı, yolluk da ödeneğin yarısını aşamaz. / Ödenek ve yollukların en çok üç aylığı önceden ödenebilir.”

şeklinde düzenlenerek, ödenek ve yolluklarla ilgili üç önemli değişiklik yapılmıştır.

Birincisi; daha önce “birinci derecedeki Devlet memurunun aylığına”, sonra 657 sayılı Kanun'la “en yüksek gösterge tutarına” eşitlenen milletvekili ödenekleri için bu sefer “en yüksek Devlet memurunun almakta olduğu miktar” yeni üst sınır olarak belirlenmiş ve bu sayede birinci derecedeki Devlet memurunun maaşıyla birlikte almakta olduğu diğer tüm ödemeler hesaplamaya dahil edilmiş ve ödeneklerde dolaylı artış

¹⁸⁹ 25/02/1969 tarihli ve 1127 sayılı “14.7.1965 tarih ve 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 237'nci Maddesi İle 238'inci Maddesinin 4'üncü Fıkrasının Uygulanmamasına Dair Kanun”, **RG**. T: 26/02/1969, S: 13137.

¹⁹⁰ 31/07/1970 tarihli ve 1327 sayılı “657 sayılı Devlet Memurları Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Ve Bu Kanuna Bazı Maddeler Eklenmesine Ve Bu Kanunun Kapsamı Dışında Kalan Kamu Personelinin Aylık Ve Ücretlerine Dair Kanun”, **RG**. T: 14/08/1970, S: 13579.

¹⁹¹ **AYMK**, E: 1970/49, K: 1971/11, K.T: 28/01/1971, **RG**. T: 04/05/1971, S: 13826.

¹⁹² 30/06/1971 sayılı ve 1421 sayılı “9.7.1961 Tarihli ve 334 Sayılı TC Anayasasının 56 ncı ve 82 nci Maddesinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun”, **RG**. T: 02/07/1971, S: 13883.

sağlanmıştır. İkincisi; ödeneklerde yapılacak zam ve değişikliklerin ancak bir sonraki genel seçimlerde uygulanabileceğine dair Anayasa hükmü madde metninden çıkarılarak, mevcut milletvekillerinin kendi ödeneklerini artırabilmesinin önü açılmıştır. Üçüncü olarak da; bu değişikliğin 01/03/1970 tarihinden itibaren geçerli olacağı hüküm altına alınarak, ödenekler bu tarih itibarıyla 657 sayılı Kanun'da yer alan en yüksek gösterge tutarına eşitlenmiş ve böylece AYM'nin 18/01/1971 tarihli iptal kararının gerektesi ortadan kaldırılmıştır.

Bir müddet sonra, 1975 yılında çıkarılan 1905 sayılı Kanunla¹⁹³, bu sefer milletvekili ödeneklerini düzenleyen 1 sayılı Kanun'un 1'inci maddesinin ilgili kısmı;

“...Devlet Memurları Yasası ile gösterilen en yüksek gösterge ile bu Yasaya dayanılarak çıkarılan kararnameler gereği yapılan ödemeler ve diğer yasalarla aylıklara eklenen ödemelerin tutarındır.”

şeklinde değiştirilerek, milletvekillerinin ödeneklerinin miktarı, en yüksek göstergeye ilave olarak Devlet memurlarına her ne adla olursa olsun yapılan tüm ödemeler de bu hesaplama dahil edilmiştir.

Bu hükümler gereğince, kamu kurum ve kuruluşlarındaki üst düzey görevlilere farklı adlarla ve özel gerekçelerle yapılan her türlü ödeme, tazminat ve istihkaklar da hesaba katılarak milletvekili ödeneğinin üst sınırı belirlenmiştir. Ancak bu durum, hem bu miktarın hesaplanmasını zorlaştırmış hem de bu şekilde hesaplanmaya başlanan ödenekler çok fazla yükselmiş ve toplum nezdinde tekrar tartışılır hale getirmiştir. Diğer yandan, çeşitli kamu hizmetlerinde hizmet süreleri, öğrenim durumları, görev yerleri ve görevlerinin zorluk ve önemi gibi hususlar dikkate alınarak belirlenmesi gereken çeşitli tazminatların, bu hususlar dikkate alınmadan milletvekili ödeneklerine yansıtılmış olması

¹⁹³ 05/06/1975 tarihli ve 1095 sayılı “22 Ocak 1952 Tarih ve 1 Sayılı Yasanın Değişik 1 nci Maddesinin Değiştirilmesine Ait Yasa”, RG. T: 07/06/1975, S: 15258.

neniyle fazladan ödeme yapıldığı Meclis Hesapları İnceleme Raporu ile ortaya çıkmıştır.¹⁹⁴

Tüm bu karışıklık ve hesap hatalarına son verilebilmesi için, 1977 yılında çıkarılan 2034 sayılı Kanunla¹⁹⁵, 1 sayılı Kanun'un 1'inci maddesinin ilgili kısmı;

“...a)... en yüksek Devlet memurunun, ek gösterge ile birlikte aldığı aylık tutar, b) (a) bendine göre bulunacak aylık tutarının % 50'sini aşmamak üzere 657 sayılı Kanunla ve ona dayanılarak çıkarılan kararnamelerle en yüksek Devlet memuruna yapılan diğer ödemeler, toplamına eşittir.”

şeklinde değiştirilmiştir.

Devlet personel rejiminde yapılan değişiklikler ile Devlet memurlarının eğitim durumları, iş riskleri, fazla mesaieleri, makam tazminatları, döner sermaye tazminatları, mahrumiyet bölgesi tazminatları gibi kişiye ve görevlere özel durumlar dolayısıyla aldıkları tazminat ve ödeneklerin milletvekillerinin ödeneklerinin hesaplanmasında ve intibaklarının sağlanmasındaki çok ciddi zorluklar ve karışıklıklar meydana getirirken, diğer yandan TBMM üyelerinin ödenek miktarlarının kamuoyunda tartışılır hale gelmiş olması bu değişikliği gerektirmiştir. Ayrıca, 1905 sayılı Kanun gereğince yapılan ödemelerin yanlış tahakkuk ettirildiğini konu alan Meclis Hesapları İnceleme Komisyonu Raporu üzerine, 6 Ocak 1977 tarihinde alınan Meclis Kararı¹⁹⁶ gereğince, bu tarihe kadar TBMM üyelerine yapılan fazladan ödemelerin, sonraki aylardan mahsup edileceği yine Kanun'un geçici maddesinde belirtilmiştir.

¹⁹⁴ Söz konusu Kanun'un yürürlükte olduğu bu dönemde Sayıştay Genel Kurulu; 1923 sayılı Kanun'un 37'nci maddesiyle general ve amiraller için öngörülen en yüksek ek gösterge rakamının, TBMM üyelerinin ödeneklerinin belirlenmesinde hesaba katılmayacağı yönünde karar vermiştir. **SGKK**, K: 3827/3, T: 29/04/1976 (<https://www.sayistay.gov.tr/tr/kararlar/gkk/?krr=39449>) (Erişim Tarihi: 25/12/2018).

¹⁹⁵ 25/02/1977 tarihli ve 2034 sayılı “22 Ocak 1962 Tarih ve 1 Sayılı Kanunun, 5.6.1975 Tarih ve 1905 Sayılı Kanunla Değişik 1 nci Maddesinin Değiştirilmesi ve Bu Kanuna 1 Geçici Madde Eklenmesine Dair Kanun”, **RG**, T: 28/02/1977, S: 15864.

¹⁹⁶ Bkz. **MMTD**, D: 4, C: 23, B: 44'e (10/02/1977) ekli S. Sayısı: 454.

1.1.1.4. 1982 Anayasası Dönemi ve Ödeneklerin Hesaplanmasında Getirilen

“En Yüksek Devlet Memuru” Kıstasında Yapılan Değişiklik

1980 yılında gerçekleştirilen askeri müdahale sonrasında kurulan askeri yönetim, yürürlükteki 1961 Anayasasını lağvederek yerine yeni bir anayasa hazırlamıştır. 1982 yılında yürürlüğe giren bu yeni Anayasa'nın 86'ncı maddesinde TBMM üyelerinin ödenek ve yollukları düzenlenmiştir. Söz konusu madde hükmü;

“Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin ödenek ve yollukları kanunla düzenlenir. Ödenğin aylık tutarı en yüksek Devlet memurunun almakta olduğu miktarı, yolluk da ödenek miktarının yansına aşamaz. / Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerine ödenecek ödenek ve yolluklar, kendilerine sosyal güvenlik kuruluşları tarafından bağlanan emekli aylığı ve benzeri ödemelerin kesilmesini gerektirmez. / Ödenek ve yollukların en çok üç aylığı önceden ödenebilir.”¹⁹⁷

¹⁹⁷ Bu hüküm, Danışma Meclisi'nin Tasarısının ilk halinde; “Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin ödenek ve yollukları kanunla düzenlenir. Ödenek ve yollukların en çok üç aylığı önceden ödenebilir.” şeklindeydi. Görüşmeler esnasında verilen önergelerle, ödeneklerin tespitinde üst sınır belirlenmesi için Devlet memuru baz alınan çeşitli kıstaslar önerilmiş; fakat Danışma Meclisi Anayasa Komisyonu Başkanı Orhan ALDIKAÇTI, daha önceki Anayasalarda farklı yöntemlerin denenmesine rağmen yine de orta yolun bulunamadığını, sorunlar yaşandığı, her durumda ödenek miktarlarının artırılabilirdiği dolayısıyla bu konunun Anayasada değil, milletvekillerinin ihtiyacına göre kanunla düzenlenmesinin daha doğru yol olacağını ifade etmiştir. Ödenek miktarının Anayasa ile belirlenmesi konusunda ALDIKAÇTI; “...milletvekili maaşını gerçekten hizmeti yapabilecek seviyede tutmak lazımdır. Bu memleketin zenginliği ve fakirliğiyle ilgili değildir; milletvekili rahatça yaşayabilecek ve hizmetini görece kadar dolgun bir ücrete sahip olmalıdır. Bakın Batı'da, yani demokrasi ülkelerinde bir milletvekilinin sekreterleri vardır, gelen mektuplara cevap verecek adamları vardır. Yakınmıyorum, sadece anlatıyorum: Anayasa Komisyonuna gelecek mektupları cevaplandırarak kişi yok. ... Binaenaleyh, bir milletvekilinin hizmetindeki bu kişilerin yanı başında bir de onun seçmenleriyle olan ilişkileri vardır. Seçmenleriyle olan ilişkilerinde, o milletvekiline yardım edecek maddi imkânların bulunması lazımdır. ... Eğer bir milletvekili bütün bu açılardan tatmin edilmezse, tatmin edilecek bir ücret almazsa yıkılmaya başlar, yavaş yavaş çökmeye başlar. Bu kadar söylüyorum ve kanaatime göre, bunda hasıs davranmamak lazımdır ve bunun için de biz bunu bir kanun konusu halinde Meclisin kendisine bıraktık ve gerekirse gerekçede de bunu belirtiriz. Çalışacak olan milletvekillerinin aylıklarının onların hizmetlerinin gereği ölçüsünde olması lazımdır; yoksa birinci sınıf devlet memuru, birinci sınıf devlet memurumun yarım aylığı ödeneği, bunlar sorunu çözecek rakamlar değildir. Takriri veren arkadaşlarım beni bağışlasınlar, görüşüm içtenlikle budur; teorik görüşüm budur. Biraz ileri gidiyorum. İlk defa olarak böyle bir tabir kullanacağım, çok yanlış anlaşılmanımı rica ederim. Bir öğretim üyesi, Anayasa hukuku hocalığı eğitiminde de daima edindiğimiz tecrübe budur: Milletvekili, görevini yapabilmesi için iyi maaş alması lazımdır...” şeklinde görüşünü ifade etmiştir. Bunun üzerine, ödenek miktarının Meclis tarafından belirlenmesinin halk nezdinde çeşitli dedikodulara ve tartışmalara neden olabileceğinden Anayasa ile belirlenmesinin doğru olacağı yönündeki öneriler üzerine madde komisyona geri çekilmiş ve bugünkü hali ile kabul edilmiştir. Bkz. **Milli Güvenlik Konseyi DMTD**, C: 9, B: 139 (31/08/1982), s. 222-226; **Milli Güvenlik Konseyi DMTD**, C: 10, B: 155 (22/09/1982), s. 686.

şeklindedir. Bu anayasal düzenlemeyle, ödenek ve yolluklara ilişkin olarak, 1961 Anayasasının 1971 yılı değişikliği ile getirilmiş olan hükümler korunurken, milletvekillerine verilen ödenek ve yollukların yanı sıra milletvekillerinin başkaca aldığı emekli aylığı benzeri ödemelerin kesilmeden devam etmesi de sağlanmıştır.

1984 yılına gelindiğinde, 1961 Anayasasının kabulü sonrasında çıkarılan ve milletvekillerinin ödenek ve yolluklarını düzenleyen 1 sayılı Kanun'u yürürlükten kaldırarak onun yerine 1982 Anayasası'nda milletvekili ödenek ve yolluklarına dair öngörülmüş olan hükümleri detaylı bir şekilde düzenleyen 3037 sayılı Kanun çıkarılmış ancak, yürürlüğe girmemiş ve dönemin cumhurbaşkanı tarafından çeşitli gerekçelerle¹⁹⁸ Anayasa'nın 89'uncu maddesi kapsamında bir daha görüşülmek üzere TBMM'ye geri gönderilmiştir.

Bunun üzerine tekrar müzakere edilerek ve bazı değişiklikler yapılarak 3053 sayılı Kanun¹⁹⁹ olarak kabul edilen düzenlemeyle milletvekillerinin, 657 sayılı Kanuna tabi en yüksek Devlet memuru olan "*Başbakanlık Müsteşarının*" sahip olduğu ekonomik ve mali hakların yanı sıra, her türlü sosyal haklarından da yararlanması sağlanmıştır. Ayrıca, 1982 Anayasası'nda hüküm altına alınmış olan milletvekili emekli aylığı ve benzeri ödemelerin, milletvekili ödeneğiyle aynı anda alınabilmesine de imkan tanınmıştır.²⁰⁰

İlerleyen yıllarda 657 sayılı Kanun'da tanımlı en yüksek Devlet memuru olan Başbakanlık Müsteşarının "kadro karşılığı sözleşmeli" olarak çalışabilmesine ve

¹⁹⁸ Geri gönderme gerekçesinde; kabul edilen kanunda yer alan ve çeşitli Devlet memurlarına iş güclüğü, iş riski, özel hizmet tazminatı, makam tazminatı, yakacak ve aile yardımları gibi personel kanunlarıyla öngörülen bir takım sosyal yardım, zam ve tazminatların da milletvekillerine yapılacak ödemenin hesaplanmasına dahil edileceğine yönelik hükümlerin yeterince açık olmadığı, noksanlıklarının bulunduğu ve bu haliyle uygulanması halinde tereddütlere yol açabileceği; ayrıca hakimler, subaylar, üniversite mensupları vs. gibi belirli mesleklerdeki kişilere görevlerinin niteliğine ve makamına bağlı olarak yapılan ödemelerin milletvekili ödeneklerinin tespitinde dikkate alınmaması gerektiği, oysa Kanunda bu konuda bir netlik olmadığı ortaya konulmaktadır. Bkz. **TBMMTD**, D: 17, YY: 2, C: 7, B: 9'a (09/10/1984) ekli S. Sayısı: 118.

¹⁹⁹ 09/10/1984 tarihli ve 3053 sayılı "Türkiye Büyük Millet Meclisi Üyelerinin Ödenek ve Yollukları Hakkında Kanun", **RG**. T: 16/10/1984, S: 18547.

²⁰⁰ Kanun'un 1'inci maddesinde; "...Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri yukarıda bahsi geçen Devlet memurunun almakta olduğu malî ve sosyal hakların tümünden yararlanırlar. / Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerine ödenecek ödenek ve yolluklar, kendilerine sosyal güvenlik kuruluşları tarafından bağlanan emekli aylığı ve benzeri ödemelerin kesilmesini gerektirmez." hükmüne yer verilmiştir. Bkz. **TBMMTD**, D: 17, YY: 2, C: 7, B: 9'a (09/10/1984) ekli S. Sayısı: 118.

dolayısıyla daha fazla aylık alabilmesine imkan tanınırken, bu imkandan milletvekillerinin de faydalandırılması amacıyla çıkarılan 3586 sayılı²⁰¹ ve sonrasında çıkarılan 3661 sayılı²⁰² Kanunlar Cumhurbaşkanı tarafından Anayasa'nın 89'uncu maddesi kapsamında bir daha görüşülmek üzere TBMM'ye geri gönderilmiştir.²⁰³ Bunun üzerine tekrar görüşülen ve gerekli değişiklikler yapılan söz konusu düzenleme, Genel Kurul'da da kabul edilerek 3671 sayılı "Türkiye Büyük Millet Meclisi Üyelerinin Ödenek, Yolluk ve Emekliliklerine Dair Kanun"²⁰⁴ olarak yürürlüğe girmiştir. Halen yürürlükte bulunan 3671 sayılı Kanun ile milletvekillerinin ödenek ve yollukları, emeklilikleri, eski üyelerin sosyal hakları ve ölüm yardımı ve ilgili hususlar ilk defa bir arada düzenlenmektedir.

2001 yılında Anayasa'da değişiklik öngören 4709 sayılı Kanun'un²⁰⁵ 27'nci maddesiyle milletvekillerinin ödenek ve yolluklarının belirlenmesindeki "*en yüksek Devlet memurunun almakta olduğu miktar*" kıstası değiştirilerek "*en yüksek Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı iştirakçisinin görevde iken almakta olduğu miktar*" olarak düzenlenmesi ve böylece ödenek, yolluk ve emekliliklerinin belirlemede Genelkurmay Başkanı'nın maaşının kıstas tutulması amaçlanmışsa da; bu maddenin Cumhurbaşkanı tarafından halkoyuna sunulmasına karar verilmesi üzerine²⁰⁶ söz konusu değişiklikten vazgeçilerek ve maddeye sadece emeklilikle ilgili hükümler eklenmiş ve 4720 sayılı

²⁰¹ **TBMMTD**, D: 18, YY: 2, C: 29, B: 103'e (16/06/1989) ekli S. Sayısı: 269; **TBMMTD**, D: 18, YY: 3, C: 31, B: 1 (01/09/1989), s. 15-20.

²⁰² **TBMMTD**, D: 18, YY: 5, C: 48, B: 12 (29/09/1990), s. 424; B: 12'ye ekli S. Sayısı: 419.

²⁰³ **TBMMTD**, D: 18, YY: 5, C: 50, B: 25'e (25/10/1990) ekli S. Sayısı: 462.

²⁰⁴ 26/10/1990 tarihli ve 3671 sayılı "Türkiye Büyük Millet Meclisi Üyelerinin Ödenek, Yolluk ve Emekliliklerine Dair Kanun", **RG**. T: 28/10/1990, S: 20679.

²⁰⁵ 03/10/2001 tarihli ve 4709 sayılı "Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun", **RG**. T: 22/10/2001, S: 24561/Mükerrer.

²⁰⁶ Cumhurbaşkanının 15.10.2001 tarihinde TBMM'ye gönderdiği 15.10.2001 tarih ve B.01.0.KKB.01-18/D-1-2001-693 sayılı yazıda; "*Yasa'nın çerçeve 27. maddesiyle Anayasa'nın 86. maddesinde yapılan değişikliğin Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin özlük haklarını ilgilendirmesi ve üyelere yönelik her türlü olumsuz eleştiriyi önlenmesi amacıyla doğrudan halkoyuna sunulması uygun bulunmuştur.*" denilerek, maddenin halkoyuna sunulma gerekçesi ortaya konulmuştur. Bkz. **TBMMTD**, D: 21, YY: 4, C: 71, B: 7 (16/10/2001), s. 545-547.

Bu konuda yapılan daha detaylı değerlendirmeler için bkz. Kemal GÖZLER, "Anayasa Değişikliği Kanunları Üzerinde Cumhurbaşkanının Yetkileri", **Ankara Barosu Dergisi**, Y: 59, S: 2001/4, s. 41-44; Şeref İBA, "Türk Parlamento Hukuku Açısından Son Anayasa Değişiklikleri", **AÜHF**, C: 51, S: 1, Y: 2002, s. 81-86.

Kanun²⁰⁷ olarak kabul edilmiştir. Bu durumda Anayasa'nın 86'ncı maddesindeki ödenek ve yolluklara dair hükümlerde bir değişiklik olmamıştır.

Son olarak, 2018 yılında yapılan Anayasa değişikliği ile Cumhurbaşkanlığı yönetim sistemine geçilmesi ve Başbakanlık'ın kaldırılması ile birlikte, mevzuatta en yüksek Devlet memuru tanımlamasının karşılığı, 703 sayılı KHK'nın Ek 34'ncü maddesinde yer verilen hükme²⁰⁸ göre, aynı usul ve esaslar çerçevesinde Cumhurbaşkanlığı İdari İşler Başkanına yapılmaya başlanmıştır.

1.1.2. Ödenek Verilmesinde Mevcut Durum

Milletvekillerinin görevlerini bağımsız ve tarafsız bir şekilde yürütebilmeleri, görevleri esnasında ortaya çıkabilecek ihtiyaçlarının tam olarak karşılanmasını gerektirmektedir. Anayasa'nın bu amaçla düzenlenen "Ödenek ve yolluklar" başlıklı 86'ncı maddesinde;

"Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin ödenek, yolluk ve emeklilik işlemleri kanunla düzenlenir. Ödenegin aylık tutarı en yüksek Devlet memurunun almakta olduğu miktarı, yolluk da ödenek miktarının yarısını aşamaz. Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri ile bunların emeklileri T.C. Emekli Sandığı ile ilgilendirilirler ve üyeliği sona erenlerin istekleri halinde ilgileri devam eder. Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerine

²⁰⁷ 21/11/2001 tarihli ve 4720 sayılı "Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bir Maddesinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun", **RG**. T: 01/12/2001, S: 24600.

²⁰⁸ "EK MADDE 34- En yüksek Devlet memuru olan Cumhurbaşkanlığı idari işler Başkanı ile Cumhurbaşkanlığı idari işler Başkanlığı Başkan Yardımcıları ile daire başkanlarına; sırasıyla Başbakanlık Müsteşarına, bakanlık genel müdürlerine ve bakanlık daire başkanlarına mülga mevzuat hükümlerinde kadrolarına bağlı olarak öngörülmüş mali ve sosyal hak ve yardımlar kapsamındaki ödemeler aynı usul ve esaslar çerçevesinde yapılır. Bu ödemelerden vergi ve diğer kesintilere tabi olmayanlar bu maddeye göre de vergi ve diğer kesintilere tabi olmaz. Cumhurbaşkanlığı İdari İşler Başkanı ve Başkan yardımcıları ile daire başkanları, emeklilik hakları bakımından da sırasıyla Başbakanlık Müsteşarına, bakanlık genel müdürlerine ve bakanlık daire başkanlarına denk kabul edilir. İlgili mevzuatta mali ve sosyal hak ve yardımlar ile emeklilik hakları bakımından Başbakanlık Müsteşarına ve en yüksek Devlet memuruna yapılan atıflar Cumhurbaşkanlığı İdari İşler Başkanına yapılmış sayılır." Bkz 09.07.2018 tarihli ve 703 sayılı "Anayasada Yapılan Değişikliklere Uyum Sağlanması Amacıyla Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname". **RG**. T: 09.07.2018 S:30473 (3.Mükerrer)

ödenecek ödenek ve yolluklar, kendilerine T.C. Emekli Sandığı tarafından bağlanan emekli aylığı ve benzeri ödemelerin kesilmesini gerektirmez. Ödenek ve yollukların en çok üç aylığı önceden ödenebilir.”²⁰⁹

hükmüne yer verilmektedir. Diğer bir ifadeyle, TBMM üyelerinin ödenek, yolluk ve emekliliklerinin kanunla düzenleneceği ve bu ödeneğin tutarının “en yüksek Devlet memurunun almakta olduğu miktar”, yolluğun da bu hesaplama göre verilecek ödenek miktarının yarısını geçemeyeceği, ödenek ve yollukların en fazla üç aylığının önceden avans olarak verilebileceği ve milletvekilliği nedeniyle alınan ödeneğin aynı zamanda Emekli Sandığı tarafından bağlanan emeklilik maaşını almaya engel olamayacağı hükmüne bağlanmıştır.

Anayasa'nın 86'ncı maddesine dayanılarak çıkarılan 3671 sayılı Türkiye Büyük Millet Meclisi Üyelerinin Ödenek, Yolluk ve Emekliliklerine Dair Kanun'un “*Ödenek, Yolluk, Diğer Mali ve Sosyal Haklar*” kenar başlıklı 1'inci maddesinde;

“Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin aylık ödeneklerinin tutarı, en yüksek Devlet memurunun almakta olduğu miktardır. En yüksek Devlet memuruna ödenenlerden gelir vergisine tabi olmayanlar bu Kanuna göre de gelir vergisine tabi tutulmaz. / Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerine bu madde uyarınca hesaplanacak aylık ödenek tutarının yarısı yolluk olarak ödenir. / Bu yolluklar herhangi bir suretle haczedilemez. / Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri en yüksek Devlet memurunun almakta olduğu mali ve sosyal haklardan yararlanırlar.”

²⁰⁹ Ödeneklerin en çok üç aylığının önceden ödenebileceğine dair bu hüküm, ilk kez 1961 Anayasası ile öngörülmesi ve MBK Genel Kurulu (Anayasa Komitesi) toplantısında ilgili madde görüşülürken üyelerden gelen talep doğrultusunda bu ifade eklenmiştir. Önceki dönemlerde bir yıllık peşinen verilen çeklerin, milletvekilleriince ödeme zamanından önce bankalara kısırlanarak bir yıllık ödeneğin peşin alınması şeklinde örnekler yaşandığı dile getirilerek, bu konunun suiistimale açık olduğu, vatandaş nezdinde olumsuz karşılandığı, dedikodulara neden olduğu gerekçeleriyle, ödeneklerin aylık veya üç aylık olarak verilmesi yönünde hüküm konulması önerilmiştir. O dönemde memurların da Emekli Sandığından üç aylık borçlanabilme imkanlarının bulunduğu şeklindeki ifadeler sonrasında, yapılan oylama neticesinde, ödeneklerin en çok üç aylığının önceden verilebileceği şeklindeki hükmün konulması çoğunluk tarafından kabul edilmiştir. Bkz. **MBKTD**, C: 6 B: 84 (12/05/1961), s. 7-9, (http://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/MBK_/d00/c006/mbk_00006084.pdf), (E.T: 18/01/2018).

denilmektedir. Bu hükme göre “en yüksek Devlet memuru”nun kadrosuna bağlı olarak almakta olduğu miktar kadar milletvekillerine ödenek verilecek ve ayrıca en yüksek Devlet memurunun her türlü mali ve sosyal haklarından da yararlanacaktır.

Ödeneklerin tarihsel gelişimi kısmında da ortaya konulduğu üzere; milletvekili ödeneğinin miktarı 1950’li yıllara kadar doğrudan kanunla belirleniyorken, bu yetkinin zamanla suiistimal edilerek ödenek miktarının çok yükseltilmesi neticesinde bir kritere bağlanma mecburiyetiyle en yüksek Devlet memurunun almakta olduğu maaşa eşitlenmiş, ancak zamanla bu hesaplama tüm devlet memurlarının maaşlarına ek olarak aldıkları çeşitli ödeme ve özel tazminatlar da dahil edilerek düzenleme amacını aşmış ve hesaplanan miktarın çok yükseldiği ortaya çıkmış, sonraki süreçte bu konuda çıkarılan bazı kanunların AYM tarafından iptal edilmesi ve cumhurbaşkanınca bazı kanunların meclise iade edilmesi gibi bir çok değişiklik neticesinde, bugün gelinen noktada milletvekili ödeneğinin miktarı en yüksek Devlet memuru olan Başbakanlık Müsteşarının kadrosunun karşılığında almakta olduğu miktar olarak belirlenmiştir.

Milletvekili ödeneklerinin belirlenmesinde kıstas alınan “en yüksek Devlet memuru” kavramının karşılığı 2018 yılına kadar Başbakanlık Müsteşarı esas alınmaktayken²¹⁰, 2018 yılında yapılan Anayasa değişikliği sonrası Cumhurbaşkanlığı yönetim sistemine geçilmesiyle birlikte Cumhurbaşkanlığı İdari İşler Başkanı olmuştur. 703 sayılı KHK’nın Ek Madde 34’ünde yer alan hükme²¹¹ göre, eski mevzuat hükümlerinde Başbakanlık Müsteşarının kadrosuna bağlı olarak öngörülmüş mali ve sosyal hak ve yardımlar kapsamındaki ödemeler ve emeklilik hakları, aynı usul ve esaslar çerçevesinde Cumhurbaşkanlığı İdari İşler Başkanı için de geçerli olacaktır.

²¹⁰ Ferhat AYDOĞDU, “**Mevcut Maaş Sistemi Ve 1990 Sonrası Personel Giderlerinin Bütçe İle İlişkisi**”, Yayınlanmamış Devlet Bütçe Uzmanlığı Araştırma Raporu, Maliye Bakanlığı Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü, Ankara, 2005, s. 44, 131.

²¹¹ 09.07.2018 tarihli ve 703 sayılı “Anayasada Yapılan Değişikliklere Uyum Sağlanması Amacıyla Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname”. **RG**. T: 09.07.2018 S:30473 (3.Mükerrer)

Dolayısıyla milletvekilleri, Cumhurbaşkanlığı İdari İşler Başkanının almakta olduğu aylık miktarının yanı sıra, mali ve sosyal hakların tamamından yararlanmaktadır. Diğer yandan Cumhurbaşkanlığı İdari İşler Başkanına yapılan ödemelerden gelir vergisine tabi tutulmayanlar, milletvekilleri için de gelir vergisinden istisna tutulmaktadır. Cumhurbaşkanlığı İdari İşler Başkanına bu kalemler dışında kadrosundan bağımsız olarak aldığı (yönetim kurulu üyelikleri vs. nedeniyle) tazminatlar ve diğer ödemeler ise milletvekillerinin ödenek ve yolluklarının hesabına dahil edilmemektedir.

Başbakanlık Müsteşarının maaşını oluşturan ödeme kalemleri; sözleşme ücreti²¹², özel hizmet tazminatı²¹³, makam tazminatı²¹⁴, fazla çalışma ücreti²¹⁵ ve ikramiyeden²¹⁶ oluşmaktaydı ve maaşı oluşturan aynı kalemler Cumhurbaşkanlığı İdari İşler Başkanı için de geçerli olacaktır.

²¹² Başbakanlıkta çalışan sözleşmeli personelin ve dolayısıyla Başbakanlık Müsteşarının sözleşme ücreti Başbakanlıkta Çalıştırılacak Sözleşmeli Personel Hakkında Hizmet Sözleşmesi Esasları'na istinaden, Bakanlar Kurulu kararları ile belirlenmektedir. Bu miktar her yıl alınan bir Bakanlar Kurulu Kararı üzerine çıkarılan bir genelge ile, Devlet memurları maaşlarında yapılan artış kadar artırılarak yeniden belirlenmektedir. AYDOĞDU (2005), s.121.

²¹³ Kadro karşılığı çalışan personelin zamanla aşınan sözleşme ücretlerinin telafi edilebilmesi için özel hizmet tazminatı ödenmesi öngörülmüştür. Başbakanlıkta Çalıştırılacak Sözleşmeli Personel Hakkında Hizmet Sözleşmesi Esasları'nda özel hizmet tazminatına yer verilmemesine rağmen, bu tazminat 657 sayılı Kanun'un 152'nci maddesinde yer verilen hükümler kapsamında verilmektedir. Hüseyin KUNDAK, **Türk Kamu Personel Sisteminde Sözleşmeli Personel Uygulamaları**, Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, Devlet Personel Başkanlığı, Ankara, 2010, s. 235.

²¹⁴ Makam tazminatı, kamuda belirli görev ve kademelerde bulunanlara verilmekte olup, normal şartlarda kadro karşılığı sözleşmeli personele ödenmemektedir. Ancak, Başbakanlıkta Çalıştırılacak Sözleşmeli Personel Hakkında Hizmet Sözleşmesi Esasları'nın 8'inci maddesine istinaden Başbakanlık Müsteşarı'na, 657 sayılı Kanun'a ekli (IV) sayılı Cetvel'de belirlenen makam tazminatının yarısı ödenmektedir.

Ayrıca, Sayıştay'ın 2010 Yılı TBMM Dış Denetim Raporu'nda, Kanun hükmü ile Sözleşme arasındaki farklılığa dikkat çekilerek, Başbakanlık Müsteşarı için Sözleşme hükmünün (makam tazminatının yarısı) uygulandığı, dolayısıyla milletvekillerinin makam tazminatının da buna göre belirlenmesi gerektiği ifade edilmiştir. Rapor'da; Başbakanlık Müsteşarı için Kanun'da öngörülen makam tazminatının, Hizmet Sözleşmesi Esasları ile yarısının verilmesi öngörüldüğünden, milletvekilleri için de yarısının hesaplanması gerektiği veya bu konudaki sözleşme hükmüyle Kanun hükmünün uyumlu hale getirilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Bkz. **2010 Yılı TBMM Dış Denetim Raporu**, Sayıştay Başkanlığı, 2011, s. 16-24.

²¹⁵ Kişilerin görev yaptığı kurumun teşkilat kanununda öngörülmesi durumunda, kadro karşılığı sözleşmeli çalışan personele fazla çalışma ücreti ödenmektedir. Fazla çalışma ücretleri uygulanan kuruma göre değişiklik göstermekle birlikte, "nispi fazla çalışma ücreti", "maktu fazla çalışma ücreti" ve "saat başı fazla çalışma ücreti" olmak üzere üç ayrı yöntemle hesaplanabilmektedir. Başbakanlık personeline fazla çalışma ücreti ödenmesine ilişkin hükümlere göre, Başbakanlık Müsteşarının fazla çalışma ücreti "nispi fazla çalışma ücreti" yöntemiyle hesaplanmaktadır. Bkz. AYDOĞDU (2005), s. 122; SEZGİ (2002), s. 233.

²¹⁶ Kadro karşılığı sözleşmeli personele, ilgili mevzuatlarında belirtilen aylarda ve sayıda ikramiye ödemesi yapılmaktadır. Başbakanlık personeline de sözleşme ücretlerine ilave olarak Ocak, Nisan, Temmuz ve Ekim aylarında ödenmek üzere mali yıl içinde dört kez sözleşme ücreti tutarında ikramiye ödenmektedir. Ayrıca, genellikle olağanüstü gayret ve çalışmalarından dolayı, Haziran ve Aralık aylarında ödenmek üzere yılda iki ikramiye miktarınca teşvik ikramiyesi de verilmektedir. AYDOĞDU (2005), s. 121; SEZGİ (2002), s. 232.

Diğer yandan 3671 sayılı Kanun'un "hak kazanma ve ödeme" başlıklı 6'ncı maddesinde;

"Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri bu sıfatı iktisap ettikleri aydan itibaren, bu Kanunda belirtilen ödenek ve yolluklara hak kazanırlar. Herhangi bir nedenle Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliği sıfatı kalkanların istihkakları, bu sıfatın kalktığı ayı takip eden aybaşından itibaren verilmez. Ancak, ölüm ve çeşitli sebeplerle genel seçimin yenilenmesi halinde önceden aldıkları üç aylık ödenek ve yolluklar geri alınmaz. Aylık ödenek ve yollukların üç aylığı peşin olarak ve çekle ödenir."

hükmüne yer verilmektedir. Buna göre; TBMM üyelerine milletvekili sıfatını kazandıkları²¹⁷ aydan itibaren üç aylık²¹⁸ ödenek ve yollukların peşin olarak verilmektedir. Ölüm hali ve genel seçimlerin yenilenmesi halinde önceden verilmiş olan ödenek ve yolluklar geri alınmamaktadır.²¹⁹ Fakat milletvekilinin istifası, belediye başkanı seçilmesi ve üyelik sıfatının Genel Kurul kararıyla düşürülmesi gibi durumlarda, milletvekilliği sıfatının kalktığı ayı takip eden ay başından itibaren ödenek ve yolluğa ait fazladan ödenmiş olan miktar geri tahsil edilecektir.

Milletvekillerine verilen bu ödeneğin belli hallerde bir yaptırım olarak kesilmesi söz konusu olabilmektedir. TBMM İçtüzüğü'ne göre bir milletvekilinin ödeneğinin kesilmesi iki durumda gündeme gelmektedir; bunlar uzun süreli izin kullanımı ve disiplin cezası almaktır.

²¹⁷ Yapılan seçimlerden sonra kişinin milletvekili seçildiği anlaşıldığında, milletvekili sıfatı oy kullanma işleminin bittiği saat 17.00 itibarıyla kazanılmaktadır. Ayrıntılı bilgi için Bkz. "Milletvekilliği Sıfatının Kazanılması" başlıklı bölüm.

²¹⁸ Ödenek ve yolluklar, Ocak-Şubat-Mart, Nisan-Mayıs-Haziran, Temmuz-Ağustos-Eylül, Ekim-Kasım-Aralık aylarında olmak üzere üçer aylık dönemler halinde verilmektedir. Bu tarihlerin dışında üç aydan daha kısa kalacak olan dönemler ayrıca peşin olarak ödenmektedir. Örneğin; 20 şubat tarihinde milletvekilliği sıfatının kazanılması halinde şubat ayının 10 günlük ve mart ayının tamamının ödenek ve yolluğu öncelikle ödenecek, nisan ayından itibaren üçer aylık dönemler halinde ödenmeye devam edilecektir.

²¹⁹ TBMM Plan ve Bütçe Komisyonu'nda 09/05/2013 tarihinde kabul edilen ve milletvekillerinin özlük haklarına ilişkin kapsamlı hükümlerin yer aldığı bir Kanun Teklifi ile, ödenek ve yollukların geri alınmayacağı hallere "Cumhurbaşkanı seçilme"nin de dahil edilmesi öngörülmüştür. Bkz. Türkiye Büyük Millet Meclisi Üyeliği Kanunu Teklifi, D: 24, YY: 3, S. Sayısı 461, s. 23, (<http://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem24/yil01/ss461.pdf>), (Erişim Tarihi: 17/01/2019).

İlk olarak, bir yasama yılı içinde aralıksız olarak iki ay veya daha fazla izin almış olan milletvekillerine ödenek ve yolluklarının verilebilmesi, Genel Kurulun kararına bağlanmıştır. Bu durumda bulunan milletvekillerinin ödenek ve yolluklarının verilebilmesine Genel Kurulda görüşmesiz yapılacak işaretle oylama suretiyle karar verilmektedir. (İçt. Md. 154) Burada önemli olan husus aralıksız olarak iki ay ve daha fazla izin kullanmak olup, bir yasama yılı içinde toplamda iki ayı geçen izinler bu kapsamda değerlendirilmemektedir.

İkincisi ise, meclis çalışmaları esnasında alınacak kınama veya meclisten geçici olarak çıkarılması şeklinde disiplin cezalarına çarptırılan milletvekilinin ödeneğinin belli bir bölümü kesilmektedir. İçtüzüğe göre (Md. 163/5); Kınama cezasına çarptırılan milletvekilinin bir aylık ödenek ve yolluğunun üçte biri, Meclisten geçici olarak çıkarma cezasına çarptırılan milletvekilinin bir aylık ödenek ve yolluğunun üçte ikisi kesilecektir. Disiplin cezasına alanların ödeneklerinin kesilmesine dair düzenleme, bu cezaların etkinliğinin artırılması amacıyla 27 Temmuz 2017 tarihli TBMM Kararıyla²²⁰ getirilmiştir.

Görüldüğü üzere, milletvekili ödenekleri anayasalara ve anayasalardaki ilgili hükümlere dayanılarak çıkarılan özel kanunlarda düzenlenmektedir. Ödeneklerin hak kazanılmasında ve miktarının belirlenmesinde zaman içinde farklı usullerin benimsendiği görülmektedir. Bir dönem ödenek miktarları doğrudan Anayasada hüküm altına alınıp kısıtlanmışken, bir dönem ödenek miktarlarının belirlenmesini yasama organının takdirine bırakılmış, başka bir dönemde ise yasama organına verilen bu takdir yetkisine Anayasal olarak alt veya üst sınırlar konulmuştur. Örneğin 1924 Anayasasında ödenek ve yollukların belirlenmesinde yasama organına koşulsuz bir yetki tanınırken, 1961 ve 1982 Anayasalarında bu yetkiye “*birinci derecedeki Devlet memurunun aylığı*” ya da “*en yüksek Devlet memurunun almakta olduğu miktar*” gibi üst sınırlar konulmuştur.

²²⁰ Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğünde Değişiklik Yapılmasına Dair Karar, Karar No: 1160, Karar T:27.07.2017 (https://www.tbmm.gov.tr/tbmm_kararlari/karar1160.html), (Erişim Tarihi: 17/01/2019).

Halihazırda milletvekillerinin ödenek ve yollukları “en yüksek Devlet memurunun almakta olduğu miktar” kıstas tutularak belirlenmektedir. Bu kıstas sayesinde, birçok demokratik ülkede olduğu gibi²²¹ Türkiye’de de parlamento üyelerinin ödeneklerinin belirlenmesinde en yüksek Devlet memuru esas alınırken, bunlarda yapılacak artışlarda da kamu görevlilerinin maaşlarında yapılacak artış oranı baz alınmış olmaktadır.

En yüksek Devlet memuru maaşı kıstası zamanla bazı değişikliklere uğramakla birlikte, TBMM üyelerinin ödeneklerinin başka bir kıstasla belirlenmesi gündeme gelmemiştir. Milleti temsil ve yürütme organını denetleme görevi bulunan milletvekillerinin, yürütme organı tarafından belirlenen Devlet memuru maaşına endeksli olarak ödeneklerini almaları eleştirilere²²² maruz kalsa da, milletvekili ödeneklerinde olağandışı artış olmaması için ödeneklerin genel olarak Devlet memuru maaşlarıyla orantılı olarak artırılması en sağlıklı yol olduğu kanaatimizce de uygundur.²²³ Bu sayede,

²²¹ İngiltere ve Fransa’da da parlamento üyelerinin ödenekleri (salary/allowance) en yüksek kamu görevlisinin maaş miktarı baz alınarak belirlenmekteyken, hem bu ülkelerde hem de ABD’de (Kongre) bu ödeneklerin artışında kamu görevlilerinin maaşlarında yapılan değişiklik oranı baz alınmaktadır. Örneğin, İngiltere’de parlamento üyelerinin ödenekleri 1987 yılından beri “en kıdemli bürokratin” maaşının yıllık ortalamasının % 89’una eşitlenmişken, bu maaşa meydana gelen artış oranında üyelerin ödenekleri 3 yılda bir artışa tabi tutulmaktadır. Fransa’da parlamento üyelerinin ödeneklerini oluşturan üç bileşenden birisi olan temel ödenek, en yüksek kamu görevlisi “*hors échelle*” derecesinde alınabilecek en yüksek ve en düşük ödeneklerin ortalamasıdır. Diğer bileşenler ise; temel ödeneğin % 3’ü oranında hesaplanacak ikamet ödeneği, diğeri ise temel ödenekle ikamet ödeneğinin toplamının dörtte biri oranındaki devam ödeneğidir. Bkz. Robert ROGERS, Rhodri WALTERS, **How Parliaments Works**, 6’th Edition, Routledge, 2013, s. 64-66; Cem EROĞUL, **Çağdaş Devlet Düzenleri (İngiltere, Amerika, Fransa, Almanya)**, 8. Baskı, İmaj Yayınevi, Ankara, 2012, s. 94; **The National Assembly In The French Institutions**, Service Des Affaires Internationales Et De Défense, 2013, s. 116, (http://www.assemblee-nationale.fr/connaissance/fiches_synthese/septembre2012/national-assembly.pdf), (E.T: 07/01/2018); Şenol DURGUN, **Ulusal Düzeyde Yasa Koyucuların Temsil Gücü ve Özlük Hakları**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, GÜSBE., Ankara, 1996, s. 153-155.

²²² Milletvekilliği ile Devlet memurluğunun görev ve sorumluluklarının birbirleri ile karşılaştırılmayacak ölçüde farklılık gösterdiği (örneğin Meclis’in savaş kararı vermesi, yurt dışı asker gönderilmesi gibi bir yetkinin, Devlet memuru statüsündeki hiçbir kişide olmaması vb.) ortadayken, milletvekili ödeneklerinin Devlet memurlarının maaşları ile belirlenmesi doğru olmayacaktır. Bunun yanında ülkemizdeki adetler de dikkate alındığında, milletvekillerinin yapmak zorunda kaldığı masraflar da göz önünde tutularak, yeni bir ölçü ve kıstas getirilmesi doğru olacaktır. Bkz. **Siyasetin Finansmanı Çalışma Raporu**, 21. Yüzyıl İçin Türkiye’nin Gündemi Çalışma Grubu, 2002, Ankara, s. 8.

Bu konuda Türk Parlamenterler Birliği tarafından ise; görevlerinin nitelik ve özelliği göz önünde tutulduğunda milletin temsilcileri olan milletvekillerinin, atanarak göreve gelen Devlet memurları ile kıyaslanmasının Meclisin saygınlığına gölge düşürecek bir uygulama olduğu öne sürülerek, milletvekili özlük haklarının Meclis tarafından kendi iradeleri ile saptanması gerektiği belirtilmiştir. **Türk Parlamenterler Birliği Çalışma Raporu (2002-2004)**, [ys], [ts], s. 29.

²²³ Örneğin; Fransa’da parlamento üyelerinin aylıkları en yüksek memur maaşına endekslenmesinin sebebi; parlamenterlerin ve bazı kamu görevlilerinin maaş artışlarının geleneksel olarak halk tarafından protesto

hem parlamento üyelerinin ödeneklerinde yapılacak artışlar için eşitlikçi bir yaklaşım getirilmekte, hem de milletvekillerinin kendi maaşlarını çok yükselttikleri gibi toplumdan gelebilecek tepkilerin önüne geçilmektedir.

Yürütme organına karşı çeşitli araçlarla bağımsızlığı sağlanmaya çalışılan yasama organı üyelerinin ödeneklerinin, yine yürütme organı tarafından belirlenen Devlet memuru maaşına endekslenmesinin yasama organı üyelerinin bağımsızlığını ve tarafsızlığını etkileyebileceği düşünülebilir. Fakat bu belirleme yetkisinin doğrudan yasama organı üyeleri hakkında değil, Devlet memurları üzerinden dolaylı olarak yapıyor olması bu etkiyi azaltabilecektir. Hem bu sayede milletvekili ödenekleri de, ülkedeki genel maaş artışlarına yakın bir oranda artışa tabi tutulacaktır

1.2. Yolluk

Yolluk, genel anlamda bir kamu görevlisinin görevini ifa için sürekli veya geçici olarak görev yerlerinden ayrılmaları halinde kendilerine ödenen yol giderleri ve gündelikleri ifade etmekte iken; milletvekillerine ödenen yolluk ise, milletvekillerinin seçim bölgelerine gidiş-gelişleri için katlanacakları masraflar karşılığında kendilerine düzenli olarak ödenen parayı ifade etmektedir. Milletvekillerinin görevlerinin gereği olarak sık sık seçim bölgelerine gitmelerinin zarureti nedeniyle katlanacakları yol masrafları, kendilerine bu amaçla düzenli olarak ayrıca bir ödeme yapılmasını gerektirmiştir.

edilmesinin bir nebze olsun engellenmesidir. Duverger, parlamentere verilecek yüksek ücretin, görevlerini iyi yapmaları ve suiistimale yönelmemeleri için önemli olduğu kanaatindedir. Bkz. Maurice DUVERGER, **The French Political System**, The University of Chicago Press, Chicago, 1958'den aktaran: DURGUN (1996), s. 363.

1.2.1. Yolluk Verilmesinde Tarihsel Gelişim

Bu amaçla, Türk parlamento hayatımızın başladığı günden bugüne kadar, milletvekillerine ödeneklerinin yanı sıra yolluk da verilmesi benimsenmiştir. Yolluk miktarları belli bir döneme kadar doğrudan ilgili kanunlarında öngörülmüşken, belli bir dönemden sonra ise ödeneğin belli bir oranıyla belirlenmiştir. Bu nedenle milletvekili yolluklarıyla ilgili Anayasalardaki ve ilgili kanunlardaki hükümler ayrıca detaylı olarak düzenlenmemiş, genelde ödenekle birlikte ele zikredilmiş, ödenek için geçerli olan hükümler çoğu zaman yolluk için de geçerliliğini korumuştur.

Milletvekillerine yolluk verilmesinin tarihsel gelişimine baktığımızda, ilk olarak Osmanlı Devleti'nin ilk parlamentosu olan Meclis-i Umumi'yi oluşturan Meclis-i Mebusan ve Meclis-i Ayan üyelerinden sadece Meclis-i Mebusan üyelerine verildiğini görülmektedir.²²⁴ Meclis-i Umumi'nin çalışmalarına devam edememesi üzerine 23 Nisan 1920 tarihinde Ankara'da kurulan ve Büyük Millet Meclisi (BMM) üyelerine verilecek ödenek ve yolluklara ilişkin ilk düzenleme, 5 Eylül 1920 tarihli ve 18 sayılı "Nisabı Müzakere Kanunu" ile yapılmıştır. Kanun'un 7'nci maddesinde "*Büyük Millet Meclisi azasına senede bir defaya mahsus olmak üzere dört bin kuruş üzerinden azimet ve avdet harcırahı ita olunur.*"²²⁵ denilerek, Meclis üyelerine yılda bir kez yolluk verilmesi sağlanmıştır.

21 Nisan 1924 tarihli ve 491 sayılı "Teşkilatı Esasiye Kanunu" ile kabul edilen 1924 Anayasasının 18'inci maddesiyle "*Milletvekillerinin yıllık ödenekleri özel kanunla gösterilir.*"²²⁶ hükmü getirilerek, milletvekili yolluklarına ve ödeneklerine ilişkin her türlü hususun çıkarılacak özel bir kanunla düzenleneceği hüküm altına alınmıştır

²²⁴1876 tarihli Kanun-i Esasi'de; "*Mebuslardan herbirine ... şehriye beşbin kuruş maaş itibarile memurini mülkiye nizamına tevfikân azimet ve avdet harcırahı ita kılınacaktır.*" (Md.76) hükmü yer almaktadır.

²²⁵ Bkz. KİLİ - GÖZÜBÜYÜK, a.g.e., s. 89-90.

Buradaki *azimet ve avdet harcırahı* ifadesi geliş-gidiş harcırahı yani yolluğa karşılık gelmektedir.

²²⁶ RG. T: 15/1/1945, S: 5905, (20/4/1340 tarih ve 491 sayılı Teşkilatı Esasiye Kanunu'nun, 10/1/1945 tarih ve 4695 sayılı Kanunla, mana ve kavramda bir değişiklik yapılmaksızın Türkçeleştirilmiş şeklindedir.)

1937 yılında kabul edilen 3135 sayılı Kanunla²²⁷, milletvekillerine yılda bir kez ödenen yolluklara, aile harcırahları ve olağanüstü toplantılar için verilecek ödenekler de dahil edilmiştir. Bu tarihten sonra, olağanüstü toplantılar için ve her seçim döneminde ailenin taşınması için ayrı ayrı verilen harcırahlardan ödenmesine son verilerek bunlar yolluk ödeneğinde birleştirilmiştir. Ayrıca yolluğun, her yıl için toptan olmak üzere 1 Kasım'da ödenmesi ve bu ödemedeki kesinti yapılmaması kuralı getirilmiştir.

Ödenek ve yollukların düzenlenmesinde yasama organına esnek yetki verildiği bu dönemde fahiş miktarlardaki artışlar gibi kötü tecrübelerin de etkisiyle, 1961 Anayasasında bu konularda daha kısıtlayıcı hükümler getirilmiştir. 1961 Anayasasının *Ödenek ve yolluklar* kenar başlıklı 82'nci maddesinde;

“Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin ödenek ve yollukları kanunla düzenlenir. Ödeneğin aylık tutarı birinci derecedeki Devlet memurunun aylığını; yolluk da ödeneğin yarısını aşamaz. Ödenek ve yollukların en çok üç aylığı önceden ödenebilir. Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin aylık ve ödeneklerine her ne suretle olursa olsun yapılacak zam ve ilâveler, ancak bu zam ve ilâveleri takibeden milletvekilleri genel seçiminden sonra uygulanır.”

denilerek, bu alandaki düzenlemelerin kanunla yapılacağı öngörülmüş olsa da, anayasa koyucu yolluk miktarını ödeneğin yarısıyla sınırlandırmıştır. Yolluk miktarının, ödenek miktarının belirli bir oranı olarak belirlenmesi ilk kez bu Anayasa ile öngörülmüştür.²²⁸ Diğer yandan ödeneklerle birlikte yollukların da en fazla üç aylığının

²²⁷ 15/02/1937 tarihli ve 3135 sayılı “Büyük Millet Meclisi Azasının Tahsisat Ve Harcırahları Hakkındaki 1613 Sayılı Kanunun Bazı Hükümlerinin Değiştirilmesine Dair Kanun”, RG: T: 26/02/1937, S: 3540.

²²⁸ Yolluk miktarı, İstanbul Üniversitesi ve Ankara Üniversitesi SBF Anayasa Komisyonlarının ayrı ayrı hazırlanan iki anayasa hazırlık taslağında sırasıyla; “... bir yıllık ödenekleri tutarının yüzde kırkını aşamaz...” ve “...deneklerinin üçte birini aşmayan miktarda yolluk verilir...” olarak öngörülmüştür. Ergun ÖZBUDUN, “Türkiye Büyük Millet Meclisi Üyelerinin Malî Statüleri”, AÜHF, C: 27, S: 3, 1970, s. 64;

Temsilciler Meclisi Anayasa Komisyonu tarafından hazırlanan tasarıda bu hüküm “... yolluk da ödeneği aşamaz.” şeklinde düzenlenmiş ve ödenek miktarınca yolluk verilmesi öngörülmüş ise de, Temsilciler Meclisindeki görüşmelerde verilen önergeler doğrultusunda “... yolluk da ödeneğin yarısını aşamaz.” şeklinde kabul edilmiştir. Bkz. AYM, E: 1965/19, K: 1965/42, K.T: 12/07/1965, RG. T: 04/02/1966 S: 12218.

önceden ödenebileceği hükmü getirilerek, önceki dönemlerde yaşanan sorunların²²⁹ tekrar etmemesi amaçlanmıştır.

1961 Anayasasının kabulü sonrasında ilk çıkarılan kanun milletvekillerinin ödenek ve yolluklarına dair 1 sayılı Kanun olmuştur. 1 sayılı “Türkiye Büyük Millet Meclisi Üyelerinin Ödenek ve Yollukları Hakkında Kanun”²³⁰ ile TBMM üyelerinin; ödeneklerinin birinci derece devlet memurlarının aylığına ve yolluklarının da bunun yarısına eşit olarak hesaplanacağı, ödenek ve yollukların üç aylığının birlikte ve peşin olarak çekle ödeneceği hüküm altına alınmıştır.. Kanun’da ayrıca, önceden verilen ödenek ve yolluğun, ölüm ve çeşitli sebeplerle genel seçimlerin yenilenmesi halinde geri alınmayacağı hükmü getirilmiştir.

Bu tarihten sonra milletvekillerine verilen yollukların miktarı ödenek miktarının yarısı olarak belirlenmesi, yolluklarla ilgili özel bir düzenlemeye gidilmesine de ihtiyaç bırakmamıştır. Ödeneklerle ilgili olarak getirilen düzenlemeler aynı şekilde yolluklara da uygulanmıştır.

1980 yılında gerçekleştirilen askeri müdahale sonrasında hazırlanarak yürürlüğe konulan 1982 Anayasası’nın 86’ncı maddesiyle TBMM üyelerinin ödenek ve yollukları da yeniden düzenlenmiştir. Söz konusu maddede;

“Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin ödenek ve yollukları kanunla düzenlenir. Ödenegin aylık tutarı en yüksek Devlet memurunun almakta olduğu miktarı, yolluk da ödenek miktarının yansına aşamaz. ... Ödenek ve yollukların en çok üç aylığı önceden ödenebilir.”

²²⁹ Önceki dönemlerde ödenek ve yolluk için bir yıllık peşinen verilen çeklerin, milletvekillerince ödeme zamanından önce bankalara kırdırılarak bir yıllık ödenek ve yolluğun peşin alınması şeklinde örnekler yaşandığı dile getirilerek, bu konunun suiistimale açık olduğu, vatandaş nezdinde olumsuz karşılandığı, dedikodulara neden olduğu gerekçeleriyle, ödeneklerin aylık veya üç aylık olarak verilmesi yönünde hüküm konulması önerilmiştir. O dönemde memurların da Emekli Sandığından üç aylık borçlanabilme imkanlarının bulunduğu şeklindeki ifadeler sonrasında, yapılan oylama neticesinde, ödenek ve yollukların en çok üç aylığının önceden verilebileceği şeklindeki hükmün konulması çoğunluk tarafından kabul edilmiştir. Bkz. **MBKTD**, C: 6, B: 84 (12/05/1961), s. 7-9.

²³⁰ 22/01/1961 tarihli ve 1 sayılı “Türkiye Büyük Millet Meclisi Üyelerinin Ödenek ve Yollukları Hakkında Kanun”, **RG**. T: 27/01/1962, S: 11020.

denilerek 1961 Anayasasının 1971 yılında değiştirilen hükümleri geçerliliğini korumuş ve daha önce olduğu gibi yolluk miktarı ödeneğin yarısı olarak belirlenirken, bunların en çok üç aylığının önceden ödenmesi hükme bağlanmıştır.

1.2.2. Yolluk Verilmesinde Mevcut Durum

1982 Anayasasının sözkonusu hükmü kapsamında çıkarılan 3671 sayılı “Türkiye Büyük Millet Meclisi Üyelerinin Ödenek, Yolluk ve Emekliliklerine Dair Kanun”²³¹ ile milletvekillerinin ödenek, yolluk ve emekliliği gibi hususlar düzenlenmiştir. 3671 sayılı Kanunun 1’inci maddesinde;

“Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin aylık ödeneklerinin tutarı, en yüksek Devlet memurunun almakta olduğu miktardır. ... Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerine bu madde uyarınca hesaplanacak aylık ödenek tutarının yarısı yolluk olarak ödenir. / Bu yolluklar herhangi bir suretle haczedilemez....”

denilmektedir. Buna göre, yollukla ilgili daha önceki yasal düzenlemelerde olduğu gibi ödenek miktarının yarısı oranında hesaplanması yönündeki hükümler korunurken, yollukların haczedilmemesi hükmü getirilmiştir.

Bu anlamda milletvekillerine verilecek yolluk miktarı diğer hak ödemelere kıyasla çok daha basit ve sade bir yöntemle belirlenmekte olup, belirlenen (brüt) ödenek miktarının yarısı olarak hesaplanmaktadır. Ayrıca, yolluktan sadece damga vergisi kesilmekte olup bunun dışındaki vergilerden istisna tutulmaktadır.

Diğer yandan, meclis çalışmalarında disiplinin sağlanması amacıyla, ödeneklerde olduğu gibi devamsızlık ve izin durumlarında yolluklarda da kesinti yapılabilmektedir. TBMM İçtüzüğü’nün 138 ve 153’ncü maddelerine göre; bir yasama yılı içinde izinsiz veya özürsüz olarak toplam kırk beş birleşimden fazla yok sayılan

²³¹ 26/10/1990 tarihli ve 3671 sayılı “Türkiye Büyük Millet Meclisi Üyelerinin Ödenek, Yolluk ve Emekliliklerine Dair Kanun”, **RG**. T: 28/10/1990, S: 20679.

milletvekilinin yolluklarının üç aylığı kesilecektir. Bunun yanında, bir yasama yılı içinde aralıksız olarak iki ay veya daha fazla izin almış olan milletvekillerine ödenek ve yolluklarının verilebilmesi, Genel Kurulun kararına bağlanmıştır.

1.3. Harcırah

Harcırah, kamu kurum ve kuruluşlarındaki görevleri kapsamında ve yine kamu hizmetlerinin yerine getirilmesi amacıyla başka bir yerde görevlendirilmeleri halinde karşı karşıya kalacakları masrafları karşılığında yapılan parasal ödemedir.²³² Bu ödeme düzenli olarak kullanılan kazanılmış bir hak olmayıp, görevlendirilen kişiye gerektiğinde ve katlandıkları masrafların karşılığı olarak verilmektedir.²³³

Bu kapsamda ilgili kişilere yapılacak harcırah ödemelerinde 10/2/1954 tarihli ve 6245 sayılı “Harcırah Kanunu” hükümleri uygulanmaktadır. Kanunun 5’inci maddesine göre Harcırah ödemesi yol masrafını, gündeliği, aile masrafını ve yer değiştirme masrafını içermektedir.

Milletvekilleri de bu sıfatlarını haiz buldukları süre boyunca görevli olarak yapacakları seyahatleri için harcırah ödemesi alacaklardır. Yalnız burada önemli bir ayrımı vurgulamak gerekirken; görevleri milleti temsil olan milletvekillerin bu amaçla sık sık seçim bölgelerine gidiş gelişleri için kendilerine zaten “yolluk” adı altında ayrıca ve sabit bir ödeme yapılmaktadır. Dolayısıyla milletvekillerinin seçim bölgelerine yapacakları seyahatler harcırah kapsamında değerlendirilmemekte olup, bunun dışında kalan ve TBMM Başkanlığı tarafından resmi görevle yapılan seyahatler bu kapsama girecektir.

²³² Abdullah UZ, “6245 Sayılı Harcırah Kanunu Ve Uygulaması Üzerine Bazı Hukuki Değerlendirmeler”, **Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 15, S. 1, Y. 2007, s. 61.

²³³ **AYMK** E:1988/12, K:1988/32 sayılı, T: 28.9.1988

1.3.1. Harcırah Verilmesinde Tarihsel Gelişim

Milletvekillerine harcırah ödenmesine dair yasal ilk düzenleme 17 Ekim 1922 tarihli ve 272 sayılı “Nisabı Müzakere Kanununun Yedinci Maddesini Muaddil Kanun”²³⁴ ile hayata geçmiştir. Kanun’un 1’inci maddesinde;

“Büyük Millet Meclisi azasına senede bir defaya mahsus olmak üzere on bin kuruş üzerinden azimet ve avdet harcırahi verilir, aile harcırahi bir devrei intihabiyede azimet ve avdet olarak ancak bir defaya münhasırdır.”

hükmüne yer verilmek suretiyle ilk kez milletvekillerinin Meclise geliş gidişleri için harcırah ödenmesi mümkün olmuştur. Burada yer alan “azimet ve avdet (geliş-gidiş) harcırahi” bugünkü anlamıyla “yolluk” terimine karşılık gelmekte olup, milletvekillerinin Ankara’ya geliş gidişlerinde karşılaşacakları yol masraflarını karşılamaya dönüktür. Bunun ayrı olarak ilk kez bahsedilen “aile harcırahi” ise, ailelerini de beraberlerinde Ankara’ya taşınmaları nedeniyle katlanacakları masraflar karşılığında milletvekillerine verilecektir. Yolluğun yıllık olarak verilmesi ancak aile harcırahının ise bir ilden başka bir ile taşınma vb. durumlar gözetilerek bir seçim dönemini kapsayacak şekilde bir kez verilmesi öngörülmüştür

1931 yılında kabul edilen ve sürekli bir görev için bir yerden başka bir yere giden görevliler için yol masrafı verilmesini öngören 1846 sayılı Kanun’a²³⁵ ekli (1) Numaralı Cetvel’in birinci sütununda Büyük Millet Meclisi Başkanının, Başbakanın ve milletvekillerinin belirli tarifeli nakil vasıtaları (vapur ve tren) ile seyahatte “*yataklı vagon masrafı dahil olduğu halde yemeksiz birinci mevkide*” yapılacak seyahat için

²³⁴(http://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc001/kanuntbmmc001/kanuntbmmc00100272.pdf), (E.T: 19/01/2018).

²³⁵ 19/07/1931 tarihli ve 1846 sayılı “15.5.1335 Tarihli Harcırah Kararnamesi Ve Müzeyyelâtının Tadili Hakkında Kanun”, **RG**. T: 27/07/1931, S: 1858.

“ihtiyar olunan hakikî yol masrafı”nın kabul edileceği belirtilerek, gerekli olacak yol masrafının tamamının harcırah ile karşılanması öngörülmüştür.²³⁶

Milletvekillerine her seçim döneminde ailelerini ikametgahlarından TBMM'nin bulunduğu Ankara'ya taşınmaları nedeniyle verilen aile harcırahları 1937 yılına gelindiğinde 3135 sayılı Kanunla²³⁷ yolluklarla birleştirilmiştir. Söz konusu Kanun'un 1'inci maddesinde yer alan “*Büyük Millet Meclisi azasına, devir ve aile harcırahı da dahil olmak üzere ... gelme ve gitme harcırahı olarak her içtima senesi için ... biner lira verilir.*” hükmü ile, gelme-gitme harcırahı ile yol harcırahı birleştirilmiştir. Diğer bir ifadeyle, bu tarihten sonra olağanüstü toplantılar için ve her seçim döneminde ailenin taşınması için ayrı ayrı verilen harcırahların ödenmesine son verilerek bunlar yolluk ödeneğinde birleştirilmiştir.

1954 yılında kabul edilen 6245 sayılı Harcırah Kanunu²³⁸ ile; kamu kurum ve kuruluşları ile sermayesinin yarıdan fazlası kamuya ait olan kurum ve kuruluşlarda görev yapan kişileri kapsayan ve bu kişilerin görevleri icabı yurt içinde ve yurt dışına yapacakları seyahatlerde yapacakları yol giderlerinin ve gündeliklerinin karşılanmasına ilişkin hükümler öngören bir yasal düzenleme yapılmıştır.²³⁹

Kendilerine ödenen harcırahlar açısından milletvekillerinin de tabi olduğu 6245 sayılı Harcırah Kanunu'nun 33'üncü maddesinin birinci fıkrasında yer alan;

“Bu kanun gereğince verilecek yurt içi yevmiyelerinin miktarı her sene bütçe kanunları ile tesbit olunur. Ancak bu yevmiyeler: a) Büyük Millet Meclisi Reisi, Başvekil, vekiller ve mebuslar ile Erkânî harbiyei Umumiye Reisi hariç olmak üzere memur ve

²³⁶ Kanun'da diğer Devlet memurları için karşılanacak miktarlar kuruluş cinsinden belirtilmekle birlikte, unvan ve alınan maaşa göre değişiklik göstermektedir.

²³⁷ 15/02/1937 tarihli ve 3135 sayılı “Büyük Millet Meclisi Azasının Tahsisat Ve Harcırahları Hakkındaki 1613 Sayılı Kanunun Bazı Hükümlerinin Değiştirilmesine Dair Kanun”, **RG.** T: 26/02/1937, S: 3540.

²³⁸ 10/02/1954 tarihli ve 6245 sayılı “Harcırah Kanunu”, **RG.** T: 18/02/1954, S: 8637.

²³⁹ Kanunda, her ne kadar bahsi geçen bu kişilere ödenecek harcırahlarla ilgili kapsamlı hükümler öngörülmüş olsa da, “harcırah” kelimesinin tanımı yapılarak açıklığa kavuşturulmamıştır. Bu eksiklik ise ancak 1981 yılında çıkarılacak olan 2562 sayılı Kanunla giderilecektir.

hizmetliler için -6 liradan aşağı düşmemek kaydıyla- aylık veya ücret tutarının %3 ünden az ve %6 sından çok... olamaz.”

hükmüyle, harcırahların hesaplanmasında milletvekilleri diğer memurlardan ayrı tutulmuştur.

Daha önceki yasal düzenlemelerde açık tanımı yapılmamış olan “harcırah” kavramının tanımı 1981 yılında kabul edilen ve Harcırah Kanunu’nda kapsamlı değişiklikler öngören 2562 sayılı Kanun’la²⁴⁰ ilk kez yapılarak, “*Bu Kanuna göre ödenmesi gereken yol masrafı, gündelik, aile masrafı ve yer değiştirme masrafından birini, birkaçını veya tamamını(n)*” içerdiği hüküm altına alınmıştır.

1.3.2. Harcırah Verilmesinde Mevcut Durum

Hali hazırda milletvekillerinin yurt içinde görevli olarak yapacakları seyahatlerinde ulaşım masrafları, Harcırah Kanunu’nun yurt içi ulaşım masraflarının karşılanmasına dair 27’nci maddesi; ve yurt dışına görevli olarak yapacakları seyahatlerindeki masrafları ise aynı Kanun’un yurt dışında verilecek gündeliklerin miktarına dair 34’üncü ve yurt dışına ulaşım masraflarının karşılanmasına dair 29’uncu maddeleri kapsamında karşılanmaktadır. Buna göre, milletvekillerinin de dahil olduğu üst düzey kişilerin²⁴¹ yurt içi tren ve vapurla ulaşımında ve her türlü yurtdışı²⁴²

²⁴⁰ 11/12/1981 tarihli ve 2562 sayılı “6245 Sayılı Harcırah Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun”, **RG**. T: 15/12/1981, S: 17545.

²⁴¹ Maddede sayılan ve yurt dışı seyahatlerde uçaklarda birinci sınıf üzerinden seyahat giderleri ödenenler kişiler şunlardır: Milli Güvenlik Konseyi Üyeleri, Anayasa Mahkemesi Başkanı, Genelkurmay Başkanı, Bakanlar, Kuvvet Komutanları ve Jandarma Genel Komutanı, Orgeneral ve Oramiraller, Yargıtay, Danıştay Başkanları ile Cumhuriyet Başsavcısı, Danıştay Başsavcısı, Sayıştay, Uyuşmazlık Mahkemesi ve Diyanet İşleri Başkanları, Devlet Başkanlığı Genel Sekreteri, (Başbakanlık Müsteşarı) Cumhurbaşkanlığı İdari İşler Başkanı, Dışişleri Bakanlığı Genel Sekreteri, Yükseköğretim Kurulu Başkanı ve merkezde sürekli görevde bulunanlar dışındaki büyükelçiler.

²⁴² Harcırah Kanunu’nun yurt dışına ulaşım masraflarının karşılanmasına dair 29’uncu maddesi; “... *Tren ve vapurla yapılacak yurtdışı görev yolculuklarında aylık dereceleri 4 ve daha yukarı olanlara birinci mevki üzerinden; uçakla yapılacak yolculuklarda ise, ... Yasama Organu Başkanı, Yasama Organını temsil etmekle görevlendirilen Yasama Organu Üyeleri, Başbakan(a) ... ile bunların resmi çağrıya uyarak yolculuğa katılan eşlerine ... birinci, bunların dışındakilere turist sınıfı üzerinden yol gideri ödenir.*” şeklindedir.

ulaşımlarında birinci sınıf bilet ücreti, diğer durumlarda ise yapılan yol masrafı karşılanmaktadır.

Milletvekillere yurt içi seyahatlerinde verilecek harcırar miktarları, her yıl Bütçe Kanunu'na eklenen "H Cetvelinde" düzenlenmektedir. Buna göre, 2014 yılı Bütçe Kanunu'na eklenen H Cetveli'ne göre harcırar miktarları günlük; TBMM Başkanı ve Başbakan için 53,50 TL, milletvekillerinin de dahil olduğu üst düzey görevliler²⁴³ için ise 48,50 TL'dir.

Milletvekillerinin yurt dışı seyahatlerinde verilecek harcırar miktarları da her yıl Bakanlar Kurulu Kararı ile güncellenmektedir. Bu Karar'da yer alan Cetvel'e göre, milletvekillerinin de dahil olduğu üst düzey görevlilere²⁴⁴ verilecek harcırar miktarı ve döviz cinsi gidilen ülkeye göre değişkenlik göstermektedir.

Milletvekillere harcırar verilmesi, diğer üst düzey kamu görevlileri ile aynı usule tabidir. Milletvekillerinin, milleti temsil görevini yerine getirirken kendilerine verilecek görevlerde karşılaşacakları masrafların belli çerçeve de karşılanması, bu görevlerin yerine getirilmesini kolaylaştırarak milletvekilin temsil görevinin niteliğini artıracaktır.

²⁴³ Aynı harcırar miktarının verildiği diğer görevliler şunlardır: Anayasa Mahkemesi Başkanı, Genelkurmay Başkanı, Bakanlar, Kuvvet Komutanları, Jandarma Genel Komutanı, Sahil Güvenlik Komutanı, (Başbakanlık Müsteşarı) Cumhurbaşkanlığı İdari İşler Başkanı, Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreteri, Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Sekreteri, Orgeneraller, Oramiraller, Yargıtay, Danıştay, Uyuşmazlık Mahkemesi ve Sayıştay Başkanları, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı, Danıştay Başsavcısı, Diyanet İşleri ve Yükseköğretim Kurulu Başkanları.

²⁴⁴ Milletvekilleri ile aynı harcırar miktarı verilecek olan diğer unvanlar şunlardır: Genelkurmay Başkanı, Anayasa Mahkemesi Başkanı, Bakanlar, Kuvvet Komutanları, Jandarma Genel Komutanı, Sahil Güvenlik Komutanı, Orgeneraller, Oramiraller, Yargıtay, Danıştay, Uyuşmazlık Mahkemesi ve Sayıştay Başkanları, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı, Danıştay Başsavcısı, Cumhurbaşkanlığı ve TBMM Genel Sekreterleri, (Başbakanlık Müsteşarı) Cumhurbaşkanlığı İdari İşler Başkanı, Bakan Yardımcıları.

2. MİLLETVEKİLLERİNİN SOSYAL (GÜVENLİK) HAKLARI

İnsanların yaşamları boyunca karşılaşmaları muhtemel yoksulluk, işsizlik, yaşlılık, hastalık gibi risklerin ve olumsuzlukların sosyal güvenlik sistemleriyle hafifletilmesi ve güvence altına alınması amaçlanmaktadır.

Ülkemizde milletvekillerine özel ve kapsamlı bir sosyal güvenlik düzenlemesi yapılmamış olmakla birlikte; emeklilik hakkı, ölüm yardımı ve tedavi yardımından ibaret olmak üzere her biri farklı zamanlarda ayrı düzenlemelere konu olacak şekilde bazı haklar tanınmıştır.

2.1. Emeklilik

Emeklilik ve emekli aylığı, insanların çalışma güçlerinin düştüğü veya kaybolduğu dönemlerde ekonomik ve sosyal olarak muhtaç duruma düşmemeleri için oluşturulmuş bir sistemdir. Bu amaçla milletvekillerine de görevleri sonrasında karşılaşılabilecekleri gelir kayıplarının önlenmesi amacıyla, şartları zaman içinde değişiklik göstermiş olmakla birlikte Emekli Sandığı ile irtibatlandırılarak emeklilik hakkı tanınmıştır.

Milletvekillerinin emeklilik hakkı, milletvekillerine görevlerini etkin bir şekilde yerine getirilebilmesi için tanınan imkanlardan birisidir. Bu sayede milletvekilliği görevini yerine getirecek olan kişilere bu görevleri sonrası için bir güvence sağlanmakta olup, geleceğe yönelik olarak oluşabilecek endişeleri ve dolayısıyla görevleri esnasında verecekleri kararlarda etki altında kalmaları engellenecektir. Aksi halde milletvekilliği, sadece gelecek endişesi olmayan varlıklı insanların yerine getirebileceği bir görev haline alacaktır.

2.1.1. Milletvekili Emekliliğinde Tarihsel Gelişim

Milletvekillerinin emeklilik haklarını elde etmeleri ve kapsamına ilişkin düzenlemeler, diğer bazı haklarda olduğu gibi Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren günümüze kadar sürmüş, bu süre zarfında yapılan düzenlemeler ciddi yasal ve toplumsal tartışmalara sebep olmuş, çok defa yargısal iptallerle karşılaşmış, nihayetinde Anayasal koruma altına alınmıştır ancak bugün bile hala eleştirilere maruz kalmaya devam etmektedir.

Ancak bu süreçte çok fazla düzenleme ve değişiklik yaşanması sebebiyle konunun dönemler halinde incelenmesi, yapılan düzenlemeleri ve gerekçelerini anlamamız açısından bir gerekliliktir. Milletvekillerinin emeklilik hakkının Anayasal ve yasal düzenlemelerle tesis edilmiş olması sebebiyle, dönemsel ayrımları Anayasal dönemler olarak belirleyeceğiz.

Türkiye’de milletvekillerinin emekliliğine dair incelemeyi Parlamento çalışmalarının ilk olarak başladığı Osmanlı döneminden başlattığımızda; Meclisi Ayan ve Meclisi Mebusan üyelerine emeklilik hakkı tanınmadığı²⁴⁵, Cumhuriyetin ilk yılları olan 1920-1923 yılları arasındaki dönemde de milletvekillerinin emekliliğine dair bir yasal düzenleme yapılmadığı görülmektedir.

2.1.1.1. 1924 Anayasası Döneminde Emeklilik Hakkı

1924 Anayasasında milletvekillerinin emekliliklerine dair bir hüküm öngörülmemiştir. Diğer yandan, doğrudan bir düzenleme yapılmamış olsa da ilk kez 1926 tarihli ve 788 sayılı Memurin Kanunu’yla²⁴⁶, mesleği memurluk olup da milletvekili

²⁴⁵ Kanun-i Esasi’nin Heyet-i Ayan ve Heyet-i Mebusan üyelerinin maaşlarının düzenlendiği 63 ve 76’ncı maddelerinde bu yönde bir hükme yer verilmemiştir. Bkz. KİLİ - GÖZÜBÜYÜK (1985), s. 38-39.

²⁴⁶ 18/03/1926 tarihli ve 778 sayılı “Memurin Kanunu”, (http://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc004/kanuntbmmc004/kanuntbmmc00400788.pdf), (E.T: 04/02/2018).

seçilenlerin milletvekilliğinde geçirdikleri sürelerin emekliliğe esas fiili hizmet sürelerine dahil edilmesi (Md. 70) ve milletvekili iken emeklilik sürelerini dolduranların milletvekilliği ödeneğinin de hesaba katılarak emeklilik maaşı bağlanması (Md. 73) öngörülmüştür.²⁴⁷ Bu düzenleme dolaylı da olsa milletvekillerinin emeklilik haklarına dair ilk düzenlemedir.

1936 yılında kabul edilen 2941 sayılı Kanunla²⁴⁸, milletvekillerinin emekli aylıklarının hesaplanmasında bu tarihe kadar esas alınan 3'üncü derece memur aylığının yerine, 2'nci derece memur aylığının esas alınması öngörülmüştür. Ayrıca, 1944 yılında kabul edilen 4644 sayılı Kanunla²⁴⁹, memurlardan ayrı olarak, ücretli işlerde çalışanların milletvekili seçilmesi halinde bu kişilerin de milletvekilliğinde geçen sürelerinin emeklilik hesabı için fiili hizmet sürelerine dahil edileceği ve emeklilik süresini doldurmadan milletvekilliğinden ayrılanların, milletvekili olmadan önceki son ücretinin tekabül edeceği derece maaşı esas alınarak emeklilik işlemlerinin yerine getirileceği (Md. 7) hüküm altına alınmıştır.

Şu durumda hem memuriyetten hem de ücretli işlerden milletvekilliğine geçmiş olanların milletvekilliğinde geçirdikleri sürelerin emeklilik hesaplarına dahil edilmesi esası getirilmiştir. Fakat bu durum bu kişilere emeklilik hakkı sağlamamakta, sadece milletvekilliğinde geçirdikleri sürelerin emeklilik hesaplarında dikkate alınmasına imkan sağlamaktadır.

²⁴⁷ 788 sayılı Kanun'un söz konusu maddelerinde; “Yirmi yaşına vusulünden itibaren memuriyet ve mazuliyet maaşı alarak veya vekâlet emrinde bulunarak yirmi beş sene hizmet edenler tekaüdünü talep edebilirler. Mesleki memuriyet olupta mebusluğa intihap olunanların mebusluk müddeti hizmeti filiye addolunur...” (Md. 70), “Mebuslukta geçen müddet tekaüde mahsup edilir ve mebusluk tahsisatının aslı olan on bin kuruş tekaüde esas tutulur. İşbu madde hükmü birinci ve ikinci Büyük Millet Meclisi azalarına da şamildir. Mebus olmazdan evvel buldukları memuriyetler dolayısıyla kesbi istihkak ettikleri tekaüt maaşı miktarı bu haddi müteceviz olanlara memuriyet maaşı üzerinden tahsis olunur.” (Md. 73) hükümlerine yer verilmiştir.

²⁴⁸ 13/04/1936 tarihli ve 2941 sayılı “Askeri ve Mülkî Tekaüd Kanununa Ek Kanun”, **RG**. T: 20/04/1936, S: 3284.

²⁴⁹ 03/08/1944 tarihli ve 4644 sayılı “Devlet Memurları Aylıklarının Tevhit ve Teadülüne Dair Olan 3656 Sayılı Kanuna Ek Kanun”, **RG**. T: 12/08/1944, S: 5781.

Ancak, 1949 yılında kabul edilen 5434 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanunu'yla²⁵⁰, bu tarihten sonra seçilecek milletvekili ve Bakanlar Kurulu üyelerinin emeklilik haklarının kaldırılması (Md. 12, 39), Emekli Sandığında birikmiş olan primlerinin iade edilerek, Sandıkla ilişkilerinin kesilmesi öngörülmüştür (Md. 87). Bu düzenlemeyle; kişilerin milletvekili seçilmeleri halinde, yeni bir emeklilik hakkı tanınmaması, milletvekilliği öncesinde kazanılan emeklilik haklarının sona erdirilmesi ve o zamana kadar birikmiş primlerinin de iade edilmesi amaçlanmıştır.

Bu düzenlemeden en çok Devlet memurları olumsuz olarak etkilenmiştir. Keza, doktorlar, avukatlar ve tüccarlar gibi serbest meslek erbaplarının milletvekili seçilmeleri halinde emeklilik haklarını kaybetmeleri söz konusu olmazken; Devlet memurları içinse, yıllarca prim ödeyerek kazandıkları emekliliklerinden vazgeçerek milletvekili seçilmeyi tercih etme ihtimalleri zayıflamıştır. Diğer yandan milletvekilliği sonrasında, serbest meslek erbaplarının eski mesleklerini devam ettirerek geçimlerini sağlamaları mümkün olabilmişken, memur olanların o zamana kadar kazanmış oldukları emeklilik hakkından ve emekli ikramiyesinden mahrum olmaları, milletvekilliği sonrasında ciddi zorluklarla karşılaşmaları anlamına geliyordu. Sonuç itibarıyla, değişiklik öncesinde milletvekili seçilmek memurlar için gelecek kaygısı nedeniyle zorlaşırken, diğer meslek sahipleri için aynı zorluk söz konusu olmamıştı.²⁵¹ Bu durum, bir yandan geleceklerinde emeklilik maaşı alamamaktan endişe ederek milletvekili olamayan memurların seçme ve seçilme haklarına engel teşkil ederek eşitsizlik oluşturmuş, diğer yandan toplumun en iyi yetişmiş kadrolarından biri olan memurların siyasetten uzak kalmasına sebep olmuştu.²⁵²

Ancak, 1952 yılında kabul edilen 5951 sayılı Kanunla²⁵³, eski uygulamaya dönülerek milletvekillerine emeklilik hakkı tanıyan hükümler tekrar getirilmiş ve

²⁵⁰ 08/06/1949 tarihli ve 5434 sayılı “Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanunu”, **RG**. T: 17/06/1949, S: 7235.

²⁵¹ **TBMMTD**, D: 9, YY: 3, C: 15, B: 75'e (23/05/1952) ekli S. Sayısı: 175.

²⁵² **TBMMTD**, D: 9, YY: 3, C: 15, B: 75'e (23/05/1952) ekli S. Sayısı: 175.

²⁵³ 09/06/1952 tarihli ve 5951 sayılı “Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanununda Bazı Değişiklikler Yapılmasına ve Bu Kanuna Bazı Hükümler Eklenmesine Dair Kanun”, **RG**. T: 14/06/1952, S: 8135.

emeklilik hakkı tanınan bir görevde bulunduktan sonra milletvekilliğine seçilenlerin seçimlerden itibaren 6 ay içinde Emekli Sandığı'na başvurmaları halinde emeklilik durumlarının devam etmesi sağlanmıştır (Md. 1).

Bu Kanun'a milletvekillerinin emekli aylığının bağlanmasında esas alınacak aylık miktarının, tüm diğer Emekli Sandığı iştirakçileri gibi, kazanılmış olan ve kesintisi yapılan derece aylığı olacağı ve bunun üst sınırının da Devlet baremindeki en yüksek ikinci derece aylık tutarını geçemeyeceği yönünde hüküm konulmuştur (Md. 3). Ayrıca, yapılacak bu yasal kesintilerden hem milletvekillerince hem de kurumlarınca ödenmesi gerekenlerin tamamının yine milletvekillerince ödenmesi hükmü getirilmiştir (Md.2). Bu sayede, milletvekili seçilenlerin tabi olacağı şartlarda hem kişilere fırsat eşitliği sağlanmış hem de toplumdaki yetişmiş memur kadroların katkılarından siyasette daha fazla faydalanılmasına imkan sağlanmıştır.

Milletvekillerinin emekliliklerine dair olan bu süreç, Anayasa Mahkemesi'nin ilerleyen yıllarda verdiği K.1972/29 sayılı Karar'ında²⁵⁴;

“...emekliliğe tabi bir görevden gelmeleri şartıyla orada kazandıkları sosyal güvenlik haklarının kesintisiz sürdürülmesini sağlamak ereğiyle, bunların memurların sosyal güvenlik kurumu olan Emekli Sandığı ile olan ilişkilerini sürdürmeleri istisnai hal olarak kabul edilmiştir....”

şeklinde değerlendirilmiştir.²⁵⁵ Yani, milletvekili seçilenlerin daha önceden kazanmış oldukları emeklilik hakları, bu kişilerin istisnai bir şekilde emekli Sandığı ile ilişkilendirilmesi ile devam ettirilmiştir.

²⁵⁴ **AYMK**, E: 1971/44, K: 1972/29, K.T: 06/06/1972; RG. T: 03/03/1973, S: 14465.

²⁵⁵ Karar'da ayrıca; **“Yasama Meclisleri üyelerinin memurların emeklilik statüleriyle ilişkileri, ilke olarak yoktur. Ancak ülkenin sosyal durumunun bir zorunluğu olarak, aydın kitlenin büyük bir bölümünü oluşturan memurların hizmet ve ihtisaslarından yasama çalışmalarında faydalanmak için bunların siyasete geçmelerini kolaylaştırmakta kamu yararı görülmüş, bu amaçla memurlukta kazanılan emeklilik hakkının Yasama Meclisi üyeliğinde de sürdürülmesi esası benimsenmiştir.”** şeklinde değerlendirmede de bulunulmuştur.

Kısacası 1960'lı yıllara kadar olan bu dönemde, milletvekillerine tanınan emeklilik hakları, Devlet memurlarına tanınan emeklilik haklarının da gerisinde kalmıştır. Bir yandan milletvekillerinin emekli olabilecekleri dereceler sınırlandırılırken, diğer yandan Devlet memurları için kurumlarının ödediği kesinti paylarının, milletvekilleri için kendilerince ödenmesi esası getirilmiştir. Genel olarak ifade etmek gerekirse, bu dönemde milletvekillerine -sınırlı şartlarda da olsa- emeklilik hakkı tanınmış ancak, mevcut emeklilik haklarının devam ettirilmesinden ibaret olmuştur. Bunun da temel sebebi, emeklilik hakkının tanınmaması halinde mevcut haklarından mahrum kalacak olan birçok çalışan kesimin siyasetten uzaklaşmasının önlenmesi olmuştur.²⁵⁶

2.1.1.2. 1961 Anayasası Döneminde ve Emeklilik Hakkının İlk Kez Kazanılması

1961 Anayasasının 82'nci maddesinde milletvekillerinin ödenek ve yollukları düzenlenmiş fakat emekliliklerine dair herhangi bir hükme yer verilmemiştir. Diğer bir deyişle bu tarihte milletvekilliği, henüz emeklilik hakkı tanınan bir görev niteliği kazanmamıştır.

1969 yılında kabul edilen 1186 sayılı Kanun'a²⁵⁷ eklenen geçici madde ile, daha önce sigortalılık hakkı tanınan görevlerde bulduktan sonra TBMM üyesi seçilenlerin, seçildikleri tarihten itibaren altı ay içinde Sosyal Sigortalar Kurumu'na müracaat etmeleri halinde, diğer sigortalılara tanınan haklardan yararlanabilecekleri hüküm altına alınmıştır. Ayrıca aynı maddede yer verilen “...*Sigorta primlerinde işveren hissesi T.B.M.M. Başkanlığınca ödenir.*” hükmü ile, bu kişilerin daha önce kendileri tarafından ödenmesi

²⁵⁶ **AYMK**, E: 1971/44, K: 1971/44, K.T: 06/06/1972, RG. T: 03/03/1973, S: 14465; Fahri BAKIRCI, “Meclis Üyelerinin Emeklilik ve Sosyal Hakları”, **Yasama Dergisi**, S: 5, Y: 2007, s. 156.

²⁵⁷ 23/10/1969 tarihli ve 1186 sayılı “506 Sayılı Sosyal Sigortalar Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi ve Bu Kanuna Bazı Maddeler Eklenmesine Dair Kanun”, **RG. T: 03/11/1969, S: 13341.**

öngörülen sigorta primi işveren hissesinin, bundan sonra TBMM Başkanlığınca ödenmesi sağlanmıştır. Bu sayede milletvekillerinin hem emekliliklerinin kesintiye uğramadan aynı haklarla devamı sağlanmış hem de ilk kez işveren sigorta primleri, görev yaptıkları kurum olan TBMM tarafından karşılanmaya başlanmıştır.

1971 yılında kabul edilen ve Emekli Sandığı Kanunu'nda değişiklik yapan 1377 sayılı Kanunla²⁵⁸, daha önce sigortalılıkla ilgili işlemleri olmasa bile, milletvekili seçildikten sonra süresi içinde başvurmaları halinde kişilerin sigortalılık ilişkilerinin sağlanarak emekli olabilmelerine imkan tanınmıştır²⁵⁹. Kanun'un birinci maddesinde;

“...emeklilikle veya Sosyal Sigortalarla ilgilenmeden... T.B.M.M. üyeliğine seçilenler, seçimlerden itibaren 6 ay içinde yazı ile sandığa müracaat ederek emeklilikle ilgilenmelerini istedikleri ve emekli keseneklerini ödedikleri takdirde, kesenek karşılıkları da ilgili kurumlardan alınmak suretiyle...”

hükmüne yer verilmiştir. Bu düzenleme ile birlikte emeklilik hakkı ilk kez milletvekilleri için kazanılmış bir hak olarak ortaya konulmuştur. Kısacası, kişilerin daha önce emeklilikle ilişkisi kurulmamış olsa bile milletvekili seçildikten sonra başvurusu halinde Emekli Sandığı ile ilişkilendirilerek sigortalılık ilişkisi başlatılmıştır.

Daha sonrasında, 1976 yılında kabul edilen 2012 sayılı Kanunla²⁶⁰, 5434 sayılı Kanun'a eklenen hükümlerle milletvekillerine serbest meslekte geçmiş sürelerini borçlanabilme imkanı tanınmıştır. Buna göre, 5434 sayılı Kanun'a eklenen;

“Aylıklarını 22 Ocak 1962 tarihli ve 1 sayılı Kanun ile ek ve tadillerine göre alan ve almış olan Emekli Sandığı İştirakçilerinin, Sosyal Sigortalar Kurumu Kanunu veya

²⁵⁸ 01/03/1971 tarihli ve 1377 sayılı “5434 sayılı TC Emekli Sandığı Kanununun 12 nci Maddesinin II İşaretli Fıkrasına Bir (n) Bendi ve Sözü Geçen Kanuna Geçici İki Madde Eklenmesine ve 5434 Sayılı Kanuna 23.2.1965 Tarihli ve 545 Sayılı Kanunun 5 nci Maddesi İle Eklenen Ek Maddede Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun”, **RG**. T: 13/03/1971, S: 13777.

²⁵⁹ Aslında bu düzenleme sadece Belediye Başkanları için önerilmiş fakat, doğrudan seçimle göreve gelen TBMM üyeleri, İl genel Meclisi ve Belediye Meclisi Daimi Komisyon üyelerini de kapsayacak şekilde genişletilmiştir. Seçimle göreve gelmiş ve kendilerini seçtikleri hizmete vakfetmiş olan bu kişilere, Anayasa'da da yer verilen sosyal Devlet ilkesinin bir gereği olarak, ihtiyarlıklarında hayatlarını emniyete almaları için bu hak tanınmıştır. Bkz. **MMTD**, D: 3, C: 8, B: 137'e (31/07/1970) ekli S. Sayısı: 220.

²⁶⁰ 20/05/1976 tarihli ve 2012 sayılı “5434 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanununa Üç Geçici Madde İle Bir Ek Madde Eklenmesi Hakkında Kanun”, **RG**. T: 03/06/1976, S: 15605.

Bağ - Kur Kanunu veya Sosyal Sigortalar Kurumu Kanununun geçici 20 nci maddesinde sözü edilen sandıkların kanunlarının kapsamındaki serbest meslekte geçmiş ve değerlendirilmemiş hizmet sürelerinin 15 yılı, bu hizmetlerin adı geçen kanunların hükümleri uyarınca belgelenmeleri halinde, öğrenim durumları itibariyle memuriyete giriş derecesi esas alınarak, hizmetin geçtiği kurum tarafından borçlandırılır.” (Ek Md. 31/4)

hükmü ile, milletvekillerine serbest meslekte geçirdikleri 15 yıl süreyi borçlanarak emeklilik hesabına dahil ettirme imkanı tanınmıştır.²⁶¹

2.1.1.3. 1982 Anayasası Döneminde Emeklilik Hakkı, İmtiyazlar, İptaller ve Anayasal Güvence

1982 Anayasasında da, 1971 Anayasasında olduğu gibi, ödenek ve yolluklara dair hükümlere yer verilmesine rağmen milletvekillerinin emekliliklerine dair doğrudan bir hüküm öngörülmemiştir. Ancak, Anayasanın 86’ncı maddesinde;

“Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerine ödenecek ödenek ve yolluklar, kendilerine sosyal güvenlik kuruluşları tarafından bağlanan emekli aylığı ve benzeri ödemelerin kesilmesini gerektirmez.” (Md. 86/2)

denilerek, verilecek ödenek ve yollukların, diğer işlerden kazanılan emeklilik dolayısıyla alınan aylıklara engel teşkil etmeyeceği ve bu ikisinin aynı anda alınabileceği hüküm altına alınmıştır.

1986 yılında yapılan düzenlemeyle, milletvekilliği görevi nedeniyle ilk kez emeklilik hakkı tanınmıştır. 3284 sayılı Kanun’un²⁶² 18’inci maddesi ile;

²⁶¹ **MMTD**, D: 4, C: 19, B: 103 (20/05/1976), s. 600-602; B: 103’e ekli S. Sayısı: 87’ye 4’üncü Ek.

²⁶² 07/05/1986 tarihli ve 3284 sayılı “8.6.1949 Tarihli ve 5434 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi, Aynı Kanuna 10 Ek Madde ile 15 Geçici Madde Eklenmesi ve 3.3.1954 Tarihli ve 6311 Sayılı, 2.3.1970 Tarihli ve 1239 Sayılı, 8.7.1971 Tarihli ve 1425 Sayılı, 24.12.1980 Tarihli ve 2363 Sayılı Kanunların Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun”, **RG**. T: 22/05/1986, S: 19114.

“Yasama Organı Üyeliği yapanlarla dışarıdan bakanlığa atananlar ... yaşlarına bakılmaksızın T.C. Emekli Sandığı ile ilgilendirilirler. ... Başka sosyal güvenlik kurumları ile ilgileri bulunuyorsa, bu ilgilileri sona erer. Bunların emeklilik keseneklerine ve kurum karşılıklarına birinci derecenin son kademesi ve iştirakçilere uygulanmakta olan en yüksek ek gösterge esas tutulur.”

hükmü getirilerek, emeklilik hakları bulunmasa bile milletvekillerinin ve milletvekili seçilmeden dışardan atanan bakanlar yaşlarına bakılmaksızın Emekli Sandığı ile ilişkilendirilmiş ve emeklilik hakları da en üst kademedен sağlanmıştır. Normal şartlarda öğrenim durumu ve hizmet sürelerine göre yapılması gereken intibaklarda, dışarıdan atanan bakan ve milletvekilleri için istisna getirilerek, birinci derecenin son kademesindeki iştirakçilere uygulanmakta olan en yüksek göstergenin gerektirdiği haklara tabi olmaları sağlanmıştır.

Ancak, bu düzenlemenin Anayasa’ya aykırılığı iddiasıyla AYM’ye başvurulmuş, AYM ise herkesin sosyal güvenlik hakkında eşit koşullara sahip olması gerektiği fakat bu düzenlemelerin adalet duygusuyla bağdaşmayan bazı haklar ve ayrıcalıklar getirdiği gerekçesiyle düzenlemeyi iptal etmiştir.²⁶³

İptal üzerine hazırlanan 3430 sayılı Kanunla²⁶⁴ birçok yeni değişiklik yapılmış, ancak bunlardan en dikkat çeken, yasama organı üyeliği yapanlar ve dışarıdan bakanlığa atanarlara, isteklerine bağlı olarak 18 yaşını doldurduktan sonra geçen çalışma sürelerinin geriye dönük 15 yılını borçlanabilme imkânı tanınması olmuştur (Ek Madde

²⁶³ “... sözü geçenlere, öteki iştirakçilerin hiç birisine tanınmayan bir imtiyaz, bir ayrıcalık getirmektedir. Yasama organı üyelerinin yapmakta oldukları görevin önemi, bunların ödenek ve yolluklarının (Anayasal çerçeve içerisinde) farklı bir düzenlemeye tabi tutulmasını haklı göstermekte ise de; iştirakçi oldukları bir sosyal güvenlik kuruluşundan, diğer iştirakçilerle eşit şartlarda faydalandırılmaları gerekirken, öteki iştirakçilerin hiç birisi için söz konusu olmayan bazı imtiyazlarla donatılmaları, savunulması mümkün olmayan bir eşitsizlik ve adaletsizliğe yol açmaktadır.” **AYMK**, E: 1986/22, K: 1986/28, K.T: 02/12/1986, RG. T: 30/04/1987, S: 19446.

Karar’da ayrıca, durumun daha iyi anlaşılması için, 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu’nda (Md. 59) valilik, büyükelçilik, elçilik gibi istisnaî memurluklara atananların da emekliliğe esas tutulacak aylık dereceleri bakımından diğer memurlardan ayrı değerlendirilmediği, bu kişilerin emekli keseneklerinin de öğrenim durumları ve hizmet sürelerine göre hak kazanmış buldukları aylık derecesi üzerinden kesildiği örnek olarak belirtilmiştir

²⁶⁴ 21/04/1988 tarihli ve 3430 sayılı “5434 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanununa Altı Ek Madde ile iki Geçici Madde Eklennesi Hakkında Kanun”, **RG**. T: 27/04/1988, S: 19797.

62). Kanun'da; çeşitli sosyal güvenlik kurumlarından emekli olduktan sonra yasama organı üyeliği yapanların veya dışarıdan bakanlığa atananların, talepleri halinde Emekli Sandığına iştirakçi olabilecekleri (Ek Madde 63/1); bu durumda olan kişilerin emekli aylığının bağlanabilmesinde eksik kalan primleri için hizmet sürelerini borçlanabilecekleri (Ek Madde 63/2) öngörülmüştür.

Ancak iptal üzerine yeniden düzenlenen bu madde de, Cumhurbaşkanı tarafından önceki AYM kararlarına ve Anayasa'ya aykırılığı gerekçesiyle açılan dava üzerine AYM'nin 1988/11 sayılı Kararıyla²⁶⁵ iptal edilmiştir. Karar'da; yasama organı üyelerine tanınan emeklilik şartlarının Emekli Sandığına iştirak eden diğer üyelere tanınmadığı ve bu durumun eşitliğe aykırı olduğu gerekçe gösterilmiştir.²⁶⁶

Sonraki yıllarda milletvekillerinin emekliliklerine, ek göstergelerine, makam tazminatlarına, prim borçlanmalarına ve TBMM bünyesinde milletvekillerine özel Yardımlaşma Fonu kurulmasına ilişkin yapılan birçok düzenleme ya mevcut AYM'nin önceki iptallerini tekrar ettiği gerekçesiyle Cumhurbaşkanı tarafından TBMM'ye geri iade edilmiş ya da ilgili maddeleri AYM tarafından eşitlik ilkesine aykırılığı ve diğer iştirakçilerinin aleyhine olacak şekilde milletvekilleri için ayrıcalık oluşturduğu gerekçesiyle iptal edilmiştir.²⁶⁷ Milletvekillerine Anayasa'nın eşitlik ilkesine aykırı

²⁶⁵ **AYMK**, E: 1988/11, K: 1988/11, K.T: 24/5/1988, RG. T: 28/07/1988, S: 19882.

²⁶⁶ "... yasama organı üyeliği yapanlarla dışarıdan bakanlığa atananlara, TC. Emekli Sandığı'nın öteki iştirakçilerine göre önemli ayrıcalıklar tanın(dığı) ... yasama organı üyelerinin yapmakta oldukları görevin önemi, bunların ödenek ve yolluklarının (Anayasal sınırlar içinde) ayrı bir düzenlemeye bağlı tutulmasını haklı göstermekte ise de, iştirakçi olarak katıldıkları bir sosyal güvenlik kuruluşundan, öteki iştirakçilerle eşit koşullarla faydalandırılmaları gerekirken, onlardan üstün haklarla ve öteki iştirakçilere tanınmayan kimi ayrıcalıklarla donatılmaları savunulması mümkün olmayan bir eşitsizliğe ve adaletsizliğe yol aç(tığı) ... Demokratik hukuk Devleti ilkesini Cumhuriyetin nitelikleri arasında sayan bir devlet yapısı içinde yasama meclisi üyelerine, salt bu sıfatları nedeniyle, katıldıkları güvenlik kuruluşunun öteki iştirakçilerine göre üstünlük ve ayrıcalık tanınmasının haklı bir nedeni bulunma(dığı) ..." bkz. **AYMK**, E: 1988/11, K: 1988/11, K.T: 24/5/1988, **RG**. T: 28/07/1988, S: 19882

²⁶⁷ Bkz. **TBMMTD**, D: 18, YY: 5, C: 50, B: 25'e (25/10/1990) ekli S. Sayısı: 462.; **TBMMTD**, D: 18, YY: 5, C: 50, B: 25'e (25/10/1990) ekli S. Sayısı: 462.; 26/10/1990 tarihli ve 3671 sayılı "**Türkiye Büyük Millet Meclisi Üyelerinin Ödenek, Yolluk ve Emekliliklerine Dair Kanun**", RG. T: 28/10/1990, S: 20679.; 03/12/1992 tarihli ve 3855 sayılı "**5434 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanununun 68. Maddesi ile TBMM Üyelerinin Ödenek, Yolluk ve Emekliliklerine Dair 26.10.1990 tarih ve 3671 Sayılı Kanunun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun**", RG. T: 12/12/1992, S: 21433.; **AYMK**, E: 1992/38, K: 1993/5, K.T: 02/02/1993, RG. T: 17/12/1993, S: 21791; **AYMK**, E: 1994/59, K: 1994/83, K.T: 28/12/1994, RG. T: 01/10/1997 S: 23127.; 24/11/1994 tarihli ve 4049 sayılı "**11.10.1983 Tarih ve 2913 Sayılı Kanun 28.05.1986 Tarih ve 3292 Sayılı Kanun, 26.10.1990 Tarih ve 3671 Sayılı Kanun, 08.06.1949 Tarih ve 5434 Sayılı Kanun İle 14.07.1965 Tarih ve 657 Sayılı Kanunun Bazı**

olacak şekilde emeklilik hakkı tanınması ve bu yöndeki düzenlemelerin AYM'nin gerekçelerine rağmen tekrar edilmesi nedeniyle toplamda yedi kez iptal edilmiştir. Tüm bu süreçte yaşananlar doğal olarak kamuoyunda “kıyak emeklilik” şeklinde eleştirilere sebep olmuştur.

2000 yılına gelindiğinde, TBMM eski üyeleri ile bunların ailelerine tanınan hakların ve TBMM bünyesinde kurulan fona ilişkin hükümlerin AYM tarafından ısrarla iptali üzerine iptal gerekçelerinde belirtildiği şekliyle ayrıcalık içermeyen düzenlemeler yapılmıştır. 4505 sayılı Kanunla²⁶⁸, diğer sosyal güvenlik kuruluşlarıyla ilişki oldukları halde milletvekili seçilenlerin isteği halinde Emekli Sandığı ile ilişkilendirilmesi, 65 yaşının doldurmuş emekli milletvekillerine daha önce tanınmış ve iptal edilmiş olan hakların kazanılmış hak olarak korunması ve gerekli şartları taşıyan bütün kamu görevlilerine de milletvekilleri ile birlikte temsil tazminatı ödenmesi öngörülmüştür.

Böylece, AYM'nin Emekli Sandığı'nın diğer iştirakçilerini de kapsamadığı için “eşitlik” ilkesine aykırı olduğu gerekçesiyle bugüne kadar birçok kez iptal ettiği hükümler de göz önünde tutulmuş ve yine böyle bir iptalin yaşanmaması için yasama organı üyelerine tanınan temsil tazminatı hakkı diğer kamu görevlilerine de tanınmıştır.

Buraya kadar yaşanan gelişmeleri kısaca özetlemek gerekirse, Milletvekillerinin emekliliği ilk kez 1926 yılında gündeme geldiğinde kişilerin sadece mevcut sigortalılık ve emeklilik hakkının devam etmesi sağlanmış, 1971 yılından itibaren milletvekillerine emeklilik hakkı tanınmış, sonraki yıllarda ise milletvekilleri Emekli Sandığı ile ilişkilendirilmişlerdir. Bu süreçte milletvekillerine emeklilik hakkı tanınmayan bir

Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun”, RG. T: 06/12/1994, S: 22133.; **AYMK**, E: 1996/4, K: 1996/39, K.T: 17/10/1996, RG. T: 08/01/1997, S: 22871.; **TBMMTD**, D: 19, YY: 4, C: 80, B: 80 (25/02/1995), s. 187-199; B: 80'e ekli S. Sayısı: 786.; **TBMMTD**, D: 19, YY: 4, C: 83, B: 94 (04/04/1995), s. 259-283; B: 94'e ekli S. Sayısı: 802.; 04/04/1995 tarihli ve 4104 sayılı “**Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanununun Bir Maddesinde Değişiklik Yapılması ve Bu Kanuna İki Geçici Madde Eklenmesi Hakkında Kanun**”, RG. T: 18/04/1995, S: 22262; **AYMK**, E: 1996/51, K: 1998/17, K.T:13/05/1998, RG. T: 29/05/1999, S: 23709.; **AYMK**, E: 1998/58, K: 1999/19, K.T: 27/5/1999, RG. T: 04/03/2000, S: 23983.
²⁶⁸ 27/01/2000 tarihli ve 4505 sayılı “Sosyal Güvenlikle İlgili Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması ve Temsil Tazminatı Ödenmesi Hakkında Kanun”, **RG**. T: 12/02/2000, S: 23962.

durumdan, emekliliklerine dair detaylı düzenlemelerin yapıldığı duruma gelmesine rağmen, Anayasa’da milletvekillerinin emekliliklerine dair hiçbir hüküm yer almamıştır.

2001 yılında 4709 sayılı Kanun’la²⁶⁹ ve 4720 sayılı Kanun²⁷⁰ Anayasa’da kapsamlı bir değişiklik yapılmış ve bu düzenlemelerle -milletvekillerinin ödenek ve yollukları ile emekliliklerinin düzenlendiği- Anayasa’nın 86’ncı maddesinde bazı değişiklikler öngörülmüştür. Bu değişikliklerle milletvekillerinin ödenek ve yolluklarının belirlenmesindeki “*en yüksek Devlet memurunun almakta olduğu miktar*” kistası değiştirilerek “*en yüksek Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı iştirakçisinin görevde iken almakta olduğu miktar*” olarak belirlenmiştir.²⁷¹ Bu hükümlerle, milletvekili ödenek, yolluk ve emekliliklerinin belirlenmesinde Genelkurmay Başkanı’nın maaşının kistas tutulması amaçlanmıştır.

Buna göre; TBMM üyelerinin ödenek ve yollukların yanı sıra emeklilik işlemlerinin de kanunla düzenleneceği, mevcut ve emekli TBMM üyelerinin Emekli Sandığı ile ilgilendirilecekleri ve emekli olanların istekleri halinde Emekli Sandığı ile olan ilişkilerinin devam ettirileceği hüküm altına alınmıştır. Bu sayede milletvekillerinin emeklilikleri *Anayasal güvenceye* kavuşturulmuştur.²⁷²

²⁶⁹ 03/10/2001 tarihli ve 4709 sayılı “Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun”, **RG**. T: 22/10/2001, S: 24561/Mükerrer.

²⁷⁰ 21/11/2001 tarihli ve 4720 sayılı “Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bir Maddesinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun”, **RG**. T: 01/12/2001, S: 24600.

²⁷¹ Değişiklik sonrasında Anayasa’nın 86’ncı maddesinin başlığı ve ilk fıkrasının şu şekilde olması öngörülmüştür:

“7. Ödenek, yolluk, emeklilik ve sosyal haklar

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin ödenek ve yollukları ile sosyal hakları, emeklilikleri ve tazminatları özel kanununda düzenlenir. Ödenegin aylık tutarı, en yüksek Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı iştirakçisinin görevde iken almakta olduğu miktardan, yolluk tutarı ödenek miktarının yarısından, bağlanacak emekli aylıkları da bunların toplamının yarısından az olamaz. Üyeler Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı ile ilişkilendirilirler ve üyeliği sona erenlerin istekleri halinde Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı ile ilişkileri devam eder.”

²⁷² Ayrıca Kanuna ilişkin Anayasa Komisyonu Raporunda; yasama organı üyelerinin, siyaset kurumunun yapısı ve uzun süreci içinde saygınlıklarını emeklilik dönemlerinde de sürdürmek durumunda oldukları ve milletvekilliğinden sonra da toplumsal sorumluluklarının devam ettiği, siyasetin ve milletvekilliğinin sadece ekonomik durumları yüksek düzeyde olanların uğraş alanı olmaktan çıkarılması amacıyla da milletvekillerinin ve emeklilerinin durumlarının bir bütünlük içinde ele alınmasının gerektiği belirtilmiştir. Bkz. **TBMMTD**, D: 21, YY: 4, C: 74, B: 16’ya (06/11/2001) ekli S. Sayısı: 753.

Böylece, bir yandan ödenek ve yolluklarla birlikte emekliliğin de kanunla düzenleneceği belirtilerek milletvekili emekliliğine anayasal bir güvence sağlanırken, diğer yandan milletvekillerinin ilişkili olduğu sosyal güvenlik kuruluşunun Emekli Sandığı olduğu hüküm altına alınarak uygulamadaki farklılıklar giderilmiştir.

2011 yılına kadar, en yüksek Devlet memuru olan Başbakanlık Müsteşarı esas alınarak ödenen primlerle belirlenen milletvekillerinin emekli maaşları, 2011 yılında çıkarılan ve milletvekillerinin emeklilikleriyle sosyal güvenliklerine ilişkin bazı değişiklikler öngören 6262 sayılı Kanunla²⁷³ Cumhurbaşkanının emekli aylığının %45'i oranına endekslenmiştir.

Böylece milletvekillerinin emekli aylıkları 3671 sayılı Kanun gereği Başbakanlık Müsteşarının emeklilik primleri esas alınarak ödenen primlerle belirlenmekteyken, 2011 yılında kabul edilen 6270 sayılı Kanun'la Cumhurbaşkanının emekli aylığına endekli olarak belirlenmeye başlanmıştır. Bu değişiklik öncesinde, emekli milletvekillerinin her biri eskiden bağlı oldukları sosyal güvenlik kuruluşundan ve ödedikleri primlerden kaynaklı olarak farklı miktarda emekli aylığı almakta iken, bu düzenleme ile hem TBMM eski başkanlarının kendi aralarında hem de milletvekillerinin kendi aralarında aynı miktarda emekli maaşı almaları sağlanmıştır.²⁷⁴

Diğer yandan, 2013 yılında kabul edilen 6385 sayılı Kanunla²⁷⁵, 5510 sayılı Kanunda değişiklik yapılarak milletvekillerine dörtte bir oranında fiili hizmet zammı

²⁷³ 23/12/2011 tarihli ve 6262 sayılı “Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun”, (<http://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k6262.html>), (Erişim Tarihi: 18/02/2018).

²⁷⁴ Bu düzenleme sonrasında kamuoyunda ve basında, sadece 2 yıl milletvekilliği yapanların emeklilik hakkı elde edeceği ve düzenlemeyle emekli milletvekillerine çok yüksek oranda zamlar yapıldığı yönünde eleştiriler yer almıştır. Ancak, milletvekilleri emeklilik prim ve hizmet süresi bakımından Emekli Sandığı'nın diğer iştirakçileri ile aynı statüde bulunmakla birlikte; bu düzenleme ile, daha önce emeklilik primlerini Bağ-Kur, SSK, veya Emekli Sandığı'na bağlı olarak farklı miktarlarda ödemiş ve farklı derecelerden emekliliklerini hak kazanmış olan milletvekilleri arasında emekli maaşı farklılıkları giderilmiş, ödeneklerde olduğu gibi emeklilik maaşlarında da milletvekillerine eşitlik getirilmiştir. Bu konu ile ilgili olarak, basında yer alan bazı haber özetleri ve dönemin Türk Parlamenterler Birliği Genel Başkanı'nın detaylı açıklamaları için Bkz. “Emekli Parlamenterlerle İlgili Yasal Kriterler”, **Parlamento Dergisi**, Ocak 2012, C: 28, S: 281, s. 12-13; “TPB'nin Milletvekili Maaşlarıyla İlgili Basına Değerlendirmeleri”, **Parlamento Dergisi**, Ocak 2012, C: 28, S: 281, s. 18-21.

²⁷⁵ 10/01/2013 tarihli ve 6385 sayılı “Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun”, **RG**. T: 19/01/2013, S: 28533.

verilmesi öngörülmüştür. Kanun'un 15'inci maddesiyle, yasama organı üyeleri ile dışarıdan atanan bakanlara beş yılı geçmemek üzere her yıl için 90 gün prim ödeme gün sayısına eklenmiş; ayrıca bu eklenen sürelerin tamamının emeklilik yaş haddinden indirileceği hüküm altına alınmıştır.

2.1.2. Milletvekillerinin Emekliliğinde Mevcut Durum

Milletvekillerinin emeklilik hakkında mevcut duruma gelinmesi uzun ve bir o kadar da meşakkatli bir süreç almıştır. Buraya kadar olan yasal süreci kısaca toparlarsak; Milletvekillerinin emekliliklerinin ilk kez gündeme geldiği 1926 yılında, milletvekili seçilen kişilerin sadece mevcut sigortalılık ve emeklilik hakkının devam etmesi sağlanırken, 1971 yılına gelindiğinde 1377 sayılı Kanun ile milletvekilliği emeklilik hakkı tanınan bir görev haline getirilmiş ve 1986 yılında 3284 sayılı Kanun'la milletvekilleri Emekli Sandığı ile ilişkilendirilmiştir. Sonraki yıllarda milletvekillerine Emekli Sandığı'nın diğer iştirakçileriyle eşit şartlarda emeklilik hakkı tanınmış, 1990-2000 yılları arasında ise milletvekillerine Emekli Sandığının diğer iştirakçilerinden daha ayrıcalıklı durum öngörüldüğü gerekçesiyle birçok Kanun AYM tarafından iptal edilmiştir. Nihayet 2001 yılında kabul edilen 4720 sayılı Kanun'la milletvekili emekliliği Anayasal bir güvenceye kavuşturulmuştur.

Bu bağlamda, milletvekillerinin emekliliklerine dair en temel düzenleme Anayasa'nın 86'ncı maddesinde yer almakta olup, burada da kanunla düzenleneceği hüküm altına alınmıştır. Anayasanın "Ödenek ve Yolluklar" başlıklı 86'ncı maddesinde;

"Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin ödenek, yolluk ve emeklilik işlemleri kanunla düzenlenir. ... Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri ile bunların emeklileri T.C. Emekli Sandığı ile ilgilendirilirler ve üyeliği sona erenlerin istekleri halinde ilgileri devam eder. / Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerine ödenecek ödenek ve yolluklar,

kendilerine T.C. Emekli Sandığı tarafından bağlanan emekli aylığı ve benzeri ödemelerin kesilmesini gerektirmez...”

hükmü getirilerek, TBMM'nin mevcut ve eski üyeleri Emekli Sandığı ile ilgilendirilmiş olup, üyeliği sona erenlerin ilgileri ise istekleri halinde devam edecektir. Bununla birlikte TBMM üyelerinin, milletvekilliği nedeniyle aldıkları ödenekle aynı anda milletvekilliği emekli aylığını da alabilmelerine imkan tanınmıştır.

TBMM üyelerinin emeklilikleri, Anayasa'nın 86'ncı maddesinde yer alan yukarıdaki hükümlere dayanılarak, 3671 sayılı “Türkiye Büyük Millet Meclisi Üyelerinin Ödenek, Yolluk ve Emekliliklerine Dair Kanun” ve 5510 sayılı “Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu” ile düzenlenmektedir.

TBMM üyeleri ile dışarıdan atanan bakanlardan emeklilik durumunda olmayanların Sosyal Güvenlik Kurumu ile (5510 Md. 4/C uyarınca) kurulacak ilişkileri, seçildikleri tarih itibarıyla başlayacak; seçildikleri tarihte zaten emekli bulunanların aynı kapsamdaki ilişkileri ise talepte buldukları tarihi izleyen aybaşında kurulacaktır²⁷⁶. TBMM üyelerinin bu kapsamda gerçekleştirilecek olan yaşlılık veya malullük işlemleri Meclis Başkanlığının onayı ile sağlanacaktır (5510 Md. 48/1/c).

TBMM Başkanlığı, Başbakanlık, bakanlık ve TBMM üyeliği yapanların emekliliklerine dair temel düzenlemeler; 5510 sayılı Kanunu'nun 43'üncü, 48'inci Ek 7'nci ve Geçici 38'inci maddelerinde düzenlenmektedir. Buna göre, görevlerinden ayrıldıklarında veya görevleri sona erdiğinde TBMM Başkanı ile Başbakanın alacakları emekli aylıkları, Cumhurbaşkanının emeklilik aylığına endekslenmektedir.²⁷⁷ Yani, Cumhurbaşkanının aylık ödeneğinin % 40'ı oranında hesaplanacak olan yaşlılık aylığının

²⁷⁶ Kadir ARICI, “Türkiye’de Milletvekillerinin Sosyal Güvenliği Meselesi”, **GÜHFD**, C: 17, Y: 2013, S:1-2, s. 115.

²⁷⁷ “Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı veya Başbakan iken bu görevinden herhangi bir nedenle ayrılanlara, istekleri üzerine, müracaat tarihini takip eden ay başından itibaren, istek tarihindeki Cumhurbaşkanına ödenmekte olan aylık ödeneğin % 40'ı esas alınarak Cumhurbaşkanına bağlanacak yaşlılık aylığının % 75'i oranında yaşlılık aylığı bağlanır.” (Md. 43/3)

% 75 oranına tekabül eden miktar, Başbakan ve Meclis Başkanının emeklilik aylığı olarak hesaplanmaktadır.

TBMM Başkanının ve Başbakanın, 5510 sayılı Kanun'un 28 ve 29'uncu maddelerinde öngörülen ve diğer sigortalıları da kapsayan şartlar ve hükümlerle emekliliğe hak kazanmış olmaları durumunda, her iki emeklilik aylığı da ayrı ayrı hesaplanarak bunlardan daha yüksek olan miktar kendilerine ödenecek ve bu durumda aradaki fark Hazineden karşılanacaktır. Meclis Başkanı ve Başbakan, diğer sigortalıları da kapsayan hükümlerle emeklilik hakkı elde edememişse, görevlerinden ayrılması nedeniyle kendilerine emekli aylığı bağlanacak ve bu aylığın tamamı Hazineden karşılanacaktır (Md. 43/4).

Meclis Başkanı ve Başbakanın emekliliklerine dair öngörülen hükümlerden, geçmiş dönemlerde görev yapmış Büyük Millet Meclisi, Cumhuriyet Senatosu, Temsilciler Meclisi ve Danışma Meclisi Başkanları da yararlandırılmaktadır (Geçici Md. 38/2).

Dışarıdan atanan bakanlar ile TBMM üyelerine ise, en az iki yıl görevde bulunmuş olmaları şartıyla, Cumhurbaşkanına bağlanacak olan yaşlılık aylığının % 45'i oranında malullük veya emeklilik aylığı bağlanmaktadır. Bulunacak bu miktar, ayrıca bu kişilerin dul ve yetimlerine verilecek ölüm aylıklarının hesabında da kullanılmaktadır (Md. 43/6-9, Geçici Md. 38). Fakat burada dikkat edilmesi gereken husus, iki yıl milletvekilliği yapmış olmak tek başına emeklilik hakkı sağlamamakta, ilgililerin aynı zamanda diğer sigortalıların da tabi olduğu yaş ve hizmet yılı şartlarını doldurmuş olmaları gerekmektedir.

Ancak, dışarıdan atanan bakanların görevlerinde geçirecekleri yukarıda bahsedilen iki yıllık süreyi doldurmadan emekli aylığı almaya hak kazanmaları ya da görevden ayrılmaları halinde, emeklilik aylıklarını Cumhurbaşkanının yaşlılık aylığına endeksli olarak değil, (Cumhurbaşkanlığı İdari İşler Başkanı esas alınarak belirlenen)

milletvekilliğine esas emeklilik aylığı olarak alacaklardır (Md. 43/6). Dışardan atanan bakanlardan bu durumda olanlar emeklilik aylıklarını, ancak iki yıllık süre şartının doldurulmasından sonra Cumhurbaşkanı emeklilik aylığına endeksli olarak alabileceklerdir.

İki yıllık süre şartını tamamlayan milletvekillerinin, diğer sigortalıların da tabii olduğu yaş ve hizmet yılı şartlarıyla emeklilik hakkını kazanmış olmaları halinde, her iki emeklilik aylığı da ayrı ayrı hesaplanarak bunlardan daha yüksek olan miktar kendilerine ödenecek ve aradaki fark Hazine'den karşılanacaktır (Md. 43/8, Geçici Md. 38).

Yukarıdaki esaslara göre ödenecek olan milletvekili emekli aylıkları, Bütçe Kanunu ile belirlenecek olan Cumhurbaşkanı aylığı ile her yıl yeniden belirlenecek olup, diğer gelir ve aylık sahipleri için Ocak ve Temmuz aylarında uygulanacak temel yıllık tüketici fiyatları genel indeksindeki (TÜFE) değişim oranında artırmaya dahil olmayacaklardır (Md. 43/9).

Diğer yandan, milletvekili sıfatlarının sona erdiği tarih itibarıyla emeklilik şartlarını karşılamayan veya sosyal güvenlik hakları bulunmayan kimselerin korunmasız duruma düşmelerinin önlenmesi için bazı düzenlemeler yapılmıştır.²⁷⁸ Bu kapsamda, TBMM üyeleri ile dışarıdan bakanlığa atananlardan görevleri sona erdiği halde emeklilik hakkı kazanamayanların sigortalılık ilişkileri, sigorta primleri Cumhurbaşkanlığı İdari İşler Başkanı için esas alınan primler üzerinden hesaplanarak, 4 yıl süreyle devam ettirilecek ve bu süreçte ödenecek sigorta primleri TBMM bütçesinden karşılanacaktır. Ancak, ilgililerin sigortalılık ilişkilerinin devam ettirilebilmesi için bu görevlerinin sona erdiği tarihten itibaren 30 gün içinde Kuruma başvurmaları ve 5510 sayılı Kanuna göre uzun vadeli sigorta kolları²⁷⁹ açısından sigortalı olmayı gerektiren bir işte çalışmamaları gerekmektedir. Diğer yandan, bu durumda olanların sigorta primlerinin ödenmesinde, yaşlılık aylığı bağlanması için gerekli olan en erken yaşa göre prim ödeme gün sayısının

²⁷⁸ ARICI (2013), s. 116.

²⁷⁹ Uzun vadeli sigorta kolları: Malûllük, yaşlılık ve ölüm sigortasıdır (5510 Md. 3).

doldurulması halinde, 4 yıllık sürenin dolması beklenmeden sigorta primi ödemesine son verilecektir. (Ek Madde 7/1)

Bununla birlikte, TBMM üyeleri ile dışarıdan bakanlığa atananlardan görevleri sona erdiği halde emeklilik hakkı kazanamayanlardan uzun vadeli sigorta kolları açısından sigortalı olmayı gerektiren bir işte çalışanların ise; yalnızca, Cumhurbaşkanlığı İdari İşler Başkanı için esas alınan primler ile mevcut sigortalılıkları için esas alınan primler arasında ortaya çıkacak farkları TBMM bütçesinden karşılanacaktır. (Ek Madde 7/2)

Milletvekili emekliliklerine dair son husus ise; milletvekillerine serbest meslekte geçmiş sürelerini borçlanabilme imkanı olmasıdır. Buna göre, 5434 sayılı Kanun'da yer alan hüküm gereğince milletvekillerinin ve dışardan atanan bakanların serbest meslekte geçirdikleri 15 yıl süreyi borçlanarak emeklilik hesabına dahil ettirme imkanı bulunmaktadır.²⁸⁰

Görüldüğü üzere milletvekillerinin emeklilikleri; sadece mevcut emeklilik haklarının devamına imkan veren ve milletvekilliği dolayısıyla emeklilik hakkı tanınmayan bir durumdan, Emekli Sandığı ile ilişkilendirilen ve Sandığın diğer iştirakçilerine kıyasla ayrıcalık tanınan bir konuma ulaşmıştır. Bu süreçte, ilk başta milletvekillerine emeklilik hakkı tanınmadığı için özellikle Devlet memurlarının milletvekilliği yapmaktan kaçındığı görülmüştür. Milletvekili seçilenlerin sosyal güvenlik kurumlarıyla ilişkilerinin sonlandırılarak emeklilik hakkından mahrum bırakılmaları, milletvekillikleri sona erdikten sonra eski mesleklerine dönme imkanları olan serbest meslek erbaplarından çok, böyle bir imkanı olmayan Devlet memurlarının

²⁸⁰ “Aylıklarını 22 Ocak 1962 tarihli ve 1 sayılı Kanun ile ek ve tadillerine göre alan ve almış olan Emekli Sandığı İştirakçilerinin, Sosyal Sigortalar Kurumu Kanunu veya Bağ - Kur Kanunu veya Sosyal Sigortalar Kurumu Kanununun geçici 20 nci maddesinde sözü edilen sandıkların kanunlarının kapsamındaki serbest meslekte geçmiş ve değerlendirilmemiş hizmet sürelerinin 15 yılı, bu hizmetlerin adı geçen kanunların hükümleri uyarınca belgelenmeleri halinde, öğrenim durumları itibariyle memuriyete giriş derecesi esas alınarak, hizmetin geçtiği kurum tarafından borçlandırılır.” (Ek Md. 31/4), **MMTD**, D: 4, C: 19, B: 103 (20/05/1976), s. 600-602; B: 103'e ekli S. Sayısı: 87'ye 4'üncü Ek.

siyasetten uzaklaşmasına sebep olmuştur. Bu durumun önlenmesi için milletvekillerine emeklilik hakkı tanınmış fakat diğer yandan bu hakkın zamanla TBMM üyelerine tanınan haklar bakımından genişletilmesi milletvekillerini emeklilik konusunda ayrıcalıklı bir konuma taşımıştır.

Halihazırda milletvekillerinin emekliliklerinin, Emekli Sandığı'nın diğer iştirakçilerine kıyasla ayrıcalıklı konumda olduğu söylenebilir. Örneğin; maaşların belirlenmesinde ödenen prim esasından vazgeçilerek Cumhurbaşkanı'nın emekli maaşının baz alınması, birden fazla sosyal güvenlik kuruluşu ile ilişkisi olanlarda son yedi yıldaki ilişki durumuna bakılmaksızın doğrudan Emekli Sandığı ile ilişkilendirilmesi, emekli olabilmek için geriye dönük olarak on beş yıl borçlanabilme imkanı tanınması gibi bazı hususlar milletvekillerini emeklilik konusunda diğer vatandaşlardan ayrıcalıklı kılmaktadır. Bu durum ise, saygınlığının korunması gereken TBMM'yi ve milletvekillerini kamuyu nezdinde yıllarca “kıyak emeklilik” tartışmalarının ortasında bırakmıştır.

2.2. Tedavi Yardımı

TBMM üyesi veya üyelik sıfatı sona eren milletvekilleri ile bunların bakmakla yükümlü oldukları aile fertlerinin yaşayabilecekleri sağlık sorunlarında, sosyal güvenlik kapsamında bu kişilerin tedavileri sağlanmakta ve buna ilişkin masrafları belirli ölçülerde karşılanmaktadır.

2.2.1. Tedavi Yardımında Tarihsel Gelişim

Milletvekillerine yapılacak tedavi yardımlarına ilişkin yasal düzenleme ilk olarak 1990 yılında kabul edilen 3671 sayılı Kanunla yapılmış olup, milletvekilleri ile dışarıdan atanan bakanlardan görev süreleri sona erenlerin de (emekli milletvekillerin)

tedavilerinde mevcut milletvekilleriyle aynı haklardan yararlanmaları ve tedavilerine ilişkin giderlerin TBMM tarafından karşılanması sağlanmıştır. Söz konusu kanunda 1992 yılında yapılan değişiklikle, milletvekilleri ile dışarıdan atanan bakanlara ve bu kişilerden görev süreleri sona erenlere sağlanan tedavi imkanlarından, bu kişilerden ölenlerin aylık alan dul ve yetimlerinin de aynı şekilde faydalanması sağlanmıştır.

2.2.2. Tedavi Yardımında Mevcut Durum

Günümüzde, mevcut ve eski TBMM üyeler ile bunların bakmakla yükümlü olduğu kişilerin tedavileri TBMM tarafından sağlanmaktadır. Söz konusu kişilere sunulan bu sağlık hizmetleri, 3671 sayılı “Türkiye Büyük Millet Meclisi Üyelerinin Ödenek, Yolluk ve Emekliliklerine Dair Kanun” ve bu Kanun’a dayanılarak çıkarılan “Milletvekilleri, Yasama Organı Eski Üyelerine, Dışarıdan Atandıkları Bakanlık Görevi Sona Erenlere Tedavi Yardımı Yapılmasına Dair Yönetmelik”²⁸¹ kapsamında belirlenmektedir.

3671 sayılı Kanun’un “Milletvekilleri İle Yasama Organı Eski Üyelerinin Sosyal Hakları” başlıklı 4’üncü maddesinde tedavi hakkı;

“Milletvekillerinin, Yasama Organı Üyeliği ile açıktan atandığı Bakanlık görevi sona erenlerin ve bunların bakmakla yükümlü oldukları aile fertlerinin; ölenlerin aylık veya 5 inci madde gereğince tazminat alan veya müstahak olup da, bu tazminatı 5 inci maddenin üçüncü fıkrasındaki şartlar sebebiyle alamayan dul ve yetimlerinin tedavileri Türkiye Büyük Millet Meclisince sağlanır.”

hükmüne yer verilerek genel olarak tanımlanmıştır.

²⁸¹ “Milletvekilleri, Yasama Organı Eski Üyelerine, Dışarıdan Atandıkları Bakanlık Görevi Sona Erenlere Tedavi Yardımı Yapılmasına Dair Yönetmelik”, **TBMM Başkanlık Divanı Kararı T: 29/03/2012 S: 19; RG. T: 02/05/2012, S: 28280. Bkz. Ek-1.**

Konuya ilişkin ayrıntılı düzenlemelere ise söz konusu Yönetmelik'te yer verilmiştir. Bu düzenlemeler kapsamında milletvekilleri, dışarıdan atanan bakanlar, bu kişilerden görevleri sona erenler ve bu kişilerin bakmakla yükümlü oldukları eşleri, belli şartları taşıyan çocukları²⁸², ana ve babaları ile bunlardan ölenlerin dul ve yetimleri TBMM tarafından sağlanacak sağlık hizmetinden yararlanabilmektedirler. Fakat bu kişilerin üvey anne, baba ve çocukları bu kapsamda verilecek sağlık hizmetinden yararlanamamaktadır (Yönt. Md.5).

Yukarıda sayılan hak sahiplerine TBMM tarafından sağlanan tedavi yardımları; yurt içindeki özel veya resmi sağlık kurum ve kuruluşlarında²⁸³ muayene, tahlil ve tetkik ile ayakta veya yatarak tedavilerinin sağlanması, gerekli hallerde protez ve ortezler ile diğer iyileştirici tıbbi malzemelerin temini, tedavi için gerek duyulan ilaçların temin edilmesi, yurt içinde tedavinin mümkün olmaması halinde hastanın yurt dışına gönderilmesi ile hastanın tedavi için başka bir yerdeki sağlık kurum veya kuruluşuna gönderilmesi halinde yol ve gündeliklerinin sağlanmasını içermektedir.

Bu kapsamda söz konusu kişilere yurt içinde verilecek sağlık hizmetleri, resmi sağlık kuruluşlarından ve TBMM ile sözleşmesi bulunan özel sağlık kuruluşlarından alınmaktadır. Bu amaçla TBMM Başkanlığı bazı sağlık kuruluşlarıyla sözleşme yapmaktadır.²⁸⁴ TBMM ile sözleşme yapan özel sağlık kuruluşunun bulunmadığı yerlerde, sözleşmesi bulunmayan özel sağlık kuruluşundan da hizmet alınabilmektedir

²⁸² Milletvekilleri, dışarıdan atanan bakanlar ve bu kişilerden görevleri sona erenlerin bakmakla yükümlü oldukları çocuklarından; 25 yaşını doldurmamayan ve Sosyal Güvenlik Kurumu ile ilişkisi bulunmayan, evli olmayan kız ve erkek çocukları, 25 yaşını doldurmakla birlikte Sosyal Güvenlik Kurumu ile ilişkisi bulunmayan ve evli olmayan kız çocukları, yaşına bakılmaksızın Sosyal Güvenlik Kurumu'ndan sağlık yardımı almayan ve sağlık kurulu raporu ile çalışma gücünün en az % 60'ını yitirdiği tespit edilen malul ve evli olmayan erkek çocukları bu kapsamda değerlendirilmektedir.

²⁸³ TBMM Başkanlığı, sağlık giderlerini karşıladığı hak sahiplerine daha iyi hizmet verilebilmesinin sağlanması ve aynı zamanda bu hizmetlere ait işlem giderlerinin azaltılması amaçlarıyla yurt içindeki bazı sağlık kurum ve kuruluşları ile hizmet alım sözleşmeleri ve protokoller imzalamaktadır. Bu amaçla; özel hastaneler, üniversite hastaneleri, özel tıp merkezleri, özel poliklinikler, özel laboratuvarlar, özel fizik tedavi ve rehabilitasyon merkezleri, özel radyoloji ve tıbbi görüntüleme merkezleri ile sağlık hizmeti alım sözleşmeleri imzalanmış; ayrıca Türk Dış Hekimler Birliği ile dış tedavisi ve Türk Eczacılar Birliği ile ilaç temini için protokoller imzalanmıştır.

²⁸⁴ TBMM Başkanlığının sözleşme yaptığı sağlık kurum ve kuruluşları için için Bkz. (http://www.tbmm.gov.tr/duyurular/saglik_hizmetleri.htm), (E.T: 27/02/2018).

(Yönt. Md.6). Ancak, TBMM tarafından sözleşme yapılanların dışındaki sağlık kuruluşlarından ilgililerce alınacak tedavi hizmetlerine ilişkin bedeller, TBMM tarafından, emsal sözleşme hükümleri ve Sağlık Uygulama Tebliği'nin²⁸⁵ uygulamaları ve liste fiyatları esas alınmak suretiyle karşılanmaktadır.

Bu kuruluşlardan alınacak tedavi hizmetlerine ilişkin bedeller, Sağlık Uygulama Tebliği liste fiyatları ve Türk Tabipleri Birliği Asgari Ücret Tarifesindeki sözleşmeli indirim fiyatları esas alınarak TBMM tarafından karşılanmaktadır. Sağlık Uygulama Tebliği listesinde veya Türk Tabipleri Birliği Asgari Ücret Tarifesinde fiyatlandırılmayan tedavi bedelleri TBMM Başkanlığı tarafından karşılanmamaktadır (Yönt. Md.14-15). Sözleşmeli özel sağlık kurum ve kuruluşlarının TBMM tarafından ödenmeyen hizmet bedelleri ilgili hak sahibi tarafından karşılanmaktadır.

Ayrıca, milletvekilleri ve diğer hak sahiplerinin estetik amaçlı yapılan müdahale bedelleri, özel hastanelerdeki özel oda ek ücretleri ile diğer ilave ücretler, Sağlık Uygulama Tebliğinde yer almayan ve tıp hekimi olmayanlar tarafından verilen sağlık hizmeti bedelleri, alternatif tedavi yöntemlerine ait ücretler TBMM tarafından karşılanmamaktadır.²⁸⁶

Hak sahiplerine verilecek yataklı tedavi hizmeti; resmi sağlık kurumlarında, mümkünse özel odada mümkün olmaması halinde birinci sınıf odada; özel sağlık kurumlarında ise, birinci sınıf odada verilmekte, bu hizmetler için istenebilecek ilave ücretler Sağlık Uygulama Tebliği hükümlerine göre TBMM tarafından karşılanmaktadır. Özel sağlık kurumlarındaki özel odada verilecek tedavi hizmeti için istenebilecek ilave ücretler ise hak sahipleri tarafından karşılanmaktadır (Yönt. Md.13).

Tedavinin, organ ya da doku naklinin yurt içinde yapılamadığı durumlarda veya ilgilinin yurt dışında bulunduğu esnada meydana gelen acil hallerde yurt dışında da tedavi yapılabilmektedir. Yurt dışı tedavi giderlerinden; yurt içinde tedavinin mümkün olmadığı

²⁸⁵ Sosyal Güvenlik Kurumu Sağlık Uygulama Tebliği, **RG**. T: 24/03/2013, S: 28597.

²⁸⁶ **Tedavi Yardımı Rehberi**, TBMM Basımevi, Mart 2013, Ankara, s.33-34.

durumlarda yapılan tedavi giderlerinin tamamı; yurt dışında hastalanmaları halinde yapılan tedavi giderlerinde, yurt içinde sözleşmeli özel sağlık kuruluşları için belirlenen miktarla sınırlı kadarı; yurt dışında acil tıbbi veya cerrahi müdahaleyi gerektiren hallerde tedavi giderlerinin yüzde yetmiş TBMM tarafından, kalan tutarlar ise hak sahibi hasta tarafından karşılanmaktadır (Yönt. Md.7, 16).

Görüldüğü üzere milletvekilleri, dışarıdan atanan bakanlar, bu kişilerden görevleri sona erenler ve bu kişilerin bakmakla yükümlü oldukları kişiler ile ana ve babalarının tedavi giderleri belirli sınırlar dahilinde TBMM tarafından sağlanmaktadır. Bunlara ilişkin uygulama esasları ise; özel sağlık kurum ve kuruluşları için önceden yapılan sözleşmelerle veya resmi sağlık kurum ve kuruluşları için Sağlık Bakanlığı tarafından hazırlanan Sağlık Uygulama Tebliği ve TBMM Başkanlık Divanı tarafından çıkarılan Yönetmelik kapsamında belirlenmektedir.

2.3. Ölüm Yardımı

Vefat eden TBMM üyelerinin ailelerine veya hak sahiplerine, yaşayabilecekleri mağduriyetlerin giderilmesi amacıyla sosyal güvenlik kapsamında bazı yardımlar yapılmaktadır. Bunlar, milletvekilinin ölümü üzerine ailelerine veya hak sahiplerine tek seferde verilen “ölüm tazminatı” ve sonraki süreçte düzenli olarak ödenen “ölüm aylığı” olarak sayılabilir.

2.3.1. Ölüm Yardımında Tarihsel Süreç

Vefat eden milletvekillerinin kanuni mirasçılarına tazminat verilmesi ilk kez 1930 yılında kabul edilen bir kanunla uygulamaya konulmuştur. 21 Mayıs 1930 tarihli ve 1613 sayılı Büyük Millet Meclisi Azasının Tahsisat Ve Harcırahları Hakkında Kanun'da²⁸⁷ yer

²⁸⁷ RG. T: 21/05/1930, S: 1499.

alan “*Vefat eden meb'usların kanunî mirasçılarında senelik tahsisatın yarısı tazminat olarak verilir.*” (Md. 1) hükmü ile, vefat eden milletvekillerinin kanuni mirasçılarında yıllık ödeneğin yarısı kadar tazminat verilmesi sağlanmıştır.

1934 yılında getirilen düzenleme²⁸⁸ ile de tazminat miktarı yıllık ödeneğin tamamına (12 aylık ödenek miktarı) çıkarılarak, maddeye “*Yirmi beş yaşını bitiren ve geçimi babası tarafından temin edilen kızlar dahi bu tazminattan müstahakki maaş diğer evlâtlar gibi hissedar olurlar. Müteveffanın müstahakki maaş kimsesi bulunmazsa bu tazminat kanunî mirasçılara verilir. / Bu tazminat, borç için, haczedilemez.*” hükmü eklenerek bu tazminatın nasıl paylaşılacağı ayrıntılı olarak düzenlenmiş ve herhangi bir borç için haczedilemeyeceği de ayrıca hüküm altına alınmıştır.

Sonraki yıllarda; 3050 sayılı Kanun’la²⁸⁹, milletvekillerine mali yılbaşında çek ve ödeme emri şeklinde yıllık olarak tek seferde verilen ödeneklerin, milletvekilinin vefatı halinde geri alınmayacağı²⁹⁰; 4603 sayılı Kanunla²⁹¹, vefat eden milletvekillerinin kanuni mirasçılara verilecek ölüm tazminatının vergi ve resim kesintilerine tabi tutulmaması²⁹²; 1961 Anayasasının yürürlüğe girmesinden sonra kabul edilen 1 sayılı

²⁸⁸ 11/06/1934 tarihli ve 2507 sayılı “1757 Numaralı Kanunun Birinci Maddesinin Tadili Hakkında Kanun”, **RG**. T: 18/6/1934, S: 2730.

²⁸⁹ 12/06/1936 tarihli ve 3050 sayılı “Büyük Millet Meclisi Azasının Tahsisat Ve Harcrahları Hakkındaki 1757 Numaralı Kanuna Ek Kanun”, **RG**. T: 20/06/1936, S: 3335.

²⁹⁰ Yıllık olarak ödenen çeklerin ölüm halinde geri alınmamasını öngören düzenlemenin gerekçesi, söz konusu Kanun’un Komisyon Raporu’nda; “*Tahsisat çeklerinin diğer ticari senetler gibi bu yolda muameleye tabi tutulması (kırdırılması) Meclis azaları için büyük zorluklara sebep olduğu ve bir de kırdırılan çeklerin ölüm gibi fevkalade ahvalde tazammun ettiği tehlike dolayısıyla iskonto eden bankalar tarafından bir de kefalet aranması öteden beri Meclis azalarını, iktihamı kolay olmayan bir takım sıkıcı külfet ve müşküllere maruz bıraktığı cihetle...*” denilmek suretiyle açıklığa kavuşturulmuştur. Raporunda kısacası; milletvekili ödeneklerinin bir yıllık miktarının tek seferde çekle ödendiği, bu çeklerin karşılıklarının vaktinden önce alınmak istendiği için bazı milletvekilleri tarafından bankalara kırdırıldığı; çeklerin ödenmesi ya da kırdırılması işlemleri sırasında, ölüm riskine karşı bankaların kefil istediği (ölümü halinde milletvekiline ödenen para geri alındığı için) ve bu işlemlerin Meclis üyelerini zor durumda bıraktığı ifade edilmiştir. **TBMMZC**, D: 5, YY: 2, C: 12, B: 79 (12/06/1936), S. Sayısı: 270.

²⁹¹ 21/06/1944 tarihli ve 4603 sayılı “2507 Sayılı Kanuna Ek Kanun”, **RG**. T: 24/6/1944, S: 5739.

²⁹² Bu düzenlemenin gerekçesi, aynı dönemde Bütçe Komisyonu’nda kabul edilen ve Meclisin onayına sunulan bir hüküm (daha sonra kabul edilecek olan 4598 sayılı Kanun - Md. 8) ile çalışanların emekli ikramiyelerinin ve ölenlerin ailelerine verilen ikramiyelerin vergi ve resim kesintisine tabi tutulmaması yönünde bir hüküm öngörülmesi ve bu durumun vefat eden milletvekilleri ve aileleri için de uygulanmasının uygun olacağını düşünülmesidir. **TBMMZC**, D: 7, YY: 2, C: 11, B: 75’e (21/06/1944) ekli S. Sayısı: 164.

Kanun'la, on iki aylık tutarında yapılacak bu ölüm tazminatı ödemesinin Meclis Bütçesinden karşılanması²⁹³ gibi düzenlemeler yapılmıştır.

Milletvekillerinin özlük haklarına ilişkin halen uygulanmakta olan ve 1990 yılında kabul edilen 3671 sayılı Kanun'un "Ölüm Yardımı" başlıklı 7'nci maddesi ile, TBMM üyelerinin ölümleri halinde ödeneklerinin on iki aylık tutarının bu kişilerin hak sahiplerine ölüm yardımı olarak verileceği hüküm altına alınmıştır. Ayrıca, bu kişilerden görevleri sona erenlerin (emekli milletvekillerinin) ölümü halinde ise bu miktarın yarısı (altı aylık ödenek tutarı) kadar miktarın ölüm yardımı olarak verilmesi öngörülmüştür. Bu düzenlemeyle ilk defa emekli milletvekillerinin de ölüm tazminatı almalarına imkan tanınmıştır

2.3.2. Ölüm Yardımında Mevcut Durum

Günümüzde, Milletvekillerinin ölümleri halinde uygulanacak olan hükümler, 3671 sayılı Kanun'un "Ölüm Yardımı" başlıklı 7'nci maddesinde ve 5510 sayılı Kanun'un 43'üncü maddesinde düzenlenmektedir. Buna göre, ölümleri halinde milletvekillerinin hak sahiplerine ölüm yardımı (tazminatı) verilmekte ve bunun yanı sıra ölüm ya da dul ve yetim aylığı da bağlanmaktadır.

3671 sayılı Kanun'a göre, üyelik sıfatları devam ederken ölümleri halinde TBMM üyelerine, 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu ile ek ve değişikliklerine göre en yüksek Devlet memurunun ek gösterge dahil almakta olduğu aylığın on iki aylık tutarı kadar miktarda ölüm yardımı yapılmaktadır (Md. 7/1). Bu kişilerden üyelik sıfatı sona erdikten sonra ölenlere (emekli milletvekillerine) ise, yukarıdaki hükme göre hesaplanacak tutarın yarısı kadar miktarda ölüm yardımı yapılmaktadır (Md. 7/2). Ayrıca, tüm bu ödemeler

²⁹³ Ödeneğin Meclis bütçesinden karşılanmasının nedenine ilişkin olarak dönemin Maliye Komisyonu Raporu incelendiğinde bu düzenlemeyle; milletvekillerinin ölümleri halinde, bakmakla mükellef oldukları kişilerin aile reislerini kaybetme acısının yanı sıra bir de mahrumiyet ve sefaletle maruz kalmalarının milli şefkat hisleriyle bağdaşmayacağından, verilmesi gereken tazminatın kolaylık olması bakımından TBMM bütçesinden ödenmesinin amaçlanmıştır. **MMTD**, D: 1, C: 1, B: 26'ya (25/12/1961) ekli S. Sayısı: 1.

TBMM Bütçesinden karşılanmakta olup, bu hükümler uyarınca ölüm yardımı yapılanlara diğer mevzuat hükümleri ile öngörülen ölüm yardımları yapılmamaktadır.

Bu hükümlerin uygulanmasında, 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'nun "Ölüm Yardımı Ödeneği" başlıklı 208'inci maddesi esas alınmaktadır. Bu kapsamda verilecek ölüm yardımının yardımın kimlere verileceği ve tabi olacağı vergi ve kesintiler 208'inci maddede "... *memurun ölümü halinde sağlığında bildiri ile gösterdiği kimseye, eğer bildiri vermemiş ise eşine ve çocuklarına, bunlar yoksa ana ve babasına, bunlar da yoksa kardeşlerine ...*" denilmek suretiyle açıklığa kavuşturulmuştur.

Bu hükümler kapsamında TBMM üyelerine (veya Devlet memurlarına) verilecek ödenekler, hiçbir vergi ve kesintiye tabi tutulmaksızın ve ödeme emri aranmaksızın derhal ödenecek olup, borç karşılığında haczedilemeyecektir.

Ayrıca, ölümleri halinde TBMM üyeleri ve dışarıdan atanan bakanların dul ve yetimlerine, ölüm yardımının yanı sıra ölüm ya da *dul ve yetim aylığı* da bağlanmaktadır. TBMM Üyelerine ölüm yardımı bağlanmasına ilişkin hükümler 5510 sayılı Kanun'un 43'üncü maddesinde düzenlenmiştir.

Buna göre; Meclis Başkanı ve Başbakanlardan görevinde iken ya da görevinden ayrıldıktan sonra ölenlerin hak sahiplerine, emekli aylıkları miktarı kadar, yani Cumhurbaşkanına bağlanacak yaşlılık aylığının % 75'i oranında belirlenecek miktar ölüm ya da dul ve yetim aylığı olarak bağlanmaktadır (Md. 43/5). TBMM üyeliği veya dışarıdan bakanlık görevi devam etmekte iken ya da görevlerinin sona ermesinden sonra ölenlerin hak sahiplerine ise, emekli aylıkları miktarı kadar, yani Cumhurbaşkanının yaşlılık aylığının % 45'i oranında belirlenecek miktar, ölüm ya da dul ve yetim aylığı olarak bağlanmaktadır.

Yalnız, milletvekillerinin emeklilikleri için öngörülen iki yıllık görev yapmış olma şartı, ölüm yardımı konusunda aranmamaktadır (Md. 43/7). Kısacası, göreve hiç başlamamış olsalar ve 2 yıllık süreyle görevde bulunmuş olma şartını taşımasalar bile

TBMM üyeliğine seçilmiş olanların ölümleri halinde, bunların 5510 sayılı Kanunda öngörülen şartları taşıyan hak sahiplerine, ölüm ya da dul ve yetim aylıkları bağlanmaktadır.²⁹⁴

3. MİLLETVEKİLLERİNİN DİĞER HAK VE İMKANLARI

Parlamento üyeleri olan milletvekillerinin yasama, denetim ve temsil görevlerini gereği gibi ve etkin bir şekilde yerine getirebilmeleri için bu kişilere çeşitli imkanlar sağlanmaktadır. Şüphe yok ki, verilen bu imkanlarla milletvekillerinin etkinliğinin artırılması aynı zamanda yasama organı olan parlamentonun etkinliğini artıracaktır.

Bu imkanların milletvekillerine sağlanmasında her biri için ayrı nedenler gerekmiş, bunların her biri farklı zamanlarda tanınmış ve farklı şekillerde gelişerek günümüze kadar gelmiştir.

Bunların bazıları milletvekillerinin yasama ve denetim görevlerini daha etkin olarak yerine getirebilmeleri için sağlanmışken, bazıları ise seçim bölgelerine daha rahat gidip gelebilmelerini ve seçmenleriyle daha rahat iletişim kurabilmelerini kısacası temsil görevlerini daha etkin olarak yerine getirebilmeleri için sağlanmıştır.²⁹⁵

3.1. Ulaşım Ödemeleri

Milletvekillerinin görevleri gereği seçim bölgelerini ziyaret ederek seçmenleriyle gereği kadar görüşebilmeleri, temsil görevlerini etkin bir şekilde yerine getirebilmeleri ve bu amaçla yapacakları seyahatlerde ortaya çıkacak masrafların bu görevleri etkilememesi

²⁹⁴ ARICI (2013), s.118.

²⁹⁵ Bu hak, hizmet ve imkanlar hemen hemen bütün ülkelerin parlamento üyelerine tanınmakta olup; ülkelerin parlamenter geleneklerine, idari sistemlerine ve coğrafi özelliklerine göre değişiklik göstermektedir. Çeşitli ülkelerin parlamento üyelerine sağlanan hizmet ve kolaylıklar konusunda detaylı bilgi için Bkz. Sevgi KORKUT, “Parlamento Üyelerine Sağlanan Haklar ve Kolaylıklar”, Yayınlanmamış Bilgi Notu, TBMM Kütüphane ve Dokümantasyon Müdürlüğü Araştırma Servisi, 1990, Ankara; EROĞLU – YILDIZ - ÇOLAK (2003).

için ulaşım masrafları belli şartlarda karşılanmaktadır. Bu amaçla milletvekillerine ödeneklerinin yarısı oranında yolluk ve görevli olarak yapacakları seyahatlerde harcırah verilmektedir. Bunların dışında, dönemsel olarak değişiklik göstermekle birlikte başka kolaylıklar da tanınmıştır.

Milletvekillerine ulaşım kolaylığı ve hakkı sağlanmasına dair geçmiş dönemlerde sınırlı sayıda düzenleme yapılmıştır. Bunlar; milletvekillerine Devlet demiryollarında parasız seyahat etme imkanı²⁹⁶ tanınması; Denizcilik Bankasına ait vapur iç hatlarında ücretsiz, dış hatlarda % 25 ila 35 indirimli seyahat etme imkanı²⁹⁷ tanınması ve yurt içi uçuşlarında milletvekillerine % 50 indirimli seyahat etme imkanı²⁹⁸ tanınması şeklinde uygulanmıştır.

Mevcut durumda ise Milletvekillerine sağlanan ulaşım kolaylıklarını iki şekilde ele alabiliriz. Birincisi, milletvekillerinin görevli olarak yapacakları yurt içi ve yurt dışı seyahatlerde ulaşım masraflarının karşılanması, ikincisi ise görevli olmadıkları durumlarda yapacakları ulaşımlarda sağlanan kolaylıklardır.

Milletvekillerinin yurt içinde ve yurt dışına görevli olarak yapacakları seyahatlerde, kamu kurum ve kuruluşları ile sermayesinin yarısından fazlası kamuya ait olan yerlerde çalışanların yurt içi ve yurt dışı seyahatleri için verilecek harcırahların düzenlendiği 6245 sayılı Harcırah Kanunu'nda öngörülen hükümler uygulanacaktır. Dolayısıyla bu konuda milletvekillerine özgü bir kolaylık sağlanmamakla birlikte, Kanun kapsamında ulaşım ve konaklama masrafları ile gündelikleri karşılanmaktadır.

²⁹⁶ 15/07/1937 tarihli ve 3282 sayılı “Devlet Demiryolları ve Limanları Umumi İdaresinin Teşkilât ve Vazifelerine Dair Olan 1042 Sayılı Kanun’un 25 nci Maddesinin Tadili Hakkında Kanun”, **RG**. T: 25/12/1937, S: 3792.

Değişiklik öncesinde milletvekilleri demiryollarında ücretsiz olarak seyahat etmekte, yalnız sürat katarı olarak tabir edilen demiryolu vasıtalarında fark ücretlerini ödemekteydiler. Demiryollarının kamulaştırılması sonrasında bu fark ücreti de kaldırılmıştır. **TBMMZC**, D: 5, YY: 4, C: 21, B: 13’e (08/12/1937) ekli S. Sayısı: 21.

²⁹⁷ Bu indirim, Denizcilik Bankası Türk Anonim Ortaklığı Yönetim Kurulu Kararı uyarınca uygulanmıştır. **CSTD**, TY: 13, C: 17, B: 62 (28/05/1974), S. Sayısı: 358; **MMTD**, D: 4, C: 20, B: 111’e (15/06/1976) ekli S. Sayısı: 293.

²⁹⁸ Bu indirim, Türk Hava Yolları Anonim Ortaklığı Yönetim Kurulu Kararı uyarınca uygulanmıştır. **CSTD**, TY: 13, C: 17, B: 62 (28/05/1974), S. Sayısı: 358; **MMTD**, D: 4, C: 20, B: 111’e (15/06/1976) ekli S. Sayısı: 293.

Milletvekillerinin resmi bir görev dışında yapacakları seyahatler için ise TBMM üyesi milletvekillerine özgü sağlanan bir ulaşım kolaylığı bulunmamaktadır. Bazı ülkelerde parlamento üyelerine sağlanan karayolu, demiryolu, denizyolu ve havayolu ulaşımında indirim ya da ücretsiz kullanım hakları²⁹⁹, ülkemizde milletvekilleri için öngörülmemiştir.

TBMM üyelerine herhangi bir ulaşım kolaylığı sağlanmamasının nedeni ise, milletvekillerine hâlihazırda ödeneklerinin yarısı oranında verilen yollukların, milletvekillerinin seçim bölgelerine gidiş ve gelişleri için katlanacakları masraflar karşılığında veriliyor olmasıdır. Bu durumda milletvekillerinin seçim bölgelerini ziyaret edip, seçmenleri ile görüşmeleri için zaten bir yolluk ödemesi yapıldığından, ayrıca bir kolaylık sağlanması yoluna gidilmemiştir.

TBMM üyelerine ulaşım kolaylığı sağlayan istisnai bir uygulama ise, yasal bir zorunluluk olmamasına rağmen, Türk Hava Yolları'nın (THY) milletvekillerinin uçak biletlerinde indirim yapmasıdır. Bu kapsamda THY, milletvekillerinin “ekonomi” sınıfından aldığı biletleri ücretsiz olarak “upgrade” (bir üst sınıfa yükseltme) işlemine tabi tutmakta ve “business” sınıf bilete çevirmektedir. Kısacası milletvekillerine bilet alımlarında dolaylı bir indirim yapılmaktadır. Ancak zaten görev nedeniyle gittikleri hallerde tüm kamu görevlilerinde olduğu gibi milletvekillerinin de uçak biletleri TBMM bütçesinden (ilgili kurum bütçesinden) karşılanmaktadır.

²⁹⁹ Bu amaçla bazı ülkelerde parlamento üyelerine sağlanan ulaşım kolaylıkları şunlardır: Demiryollarında ücretsiz seyahat (Almanya, Belçika, Danimarka, Fransa, Hırvatistan, İspanya, İsveç, İsviçre, Norveç); karayolu, demiryolu, denizyolu, tüm kamu taşıtlarında ücretsiz seyahat (Macaristan, Polonya, Slovenya, Yunanistan); yurt içi tren ve tarifeli uçak giderlerinin parlamento tarafından karşılanması (Avusturya, Finlandiya); seçim bölgesi ile başkent arasında yol giderlerinin parlamento tarafından karşılanması (İzlanda, Avustralya); seçim bölgesi ile başkent arasında belli sayıda havayolu kullanımının parlamento tarafından karşılanması (Fransa, Norveç, Yunanistan); taksi, toplu taşıma, akaryakıt giderleri için belli miktara kadar seyahat ödeneği verilmesi (Estonya, İsviçre); yurt içi otobüslerinin ücretsiz kullanımı (Belçika, Danimarka). Bkz. ŞENCAN (2009).

Bu uygulamadan mevcut milletvekilleri ve eski milletvekilleri ile bu kişilerin eşleri de yararlanabilmektedir.³⁰⁰ Bu uygulama, THY Yönetim Kurulu Kararı ile oluşturulan bir liste kapsamında yürütülmektedir.³⁰¹

Bunun dışında TBMM üyelerine sağlanan bir ulaşım kolaylığı bulunmamaktadır.

3.2. İletişim Ödemeleri

TBMM üyelerinin görevlerini gereği gibi yerine getirebilmeleri için temsil ettikleri seçmenleriyle kuracakları iletişimleri, hem temsil eden hem de temsil edilen için önem taşımaktadır. Milletvekillerinin görevlerini yerine getirirken kullanacakları bu telefonların fatura bedelleri ile diğer iletişim giderleri belli şartlar dahilinde TBMM bütçesinden ödenmektedir. Buna göre, bir yıl içinde ödenebilecek toplam miktar için Başkanlık Divanı Kararı ile üst sınır belirlenmekte olup, bu sınırı aşan miktarlar milletvekillerinin ödeneklerinden kesilmektedir. Bu amaçla, sınırları çıkarılacak bir yönetmelikle belirlenmek şartıyla, milletvekillerinin iletişim giderleri TBMM Başkanlığınca karşılanmaktadır.

Milletvekillerinin iletişim giderlerine dair geçmiş dönem uygulamalarını özetlemek gerekirse; 1988’li yıllara kadar olan dönemde milletvekillerine telefon görüşmelerinde %60 indirim sağlanmış³⁰²; 1988 yılından itibaren milletvekillerine ikişer

³⁰⁰ THY Anonim Ortaklığı özel kalem müdürlüğü ile yaptığımız telefon görüşmesinde; Yönetim Kurulu Kararı’yla belirlenen “upgrade” uygulamasından yararlanacak kişilere ait listede eski ve yeni milletvekillerinin yanı sıra Bakan, Bakan Yardımcısı, Büyükelçi, Vali, Müsteşar vb. görevlerde bulunan birçok üst düzey bürokratin da yer aldığı ve söz konusu listede yer verilen görevlerde bulunan kişilerin bu uygulamadan yararlanabildiği bildirilmiştir.

³⁰¹ 21 Şubat 2014 tarihinde İstanbul Milletvekili Muhammed ÇETİN’in, THY’nin ekonomi sınıfından aldığı bileti “upgrade” işlemine tabi tutulmadığı ve ekonomi sınıfında uçuş hakkı tanındığı için bazı tartışmalar yaşanmıştır. Bunun üzerine THY Basın Müşavirliğince yapılan açıklamada; upgrade işleminin uzun zamandır yapıldığı, TBMM Başkanlığından temin edilen milletvekili listesinin sisteme girilerek bu kişilerin otomatik olarak upgrade işlemine tabi tutulduğu, bu olayda ise İstanbul Milletvekili Muhammed ÇETİN’in isminin THY Yönetim Kurulu kararı ile upgrade işlemine tabi tutulacaklar listesinden çıkarıldığı ifade edilmiştir. Bkz.

(<http://www.haberturk.com/gundem/haber/924005-thy-adini-listeden-cikarmis>), (E.T. 02/03/2018); (<http://www.hurriyet.com.tr/gundem/25865398.asp>), (E.T. 02/03/2018).

³⁰² **CSTD**, TY: 13, C: 17, B: 62’ye (28/05/1974) ekli S. Sayısı: 358; **MMTD**, D: 4, C: 20, B: 111’e (15/06/1976) ekli S. Sayısı: 293.

adet telefon tahsis edilerek şehiriçi ve şehirlerarası görüşme ücretleri TBMM bütçesinden karşılanırken, milletlerarası görüşmelerinin bedelleri ise milletvekillerinin kendilerince karşılanmış³⁰³; 1996 yılında TBMM Telefon Yönetmeliği'nde yapılan değişiklikle, tahsis edilen telefonların bir yıllık şehirlerarası telefon konuşma ücretlerinin toplamının, milletvekilinin bir aylık ödenek ve yolluk miktarını geçemeyeceği kuralı getirilmiş, bu miktarı geçen kısım ise milletvekilinin ödeneğinden kesilmiş³⁰⁴; 2002 yılında yapılan Yönetmelik değişikliğiyle, milletvekillerinin yapacakları şehirlerarası telefon konuşma ücretlerinin toplam sınırı yükseltilerek, aralık ayı ödenek ve yolluk net tutarı toplamının iki katı olarak belirlenmiş³⁰⁵; 2007 yılında yapılan Yönetmelik değişikliğiyle, milletvekillerinin kendi adlarına kayıtlı bir adet cep telefonunun fatura bedeli de daha önceden belirlenen limitin içinde dahil edilmiş³⁰⁶, 2010 yılında yapılan Yönetmelik değişikliğiyle, milletvekilleri tarafından kullanılan ikinci bir cep telefonunun fatura bedeli ile sekreteryasında kullanılan telefonlardan birisinin milletlerarası görüşme bedelinin de daha önce belirlenen limit dahilinde TBMM Bütçesinden ödenmesi kabul edilmiştir.

Halen, milletvekillerinin iletişim giderlerinin karşılanmasına dair hususlar, 12/10/2012 tarihinde alınan 33 numaralı TBMM Başkanlık Divanı Kararı ile son kez değiştirilen “Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı Haberleşme Yönetmeliği” ile belirlenmektedir.

Buna göre, Kurum bütçesinden ödemesi yapılan milletvekillerine ait haberleşme giderlerinin³⁰⁷ faturalarının yıllık toplam tutarı, o yılın aralık ayına ait milletvekili ödenek ve yolluk net tutarı toplamının iki katını geçemeyecektir. Bu miktarın geçilmesi halinde ise, aşan kısım milletvekillerinin ödenek ve yolluklarından kesilmektedir (Yönt. Md. 7/7).

³⁰³ 05/05/1988 tarihli ve 12 sayılı. **TBMM Başkanlık Divanı Kararı** TBMM Genel Sekreterliği Arşivi.

³⁰⁴ “TBMM Başkanlık Divanı, Sağlık ve Telefon Faturaları İle Meclis Binalarında Sigara İçmeyi Sınırladı”, **TBMM Bülteni**, Aralık 1996, S: 52, s. 4.

³⁰⁵ 04/09/2002 tarihli ve 99 sayılı **TBMM Başkanlık Divanı Kararı**, TBMM Genel Sekreterliği Arşivi.

³⁰⁶ 03/10/2007 tarihli ve 5 sayılı **TBMM Başkanlık Divanı Kararı**, TBMM Genel Sekreterliği Arşivi.

³⁰⁷ Haberleşme giderlerinin hesaplanmasında; iki adet cep telefonu ve makam odalarında ve sekreteryelerinde kullanılan (sayısı değişmekle birlikte birden fazla) sabit telefon faturaları, (kargo bedeli hariç) posta giderleri ile kurumsal toplu SMS bedelleri dikkate alınmaktadır. Yurt içi telefon görüşmelerinin yanında yurt dışı telefon görüşmeleri de dahil edilmektedir.

Milletvekillerinin çalışma odalarında bulunan sabit telefon ve fax hatlarının yanında iki ayrı operatöre ait cep telefonu hattı tahsis edilerek bunların fatura bedelleri TBMM tarafından karşılanmaktadır. Ancak burada uygulanan sınır, milletvekilinin aralık ayı ödenek ve yolluk net tutarı toplamının iki katı olarak belirlenmiş. Faturaların bu rakamı aşan kısmı ilgili kişi tarafından ödenmektedir. Mobil telefon hatlarından bir tanesi TBMM Başkanlığınca yapılan sözleşme ile temin edilip milletvekillerine tahsis edilmekteyken, diğeri ise milletvekillerinin kendi adlarına kayıtlı olarak yine kendilerince temin edilmektedir. Ayrıca, kontör transferi ve bağış ücreti gibi konuşma bedeli dışındaki ücretler bu durumun dışında olup, bunlara ait ücretler milletvekilinden ayrıca tahsil edilmektedir.³⁰⁸

Görüldüğü üzere, TBMM üyelerinin iletişim giderleri belli şartlar dahilinde TBMM Başkanlığı tarafından karşılanmakta olup, bununla amaçlanan ise milletvekillerinin temsil görevlerinin aksamadan yerine getirilmesinin sağlanmasıdır.

3.3. Yardımcı Personel İstihdamı

Milletvekillerinin görevlerini mümkün olduğunca etkin bir şekilde yerine getirebilmeleri için kendilerine sağlanan imkanlardan bir tanesi de, kendilerine görevleriyle ilgili konularda yardımcı olmak üzere yardımcı personel tahsis edilmesidir.

Milletvekillerine, sayıları zamanla değişmekle birlikte, görevleri temel olarak danışmanlık ve sekreterlik sunmak olan yardımcı personel tahsis edilmektedir. TBMM Genel Sekreterliği tarafından yapılacak iş akdi yoluyla görevlendirilen yardımcı personel, TBMM’de görevli sekreterler arasından seçilebileceği gibi, ilgili milletvekilinin önereceği ve ikinci dereceye kadar yakını olmayan kişiler arasından da seçilebilmektedir.

³⁰⁸ Söz konusu telefon hatlarına ait faturalarda yer alan; kontör transferi, bağış veya yardım bedelleri, cihaz veya sim kart bedelleri, farklı işletim sistemlerinden satın alınan ikinci internet paketi bedeli, yeni tesis özel iletişim vergisi, cayma bedeli, mobil ödemeleri ile bedeli faturasına yansıtılan diğer mal ve hizmet alımlarına ait tutarlar milletvekilinden tahsil edilmektedir (Yönt. Md. 7/6).

TBMM’de milletvekillerine yasama ile ilgili görevlerine yardımcı olmak üzere yardımcı personel istihdamının tarihsel gelişimine baktığımızda, ilk kez 1993 yılında TBMM Başkanlık Divanı Kararı³⁰⁹ ile milletvekillerine görevleri ile ilgili konularda yardımcı olmaları için “geçici görevli yardımcı personel” unvanıyla yardımcı personel istihdam edilmiştir.

Başkanlık Divanı’nın 1999 yılında aldığı bir Karar’la³¹⁰, yasama ve araştırma faaliyetlerinde yardımcı olması amacıyla ilave bir yardımcı personel daha tahsis edilmiştir ve bu kişilerin “danışman” statüsünde istihdam edilmeleri öngörülmüştür. Bu danışmanların çalışma usul ve esaslarının hazırlanan “Hizmet Sözleşmesi Esasları” kapsamında belirlenmesi kabul edilmiştir. Bu durumda milletvekili yardımcı personel sayısı “geçici görevli yardımcı personel” ve “danışman” olmak üzere ikiye çıkmıştır.

2011 yılına gelindiğinde, milletvekillerine üçüncü bir yardımcı personel tahsisi sağlanmıştır. Bu tarihte alınan bir Başkanlık Divanı Kararı ile milletvekillerine “ilave personel” sıfatıyla istihdam edilmek üzere üçüncü danışman bulundurma hakkı tanınmıştır.³¹¹ Bu kişiler birlikte çalıştıkları milletvekillerine görevleri ile ilgili konularda yardımcı olmanın yanında, uygulamada ayrıca şoförlük hizmeti de sunmaktadırlar.

Hali hazırda milletvekillerine yasama faaliyetlerinde yardımcı olmak üzere istihdam edilecek personel; “danışman”, “ikinci danışman” ve “ilave personel” olmak üzere üç kişiden oluşmaktadır.

Milletvekillerine yasama faaliyetlerinde yardımcı olmak üzere istihdam edilecek personele dair hükümler, 01/12/2011 tarihli ve 6253 sayılı Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı İdari Teşkilatı Kanunu’nun 30’uncu maddesinin üçüncü fıkrasında düzenlenmektedir. Söz konusu hükümde;

³⁰⁹ 17/01/1993 tarihli ve 43 sayılı **TBMM Başkanlık Divanı Kararı**, TBMM Genel Sekreterliği Arşivi.

³¹⁰ 14/06/1999 tarihli ve 3 sayılı **TBMM Başkanlık Divanı Kararı**, TBMM Genel Sekreterliği Arşivi.

³¹¹ 13/07/2011 tarihli ve 1 sayılı **TBMM Başkanlık Divanı Kararı**, TBMM Genel Sekreterliği Arşivi.

“Yasama faaliyetlerinde milletvekillerine yardımcı olmak üzere ... her milletvekili için bir danışman, bir ikinci danışman ve ilave bir personel sözleşmeli olarak çalıştırılabilir...”

denilmekte olup, bu hüküm gereği milletvekillerine görevlerinde yardımcı olmak üzere üç kişi tahsis edilebilmektedir.

Bu kişiler “hizmet sözleşmesi” yoluyla görevlendirilmekte olup görev, sorumluluk, nitelik ve özlük haklarına ilişkin hükümler TBMM Başkanlık Divanı Kararı ile alınan “Milletvekillerinin Yasama Faaliyetlerinde Sözleşmeli Olarak Çalıştırılacak Danışman, İkinci Danışman ve İlave (Yardımcı) Personel Hakkında Hizmet Sözleşmesi Esasları”³¹² ile belirlenmektedir.

Bu Esaslar’a göre milletvekilleriyle çalışacak personelin görevi, milletvekillerine yasama faaliyetlerinde yardımcı olmaktır. Bu göreve ilişkin hizmetlerini TBMM’de veya ilgili milletvekilinin uygun göreceği yerlerde vermeleri esas olup, çalışma gün ve saatleri ise hizmet verdiği milletvekilince belirlenmektedir.

Bu kişiler “danışman”, “ikinci danışman” ve “ilave personel” olarak ayrı statülerde görevlendirilmekte olup; danışman, milletvekiline yasama faaliyetlerinde danışmanlık hizmeti vermekle; ikinci danışman, milletvekilinin sekreteryaya hizmetlerini yürütmekle; ilave personel ise milletvekiline yasama faaliyetlerinde yardımcı olmakla görevlendirilmiştir. Ayrıca bu üç kadroda istihdam edilecek personelin her biri için farklı nitelikler³¹³ aranmaktadır.

Milletvekillerine görevleriyle ilgili konularda yardımcı olmak üzere istihdam edilen bu kişilerin özlük haklarına dair esaslar TBMM Başkanlık Divanınca

³¹² Bkz. **EK-2**.

³¹³ Söz konusu personelin eğitim düzeyine dair asgari şartlar belirlenmiş olup; danışman kadrosunda bulunacak kişinin en az yükseköğretim, ikinci danışman kadrosunda bulunacak kişinin en az lise ve diğer personel kadrosunda bulunacak kişinin ise en az ilkokul düzeyinden mezun olmuş bulunması gerekmektedir.

belirlenmekte olup, ücretleri ve sosyal güvenlik primleri yine TBMM Başkanlığınca ödenmektedir.

Bu konuda diğer ülkelerdeki uygulamaların da araştırılarak ortaya konulduğu çalışmalara³¹⁴ bakıldığında; birçok ülkede parlamento üyelerine sayıları bir ilâ dört arasında değişen yardımcı personel tahsis edildiği³¹⁵, bunlardan bazılarında yardımcı personel ücretleri parlamento tarafından karşılanırken bazılarında ise milletvekiline çeşitli giderleri için verilen ödenekten karşılandığı³¹⁶ görülmektedir.

Her ne kadar Avrupa Birliği ülkeleri ile diğer birçok ülkedeki parlamentolarda istihdam edilen bu yardımcı personel hukuk, siyaset, yasama, yürütme, ekonomi, uluslararası ilişkiler, güvenlik, medya, tanıtım gibi alanlarda uzmanlıkları bulunan ve profesyonel bir meslek olarak “siyasi danışmanlık” yapan kişiler olsalar da; TBMM’de milletvekillerine tahsis edilen yardımcı personelin uzmanlık alanlarına göre milletvekillerine profesyonel bilgi ve araştırma desteği sağlayan bir siyasi danışmanlık görevi bulunmamaktadır.³¹⁷

3.4. Diplomatik Pasaport İmkânı

Milletvekillerine, yerine getirecekleri görevleri esnasında yapacakları uluslararası seyahatlerinde kolaylık sağlanması amacıyla milletvekili sıfatları devam ettiği sürece diplomatik pasaport tahsis edilmektedir.

³¹⁴ Tufan BÜYÜKCAN, **Milletvekillerine Ödenek Tahsisi ve Yardımcı Personel İstihdamı Konusunda Farklı Ülke Uygulamaları**”, Yayınlanmamış Bilgi Notu, TBMM Araştırma Merkezi, Ağustos 2007; ŞENCAN (2009).

³¹⁵ Almanya, Avusturya, Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Estonya, Finlandiya, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi, Hollanda, İngiltere, İtalya, İspanya, İsveç, Letonya, Lüksemburg, Macaristan, Malta, Slovakya ve Slovenya’da milletvekillerine veya siyasi parti gruplarına yardımcı personel imkanı sağlanırken; Hırvatistan ve Macaristan’da yardımcı personel tahsis edilmemektedir. Bkz. BÜYÜKCAN (2007); ŞENCAN (2009).

³¹⁶ Almanya, Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Finlandiya, Hollanda, İngiltere, İspanya, İtalya, İsveç, Letonya, Malta, Slovakya ve Slovenya’da yardımcı personel giderleri milletvekilleri ya da siyasi parti gruplarına karşılanırken; Avusturya ve Macaristan’da yardımcı personel giderleri parlamento idaresi tarafından karşılanmaktadır. Bkz. BÜYÜKCAN (2007); ŞENCAN (2009).

³¹⁷ Mine YILDIZ, Türkiye’de Yasama İşlevi Açısından Milletvekilliği Danışmanlığı”, **Yasama Dergisi**, Ocak-Mart 2007, S. 4, s.100-114.

Diplomatik pasaport, siyah (kırmızı) pasaport olarak da bilinmektedir. Diplomatik pasaportun hangi şartlarda ve kimlere verileceği, 15/07/1950 tarihli ve 5682 sayılı Pasaport Kanunu'nun 13'üncü maddesinin üçüncü fıkrasında sayılmakla birlikte³¹⁸; kısaca Devlet erkanına dahil üst düzey yetkililer ve üst düzey diplomatlara verildiği ifade edilebilir.

TBMM üyelerine pasaport verilmesine dair tarihsel süreci incelediğimizde, ilk yasal düzenleme 1938 yılında çıkarılan Pasaport Kanunu ile olmuştur. 28/06/1938 tarihli ve 3519 sayılı Pasaport Kanunu'nda³¹⁹ TBMM Başkanı, Başbakan, Bakanlar Kurulu üyeleri ve Büyük Millet Meclisi üyeleri diplomatik pasaport verilecekler arasında sayılmıştır (Md. 10).

Pasaport Kanunu'nda 1941 yılında değişiklik yapan 4833 sayılı Kanun³²⁰ ile, diplomatik pasaport verilecek kimselerin sıfatları veya görevleri devam ettiği müddetçe bu kişilerin eşlerine, yanlarında yaşayıp evli bulunmayan ve iş sahibi olmayan kız çocuklarına ve yanlarında yaşayıp reşit bulunmayan erkek çocuklarına da diplomatik pasaport verilmesi veya bunların asıl vazife sahibi olan kişinin pasaportunun refakat hanesine yazılması uygun görülmüştür (Md. 1).

1979 yılında 2254 sayılı Türkiye Büyük Millet Meclisi Eski Üyeleri Hakkında Kanun³²¹ ile, sağlık, tedavi, ulaştırma, haberleşme ve pasaport konularında TBMM üyelerine tanınan haklardan, TBMM eski üyelerinin³²² de yararlandırılması öngörülmüştür. Fakat söz konusu Kanun için, Anayasaya aykırılığı gerekçesiyle

³¹⁸ 5682 sayılı Pasaport Kanunu'na göre diplomatik pasaportlar, Dışişleri Bakanlığı ile yabancı ülkelerdeki Türkiye Cumhuriyeti Büyük Elçilik ve elçilikleri tarafından verilmektedir (Md 13/1). Diplomatik pasaportlar, geçici görev veya seyahat için gidenlere görevlerinin veya seyahatlerinin içeriğine göre, bir seyahate mahsus olmak üzere veya en fazla iki sene için, daimi görevle gidenlere de Dışişleri Bakanlığınca tespit edilecek sürede geçerli olmak üzere verilmektedir (Md 13/2).

³¹⁹ 3519 sayılı Pasaport Kanunu, **RG**. T: 15/07/1938, S: 3960.

³²⁰ 4833 sayılı Kanun, **RG**. T: 13/06/1941, S: 4833.

³²¹ 25/12/1979 tarihli ve 2254 sayılı "TBMM Eski Üyeleri Hakkında Kanun"; **RG**. T: 06/01/1980, S: 16861.

³²² TBMM eski üyelerine bu hakların tanınmasının gerekçesi olarak; milli iradenin oluşturulduğu en temel kurum olan parlamento üyelerinin, diğer yurttaşlara kıyasla bazı özellikli durumlarının olmasının kabul edilmesi gerektiği; bu durumun bir ayrıcalık taşımadığı ve ülkemizde belli görevlerde bulunmuş kişilerin bir vefa örneği olarak ödüllendirildiği ve malul gazilerde de olduğu gibi bazı hak ve kolaylıklar sağlandığı; bu tanınan hakların da ayrıcalık oluşturmadığı ve bu kapsamda düşünülmesi gerektiği ifade edilmiştir. Bkz. **MMTD**, D: 5, C: 12, B: 102'e (12/06/1979) ekli S. Sayısı: 351.

Cumhurbaşkanı tarafından AYM'ye iptal davası açılmıştır. AYM'nin söz konusu başvuruya ilişkin Karar'ında; parlamento üyelerine tanınan bazı ayrıksı hakların, bu kişilerin yerine getiriyor oldukları temsil görevleri icabı tanındığı; fakat görevleri devam etmemesine hatta milletvekilliği öncesindeki eski mesleklerine dönmüş olmalarına rağmen, eski üyelerin de benzeri haklardan yararlandırılmalarının hukuksal eşitliği zedeleyecek bir ayrıcalık oluşturacağı gerekçe gösterilerek ilgili Kanun iptal edilmiştir.³²³

1981 yılında kabul edilen 2418 sayılı Kanunla³²⁴, diplomatik pasaport verilebilecek kişilerin sıfatları veya görevleri devam ettiği müddetçe, bu kişilerin eşlerine de diplomatik pasaport verilmesi öngörülmüştür.

1988 yılında, 5682 sayılı Pasaport Kanunu'nda değişiklik öngören 3463 sayılı Kanun'un³²⁵ 1'inci maddesinde, diplomatik pasaport verilebilecek kimseler arasında TBMM üyesi olmayan Bakanlar da sayılırken; 2'nci maddesinde, TBMM eski üyelerine ve eski Bakanlara hususi damgalı pasaport verileceği hüküm altına alınmıştır.

Halihazırda, TBMM üyelerine ve TBMM üyesi olmayan Bakanlara, 15/07/1950 tarihli ve 5682 sayılı Pasaport Kanunu'nun 13'üncü maddesinin üçüncü fıkrasındaki³²⁶ hükme göre diplomatik pasaport verilmektedir.

³²³ İptal isteminin gerekçesinde; eski üyelere tanınması öngörülen diplomatik pasaportun mevcut milletvekillerine görevleri gereği verildiği ve görevleri devam etmeyen eski üyelere verilmesinin mümkün olamayacağı ifade edilmiştir. Bkz. **AYMK**, E: 1980/28, K: 1980/45, K.T: 01/07/1980; **RG**. T: 03/10/1980 S: 17124.

³²⁴ 25/02/1981 tarihli ve 2418 sayılı "15 Temmuz 1950 Tarihli ve 5682 Sayılı Pasaport Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun", **RG**. T: 27/02/1981, S:17264.

³²⁵ 28/05/1988 tarihli ve 3463 sayılı "5682 Sayılı Pasaport Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi ve Bu Kanuna İki Madde Eklenmesine Dair Kanun", **RG**. T: 14/06/1988, S:19842.

³²⁶ 5682 sayılı Kanun'un 13'üncü maddesine göre diplomatik pasaport verilecek diğer kişiler şunlardır: Anayasa Mahkemesi Başkan ve üyeleri ile Yargıtay, Danıştay, Askeri Yargıtay, Askeri Yüksek İdare Mahkemesi, Uyuşmazlık Mahkemesi, Sayıştay, Genel Kurmay birinci ve ikinci başkanları, Cumhuriyet Başsavcısı, orgeneraller, oramiraller, eski cumhurbaşkanları, yasama meclisleri eski başkanları, eski başbakanlar ve dışişleri eski bakanları, Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreteri, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı Genel Sekreteri, Başbakanlık (Cumhurbaşkanlığı İdari İşler Başkanı) ve bakanlık müsteşarları ile Diyanet İşleri Başkanı, Valiler, Büyükşehir Belediye başkanları, Büyükelçi unvanını almış olanlar ile Dışişleri Bakanlığı meslek mensupları, Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanı, Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanına ve bu Başkanlığın yurt dışındaki Program Koordinasyon Ofisi sorumlusu, Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği üst düzey görevlilerinden resmi bir görevle gönderilenler, Türkiye Cumhuriyeti dış temsilcilikleri nezdinde memur edilen müşavirler, ataşeler ve muavinleri, Hükümet adına milletlerarası resmi müzakereler yapılması, mukavelenameler akdi için veya milletlerarası toplantılarla kongre ve konferanslara katılmak üzere gönderilenler ve yabancı devletler veya milletlerarası teşekküller nezdinde daimi veya geçici görev yapmak üzere gönderilenler ve siyasi kuryeler.

Öngörülen hükümlere göre; diplomatik pasaport alabilecek durumda bulunan veya alan kişilerin sıfatları veya vazifeleri devam ettiği müddetçe, bu kişilerin eşlerine de diplomatik pasaport verilmekte veya bu eşler pasaport sahibi eşlerinin pasaportlarının refakat hanesine yazılmaktadır.

Diplomatik pasaportu bulunan kimselerin görevleri ve sıfatları devam ettiği müddetçe, ergin olmayan veya ergin olsalar dahi yanlarında yaşayıp evli olmayan ve iş sahibi olmayan öğrenimi devam eden çocukları 25 yaşını tamamlayıncaya kadar; ergin olsalar bile, yanlarında yaşayıp evli olmayan ve iş sahibi olmayan aynı zamanda bedensel, zihinsel veya ruhsal engellerinden en az biri nedeniyle sürekli bakıma muhtaç durumda olduğu resmi sağlık kurumlarının düzenlediği sağlık kurulu raporu ile belgelenen çocuklarına da, bu kimselerin pasaportlarıyla aynı sürede geçerli olacak şekilde diplomatik pasaport verilmektedir.

Bunun dışında, TBMM eski üyeleri ile eski bakanlara ve bunların eşlerine ise hususi damgalı pasaport verilmektedir (Md. 14). Bu kişiler hususi damgalı pasaport imkanından ömür boyu yararlanabilmektedirler. TBMM eski üyeleri ile eski bakanlar hususi damgalı pasaport imkanından sadece kendileri ve eşleri yararlanabilmekte olup, milletvekilliği unvanı devam edenlere verilen diplomatik pasaportta olduğu gibi bu kişilerin çocuklarının da yararlanması mümkün değildir.³²⁷

Diplomatik pasaport verilmesi ile ilgili hükümlerden ve bu konu ile ilgili AYM Kararından anlaşıldığı üzere, diplomatik pasaport sadece belli görevleri yerine getiren kişilere veya unvan sahiplerine, yerine getirmekte oldukları bu görevlerin bir gereği olarak verilmektedir.

³²⁷ TBMM Plan ve Bütçe Komisyonu'nda 09/05/2013 tarihinde kabul edilen ve milletvekillerinin özlük haklarına ilişkin kapsamlı hükümlerin yer aldığı bir Kanun Teklifi ile, TBMM eski üyeleri ile dışarıdan atanan bakanlara ve bunların eş ve çocuklarına da diplomatik pasaport verilmesi öngörülmektedir. Ancak, diplomatik pasaportun sayılan kişilere görevlerinin gereği olarak ve görevleri süresince veriliyor olması nedeniyle, görevleri sona ermiş milletvekilleri ile ailelerine de verilmek istenmesinin bu pasaportun verilmiş gayesinin dışında olacağı kanaatindeyiz. Bkz. "Türkiye Büyük Millet Meclisi Üyeliği Kanunu Teklifi", D: 24, YY: 3, S. Sayısı 461, s. 26-27, (<http://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem24/yil01/ss461.pdf>), (Erişim Tarihi: 03/03/2018).

3.5. Silah Bulundurma ve Taşıma İzni

Milletvekillerine, yerine getirdikleri görevler nedeniyle maruz kalabilecekleri tehlikeler göz önünde tutularak, kendi edindikleri bir adet tabancayı ev veya işyerlerinde bulundurma ve taşıma izni verilmektedir.

TBMM üyelerine silah taşıma izni verilmesine dair ilk yasal düzenleme, 10/07/1953 tarihli ve 6136 sayılı Ateşli Silahlar ve Bıçaklar Hakkında Kanun'da değişiklik öngören 2249 sayılı Kanun'la³²⁸ getirilmiştir. Kanun'un 13'üncü maddesiyle 6136 sayılı Kanun'a eklenen ek madde ile; TBMM üyelerine üyelik sıfatları devam ettiği müddetçe beyan edecekleri bir adet tabancayı, TBMM eski üyeleri ile Bakanlar Kurulu eski üyelerine ise Kanun'un yayımından üç ay içinde beyan edecekleri bir adet tabancayı taşıma izni verilmiştir.³²⁹ Böylece, bundan sonra TBMM üyesi olacıklara silah taşıma izni tanınmışken, bu tarihten öncekilere de bir kereye mahsus bu izin tanınmıştır.

1986 yılında kabul edilen 3323 sayılı Kanun'la³³⁰, yasama organı eski üyeleri ile bakanlık görevinde bulunmuş olan kişilerin de silah taşımaya ve bulundurmasına izin verilmiştir.³³¹

³²⁸ 12/06/1979 tarihli ve 2249 sayılı "6136 Sayılı Ateşli Silahlar ve Bıçaklar Hakkında Kanunun Başlığı İle 1, 2, 3, 4, 5, 12, 13, 14, 15, 16 ncı Maddelerinin ve Ek Maddesinin Değiştirilmesine ve Bu Kanuna İki Ek Madde ve Bir Geçici Madde Eklenmesine Dair Kanun", RG. T: 22/06/1979, S: 16674.

³²⁹ Bu düzenleme ile; TBMM üyelerinin yerine getirdikleri görevin gereği olarak ülkenin tüm sorunlarına eğilmeleri ve gerektiğinde tüm kurum ve kuruluşlarına girmelerinin bu görevlerinin doğal bir sonucu olduğu; fakat o dönemdeki mevzuat hükümlerine göre, ruhsatlı bile olsa silah taşıyan kişilerin üniversite, akademi, yüksek okul ile her türlü eğitim kurumları, dernekler ve spor müsabakalarının yapıldığı yerlere girmelerinin yasak olması ve hapis cezasını gerektirmesi sebebiyle, bu sakıncanın ortadan kaldırılarak milletvekillerinin görevlerini serbestçe yerine getirebilmelerinin sağlanması amaçlanmıştır. Bkz. **MMTD**, D: 5, C: 12, B: 102'e (12/06/1979) ekli S. Sayısı: 250'ye 2'nci Ek.

Ayrıca, dönemin yürürlükteki hükümleri gereği, silah taşımak isteyen milletvekili ve bakanların, vali ve kaymakamlardan izin almasının gerekli olduğu; oysa valiler, kaymakamlar hatta köy muhtarları bile izin almaya gerek kalmadan, Bakanlar Kurulu Kararıyla silah taşımaya yetkili kılınmışken; TBMM üyeleri ile Bakanlar Kurulu üyelerinin yerine getirdikleri hizmetin önemi düşünüldüğünde, vali ve kaymakamdan izin almalarının, bu görevlerini daha serbestçe yerine getirmelerine engel olacağı ifade edilmiştir. Bkz. **MMTD**, D: 5, C: 8, B: 25'e (21/12/1978) ekli S. Sayısı: 250.

³³⁰ 26/11/1986 tarihli ve 3323 sayılı "6136 Sayılı Ateşli Silahlar ve Bıçaklar ile Diğer Aletler Hakkında Kanunun 7. Maddesinde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun", RG. T: 03/12/1986, S: 19300.

³³¹ Mevcut üyelerin, yerine getirdikleri görevin gereği olarak silah taşımalarında fayda olabileceği gerekçesiyle silah bulundurmalarına ve taşımalarına 2249 sayılı Kanun'la izin verilmişti. Fakat 3323 sayılı Kanun'la TBMM eski üyeleri ile bakanlara görevleri sona ermesine rağmen böyle bir iznin neden verildiği ise; milletvekili iken edindikleri şahsi silahlarını bu sıfatları sona erdikten sonra taşımalarında güçlükler yaşandığı, diğer yandan milletvekili iken yerine getirdikleri görevlerin gereği olarak maruz kalabilecekleri

1990 yılında çıkarılan 3684 sayılı Kanunla³³², silah taşımaya ve bulundurmasına izin verilen kişilere verilen bu izinlerin geçerlilik sürelerinin beş yıl olduğu ve yenileme harcı verilerek beş yıllık süreyle izin alınabileceği öngörülmüşken; Cumhurbaşkanı, Başbakan, Genelkurmay Başkanı, Hükümet üyeleri, TBMM üyeleri, Kuvvet Komutanları ve bazı üst düzey bürokratlar için bu sürenin gözetilmeyeceği ve silah ruhsatı harcından muaf oldukları hükmü getirilmiştir.

Mevcut durumda; Başbakan, bakanlar ve TBMM üyeleri ve bunlardan görev süreleri sona ermiş olanların silah taşıyabilmesine ilişkin hükümler, 10/07/1953 tarihli ve 6136 sayılı Ateşli Silahlar ve Bıçaklar İle Diğer Aletler Hakkında Kanun'un 6'ncı, 7'nci ve ek 1'inci maddelerinde düzenlenmektedir.³³³

Şu durumda başbakan, bakanlar, TBMM üyeleri ve bu görevlerde bulunmuş olanlar TBMM yerleşkesi haricinde silah taşıyabilirler, bu silahlarını meskenlerinde ya da işyerlerinde bulundurabilirler (Md. 7/1). Ancak TBMM yerleşkesinde, eklentilerinde ve TBMM çalışmalarında silah taşınmasına cezai yaptırım getirilmiştir.³³⁴ Ayrıca, bu

düşmanlık ve husumetlerin milletvekilliği sonrasında da devam edeceği gerekçeleriyle izah edilmeye çalışılmıştır. Bkz. **TBMMTD**, D: 17, YY: 4, C: 32, B: 21'e (05/11/1986) ekli S. Sayısı: 493.

³³² 22/11/1990 tarihli ve 3684 sayılı "6136 Sayılı Ateşli Silahlar ve Bıçaklar ile Diğer Aletler Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun", **RG**. T:07/12/1990, S:20718.

³³³ TBMM üyeleri ile bakanlık görevinde bulunmuş olanlara silah bulundurma ve taşıma izni verilmesinin gerekçesi; bu kişilerin görevleri esnasında ve sonrasında görevlerinin gereği olarak yapacakları işler nedeniyle maruz kalabilecekleri tehlikelerin bertaraf edilmesi olarak ortaya konulmuştur.

6136 sayılı Kanun'a göre ateşli silah taşıyabilecek olan diğer kişiler şunlardır; 1- Cumhurbaşkanı, Başbakan ve Bakanlar, Yasama Organı Üyeleri ile bu görevlerde bulunmuş olanlar; 2- Özel kanunlarına göre silah taşıma yetkisine sahip bulunanlar; 3- Bakanlar Kurulu Kararı ile silah taşıyabileceklerine karar verilen Devlet, belediye, özel idare ve kamu iktisadi teşebbüsleri memur ve mensupları; 4- Bakanlar Kurulunca çıkarılacak yönetmelikte belirlenecek esaslara göre valiler tarafından verilecek izin vesikasını alanlar 5- Kanunda sayılan şartları taşıyan emekli subay, astsubay, uzman jandarma ve uzman erbaşlar; Kanunda sayılan şartları taşıyan emekli vali ,vali yardımcısı, kaymakam, bucak müdürü, hakim, Cumhuriyet Savcısı ve Cumhuriyet Savcı yardımcısı, emniyet hizmetleri sınıfı mensupları, MİT hizmetleri mensupları, çarşı ve mahalle bekçileri olarak sayılmaktadır. (Md. 7)

³³⁴ Mevcut ve eski milletvekilleri ile bakanların, ruhsatlı da olsa silahlarıyla TBMM ana binasına, bahçesine, arsasına ve eklerine girmeleri yasaktır. Bu hükmeye aykırı hareket edenlerin buldukları yerden çıkarılmaları ve bazı yaptırımlar uygulaması öngörülmüştür. Buna göre; Büyük Millet Meclisi bina, tesis, eklenti ve arazisine silahlı olarak girenlere "kınama cezası" (İçt. Md. 160), Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kuruluna ve komisyonlara silahlı olarak girenlere "Meclisten geçici çıkarma cezası" (İçt. Md. 161) verilir ve bu kişiler Başkanlıkça buldukları yerden derhal dışarı çıkartılır. (İçt. Md. 165)

kişilere verilen silah bulundurma ve taşıma ruhsatlarının geçerlilik süresi beş yıllık sınırdan ve bu kişiler de silah ruhsatı harcından muaf bulunmaktadır (Md. 6/2).³³⁵

3.6. Trafik Cezası Yazılmaması

13/10/1983 tarihli ve 2918 sayılı “Karayolları Trafik Kanunu”nda belirlenen trafik kurallarına uymayanlar hakkında, bu Kanun’un 116’ncı maddesi hükümleri çerçevesinde idari bir işlem olan trafik ceza veya suç tutanağı düzenlenmektedir.

Trafik kurallarını ihlal etmeleri halinde zaman zaman milletvekilleri hakkında da söz konusu idari işlemlerin yapılması gündeme gelebilmektedir. Fakat milletvekiline trafik cezası yazılıp yazılmayacağı konusu, ilk olarak hakim ve savcılar hakkında gündeme gelmiş olması ve milletvekilleri için de dokunulmazlık boyutunu barındırması sebebiyle detaylı olarak incelemeyi gerekli kılmıştır.

Bilindiği üzere hakimler ve savcılar³³⁶ ile TBMM üyelerinin³³⁷ işledikleri öne sürülen suçlardan dolayı kovuşturulmaları ve soruşturulmaları özel hükümlere tabidir. Bu hükümler gereğince, milletvekillerine işledikleri trafik suçlarından ötürü ceza

³³⁵ 6136 sayılı Kanun’a göre ruhsatlarında süre kaydı aranmayacak olan diğer kişiler şunlardır: Cumhurbaşkanı, Başbakan, Genelkurmay Başkanı, Hükümet Üyeleri, Kuvvet Komutanları, Jandarma Genel Komutanı, Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreteri, Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Sekreteri, Başbakanlık (Cumhurbaşkanlığı İdari İşler Başkanı) ile İçişleri Bakanlığı müsteşarları, Savunma Sanayii Geliştirme ve Destekleme İdaresi Müsteşarı, Emniyet Genel Müdürü, Sahil Güvenlik Komutanı, Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreter yardımcıları, Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Sekreter yardımcıları ve bu görevlerde bulunmuş olanlar. (Md. 6)

³³⁶ 2802 sayılı Hakimler ve Savcılar Kanunu’nda yer alan; “Ağır ceza mahkemesinin görevine giren suçüstü hâlleri dışında suç işlediği ileri sürülen hakim ve savcılar yakalanamaz, üzerleri ve konutları aranamaz, sorguya çekilemez. Ancak, durum Adalet Bakanlığına derhal bildirilir. Birinci fıkra hükümlerine aykırı hareket eden kolluk kuvvetleri amir ve memurları hakkında yetkili Cumhuriyet savcılığı tarafından genel hükümlere göre doğrudan doğruya soruşturma ve kovuşturma yapılır.” (Md. 88); “Hakim ve savcılarının kişisel suçları hakkında soruşturma, ilgilinin yargı çevresinde bulunduğu ağır ceza mahkemesine en yakın ağır ceza mahkemesi Cumhuriyet başsavcısına ve son soruşturma o yer ağır ceza mahkemesine aittir. Adalet Bakanlığı merkez, bağlı ve ilgili kuruluşlarındaki hakim ve savcılarının kişisel suçları hakkında soruşturma ve kovuşturma Ankara Cumhuriyet Başsavcısı ve ağır ceza mahkemesine aittir.” (Md. 93) hükümler nedeniyle, bu kişilerin işledikleri suçlardan ötürü cezalandırılmaları özel hükümlere tabidir.

³³⁷ Anayasa’nın milletvekillerinin yasama dokunulmazlığını düzenleyen maddesinde yer alan; “Seçimden önce veya sonra bir suç işlediği ileri sürülen bir milletvekili, Meclisin kararı olmadıkça tutulamaz, sorguya çekilemez, tutuklanamaz ve yargılanamaz. ... Türkiye Büyük Millet Meclisi üyesi hakkında, seçiminden önce veya sonra verilmiş bir ceza hükmünün yerine getirilmesi, üyelik sıfatının sona ermesine bırakılır...” (Md. 83) hükmü nedeniyle, milletvekillerinin işledikleri suçlardan ötürü cezalandırılmaları milletvekilliklerinin sona ermesine ertelenir.

kesilmesinin, Anayasa'nın 83'üncü maddesinde düzenlenen yasama dokunulmazlığına aykırılık teşkil edeceği düşünülebilmektedir.

TBMM üyeleri, hakim ve savcılar ile diplomatik dokunulmazlığı olan kişilerin sahip olduğu dokunulmazlıklar nedeniyle soruşturulmaları ve yargılanmaları özel koşullara bağlanmış olduğundan, bu kişilere trafik cezası yazılıp yazılamayacağı da uygulamada tartışma konusu olmuştur. Bu konu ilk olarak hakim ve savcılarla ilgili bu yönde alınan bir karar doğrultusunda gündeme geldiği için, bu süreci sadece milletvekilleri ile değerlendirmek doğru olmayacaktır.

Milletvekillerine trafik cezası yazılmamasına dair tarihsel süreci incelediğimizde; 2005 yılına kadar olan dönemde, trafik kuralı ihlali yapan milletvekilleri hakkında Karayolları Trafik Kanunu'nun ilgili hükümleri kapsamında "Trafik Cezası Karar Tutanağı" düzenlenmekte ve kayıtlı adreslerine gönderilmekteydi.

2005 yılında, trafik kurallarını ihlal ettiği tespit edilen hakim ve savcılar hakkında trafik ceza tutanağı düzenlenmiş fakat bazı durumlarda hakim veya savcılar tarafından, trafik polisinin kendilerine ceza vermeye yetkili olmadıklarına dair bazı sorunlar yaşanmıştır. Bunun üzerine İçişleri Bakanlığı (Emniyet Genel Müdürlüğü), trafik kurallarını ihlal eden hakim ve savcılar için uygulanacak yasal prosedürü açıklığa kavuşturmak amacıyla, Adalet Bakanlığı ve Yargıtay Başkanlığı'nın da görüşünü alarak bir Genelge hazırlamıştır.

İçişleri Bakanlığı'nın (Emniyet Genel Müdürlüğü) 25/02/2005 tarihli ve 2005/21 sayılı Genelgesi³³⁸ ile TBMM üyeleri, hakim ve savcılar ile diplomat dokunulmazlığı olan kişilerin trafik kurallarını ihlal etmeleri halinde trafik suç veya ceza tutanağı düzenlenmemesi, bunun yerine "tespit tutanağı" düzenlenmesi öngörülmüştür.³³⁹

³³⁸ 25/02/2005 tarihli ve 2005/21 sayılı **İçişleri Bakanlığı'nın (Emniyet Genel Müdürlüğü) Genelgesi** için Bkz. **EK-3**.

³³⁹ Genelge'de; trafik kurallarını ihlal eden sürücünün tespit edilmesi ve bu kişinin TBMM üyesi, hakim, savcı veya diplomatik muafiyeti olan kişiler olduğunun tespit edilmesi üzerine; bu kişiler için trafik suç veya ceza tutanağı düzenlenmemesi, bunun yerine maddi olayı tespit eden ve kural ihlalinde bulunan kişinin

Bu tespit tutanaklarının; TBMM üyeleri için TBMM Başkanlığına, Yargıtay üyeleri için Yargıtay Başkanlığına, hakim ve savcılar için ilgilinin görev yerine en yakın Ağır Ceza Mahkemesi Cumhuriyet Başsavcılığına, merkez kuruluşlarındaki hakimler ve savcılar için Ankara Cumhuriyet Başsavcılığına, diplomatik muafiyeti olan kişiler için ise Valilikler aracılığıyla Dışişleri Bakanlığına gönderilmesi istenmiştir.

Bu sayede söz konusu kişilerin trafik kurallarını ihlal etmeleri halinde bu kişilere doğrudan ceza yazılması yerine, bu ihlalin bir tutanakla tespit edilerek, söz konusu kişilere müeyyide uygulamaya yetkili olanlara bu suçlarla ilgili bilgi verilmesi sağlanmıştır. Bu sayede soruşturulmaları ve cezalandırılmaları özel usullere tabi olan bu kişilerin cezalandırılması, bu konuda yetkili olan makamlara bırakılmıştır.

Söz konusu kişiler için ceza tutanağı yerine tespit tutanağı düzenlenmesini öngören İçişleri Bakanlığının bu Genelgesi hakkında, Anayasa'nın kanun önünde eşitlik ilkesine aykırılığı iddiasıyla dava açılmış ve buna ilişkin olarak Danıştay emsal niteliğinde bir karar vermiştir.

Danıştay 8'nci Dairesinin 2007/3650 sayılı Kararında³⁴⁰;

“... Görüldüğü üzere Genelgede sayılan kişilerin trafik ihlali yapmaları halinde, trafik cezası uygulanmaması söz konusu olmayıp, ihlalin gerektirdiği müeyyidenin hangi organ tarafından uygulanacağı gösterilmektedir. Dolayısıyla kural ihlalinin diğer kişilere uygulandığı ölçüde uygulanması konusunda bir farklılık bulunmamakta, sadece müeyyidenin uygulayıcısı farklı olmaktadır. ... Genelgede, belirtilen kişilerin trafik ihlallerinin müeyyidesiz kalmadığı, sadece cezayı uygulayacak makam konusunda bir farklılık bulunduğu ... Sonuç olarak soruşturulmaları ve yargılamaları özel koşullara

adı, soyadı, unvanı, görev yeri, ihlal edilen kural ve ihlale ilişkin diğer bilgiler ile araç tescil plakasını içeren tespit tutanağı tutulması öngörülmüştür.

³⁴⁰ **Danıştay 8'inci Dairesinin Kararı**, E: 2005/4721, K: 2007/3650, T:12/06/2007, (<http://www.kanunum.com/search.php?action=search&query=2005%2F4721#76772>), (E.T: 14/03/2018, Sınırlı Erişim).

bağlanmış olan özel statüdeki bu kişilerin, kuralları ihlal etmeleri halinde müeyyide uygulanması konusunda farklı işleme tabi tutulmasında hukuka aykırılık görülmemiştir.”

denilerek, TBMM üyelerinin de dahil olduğu ve yargılanmaları özel usullere tabi olan bu kişilerin trafik ihlallerinin cezasız kalmadığı, fakat cezayı uygulayacak makamın Emniyet Genel Müdürlüğü olmadığı ifade edilerek Genelge'nin iptali istemi reddedilmiştir.

Bu Genelge sonrasında, trafik kuralı ihlali yapan milletvekillerine ait tespit tutanakları TBMM Başkanlığına gönderilmeye başlanmıştır. TBMM Başkanlığı ise, trafik cezası içermeyen ve sadece trafik kurallarının ihlal edildiği bilgisini içeren bu tutanaklarda ilgili milletvekillerini haberdar etmiştir.

Bununla birlikte, milletvekili olduğu tespit edilemediği için kendilerine trafik idari para cezası karar tutanağı tebliğ edilen bazı milletvekilleri, 30/3/2005 tarihli ve 5326 sayılı Kabahatler Kanunu'nun 27/1'inci maddesi gereği bu kararın iptali için Sulh Ceza Mahkemesi'ne dava açmışlardır.³⁴¹ Milletvekillerine kesilen benzeri trafik cezaları hakkında açılan davalar üzerine mahkemeler benzeri kararlar vererek, Anayasa'nın 83/2'nci maddesinde düzenlenen yasama dokunulmazlığı nedeniyle bu kişiler hakkında trafik cezası düzenlenemeyeceğine hükmetmiş ve verilmiş olan trafik cezalarını iptal³⁴² etmiştir.

Trafik cezası tutanaklarının Sulh Ceza Mahkemelerince yasama dokunulmazlığı kapsamında değerlendirilerek iptal edilmesi üzerine İçişleri Bakanlığı (Emniyet Genel

³⁴¹ Örneğin Kemal ANADOL, kendisine tebliğ edilen trafik idari para cezasının hatalı olarak kesildiği iddiasıyla, cezanın iptali için Ankara 8'inci Asliye Hukuk Mahkemesine başvurmuş, Mahkeme 01/12/2009 tarihinde verdiği kararda, milletvekillerinin sahip oldukları dokunulmazlık nedeniyle haklarında cezai işlem yapılamayacağına hükmederek, idari trafik cezası işlemini iptal etmiştir. Kemal ANADOL hakkında bu kararı veren hakim için *“Ama hakim almış dosyayı ‘Bu dokunulmazlığa girer, vekillin aracına ceza yazılmaz demiş. Benim böyle talebim yok. 2002’den beri ‘Dokunulmazlık kalksın diye bağırان bir partinin grup başkanvekiliyim. Dokunulmazlığım var ceza yazılmaz diyebilir miyim? Ama hakim böyle karar vermiş. Bu da emsal oldu. Polisler ceza yazmıyor. Ancak müsebbibi ben değilim hakim. Ben hakim bu kararı dokunulmazlık nedeniyle almış olmasını doğru bulmuyorum. Hakim benim iddialarımı araştırması lazımdı.”* ifadelerini kullanmıştır. Bkz.

(<http://www.haberturk.com/polemik/haber/727181-vekile-ceza-kesmeyin>), (Erişim Tarihi: 17/03/2018); (<http://haber.gazetevatan.com/maalesef-emsal-oldu/331764/1/gundem>), (Erişim Tarihi: 17/03/2018).

³⁴² Milletvekillerine yazılan trafik cezalarının tarafından iptal edilmesine ait **Sulh Ceza Mahkemeleri Karar** örnekleri için Bkz. **EK-4**

Müdürlüğü) tarafından 05/03/2012 tarihinde 2012/14 sayılı yeni bir Genelge³⁴³ yayınlanmıştır.

Söz konusu Genelge’de; milletvekilleri hakkında düzenlenen ceza tutanaklarının Mahkemelerce dokunulmazlık kapsamında değerlendirilerek iptal edildiği; bu nedenle, kuralları ihlal ettiği tespit edilerek durdurulan aracın milletvekiline ait olduğu veya sürücüsünün milletvekili olduğu anlaşılırsa ya da elektronik denetleme sistemleriyle yapılan tespitlerde aracın bilgisayar kayıtlarında milletvekiline ait olduğu anlaşılırsa, bu kişiler hakkında “Trafik Kural İhlali Tespit Tutanağı” düzenlenerek valilikler aracılığıyla TBMM Başkanlığına gönderilmesi gerektiği bildirilmiştir.

Diğer yandan, Emniyet Genel Müdürlüğü tarafından, milletvekillerinin kullandıkları bir aracın plakası TBMM Başkanlığından talep edilip bilgisayar kayıtlarına işlenmiştir. Bu yolla, milletvekillerine ait olduğu beyan edilen araçların plakalarına trafik cezası yazılmaması yoluna gidilmiştir.

Mevcut durumda ise, İçişleri Bakanlığının 05/03/2012 tarihli ve 2012/17 sayılı Genelgesi ile öngörüldüğü üzere, 2918 sayılı Karayolları Trafik Kanunu’nda belirlenen trafik kurallarına uymayarak, trafik kuralı ihlali yaptığı tespit edilerek durdurulan kişinin milletvekili olduğunun anlaşılması veya elektronik denetleme sistemleriyle yapılan tespitlerde aracı kullanan kişinin milletvekili olduğunun anlaşılması halinde, bu kişiler hakkında “Trafik Kural İhlali Tespit Tutanağı” düzenlenmekte ve bu tutanak valilikler aracılığıyla TBMM Başkanlığı’na gönderilmektedir.

TBMM Başkanlığı ise kendisine gönderilen ve ceza içermeyen bu tespit tutanakları hakkında ilgili milletvekillerini bilgilendirme yoluna gitmektedir.

Bazı durumlarda, milletvekili olduğunun tespit edilememesi üzerine kendilerine “Trafik İdari Para Cezası Karar Tutanağı” tebliğ edilen milletvekilleri olabilmektedir. Böyle durumlarda milletvekillerinin, 5326 sayılı Kabahatler Kanunu’nun 27/1’inci

³⁴³ 05/03/2012 tarihli ve 2012/14 sayılı **İçişleri Bakanlığı’nın (Emniyet Genel Müdürlüğü) Genelgesi** için Bkz. **EK-4**.

maddesi gereği, bu karara karşı Sulh Ceza Mahkemesine başvurduğu görülmektedir. Söz konusu başvurular hakkında verilen ve benzer mahiyette olan Mahkeme kararlarında ise, verilen trafik idari para cezalarının Anayasa'nın 83/2'nci maddesinde yer alan milletvekili dokunulmazlığı hükmüne ve İçişleri Bakanlığı'nın (Emniyet Genel Müdürlüğü) 2012/17 sayılı Genelgesine aykırı olduğu gerekçe gösterilerek, idari işlem mahiyetinde olan trafik ceza tutanaklarının iptal edildiği görülmektedir.

Burada tartışmalı olan husus, verilen trafik cezalarının idari bir işlem olması dolayısıyla yasama dokunulmazlığı kapsamında değerlendirilip değerlendirilemeyeceğidir. Literatürde bu konuda yapılmış bir çalışma olmamakla birlikte, kanaatimizce idari cezaların yasama dokunulmazlığı kapsamında değerlendirilemeyecektir.

İdari para cezaları, bir tür idari yaptırımdır ve idari yaptırım da idarenin, bir yargı kararına gerek olmaksızın, kanunların açıkça verdiği yetkiye dayanarak yerine getirdiği işlemlerdir. Bu bağlamda idari para cezaları, bünyesinde bir yargılama veya infaz aşaması bulundurmamaktadır. Bunun yanında, Kabahatler Kanunu'nun 16'ncı maddesinde öngörülen; "Kabahatler karşılığında uygulanacak olan idari yaptırımlar, idari para cezası ve idari tedbirlerden ibarettir." hükmünden, idari yaptırımların kabahatler karşılığında uygulanacağı, türlerinin "idari para cezası" ve "idari tedbirler" olduğu da anlaşılmaktadır.

İdari para cezaları, mahkeme tarafından yürütülen ceza muhakemesi süreci sonunda değil, idari görev yapan görevli, makam veya kurul tarafından verilmektedir. Örneğin Maliye Bakanlığı'nın, belediyelerin veya kolluk memurlarının verdiği cezalar idari ceza hüviyetindedir. İdarenin vermiş olduğu bu tür para cezaları, yargılamayı gerektirmediğinden, muhakeme engeli ya da infaz engeli niteliğinde olan yasama dokunulmazlıklarına da konu edilemezler. Dolayısıyla, idare (maliye, trafik polis vs.)

milletvekili hakkında ceza kararnamesi düzeyip infaz edebilir. Çünkü Anayasa'nın 83/2'nci maddesinde engellenen infaz, idari cezaların infazı değildir.

Bu durumda, trafik cezalarının da dahil olduğu idari para cezalarının yargılama ve kovuşturma gerektirmediğinden yasama dokunulmazlığı kapsamında değerlendirilemeyeceği ortaya çıkmaktadır. Diğer yandan yasama dokunulmazlığının amacının, milletvekillerinin herhangi bir odağın baskısı ve etkisi altında kalmadan görevlerini yerine getirebilmelerinin sağlanması olduğu düşünüldüğünde, idari trafik para cezalarının aslında toplum düzeninin sağlanmasına yönelik olduğu, herhangi bir kovuşturma ve soruşturma niteliği taşımadığı ve böyle bir etkiyi göstermekten uzak olduğu düşünülmektedir.

Dolayısıyla, idarenin genelde toplumsal düzeninin sağlanması için, özelde ise trafik düzeninin sağlanması için öngördüğü kurallara uyulmaması nedeniyle verdiği trafik idari para cezalarının milletvekilliği dokunulmazlığına konu edilebilmesi mümkün görünmemektedir.

Hali hazırda milletvekilleri, kendilerine tebliğ edilen trafik idari para cezalarına karşı Sulh Ceza Mahkemelerine itiraz etmekte ve mahkemeler de konuyu yasama dokunulmazlığı kapsamında değerlendirerek verilen cezaları iptal etmektedir. Fakat kanaatimizce, milletvekillerine trafik idari para cezası tebliğ edilmesi yasama dokunulmazlığına konu edilemeyecektir. Yalnız trafik cezasının vaktinde ödenmemesi halinde idare tarafından başlatılacak bir muhakeme veya yargılama yapılmak istenmesi yasama dokunulmazlığı kapsamında değerlendirilebilecektir. Ancak böyle bir durumda mahkeme, kendisine tebliğ edilen trafik cezasını ödemediği için milletvekili hakkında muhakeme veya yargılama yapamayacaktır.

Diğer yandan, yasama dokunulmazlığı müessesesi milletvekili hakkında kovuşturma ve soruşturma yapmayı veya cezanın infazını engellerken, bu işlemleri TBMM üyeliği sıfatının bittiği zamana ertelemektedir. Anayasa'da yer alan; "Türkiye

Büyük Millet Meclisi üyesi hakkında, seçiminden önce veya sonra verilmiş bir ceza hükmünün yerine getirilmesi, üyelik sıfatının sona ermesine bırakılır; üyelik süresince zamanaşımı işlemez.” (Md. 83/3) hükmü gereği, bu cezaların TBMM üyeliği sıfatının bitiminde infaz edilmesi söz konusu olacak ve bunlar için zamanaşımı da işlemeyecektir. Dolayısıyla, milletvekiline verilecek trafik cezalarının yasama dokunulmazlığı kapsamında değerlendirilmesi, ancak bu kişilere ceza yazılmamasını değil, verilen cezaların ertelenmesini gerektirecektir.

Dokunulmazlık kurumunun amacının, milletvekilinin davalı/sanık konumunda olmaktan korunması olduğu düşünüldüğünde; kendisine yazılan cezaya karşı, Kabahatler Kanunu'nun ilgili hükmü gereği Sulh Ceza Mahkemesine itiraz eden milletvekilinin korunmaya ihtiyacı olmadığı ortadadır. Bu durumda bulunan mahkemenin yapması gereken işlemin, bu itirazı bir muhakeme veya yargılama başlangıcı olarak değerlendirmek değil, verilen cezai kararın yerindeliğini tespit etmek olmalıdır.

Şu halde, idari para cezalarının bir yargılama veya soruşturma içermemesi, toplumsal düzeni sağlamaya yönelik idari işlemler olması ve trafik para cezalarının da bu kapsamda idari işlem olduğu tespit edildiğine göre, bu işlemler için yasama dokunulmazlığı kapsamında değil, ancak yerinde olmadığı gerekçesiyle iptal kararı verilmelidir. Bu cezaların yasama dokunulmazlığı kapsamında değerlendirilmesi kanaatimizce mümkün olmamakla birlikte, şayet dokunulmazlık değerlendiriliyorsa da bunların iptali değil, ancak ertelenmesi söz konusu olabilecektir.

TBMM üyelerinin önceden tespit edilen ve Emniyet Genel Müdürlüğü'ne bildirilen araçları için trafik cezası yazılmamasının gerekçesi yasama dokunulmazlığı değil, kanaatimizce yalnızca, toplumsal düzenin bozulmasını gerektirecek ve bir başkasının hayatını tehlikeye atabilecek derecede önem taşıyabilecek görevler olabilecektir. Bu durumlar için de, sadece beyan edilen araçlarına bu istisna tanınmalıdır. Bunların dışındaki araçlarıyla trafik kurallarının ihlali halinde gerekli idari yaptırımlar

uygulanmalıdır. Aksi halde yasama dokunulmazlığı ile özgür iradeleri koruma altına alınmış olan milletvekillerine, toplumun diğer fertleri aleyhine olacak şekilde toplum düzenini bozma veya suç işleme özgürlüğü ve ayrıcalığı tanınmış olacağı aşikardır.

3.7. İzin ve Tatil Hakkı

Yasama organı üyelerinin tatil ve izin hakları ile sürelerini doğrudan düzenleyen bir yasal metin bulunmamakla birlikte, TBMM'nin tatiline ilişkin belirlenen süreler milletvekilleri için de geçerli olmaktadır. Anayasa'nın 93'üncü ve TBMM İçtüzüğü'nün 5'inci maddelerinde yer alan TBMM'nin toplanmasına ve tatiline ilişkin hükümler, milletvekillerinin tatil sürelerinin çerçevesini belirlemektedir.

Geçmiş dönemler incelendiğinde, 1921 yılında çıkarılan ve Meclis üyelerinin ödeneklerinde değişiklik öngören 98 sayılı Kanunda TBMM üyelerinin tatil veya izin sürelerine dair doğrudan bir ifade yer almamış olmasına rağmen³⁴⁴, ara verme olarak belirlenen gün sayısını geçen günler için milletvekillerine verilecek ödenekte azaltma yapılacağından bahsedilmiştir. Bu hükme göre; yılda üç aya mahsus olmak üzere ödeneklerin yarısının verileceği ve üç ayı geçen günler için ödenek verilmeyeceği hüküm altına alınmıştır. Bu hükümden TBMM üyelerinin yıllık üç ay boyunca çalışmalarına ara verdiği, bu ara verme esnasında verilen ödeneklerin yarı oranında azaltıldığı ve üç aydan fazla tatil yapanların fazla günler için ödeneklerinin kesildiği anlaşılmaktadır.

1923 yılında çıkarılan ve Meclis üyelerinin ödeneklerinde değişiklik öngören 315 sayılı Kanunda³⁴⁵, Meclis üyelerine üç ay izin verileceği, bu üç ay için ödeneklerinden

³⁴⁴ 18/02/1921 tarihli ve 98 sayılı "Nisabı Müzakere Kanununun Altıncı ve Sekizinci Maddeleri Makamına Kaim Kanun", (http://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc001/kanuntbmmc001/kanuntbmmc00100098.pdf), (Erişim Tarihi: 22/03/2018).

³⁴⁵ 08/03/1923 tarihli ve 315 sayılı "Nisabı Müzakere Kanununun Altıncı ve Sekizinci Maddelerini Muaddil Kanun", (http://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc001/kanuntbmmc001/kanuntbmmc00100315.pdf), (Erişim Tarihi: 22/03/2018).

kesinti olmayacağı fakat üç aydan fazla izin alanların veya üç aylık süreyi geçirenlerin, fazla süreleri için kesinti yapılacağı hüküm altına alınmıştır.

1924 Anayasasının 14'üncü maddesinde ise;

“Büyük Millet Meclisi, her yıl kasım ayı başında çağrısız toplanır. / Meclis, üyelerinin memleket içinde dolaşmaları, inceleme yapmaları, denetleme vazifelerine hazırlanmaları ve dinlenmeleri için çalışmasına yılda altı aydan fazla ara veremez.”

denilmiştir. Bu hükümden Meclisin çalışmalarına bir yılda en fazla altı ay ara verebileceği anlaşılmakta ise de, bu sürenin tamamının tatil olarak değerlendirilmesi mümkün olmayacaktır.

1961 Anayasasının “Toplanma ve Tatil” başlıklı 83'üncü maddesinde Meclisin tatil süresi, önceki düzenlemelerden daha net bir şekilde ifade edilmiştir. Maddede; *“Türkiye Büyük Millet Meclisi, her yıl Kasım ayının ilk günü kendiliğinden toplanır. / Türkiye Büyük Millet Meclisi yılda en çok beş ay tatil yapabilir. ...”* denilmek suretiyle, aslında Meclisle birlikte milletvekillerinin tatil süresi de en fazla beş ay olarak belirlenmiştir.

Benzeri hükümlerin öngörüldüğü 1982 Anayasasında ise, Meclisin en çok üç ay tatil yapabileceği hüküm altına alınmıştır. Böylece Meclisin ve dolayısıyla milletvekillerinin tatil süreleri Anayasal olarak hüküm altına alınmıştır. Anayasa'nın “toplanma ve tatil” başlıklı 93'üncü maddesinde, TBMM'nin bir yasama yılında en çok üç ay tatil yapabileceği ve her yıl Ekim ayının ilk günü kendiliğinden toplanacağı hüküm altına alınmıştır.

Mevcut Durumda ise, Anayasa'nın “Toplanma ve Tatil” başlıklı 93'üncü maddesinde *“Türkiye Büyük Millet Meclisi, her yıl Ekim ayının ilk günü kendiliğinden toplanır. /Meclis, bir yasama yılında en çok üç ay tatil yapabilir...”* hükmüne yer verilmiştir.

TBMM İçtüzüğü'nün "Tatil" başlıklı 5'inci maddesinde; "*Tatil, Türkiye Büyük Millet Meclisinin çalışmalarının belli bir süre ertelenmesidir.*" denilmektedir. Maddede yer alan hükme göre, TBMM bir yasama yılı içinde üç aydan fazla tatil yapamayacak ve Genel Kurul tarafından başkaca bir karar alınmaması halinde her yılın 1 Temmuz günü tatile girecektir.^{346 347}

Şu halde TBMM'nin tatile gireceği 1 Temmuz günü ile tekrar toplanacağı 1 Ekim günü arasındaki üç aylık süre TBMM üyelerinin tatil süresi olacaktır. Bu süre hiçbir şekilde üç ayı geçemeyeceği gibi (İçt. Md. 5), çalışma kararı alınması halinde daha da kısılabilecektir.

İzin ise, TBMM'nin çalışmalarının devam ettiği esnada Başkanın veya Genel Kurulun onayla milletvekillerinin çalışmalardan bir süre uzak kalmasıdır. Milletvekillerine ayrıca tanınan bir izin hakkı bulunmamasıyla birlikte, çalışmaların devam ettiği esnada, TBMM Başkanına yazıyla başvuran milletvekiline on günü geçmemek üzere izin verilebilmektedir. Milletvekilinin on günü geçen izin talepleri ise, Başkanlık Divanının teklifi üzerine Genel Kurul'da görüşmesiz olarak yapılacak oylama neticesinde verilebilecektir (İçt. Md. 151).³⁴⁸

Bunun yanında, milletvekillerinin izinlerine ilişkin değerlendirilmesi gereken diğer bir konu da kadın milletvekillerine doğum halinde tanınması gereken *analık iznidir*. Devlet memurlarına verilecek analık izni, 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'nun

³⁴⁶ Tatil esnasında, Cumhurbaşkanınca veya TBMM Başkanınca TBMM'nin toplantıya çağırılması halinde tatile ara verilip toplantı yapılacaktır. Toplantıyı gerektiren konunun görüşülmesinden sonra, çalışmalara devam kararı alınmamışsa şayet, kaldığı yerden tatile devam edilecektir.

Ayrıca, TBMM Başkanının teklifi ve genel Kurul'un tespiti üzerine, tatil veya ara verme esnasında bazı komisyonlar çalışmalarına devam edebilecektir. Örneğin, yeni anayasa taslağı hazırlamak için kurulan Anayasa Uzlaşma Komisyonu, TBMM'nin tatilde olduğu 03/07/2012 – 01/10/2012 tarihleri arasında ve 13/07/2013 – 01/10/2013 tarihleri arasında çalışmalarına devam etmiştir.

³⁴⁷ 1937 yılına kadar olan dönemde meclisin tatilde olduğu zamanlarda yapılacak olağanüstü toplantı çağrıları için milletvekillerine bu geliş-gidişleri için ayrıca ödeme yapılırken, bu yılda çıkarılan 3135 sayılı Kanun'la bu ödeme yolluk ödeneğinin içine dahil edilmiş ve ayrıca verilmemeye başlanmıştır.

³⁴⁸ Tatilde veya izinli buldukları süre içinde ödenek ve yollukları Milletvekillerine ödenmeye devam edecektir. Fakat Meclis çalışmaları devam ettiği halde, bir yasama yılı içinde izinsiz veya özürsüz olarak toplam kırk beş birleşimden fazla yok sayılan milletvekilinin yolluğunun üç aylığı kesilecektir (İçt. Md. 138/5, 153). Bir yasama yılı içinde aralıksız olarak iki ay veya daha fazla izin alan milletvekilinin ödenek ve yolluklarının verilebilmesi ise, Başkanlık Divanının teklifi üzerine görüşülerek alınacak Genel Kurul kararına bağlıdır (İçt. Md. 154).

104'üncü maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre, kadın memura doğumdan önce sekiz, doğumdan sonra sekiz hafta olmak üzere toplam on altı hafta süreyle analık izni verilmektedir.³⁴⁹

Ancak milletvekillerinin özlük haklarının düzenlendiği kanunlarda ve TBMM İçtüzüğünde kadın milletvekillerine analık izni verileceğine dair bir düzenlemeye yer verilmemiştir.³⁵⁰ Bunun yanında milletvekillerinin de analık hallerinden dolayı izne ihtiyaç duyabilecekleri ortadadır.³⁵¹ Halihazırda, izin hakları olmadığından doğum yapan kadın milletvekillerinin bu mazeretleri için TBMM Başkanlığına sağlık raporu sundukları görülmektedir.

Kadın milletvekillerinin analık izninin düzenlendiği açık bir hüküm olmasa da, 3671 sayılı Kanun'un 1'inci maddesinin dördüncü fıkrasında yer verilen "*Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri en yüksek Devlet memurunun almakta olduğu mali ve sosyal haklardan yararlanırlar.*" hükmünün, milletvekillerine tanınacak analık izni için de esas alınabileceği kanaatindeyiz. Bu durumda, bu konuda başkaca bir düzenleme yapılana kadar, 3671 sayılı Kanun'un söz konusu hükmüne göre milletvekillerine de 657 sayılı Kanun'da düzenlenen hükümler kapsamında analık izni verilebilmelidir.

³⁴⁹ Söz konusu maddesinin ilgili hükümleri şu şekildedir:

"A) Kadın memura; doğumdan önce sekiz, doğumdan sonra sekiz hafta olmak üzere toplam onaltı hafta süreyle analık izni verilir. Çoğul gebelik durumunda, doğum öncesi sekiz haftalık analık izni süresine iki hafta eklenir. Ancak beklenen doğum tarihinden sekiz hafta öncesine kadar sağlık durumunun çalışmaya uygun olduğunu tabip raporuyla belgeleyen kadın memur, isteği hâlinde doğumdan önceki üç haftaya kadar kurumunda çalışabilir. Bu durumda, doğum öncesinde bu rapora dayanarak fiilen çalıştığı süreler doğum sonrası analık izni süresine eklenir. Doğumun erken gerçekleşmesi sebebiyle, doğum öncesi analık izninin kullanılmayan bölümü de doğum sonrası analık izni süresine ilave edilir. Doğumda veya doğum sonrasında analık izni kullanılırken annenin ölümü hâlinde, isteği üzerine memur olan babaya anne için öngörülen süre kadar izin verilir.

D) Kadın memura, çocuğunu emzirmesi için doğum sonrası analık izni süresinin bitim tarihinden itibaren ilk altı ayda günde üç saat, ikinci altı ayda günde birbuçuk saat süt izni verilir. Süt izninin hangi saatler arasında ve günde kaç kez kullanılacağı hususunda, kadın memurun tercihi esastır."

³⁵⁰ TBMM Plan ve Bütçe Komisyonu'nda 09/05/2013 tarihinde kabul edilen ve milletvekillerinin özlük haklarına ilişkin kapsamlı hükümlerin yer aldığı bir Kanun Teklifi ile, milletvekillerinin doğumdan önce ve sonra toplam on altı hafta süreyle analık izni kullanacağı öngörülmektedir. Bkz. "*Türkiye Büyük Millet Meclisi Üyeliği Kanunu Teklifi*", D: 24, YY: 3, S. Sayısı 461, s. 24, (<http://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem24/yil01/ss461.pdf>), (Erişim Tarihi: 29/03/2018).

³⁵¹ Nitekim 24'üncü dönemde, Erzurum Milletvekili Fazilet Dağcı ÇIĞLIK doğum yapmış ve TBMM'de görevi esnasında doğum yapan ilk milletvekili olmuştur.

SONUÇ

Egemenlik yetkisinin monarkların elinden millete geçmesi ile demokratik yönetime geçilen ülkelerde -bir bütün olarak- milletin egemenlik yetkisini doğrudan kullanarak devlet yönetimine katılması mümkün olmamıştır. Bunun üzerine, devlet yönetimine katılmak amacıyla milletin kendi aralarından seçtikleri kişileri parlamento kurumuna göndermeleri ile başlayan süreçle birlikte parlamento üyeliği varlık kazanmıştır. Böylece ortaya çıkan parlamento üyeliği, ülke yönetimine dair konularda yasama fonksiyonunun yerine getirilmesini, yürütme organının denetlenmesini ve tüm bu süreçte milletin temsil edilmesini gerektiren bir görev halini almıştır.

Milletin temsilcileri ve vekilleri olan parlamento üyelerinin kendilerinden beklenen görevlerini bağımsız ve etkin bir şekilde yerine getirebilmeleri için bazı araçlar ve korunma yöntemleri ile donatılmaları gerekmiştir. Bu amaçla Türkiye’de TBMM üyelerine; yasa yapma, hükümeti denetleme ve milleti temsil görevlerini güven içinde yerine getirebilmeleri amacıyla Anayasa’da çeşitli hukuki, mali ve sosyal güvenceler ve imkanlar tanınmıştır.

Milletvekillerine tanınan bu güvencelerden; yasama dokunulmazlığı ve yasama sorumsuzluğu olarak bilinen hukuki güvenceler bugüne kadar birçok akademik çalışmaya konu olmuşken, mali ve sosyal güvenceler neredeyse yok denecek kadar az incelenmiştir. Bu nedenlerle, çalışmamızın üçüncü ana bölümünde TBMM üyelerine sağlanan mali ve sosyal imkanlardan her biri, gelişim süreci ile birlikte ayrı ayrı ele alınarak ve halihazırdaki durumları da ortaya konularak değerlendirilmiştir.

Bu kapsamda TBMM üyelerine sağlanan imkanlardan bir tanesi, görevlerini tam zamanlı olarak yerine getirebilmeleri ve bu süreçte ortaya çıkabilecek ihtiyaçlarını karşılayabilmeleri için ödenek verilmesidir. Çünkü milletvekillerine ödenek verilmediği takdirde, yeteri kadar gelire sahip olmayan milletvekillerinin ortaya çıkacak ihtiyaçlarının birtakım seçmenler tarafından karşılanması söz konusu olabilecektir. Bu durum ise,

milletvekilinin görevleri esnasında bu kişilerin etkisi altında kalmasına neden olabilecektir.

Ülkemizde milletvekillerine ödenek verilmesine dair hükümler genel olarak Anayasalarda öngörülmüşken, özel olarak ise ilgili kanunlarında düzenlenmiştir. Milletvekillerine ödenek verilmesine dair ilk anayasal hükümlerin yer aldığı 1924 Anayasasında verilecek ödeneklerin miktarına dair bir sınır konulmadığından, 1959 yılına kadar olan dönemde çıkarılan kanunlarla milletvekili ödeneklerinin yüksek miktarlarda artırıldığı görülmüştür. Bu artışların halk nezdinde tepkilere neden olması ve TBMM'nin itibarını zedelemesi nedeniyle, ödeneklerin miktarının bağımsız bir kurul tarafından belirlenmesi ya da bir kıstasa bağlanması önerilmiştir. Bunun üzerine, ödenek miktarının belirlenmesinde Devlet memuru maaşının kıstas alınması esası benimsenmiştir.

Belirlenen kıstasta zamanla bazı değişiklikler yapılmış ve bu kapsamda milletvekili ödeneklerinin belirlenmesinde sırasıyla; “birinci derece Devlet memurunun aldığı miktar”, “en yüksek gösterge tutarı”, “en yüksek Devlet memurunun almakta olduğu miktar”, “en yüksek Devlet memurunun göstergesine ilave olarak diğer kanunlarla öngörülen ödemeler” ve “en yüksek Devlet memurunun almakta olduğu miktar” esas tutulmuştur. Ancak diğer yandan, Devlet memurlarının yerine getirdikleri özel görevleri ve mesleklerinin niteliği icabı kendilerine maaşları dışında verilen tazminat ve ödemelerin milletvekili ödeneğinin hesabında dikkate alınmayacağı hususu, Cumhurbaşkanı'nın geri gönderme tezkereleriyle ve Anayasa Mahkemesi Kararlarıyla açıklığa kavuşturulmuştur.

Bugün milletvekili ödenekleri “en yüksek Devlet memurunun almakta olduğu miktar” kıstas tutularak belirlenmektedir. Bu kıstasla belirlenen en yüksek Devlet memuru, mevcut durumda Cumhurbaşkanlığı İdari İşler Başkanı'dır. Bunun bir sonucu olarak TBMM üyelerinin ödenekleri, Cumhurbaşkanlığı İdari İşler Başkanının maaşını

oluşturan “sözleşme ücreti”, “özel hizmet tazminatı”, “makam tazminatı”, “fazla çalışma ücreti” ve “ikramiye” kalemlerinden oluşmaktadır.

Birçok demokratik ülkede olduğu gibi Türkiye’de de parlamento üyelerinin ödeneklerinin belirlenmesinde Devlet memuru maaşının kıstas tutulması sayesinde, TBMM üyelerinin ödeneklerinin artış oranları kamu görevlilerinin maaşlarının artış oranıyla eşit düzeyde olmaktadır. Ancak, yürütme organına karşı çeşitli araçlarla bağımsızlığı sağlanmaya çalışılan ve Devlet memuru sayılmayan yasama organı üyelerinin ödeneklerinin, yine yürütme organı tarafından belirlenen Devlet memuru maaşına endekslenmesinin yasama organı üyelerinin bağımsızlığını ve tarafsızlığını etkileyebileceği tartışma konusu olmuştur.

Kanaatimizce bu belirleme yetkisinin doğrudan yasama organı üyeleri hakkında değil, Devlet memurları üzerinden dolaylı olarak kullanılıyor olması bu etkiyi azaltmaktadır. Diğer yandan milletvekili ödeneklerinin Devlet memuru maaşlarıyla orantılı olarak belirleniyor olması, geçmişte olduğu gibi ödeneklerde olağandışı artış yapılmasını da önlemektedir. Bu sayede, ödeneklerde yapılacak artışlar için eşitlikçi bir yaklaşım getirilmiş olmakta, hem de TBMM üyelerinin kendi ödeneklerini çok yükselttikleri şeklinde toplumdan gelebilecek tepkilerin önüne geçilmektedir.

Diğer yandan, milletvekili ödenekleri üçer aylık dönemler halinde verilmekte ve ölüm veya genel seçimlerin yenilenmesi hallerinde geri alınmamaktadır. Burada değerlendirilmesi gereken iki husus olmuştur. Birincisi, ödeneklerin neden bir aylık değil de üçer aylık dönemler halinde verildiği, ikincisi ise neden genel seçimlerin yenilenmesi halinde geri alınmadığıdır. Ücret veya maaşını Devlet Hazinesinden alan tüm görevlilerin ve çalışanların maaşlarını aylık olarak almaları ve -ölüm veya emeklilik hali dışında- aldıkları paranın fiilen hak etmedikleri kısımlarını iade etmeleri genel kural olarak belirlenmişken; TBMM üyelerinin bu geneldan istisna tutulmaları toplum nezdinde eleştiriye neden olmuştur.

Eleştiri konusu olan her iki hususun da bir tek temel gerekçeyle düzenlendiği ortaya çıkmıştır. Ödenekler bir yıllık miktarı içeren çekle veriliyorken, 1930 yılından itibaren bunların birer aylık dönemler halinde tahsil edilebilmesi öngörülmüştür. Ancak, bazı milletvekillerinin bu çekleri vaktinden önce bankalara kırdırdıklarının, bankalarca istenen kefalet sözleşmeleri nedeniyle çeşitli sorunlar yaşadıklarının görülmesi üzerine bu durumun önlenmesi amacıyla 1936 yılında yapılan değişiklikle ölüm ve genel seçimlerin yenilenmesi hallerinde daha önceden verilmiş olan ödeneklerin geri alınmaması esası benimsenmiştir. Böylece, gelecek aylara ait ödeneklerin bankadan peşinen istenmesi karşılığında bankaların istediği kefalet uygulamasının sona erdirilmesi amaçlanmıştır. 1961 Anayasası'nda, bu sorunların tekrar etmemesi için ödeneklerin birer aylık olarak verilmesinin önerildiği ancak, diğer Devlet memurlarına üç aylık avans verilmesi imkanının milletvekillerine de sağlanması yönündeki talepler üzerine, en fazla üç aylık ödeneğin verilebileceği yönünde üst sınır belirlenmiştir. Bu durum üç aylık ödeneğin peşin ödenmesi uygulamasını beraberinde getirmiştir. Ancak, banka kefaleti sorununun ortadan kalkmasına rağmen, üç aylık olarak verilen ödeneğin geri alınmaması esası benimsenmiştir. Bu şekilde ödeneğin fiilen hak edilmeyen kısmının geri verilmemesinde, geri ödeme ile doğabilecek mağduriyetlerin yaşanmaması amacı güdülmüştür.

Milletvekillerinin sahip oldukları özel statüleri gereği Devlet memurları ve diğer görevlilerle kıyaslanmaları mümkün olmayacağı gibi, ödeneklerin tahsisinde de Devlet memurlarının maaşlarıyla aynı uygulamaya tabi olması beklenemez. Ancak, bugün ödeneklerin üç aylık olarak verilmesi ve kısa bir süre sonra bile olsa seçimlerin yenilenmesi durumunda fiilen hak edilmeyen kısmın iade edilmemesi hususunun geçerli bir nedeni bulunmadığı ve bir zorunluluk arz etmediği için yeniden düzenlenmesi gerektiği kanaatindeyiz.

Keza, 1982 Anayasası ile ödeneklerin (ve yollukların) en fazla üç aylığının önceden ödenebileceği hüküm altına alındığından, üçer aylık dönemler halinde verilmesinin Anayasal bir zorunluluk olmadığı ortadadır. Yapılan tutanak incelemeleri sonrasında, Anayasanın bu hükmüyle, ödeneklerin önceden verilebilmelerine bir üst sınır getirilmek istendiği anlaşılmaktadır. Şu durumda, kanuni bir düzenleme ile ödeneklerin (ve yollukların) üç aylığının önceden ödenmesi yönteminden vazgeçilerek aylık olarak ödenmesi de Anayasaya aykırı bir durum teşkil etmeyecektir.

Diğer yandan, ödeneklerin (ve yollukların) üçer aylık olarak ödenmesine devam edilse bile, seçimlerin yenilenmesi sebebiyle görev süresinin bitmesi halinde, ödeneklerin (ve yollukların) fiilen hak kazanılmamış olan kısmının iade edilmesi kanaatimizce daha yerinde olacaktır. Bu şekilde, tekrar seçilen milletvekillerine mükerrer ödeme yapılmasının da önüne geçilmiş olacaktır. Bu sayede, hem milletvekillerine fiili hizmet karşılığı olmayan bir ödeme yapılmamış olacak, hem de hiçbir çalışan veya görevliye uygulanmayan bir usulün milletvekilleri için ayrıcalık teşkil etmesi ve halk nezdinde milletvekillerinin sık sık eleştirilmesi önlenmiş olacaktır.

Temsilcisi oldukları milletle iletişimlerini sürdürmeleri ve seçim bölgelerine sık sık gidip gelmeleri nedeniyle ortaya çıkacak masrafların karşılığı olarak TBMM üyelerine ödeneklerinden ayrı olarak *yolluk* ödemesi de yapılmaktadır. Daha önceleri ödenekten ayrı olarak ve doğrudan miktar olarak belirlenen yollukların, 1961 Anayasası ile birlikte ödeneğin yarısı oranındaki miktarda belirlenmesi esası getirilmiş olup bu durum günümüzde de geçerliliğini korumaktadır. Ulaşım masrafları karşılığında milletvekillerine yolluk veriliyor olması, milletvekillerinin bu masraflarının başka bir kamu kaynağıyla ayrıca karşılanmasına engel teşkil etmektedir. Kaynağını devlet hazinesinden kullanan kurum ve kuruluşların bu yöndeki harcamalarının, Sayıştay tarafından uygun kabul edilmediği ortaya çıkmıştır. Katlanacakları ulaşım masrafları

karşılığında TBMM üyelerine yolluk verildiği için, ücretsiz veya indirimli seyahat gibi ayrıca bir ulaşım kolaylığı sağlanmamaktadır.

TBMM üyelerine görevlerini etkin bir şekilde yerine getirilebilmesi için tanınan imkanlardan bir başkası, emeklilik hakkı tanınmasıdır. Bu amaçla, milletvekili seçilen kişiler karşılaşılabilecekleri çalışma güçlüğü riskine karşı Emekli Sandığı ile ilişkilendirilmektedirler. Bu sayede, milletvekilliği görevini yerine getirecek olan kişilere bu görevleri sonrası için bir sosyal güvence sağlanmakta olup, bununla, geleceğe yönelik olarak oluşabilecek endişelerinin giderilmesi amaçlanmıştır.

TBMM üyelerinin emekliliklerinin ilk kez gündeme geldiği 1926 yılında, milletvekili seçilen kişilerin sadece mevcut sigortalılık ve emeklilik hakkının devam etmesi sağlanmışken, 1971 yılına gelindiğinde, milletvekili seçilen kişilerin -Emekli Sandığı'nın diğer iştirakçileriyle eşit şartlarda olacak şekilde- emeklilikle ilişkilendirildikleri görülmüştür. Sonraki yıllarda milletvekillerine emeklilikleriyle ilgili yeni haklar tanınmış olsa da, Sandığın diğer iştirakçilerine kıyasla milletvekillerine ayrıcalık tanındığı gerekçesiyle bu yöndeki düzenlemelerin birçok kez Cumhurbaşkanınca geri gönderildiği veya Anayasa Mahkemesince iptal edildiği görülmüştür. Tüm bu geri gönderme tezkerelerinin ve iptallerin gerekçelerine bakıldığında ise; Emekli Sandığı'na katılımın ve yararlanmanın eşit şartlarda olmasının esas olduğunun, özel statüleri bulursa da milletvekillerine diğer iştirakçilere kıyasla ayrıcalık veya imtiyaz tanınamayacağı ifade edildiği anlaşılmıştır. Bir yandan üst üste yaşanan AYM iptallerinin önüne geçebilmek, diğer yandan emeklilikteki eksikliği tamamlayabilmek için 2001 yılında yapılan bir Anayasa değişikliği ile milletvekillerinin emeklilikleri Anayasal güvenceye kavuşturulmuştur. 2011 yılına kadar olan dönemde ödedikleri primler esas alınarak belirlenen milletvekili emekli maaşları, bu yıldan itibaren Cumhurbaşkanının emekli aylığı esas alınarak belirlenmeye başlamıştır.

Bugün gelinen noktada TBMM üyeleri Emekli Sandığı iştirakçisidirler ve diğer iştirakçilere kıyasla ayrıcalıklı denebilecek bazı haklara sahiptirler. Bu kapsamda; milletvekillerinin emekli maaşları ödenilen prim esasına göre değil, Cumhurbaşkanı maaşının belirlenen bir oranına göre hesaplanmakta; daha önce birden fazla sosyal güvenlik kuruluşu ile ilişkisi olmuş olsa bile, diğer Emekli Sandığı iştirakçilerinden farklı olarak son yedi yıldaki ilişki durumuna bakılmaksızın doğrudan Emekli Sandığı ile ilişkilendirilmekte; emeklilik hakkı kazanmak için gerekli 25 yıllık çalışma şartının 15 yılını herhangi bir sebebe gerek kalmaksızın borçlanabilme imkanları bulunmakta; fiilen yerine getirdiği görev için aldığı ödenekle aynı anda, hak kazandığı emekli maaşını da alabilmektedir. Bununla birlikte, milletvekilliği görevleri sona ermesine rağmen emeklilik hakkı kazanamayan TBMM üyelerinin sigorta primlerinin 4 yıl boyunca TBMM tarafından karşılanmasıyla da emekliliklerinde önemli bir kolaylık sağlanmaktadır.

TBMM üyelerine sağlanan bu imkanlar diğer sigortalılara tanınmadığı için, kendilerini seçen ve temsil ettikleri halk nezdinde TBMM üyeleri yıllarca “kıyak emeklilik” eleştirilerine maruz kalmışlardır. Bu bağlamda, sahip oldukları özel statülerinin bir gereği olarak TBMM üyelerine görevleri esnasında tanınan ayrıcalıklı durumun, görevleri sonrasında da devam ettirilmesinin gerekli olup olmadığı tartışılmıştır.

Kanaatimizce, görev süresi sona eren milletvekillerinin ayrıcalıklı haklara sahip olmasını gerektirecek bir neden bulunmamaktadır. Çünkü görevleri esnasında milletvekillerine tanınan ayrıcalık ve muafiyetlerle, bu kişilerin görevlerini etki altında kalmadan yerine getirmelerinin temin edilmesi amaçlanmaktadır. Dolayısıyla, etki altında kalmadan yerine getirmesi gereken bir görevi olmayan eski milletvekilinin ayrıcalıklarının devam ettirilmesinin de bir gerekçesi kalmamaktadır. Bununla beraber, milletvekillerine hem görevde iken hem de görev sonrasına yönelik ayrıcalıklar

tanınması, milletvekilliğini herkesin yapmak isteyeceği cazip bir görev haline getirebilecektir. Milletvekilliğinin, hem cazibe merkezi haline getirilmemesi hem de temsil ettiği halk nezdinde saygınlığının korunabilmesi için, doğrudan görevleri olmadıkları emeklilik dönemlerine yönelik ayrıcalıklar tanınmasının gerekli olmadığı kanaatindeyiz.

Diğer yandan, TBMM üyelerine görevleri esnasında karşılaşılabilecekleri hastalık ve ölüm risklerine karşı tedavi yardımı ve ölüm yardımı hakkı tanınmaktadır. Bu sayede, görevleri esnasında ve sonrasında karşılaşılabilecekleri sağlık sorunlarında tedavi giderleri karşılanmakta, ölümleri halinde de geride kalan ailelerinin geçimlerini devam ettirebilmeleri sağlanmaktadır. TBMM üyelerine tanınan tedavi yardımlarının çerçevesi, Sağlık Bakanlığınca çıkarılan Tebliğler ve TBMM Başkanlığı'nın bu amaçla çıkardığı yönetmelikle detaylı olarak belirlenmektedir.

Bunlara ek olarak, TBMM üyelerine yasama, denetim ve temsil görevlerini daha etkin olarak yerine getirebilmeleri için bazı imkan ve kolaylıklar da sağlanmaktadır. TBMM üyelerinin bir yıllık iletişim giderlerinden, iki aylık ödenek ve yolluk miktarına kadarlık kısmı TBMM Başkanlığınca karşılanmakta; yasama ve denetim faaliyetlerinde yardımcı olması için milletvekillerine üç adet yardımcı personel tahsis edilmekte; uluslararası seyahatlerinde kolaylık sağlaması bakımından kendilerine ve bakmakla yükümlü oldukları kişilere diplomatik pasaport verilmektedir. TBMM üyelerinin görevleri esnasında ihtiyaç duyacakları araçlar niteliğinde olan bu imkan ve kolaylıkların, bu kişiler için ayrıcalık teşkil etmediği kanaatindeyiz. Çünkü bu araçlar olmadığında TBMM üyelerinin görevlerini yerine getirmeleri zorlaşacağı gibi etkinlikleri de azalacaktır.

Bunların dışında, birçok üst düzey kamu görevlisine tanındığı gibi TBMM üyelerine de silah taşıma ve bulundurma izni verilmektedir. Ancak, görevlerini yerine

getirmeleri esnasında milletvekillerinin silah kullanımına duyacakları ihtiyaç tekrar değerlendirilmeli ve yasal olarak tanınan bu hak sınırlandırılmalıdır.

Diğer yandan, trafik kurallarına uymamaları halinde TBMM üyeleri hakkında “Trafik İdari Para Cezası Tutanağı” düzenlenmemekte, bunun yerine “Trafik İhlali Tespit Tutanağı” düzenlenerek TBMM Başkanlığı’na gönderilmekte, TBMM Başkanlığın da bu durumdan ilgili milletvekilini bilgilendirmektedir.. Soruşturulmaları ve kovuşturulmaları özel usullere tabi kılınmış olan milletvekilleri hakkında ancak yetkili organlar cezai işlem yapabileceğinden, TBMM üyelerinin trafik ihlalleri de bu uygulamayla Valilikler aracılığıyla TBMM Başkanlığı’na bildirilmiş olmaktadır. Buna ilişkin uygulama Emniyet Genel Müdürlüğü’nün yayımladığı bir Genelge ile yürütülmektedir Bu uygulamanın dışında milletvekillerine ait araçlar için düzenlenen trafik idari para cezası tutanaklarının, adli makamlar tarafından yasama dokunulmazlığı kapsamında değerlendirilerek iptal edildiği görülmektedir.

İdari para cezasının bir tür idari yaptırım olduğu ve idari yaptırımın da idarenin, bir yargı kararına gerek olmaksızın, kanunların açıkça verdiği yetkiye dayanarak yerine getirdiği işlemler olduğu düşünüldüğünde, idari para cezaları bünyesinde yasama dokunulmazlığı kapsamına girecek bir yargılama veya infaz aşaması bulunmamaktadır. Dolayısıyla trafik idari para cezalarının yasama dokunulmazlığı kapsamında değerlendirilmesinin yanlış olduğu kanaatindeyiz. Aksi halde, toplumsal düzenin korunması amacıyla uygulanan hiçbir yaptırımın milletvekillerine uygulanamaması yönünde bir sonuç çıkacaktır ki, bu durum milletvekillerine -toplumun diğer bireylerinin aleyhine olacak şekilde- suç işleme özgürlüğü sağlandığı şeklinde algılanacaktır. Yasama dokunulmazlığının amacının milletvekillerinin genel olarak yasama faaliyetlerine yönelik iradelerinin korunması olduğu düşünüldüğünde, trafik ihlallerinin bu kapsamda değerlendirilmesinin mümkün olamayacağı ortadadır.

Çalışmada, TBMM üyelerine görevinin gereği olarak sağlanan tüm bu hak ve imkanlar, özlük hakları olarak topluca ortaya konulmuş ve değerlendirilmiştir. Milletvekillerine tanınan bu mali ve sosyal güvenceler ile diğer imkanlar, milletvekillerinin yerine getirdikleri yasa yapımı, hükümetin denetimi ve milletin temsili görevlerini etkin bir şekilde yürütebilmeleri amacıyla tanınmaktadır. Ancak, milletvekillerine tanınan bu hak ve imkanlardan bazılarının amacını aşacak şekilde düzenlendiği de bir gerçektir.

Milli iradenin temsil edildiği yer olan TBMM'nin ve milletin temsilcisi konumundaki TBMM üyelerinin millet nezdindeki itibarının zarar görmemesi adına, TBMM üyelerine tanınan tüm bu haklar veriliş amaçlarına uygun şekilde tanımlanmalı ve kullanılmalıdır. Aksi halde, yasama yetkisini elinde bulunduran TBMM'nin ve TBMM üyelerinin millet adına üstlendikleri bu yetki ve görevleri kendi çıkarları doğrultusunda kullandıkları yönünde bir algı oluşacaktır ki bu da, halkımızın, bugün sahip olduğumuz en ideal yönetim biçimi olarak kabul edilen ve uğruna yüzyıllardır büyük mücadelelerin verildiği demokrasiye olan güvenini azaltacaktır.

KAYNAKÇA

1. KİTAPLAR:

AĞAOĞULLARI, Mehmet Ali, **Eski Yunan'da Siyaset Felsefesi**, V Yayınları, Ankara, 1989.

AKTAŞ, Kadir, **TBMM Uygulaması Anlatımıyla Yasama Dokunulmazlığı**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2009.

ALTUĞ, Yılmaz, **Parlamento Hukuku**, Çağlayan Kitabevi, İstanbul, 2003.

ARASLI, Oya, **Adaylık Kavramı ve Türkiye'de Milletvekilliği Adaylığı**, Sevinç Matbaası, Ankara, 1972.

ARSEL, İlhan, **Türk Anayasa Hukukunun Umumi Esasları**, Mars Matbaası, Ankara, 1965.

BAKIRCI, Fahri, **TBMM'nin Çalışma Yöntemi**, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 2000.

BİLİR, Faruk, **Türkiye'de Milletvekilliği ve Milletvekilliğinin Sona Ermesi**, Nobel Yayın, Ankara, 2001.

BLONDEL, Jean, **Comparative Legislature**, Prentice Hall, London, 1973.

BOZKURT, Gülnihal, "Batıda ve Türkiye'de Demokrasi Kavramının Tarihi Gelişimi", **Milli Egemenlik ve Demokrasi Kurultayı**, TBMM Kültür Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, No: 77, Ankara 1995.

ÇAM, Esat, **Devlet Sistemleri**, Der Yayınlan, İstanbul, 1987.

DURGUN, Şenol, **Ulusal Düzeyde Yasa Koyucuların Temsil Gücü ve Özlük Hakları**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi SBE., Ankara, 1996.

EROĞUL, Cem, **Anatüzeğe Giriş (Anayasa Hukukuna Giriş)**, 9. Baskı, İmaj Yayınevi, Ankara, 2007.

- EROĞUL, Cem, **Çağdaş Devlet Düzenleri (İngiltere, Amerika, Fransa, Almanya)**, 8. Baskı, İmaj Yayınevi, Ankara, 2012.
- EZHERLİ, İhsan, **Türkiye Büyük Millet Meclisi (1920-1998) ve Osmanlı Meclisi Mebusanı (1877-1920)**, Genişletilmiş İkinci Baskı, TBMM Kültür Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, No: 54, Ankara, 1998.
- GÖZLER, Kemal, **Anayasa Hukukuna Giriş**, Ekin Yayın, Bursa, 2012.
- GÖZÜBÜYÜK, Şeref, **Anayasa Hukuku**, 18. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara, 2011.
- HANÇERLİOĞLU, Orhan, **Ekonomi Sözlüğü**, 8. Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1999.
- HANİOĞLU, Şükrü, “Siyasal Temsil Olayının Osmanlı İmparatorluğundaki Yeri” (içinde) Ersin KALAYCIOĞLU, Ali Yaşar SARIBAY, **Türkiye’de Politik Değişim ve Modernleşme**, Alfa Yayınevi, Bursa, 2001.
- HEPER, Metin, “Türkiye’nin Siyasal Gelişmesi İçinde Parlamentonun Yeri”, **6. Milli Egemenlik Sempozyumu, TBMM ve Milli Egemenlik**, 22 Nisan 1990, TBMM Kültür Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, No: 47.
- İBA, Şeref, **Anayasa Hukuku ve Siyasal Kurumlar**, Turhan Kitabevi, Ankara, 2008.
- İBA, Şeref, **Anayasa ve Parlamento Üzerine İncelemeler**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2010.
- İBA, Şeref, **Parlamento Hukuku**, Yenilenmiş 4. Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2010.
- KARABULUT, Mustafa, **İdari Yaptırımların Hukuki Niteliği ve AYM’nin Kabahatler Kanunu Hakkındaki Kararı**, Turhan Kitabevi, Ankara, 2008.
- KARPAT, Kemal, **Türk Demokrasi Tarihi**, 2. Baskı, Timaş Yayınları, İstanbul, 2012.
- KAVAKÇI, Merve Safa, **Başörtüsüz Demokrasi**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2004.
- KIRATLI, Metin, **Parlamentar Muafiyetler: Bizde ve Yabancı Memleketlerde**, Sevinç Matbaası, AÜSBF Yayınları, Ankara, 1961.

- KİLİ, Suna - GÖZÜBÜYÜK, Şeref, **Türk Anayasa Metinleri: Senedi İttifaktan Günümüze**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1985.
- KOCAMAN, Habip – GÖKÇİMEN, Semra, **Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü: Değişiklikler, Gerekçeler, Tutanaklar**, C: 1-2-3, TBMM Basımevi, Ankara, 2012.
- KUBALI, Hüseyin Nail, **Türk Esas Teşkilat Hukuku Dersleri**, Tan Matbaası, İstanbul, 1960.
- KUMAŞ, Rahmi, **Parlamentonun Boyutları**, Çağdaş Yayınları, İstanbul, 1985.
- NEZİROĞLU, İrfan, **Türk Parlamento Hukukunun Temel Kavramları**, Ankara, 2008.
- NORTON, Philip (Ed.), “Introduction: The Institution of Parliaments”, **Parliaments and Governments in Western Europe**, Frank Cass Publishers, London, 1998.
- ONAR, Erdal – TIRYAKIOĞLU, Bilgin, **1982 Anayasasında Milletvekilliği Vatandaşlık İlişkisi (Merve Safa Kavakçı Olayı)**, Ankara, 1999.
- ONAR, Erdal, “Batıda ve Türkiye’de Demokrasi Kavramının Tarihi ve Gelişimi”, **Milli Egemenlik ve Demokrasi Kurultayı**, TBMM Kültür Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, No:77, Ankara 1995.
- ÖZBUDUN, Ergun, **Türk Anayasa Hukuku**, 12. Baskı, Ankara, 2011.
- ÖZCAN, Hüseyin, **Yasama Bağışlıkları**, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2006.
- ÖZGİŞİ, Tunca, “**Türk Parlamento Tarihinde Cumhuriyet Senatosu**”, TBMM Kültür Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, No: 153, Ankara, 2012.
- ÖZTÜRK, Kazım, **İtalya, Fransa, Federal Almanya, İngiltere ve İran Parlamentoları Üzerine Araştırma**, 1981.
- ROGERS, Robert - WALTERS, Rhodri, **How Parliaments Works**, 6’th Edition, Routledge, 2013.

- ROSKIN, Michael G., **Çağdaş Devlet Sistemleri: Siyaset, Coğrafya, Kültür**, 4. Baskı, Adres Yayınları, Ankara, 2013.
- RUSH, Michael, “**The Role of the Member of the Parliament Since 1868: From Gentlemen to Players**”, Oxford University Press, 2001.
- SEVİNÇ, Murat, **Türkiye’de Milletvekillerinin Dokunulmazlıkları**, Kırılmaç Yayinevi, Ankara, 2004.
- SOYSAL, Mümtaz, **Anayasaya Giriş** (Der. İlter Ertuğrul), 3. Baskı, İmge Kitabevi, Ankara, 2011.
- TANÖR, Bülent, **Osmanlı-Türk Anayasa Gelişmeleri (1789-1980)**, 9. Baskı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2000.
- TEKİN, Yusuf – ÇİFTÇİ, Sabri, **1877’den Günümüze Türkiye’de Parlamento**, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2007.
- TEZİÇ, Erdoğan, **Anayasa Hukuku**, 14. Baskı, Beta Yayinevi, İstanbul, 2012.
- TORTOP, Nuri, **Personel Yönetimi**, TODAİE Yayın No:245, Ankara, 1992.
- TURAN, İlter, “Parlamentoların Etkinliği ve Türkiye Büyük Millet Meclisi”, **Devlet Reformu TBMM’nin Etkinliği**, TESEV Yayını, İstanbul 2000.
- VEDEL, Georges, “Temel Hukuki Seçenekler”, **BDT Ülkelerinde Demokrasiye Geçiş ve Anayasa Yapımı** (Çev. Ergun ÖZBUDUN – Levent KÖKER), Ankara 1993.
- VINCENZO, Miceli, **Modern Parlamentolar**, (Çev. Atif AKGÜÇ), Ulus Basımevi, Ankara, 1946.
- YÜCEKÖK, Ahmet N., **Türkiye’de Parlamento’nun Evrimi**, AÜSBF Yayını, Ankara, 1983.
- YÜZBAŞIOĞLU, Necmi, **1982 Anayasasına göre Türk Anayasa Hukuku**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2001.

2. MAKALELER

- ABADAN, Yavuz, “Osmanlı İmparatorluğu’nda Anayasa Sistemine Geçiş Hareketleri”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C: 14, S: 1, 1957, s. 3-37.
- ACAR, Gürkut, “Kıyak Emeklilik ve Bir Çözüm Önerisi”, **Antalya Barosu Dergisi**, Y: 9, S: 34, 1999, s. 24-25.
- ARICI, Kadir, “Türkiye’de Milletvekillerinin Sosyal Güvenliği Meselesi”, **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C: 17, Y: 2013, S:1-2, s. 77-121.
- BAKIRCI, Fahri, “Meclis Üyelerinin Aylık ve Diğer Ödenekleri”, **Yasama Dergisi**, S: 3, Ekim-Aralık 2006, s. 27-70.
- BAKIRCI, Fahri, “Meclis Üyelerinin Emeklilik ve Sosyal Hakları”, **Yasama Dergisi**, S: 5, Y: 2007, s. 151-184.
- BALO, Yusuf Solmaz, “Yasama Dokunulmazlığı”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, D: 2012, S.100, s. 13-44.
- DÖNER, Ayhan, “Parlamentar Bağımsızlıklar”, **AÜEHFD**, C: 8, S: 1-2, 2004, s. 50-72.
- “Emekli Parlamentarlerle İlgili Yasal Kriterler”, **Parlamento Dergisi**, Ocak 2012, C: 28, S: 281, s. 12-13.
- ERDİNÇ, Burcu, “İdari Yaptırımların Kavramsal Çerçevesi ve Cezai Yaptırımlarla Karşılaştırılması”, **Ankara Barosu Dergisi**, 2012/2, s. 241-276.
- ERDOĞAN, Mustafa, “Başörtüsü, İnsan Hakları ve Teamüller”, **Türkiye Günlüğü**, S: 56, 1999, s. 5-15.
- EŞEN, Hamit, “Parlamento Hukukunda Milletvekilliğinin Sona Ermesi”, **Yasama Dergisi**, S: 19, s. 37-56.
- FEYZİOĞLU, Metin, “Yasama Dokunulmazlığı Üzerine Düşünceler”
(<http://www.feyzioglu.av.tr/yasama-dokunulmazligi-uzerine-dusunceler/>)
(Erişim Tarihi: 15/09/2018)
- FEYZİOĞLU, Metin, “Yasama Dokunulmazlığı”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C: 42, S: 1, 1992, 21-45.

- GERÇEK, Muhammed, "Milletvekillerinin Emekliliği", **Sosyal Güvenlik Dünyası Dergisi**, Y: 2004, C: 6, S: 25, s. 83-88.
- GÖZLER, Kemal, "Anayasa Değişikliği Kanunları Üzerinde Cumhurbaşkanının Yetkileri", **Ankara Barosu Dergisi**, Y: 59, S: 2001/4, s. 35-53.
- GÖZLER, Kemal, "İngiltere'de Parlamento Neden ve Nasıl Ortaya Çıktı: Malî Hukukun Anayasa Hukukundan Eskiliği Üzerine Bir Deneme", Prof. Dr. Mualla Öncel'e Armağan, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları**, Ankara, 2009, C: 1, 365-374.
- İBA, Şeref, "Türk Parlamento Hukuku Açısından Son Anayasa Değişiklikleri", **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C: 51, S: 1, Y: 2002, 79-95.
- KALAYCIOĞLU, Ersin, "Siyasal Rejim Tasarımı ve Demokrasi", **İktisat Dergisi**, Nisan 1999, Sayı: 388, s. 5-20.
- KÖSE, Hacı Ömer, "Denetim ve Demokrasi", **Sayıştay Dergisi**, Nisan-Haziran, 1999, s. 62-85.
- KUNTMAN, Osman, "Milletvekillerinin Anayasa'ya Aykırı Şekilde Ödenek, Yolluk ve Emekli Aylığı Almaları Hakkında İnceleme ve Anayasa Mahkemesi Kararlarının Eleştirisi", **İstanbul Barosu Dergisi**, C: 73, S: 10-11-12, 1999, s. 819-866.
- KUZU, Burhan, "Demokrasi ve Gerekleri", **Yeni Türkiye**, Sayı: 17, 1997, s. 103-110.
- ONAR, Erdal, "1982 Anayasasında Milletvekilliğinin Düşmesi", **Anayasa Yargısı Dergisi**, C: 14, Anayasa Mahkemesi Yayınları, Ankara, 1997, s. 387-465.
- ÖZBUDUN, Ergun, "Türkiye Büyük Millet Meclisi Üyelerinin Malî Statüleri", **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C: 27, S: 3, 1970, s. 63-70.
- ÖZBUDUN, Ergun, "Yasama Sorumsuzluğu ve Dokunulmazlığı: Hukuki Mahiyetleri ve Farkları", **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, S: 59., Y: 2005, s. 109-115.
- "TBMM Başkanlık Divanı, Sağlık ve Telefon Faturaları İle Meclis Binalarında Sigara İçmeyi Sınırladı", **TBMM Bülteni**, Aralık 1996, S: 52, s. 4.

TURAN, İlder, "Parlamentar Demokraside Denetim İşlevi ve Türkiye", **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, C: 33, S: 1, 1978, s. 1-33.

TURHAN, Mehmet, "Parlamentar Bağışıklıklar", **Yeni Türkiye**, S: 14., Y: 1997, 897-904.

TÜRK, Hikmet Sami, "Tutuklu Milletvekilleri Sorunu", **Parlamento Dergisi**, C: 27, S: 276, Ağustos 2011, s. 12-13.

"TPB'nin Milletvekili Maaşlarıyla İlgili Basına Değerlendirmeleri", **Parlamento Dergisi**, Ocak 2012, C: 28, S: 281, s. 18-21.

YILDIZ, Mine, Türkiye'de Yasama İşlevi Açısından Milletvekilliği Danışmanlığı", **Yasama Dergisi**, Ocak-Mart 2007, S. 4, s. 100-114.

3. TEZLER, RAPORLAR VE BİLGİ NOTLARI

2010 Yılı TBMM Dış Denetim Raporu, Sayıştay Başkanlığı, 2011.

AK, Ramazan, **Kamu Çalışanlarına Kadro Ve Pozisyonları Dışında Sağlanan Mali Ve Sosyal Haklar, Yardımlar Ve Hizmetler**", Yayınlanmamış Devlet Bütçe Uzmanlığı Araştırma Raporu, Maliye Bakanlığı Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü, Ankara, 2010.

AKÇALI, Cevdet, **Paslanan Madalya: Eski Parlamentarlerin Sosyal Güvenlik Sorunu**, Maya Matbaacılık, Ankara 1978.

AYDIN, Aziz, "Çeşitli Ülkelerde Parlamentarlere Sağlanan Kolaylıklar", Yayınlanmamış Bilgi Notu, TBMM Araştırma Merkezi, 2006, Ankara.

AYDOĞDU, Ferhat, "Mevcut Maaş Sistemi Ve 1990 Sonrası Personel Giderlerinin Bütçe İle İlişkisi", Yayınlanmamış Devlet Bütçe Uzmanlığı Araştırma Raporu, Maliye Bakanlığı Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü, Ankara 2005.

BÜYÜKCAN, Tufan, "Milletvekilleri Ödenek Tahsisi ve Yardımcı Personel İstihdamı Konusunda Farklı Ülke Uygulamaları", Yayınlanmamış Bilgi Notu, TBMM Araştırma Merkezi, Ağustos 2007.

ECPRD, Gürcistan Parlamentosu tarafından yöneltilen “**Social Benefits for Retired MPs**” (Request No: 2386) başlıklı ankete üye ülkelerin gönderdiği cevaplar, Ekim 2013.

(https://ecprd.secure.europarl.europa.eu/ecprd/secured/detailreq.do?id=169935&hl=169960#reply_169960), (E.T: 25/02/2018, Sınırlı Erişim).

EROĞLU, Feride – YILDIZ, Ahmet – ÇOLAK, Ali, “**Avrupa Ülkelerinde Parlamenterlerin Hukuksal ve Sosyal Güvenceleri ile Özlük Hakları**”, Yayınlanmamış Bilgi Notu, TBMM Kütüphane, Dokümantasyon ve Tercüme Müdürlüğü Araştırma Servisi, Ankara 2003.

GEÇMEZ, Taner, **Yasama Sorumsuzluğu**, Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, TBMM Genel Sekreterliği, Ankara, 2008.

Hélène PONCEAU, “**The Social Protection of Parliamentarians**”, Constitutional and Parliamentary Information, Inter Parliamentary Union (IPU), Association of General Secretaries of Parliaments, ASGP Review, No: 181, 2001, (<http://www.ipu.org/asgp-e/Ponceau.pdf>), (E.T: 25/04/2018).

İL KAR, Ekrem, **Kamu Personel Sisteminde Ek Çalışma Türleri Ve Karşılıkları Uygulaması**, Yayınlanmamış Devlet Bütçe Uzmanlığı Araştırma Raporu, Maliye Bakanlığı Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü, Ankara, 2010.

KORKUT, Sevgi, “**Parlamento Üyelerine Sağlanan Haklar ve Kolaylıklar**”, Yayınlanmamış Bilgi Notu, TBMM Kütüphane ve Dokümantasyon Müdürlüğü Araştırma Servisi, Ankara 1990.

KUNDAK, Hüseyin, **Türk Kamu Personel Sisteminde Sözleşmeli Personel Uygulamaları**, Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, Devlet Personel Başkanlığı, Ankara, 2010.

Members' Pay, Pensions and Allowances, House of Commons Information Office, 2011, (<http://www.parliament.uk/documents/commons-information-office/M05.pdf>), (E.T: 24/02/2018).

Michel MEVA'A M'EBOUTOU, “**Assistance Provided for Individual Members in Respect of Allowances, Equipment and Staff**”, Constitutional and Parliamentary Information, Association of General Secretaries of Parliaments, ASGP Review, No: 72, 1996, (<http://www.asgp.co/Resources/Data/Documents/DXITYVQTFYZONXSRBKKZUEXXAFSDFQ.pdf>), (E.T: 25/04/2018).

OKŞAR, Mustafa, “**1982 Anayasası Çerçevesinde Bakanlar Kurulu**”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi SBE, Ankara, 2012.

SEZGİ, Muhsin, **Kamu Görevlilerinin Ücret Ve Maaş Rejimleri**, Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, Başbakanlık, Ankara, 2002.

Siyasetin Finansmanı Çalışma Raporu, 21. Yüzyıl İçin Türkiye'nin Gündemi Çalışma Grubu, 2002, Ankara.

ŞENCAN, Hüdai, **Milletvekillere Sağlanan Mali, Sosyal ve Diğer Hak, Hizmet ve Kolaylıklar**, Yayınlanmamış Bilgi Notu, TBMM Araştırma Merkezi, Ankara 2009.

Tedavi Yardımı Rehberi, TBMM Basımevi, Mart 2013, Ankara.

The National Assembly In The French Institutions, Service Des Affaires Internationales Et De Défense, 2013, s. 116, (http://www.assemblee-nationale.fr/connaissance/fiches_synthese/septembre2012/national-assembly.pdf), (E.T: 07/03/2018).

Türk Parlamenterler Birliği Çalışma Raporu (2002-2004), [ys], [ts],.

4. YÜKSEK MAHKEME KARARLARI

AYMK, E: 1965/19, K: 1965/42, K.T: 12/07/1965, RG. T: 04/02/1966 S: 12218.

- AYMK**, E: 1970/49, K: 1971/11, K.T: 28/01/1971, RG. T: 04/05/1971, S: 13826.
- AYMK**, E: 1971/44, K: 1971/44, K.T: 06/06/1972, RG. T: 03/03/1973, S: 14465.
- AYMK**, E: 1980/28, K: 1980/45, K.T: 01/07/1980, RG. T: 03/10/1980, S: 17124.
- AYMK**, E: 1986/13, K: 1987/12, K.T: 22/05/1987, RG. T: 18/09/1987 S: 19578
- AYMK**, E: 1986/22, K: 1986/28, K.T: 02/12/1986, RG. T: 30/04/1987, S: 19446.
- AYMK**, E: 1988/11, K: 1988/11, K.T: 24/5/1988, RG. T: 28/07/1988, S: 19882.
- AYMK**, E: 1992/38, K: 1993/5, K.T: 02/02/1993, RG. T: 17/12/1993 S: 21791.
- AYMK**, E: 1994/21, K: 1994/40, K.T: 21/03/1994,
<http://www.kararlaryeni.anayasa.gov.tr/Karar/Content/0b27d463-80d4-418b-8ae2-806cf5572f75?excludeGerekce=False&wordsOnly=False>),
(E.T: 15/03/2018).
- AYMK**, E: 1994/22, K: 1994/41, T: 21/03/1994,
<http://www.kararlaryeni.anayasa.gov.tr/Karar/Content/31147c40-f2c2-412c-be34-21cec5b024f5?excludeGerekce=False&wordsOnly=False>),
(E.T: 15/03/2018).
- AYMK**, E: 1994/59, K: 1994/83, K.T: 28/12/1994, RG. T: 01/10/1997 S: 23127.
- AYMK**, E: 1996/4, K:1996/39, K.T: 17/10/1996, RG. T: 08/01/1997, S: 22871.
- AYMK**, E: 1996/51, K: 1998/17, K.T:13/05/1998, RG. T: 29/05/1999, S: 23709.
- AYMK**, E: 1998/58, K: 1999/19, K.T: 27/05/1999, RG. T: 04/03/2000, S: 23983.
- AYMK**, E: 2008/1, K: 2008/2, T: 30/07/2008,
<http://www.kararlaryeni.anayasa.gov.tr/Karar/Content/5664600f-6ce5-4b3b-885f-6a936d14abe2?excludeGerekce=False&wordsOnly=False>),
(E.T: 15/03/2018).
- AYMK**, E: 2009/57, K: 2011/33, K.T: 03/02/2011, RG. T: 14/04/2011 S: 27905.

Danıştay 1. Dairesi Kararı, E: 1995/12, K: 1995/23, T: 25/01/1995,
(<http://www.kanunum.com/search.php?action=search&query=1995%2F12#158416>), (E.T: 18/04/2018, Sınırlı Erişim).

Danıştay 8'inci Dairesinin Kararı, E: 2005/4721, K: 2007/3650, T:12/06/2007,
(<http://www.kanunum.com/search.php?action=search&query=2005%2F4721#76772>), (E.T: 14/03/2018, Sınırlı Erişim).

Sayıştay 5. Dairesi Kararı, K: 9825, K.T: 18/05/2000,
(<http://www.sayistay.gov.tr/karar/karararamasonuc.asp?id=565>),
(E.T: 12/01/2018).

Sayıştay 7. Dairesi Kararı, K: 9872, T: 11/07/2006,
(<http://www.sayistay.gov.tr/karar/karararamasonuc.asp?id=2034>),
(E.T: 12/01/2018).

SGKK, K: 3827/3, T: 29/04/1976,
(<http://www.sayistay.gov.tr/karar/SGKK/Sgkk3.asp?GKID=39449>),
(E.T: 25/12/2018).

YHGKK, E: 1980/4-1714, K: 1983/803, T: 14/09/1983,
(http://www.kanunum.com/YargK/1983803/Hukuk-Genel-Kurulu-19804-1714-E,-1983803-K,-14091983-T_xxxvid304536),
(E.T: 12/09/2018, Sınırlı Erişim).

YSKK, (<http://www.ysk.gov.tr/ysk/IlkeKararlari/2007/Kararlar/2007-716-karar.htm>),
(E.T: 15/09/2018).

YSKK, Karar No: 1585, T: 17/5/1999,
(<http://www.ysk.gov.tr/ysk/content/conn/YSKUCM/path/Contribution%20Folde rs/Kararlar/Ilke%20Kararlari/1999-1585-karar.htm>), (E.T. 10/04/2018).

YSKK, Karar No: 371/194, T: 16/03/1999,

(<http://www.ysk.gov.tr/ysk/content/conn/YSKUCM/path/Contribution%20Folde rs/Kararlar/Ilke%20Kararlari/1999-371-karar.htm>), (E.T. 10/04/2018).

5. TUTANAKLAR

Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi (CSTD)

Milli Birlik Komitesi Tutanak Dergisi (MBKTD)

Milli Güvenlik Konseyi Danışma Meclisi Tutanak Dergisi (DMTD)

Millet Meclisi Tutanak Dergisi (MMTD)

Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi (TBMMTD)

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi (TBMMZC)

6. İNTERNET KAYNAKLARI

Başbakanlık Mevzuat Bilgi Sistemi (www.mevzuat.gov.tr).

(<http://haber.gazetevatan.com/maalesef-emsal-oldu/331764/1/gundem>),

(Erişim Tarihi: 17/03/2018).

(<http://www.haberturk.com/gundem/haber/924005-thy-adini-listeden-cikarmis>),

(Erişim Tarihi: 02/03/2018).

(<http://www.haberturk.com/polemik/haber/727181-vekile-ceza-kesmeyin>),

(Erişim Tarihi: 17/03/2018).

(<http://www.hurriyet.com.tr/gundem/25865398.asp>), (Erişim Tarihi: 02/03/2018).

Resmi Gazete (www.resmigazete.gov.tr).

TBMM İnternet Sitesi (www.tbmm.gov.tr).

Kanunum Veritabanı (www.kanunum.com), (Sınırlı Erişim).

Corpus Veritabanı (www.corpus.com.tr), (Sınırlı Erişim).

HUKUK TÜRK Veritabanı

(www.hukukturk.com/fractal/hukukTurk/pages/home.jsp), (Sınırlı Erişim).

7. DİĞER KAYNAKLAR

Kanunlar

Yönetmelikler

Tebliğler

TBMM Genel Sekreterliği Arşivi

TBMM Başkanlık Divanının 05/05/1988 tarihli ve 12 sayılı Kararı.

TBMM Başkanlık Divanının 17/01/1993 tarihli ve 43 sayılı Kararı.

TBMM Başkanlık Divanının 30/12/1998 tarihli ve 98 sayılı Kararı.

TBMM Başkanlık Divanının 14/06/1999 tarihli ve 3 sayılı Kararı.

TBMM Başkanlık Divanının 04/09/2002 tarihli ve 99 sayılı Kararı.

TBMM Başkanlık Divanının 03/10/2007 tarihli ve 5 sayılı Kararı.

TBMM Başkanlık Divanının 12/06/2010 tarihli ve 74 sayılı Kararı.

TBMM Başkanlık Divanının 13/07/2011 tarihli ve 1 sayılı Kararı.

TBMM Başkanlık Divanı'nın 22 Şubat 2012 tarihli ve 15 sayılı Kararı.

EKLER

Ek-1. Milletvekillerine, Yasama Organı Eski Üyelerine, Dışarıdan Atandıkları Bakanlık Görevi Sona Erenlere Tedavi Yardımı Yapılmasına Dair Yönetmelik

Yönetmeliğin Yayınlandığı Resmî Gazete'nin Tarihi Sayısı

02/05/2012	28280
------------	-------

Yönetmelikte Değişiklik Yapan Yönetmeliklerin Yayımlandığı Resmî Gazetelerin

Tarihi	Sayısı
19/03/2013	28592
15/11/2013	28822
05/11/2016	29879
24/02/2018	30342

MİLLETVEKİLLERİNE, YASAMA ORGANI ESKİ ÜYELERİNE, DIŞARIDAN ATANDIKLARI BAKANLIK GÖREVİ SONA ERENLERE TEDAVİ YARDIMI YAPILMASINA DAİR YÖNETMELİK

Amaç

MADDE 1 — (I) Bu Yönetmeliğin amacı, milletvekillerinin, Yasama Organı üyeliği ile açıktan atandığı bakanlık görevi sona erenlerin ve bunların bakmakla yükümlü oldukları aile fertlerinin, ölenlerin dul ve yetimlerinin ayakta veya yatarak tedavileri, yol ve gündelik ile refakatçi giderlerinden yararlanma esas ve usulleri ile bu hizmetlere ödenecek bedellere ilişkin hususları düzenlemektir.

Kapsam

MADDE 2 — (1) Bu Yönetmelik, tedavi yardımından yararlandırılacak hak sahipleri ile bunlara tedavi hizmetini sağlayacak sağlık kurum ve kuruluşlarını kapsar.

Dayanak

MADDE 3 — (I) Bu Yönetmelik, 26/10/1990 tarihli ve 3671 sayılı Türkiye Büyük Millet Meclisi Üyelerinin Ödenek, Yolluk ve Emekliliklerine Dair Kanunun I inci ve 4 üncü maddesi ile 1/12/2011 tarihli ve 6253 sayılı Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı İdari Teşkilatı Kanununun 27 nci maddesine dayanılarak hazırlanmıştır.

Tanımlar

MADDE 4 - (1) Bu Yönetmelikte geçen;

- a) Acil tedavi: Tedavinin derhal müdahale gerektirmesini,
 - b) Ayakta tedavi: Hastanın hekim tarafından kendi hizmet veya işyerinde yatırılmadan tedavi edilmesini,
 - c) Bakanlık: Sağlık Bakanlığını,
 - ç) Emsal sözleşme: Serbest hekim, diş hekimi, klinik, poliklinik, teşhis ve tedavi merkezi, tıp merkezi, dal merkezi olarak ruhsatlandırılanlar ile yetkili makamlarca özel hastane olarak sınıflandırılanların sağlık kurum ve kuruluşu niteliği esas alınmak suretiyle Kurumca imzalanan sözleşmeleri, .
 - d) Evde tedavi: Hastanın hekim tarafından bulunduğu yerde tedavi edilmesini, e) Fatura inceleme: Bu Yönetmelik hükümlerine göre Kurumca ödenmesi gereken sağlık kurum ve kuruluşlarına ait tüm sağlık harcama belgelerinin, ödemeye esas olmak üzere bu Yönetmelik, ilgili mevzuat, esaslar, emsal sözleşmeler ve protokoller ile gerektiğinde ilgili kurum ve kuruluşlardan görüş almak suretiyle, Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) Başkanlığı İdari Teşkilatında hekim, diş hekimi ve eczacı kadrosunda istihdam edilenler ile görevlendirilen personel tarafından incelenmesini,
 - f) Hak sahipleri: Milletvekilleri, Yasama Organı üyeliği ile açıktan atandığı bakanlık görevi sona erenleri, bunların bakmakla yükümlü oldukları aile fertlerini, ölenlerin dul ve yetimlerini,
 - g) Kurum: TBMM Başkanlığını,
 - ğ) Misyon şefliği: Yabancı ülkelerdeki büyükelçilik, elçilik, daimi temsilcilik, başkonsolosluk ve konsoloslukları,
 - h) (Değişik: RG-19/3/2013-28592) Ödemeye esas tıbbi malzeme bedeli: Kurum tarafından fiyatı tespit edilenler hariç olmak üzere sağlık kurum ve kuruluşları tarafından tedavi sırasında kullanılan protez ve ortezler ile tıbbi sarf malzemeler için Tebliğ eki listelerdeki fiyatları, bu listelerde fiyatlandırılmayanlar için Türkiye İlaç ve Tıbbi Cihaz Ulusal Bilgi Bankası Kamu İhale Kurumu İhale Sonuç Formu Ekranında en son tespit edilen KDV dahil alış fiyatı üzerine % 15 işletme gideri ilave edildikten sonra bulunan tutarı, bu ekranda fiyat tespiti yapılmayan malzemeler için sağlıkla ilgili giderin yapıldığı il ya da Ankara Ticaret Odasının belirlediği ve onayladığı fiyatı, ayaktan tedavilerde ise reçeteye dayalı temin edilen tıbbi malzemeler için Tebliğ eki listelerinde belirtilen fiyatları, bu listelerde fiyatlandırılmayanlar için sağlıkla ilgili giderin yapıldığı il ya da Ankara Ticaret Odasının belirlediği ve onayladığı
- 1) Özel sağlık kuruluşu: Yetkili makamlarca uygunluk belgesi verilen ve Ayakta Teşhis ve Tedavi Yapılan Özel Sağlık Kuruluşları Hakkında Yönetmelik kapsamında açılan özel poliklinikler, Ağız ve Diş Sağlığı Hizmeti Sunulan Özel Sağlık Kuruluşları Hakkında Yönetmelik kapsamında açılan ağız ve diş sağlığı hizmeti veren sağlık kuruluşları ile serbest hekim ve diş hekimlerinin muayenehanelerini,

i) Özel sağlık kurumu: Yetkili makamlarca uygunluk belgesi verilen ve Özel Hastaneler Yönetmeliği kapsamında açılan hastaneler, Ayakta Teşhis ve Tedavi Yapılan Özel Sağlık Kuruluşları Hakkında Yönetmelik kapsamında açılan tıp ve dal merkezleri ile tedavi amacıyla hasta kabul eden İçmece ve kaplıcaları,

j) Resmi sağlık kuruluşu: Kamu idareleri bünyesindeki kurum hekimliklerini, sağlık ocağını, verem savaş dispanserini, ana, çocuk sağlığı ve aile planlaması merkezini, sağlık merkezini ve toplum sağlığı merkezi ile Bakanlık tarafından aile hekimi olarak yetkilendirilen aile hekimlerini, 112 acil sağlık hizmeti birimini, üniversitelerin medikososyal birimlerini, Türk Silahlı Kuvvetlerinin birinci basamak sağlık ünitelerini, belediyelerin polikliniklerini,

k) Resmi sağlık kurumu: Merkezi Yönetim Bütçesine dahil kamu idareleri ile özel bütçeye dahil idarelerin eğitim ve araştırma, özel dal eğitim ve araştırma ile üniversitelere bağlı yataklı veya yataksız tedavi kurumlarını,

l) Tebliğ: Sağlık hizmetinin verildiği tarihte yürürlükte bulunan Sosyal Güvenlik Kurumu Sağlık Uygulama Tebliğini,

m) Tedavi: Bakanlıkça belirlenmiş tıbbi sağlık hizmeti ve tıbbi ürün kabul edilen durumlarda muayene ve teşhis ile birlikte hastanın ihtiyacına göre hastalığı süresince hekim tarafından tıbbi yöntemlerin uygulanmasını,

n) Yataklı tedavi: Hastanın yataklı bir tedavi kurumunda yatırılarak tedavi edilmesini, ifade eder.

Tedavi ve yol giderlerinden yararlanacak olanlar

MADDE 5 - (I) Bu Yönetmelikte sağlanan tedavi ve yol giderlerinden;

a) Milletvekilleri, Yasama Organı üyeliği ile açıktan atandığı bakanlık görevi sona erenler,

b) (a) bendinde sayılanların, bakmakla yükümlü oldukları eşleri, ana ve babaları,

c) (a) bendinde sayılanların, bakmakla yükümlü oldukları çocuklarından;

1) Yirmi beş yaşını doldurmamış ve Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) ile ilişkisi bulunmayan, evli olmayan kız ve erkek çocukları,

2) Yirmi beş yaşını doldurmakla birlikte SGK ile ilişkisi bulunmayan ve evli olmayan kız çocukları,

3) Yaşına bakılmaksızın SGK'dan sağlık yardımı almayan ve sağlık kurulu raporu ile çalışma gücünün en az yüzde altmışını yitirdiği tespit edilen malul ve evli olmayan erkek çocukları,

ç) Milletvekili iken ölenler ile Yasama Organı üyeliği veya açıktan atandığı bakanlık görevi sona erenlerden ölenlerin hak sahibi dul ve yetimleri, beyanları esas alınarak yararlandırılırlar.

(2) Üvey ana, baba ve çocuklar hiçbir şekilde tedavi yardımından yararlanamaz.

Yurt içinde tedavi

MADDE 6 - (1) (Değişik: RG-19/3/2013-28592) Hak sahipleri, ayakta veya yatarak tedavileri maksadıyla resmi ya da Kurum ile sözleşmesi bulunan özel sağlık kurum ve

kuruluşlarına kimlik belgelerini ibraz etmek suretiyle başvurabilirler. Kurum ile sözleşme yapan özel sağlık kurum ve kuruluşunun bulunmadığı yerlerdeki veya sözleşme yapılmayan özel sağlık kurum ve kuruluşlarının sağlık faturalarına emsal sözleşme hükümleri uygulanır. (2) Bu şekilde sağlanan tedavilere ait harcama belgeleri, bu Yönetmelik hükümlerine göre fatura incelemesi yapıldıktan sonra Kurumca karşılanır.

Yurt dışında tedavi

MADDE 7 — (1) Hak sahipleri, Bakanlık tarafından yetkili kılınan sağlık kurumlarının, tedavinin ya da organ veya doku naklinin yurt içinde yapılamadığını belirleyen sağlık kurulu raporlarının, yetkili kurumlarca teyit edilmesi ve Bakanlıkça onaylanması halinde, Kurum tarafından yurt dışına gönderilirler.

(2) Yurt dışı tedavilerine ilişkin raporların, Bakanlıkça onaylanmasından itibaren üç ay içinde yurt dışına çıkmak üzere işlem yapılmayan raporların yenilenmesi zorunludur.

(3) Yurt dışındaki tedavi süresi, altı ayı geçmemek kaydı ile Bakanlıkça yetkili kılınan sağlık kurumları tarafından düzenlenen sağlık kurulu raporunda belirtilir. Tedavi süresi raporda belirtilen süreyi geçemez. Tıbbî nedenlerle yurt dışında tedavinin uzaması hâlinde, tıbbî gerekçeleri misyon şeflikleri vasıtasıyla Kuruma gönderilir. Sevke esas sağlık kurulu raporunu teyit eden sağlık kurumunun görüşü ve Bakanlığın onayı ile bu süre en çok iki yıla kadar uzatılabilir. Belirlenen ya da uzatılan sürenin aşılması hâlinde, aşılan süreye ait tedavi giderleri ile gündelik ve refakatçi giderleri Kurumca karşılanmaz.

(4) Yurt içinde sağlanamayan organ ve doku nakli işlemlerinin yurt dışında uzun bekleme sürelerini gerektirmesi halinde, hastaların yurt dışındaki ilk tetkiklerinin tamamlanmasını müteakip uygun organ teminine kadar geçecek süredeki tetkik ve tedavileri yurt içinde yaptırılır. Uygun organ ve dokunun temini üzerine hasta, yeni bir sağlık kurulu raporuna ihtiyaç duyulmaksızın nakil işlemi için yurt dışına gönderilir. Ancak, hastanın organ ve doku nakli sırasına alındığı tarihten itibaren bekleme süresinin beş yılı geçmesi halinde, yurt dışına gönderilmeye ilişkin sağlık kurulu raporunun, bu madde hükümleri doğrultusunda yenilenmesi ve onaylanması gereklidir.

(5) Organ nakli tedavisi için yurt dışına gönderilen kişilerin, organ teminine kadar geçecek sürenin naklin gerçekleştirileceği ülkede geçirilmesinin zorunlu olduğunun yurt dışı sağlık kurumunca gerekçeleriyle belgelendirilmesi halinde Kurum, Bakanlığın yazılı görüşünü almak suretiyle bekleme süresinin yurt dışında geçirilmesine karar vermeye ve yurt dışında geçirilecek süreyi belirlemeye yetkilidir. Bu süre altı ayı geçmeyen dönemler halinde uzatılabilir. Yurt dışında toplam bekleme süresi iki yılı geçemez. Belirlenen ya da uzatılan sürenin aşılması halinde, aşılan süreye ait tedavi giderleri ile gündelik ve refakatçi giderleri Kurumca karşılanmaz.

(6) Sağlık kurulu raporu ile belgelendirilmek ve Bakanlıkça onaylanmak koşulu ile yurt içinde yapılamayan tetkikler, numunenin gönderilmesi suretiyle, yurt dışı sağlık kurumlarında yaptırılır ve bu işlemlere ait ücretler Kurumca karşılanır. Ancak, numunenin yurt dışı sağlık kurumunca alınması gerektiğinin sağlık kurulu raporunda ayrıntılı gerekçeleri ile belirtilmesi kaydı ile hak sahiplerinin tetkik için yurt dışına gönderilmesi mümkündür.

(7) Yurt içinde yapılması mümkün olmayan tetkik veya tahlillerin yurt dışında yaptırılması halinde, tetkik ve tahlil bedelinin ödenebilmesi için, Bakanlıkça yetkili kılınan sağlık kurumlarının sağlık kurulundan alınan raporda tetkik veya tahlilin yurt içinde yapılamadığının Bakanlık tarafından onaylanması halinde, tahlil ve tetkik giderleri Kurumca karşılanır.

(8) Kurumca, hak sahiplerinin yurt dışında yapılacak, tedavi, organ ve doku nakli ile tahlil ve tetkikler için yapılacak giderlere mahsuben misyon şefliği aracılığıyla yurt dışındaki sağlık kurumuna avans verilebilir.

(9) Bu şekilde yurt dışına gönderilen hak sahiplerinin yol ve tedavi giderleri ile bunların aynı usule göre yanlarında refakatçi bulundurulmasına lüzum görülenlerin harcırahları 10/2/1954 tarihli ve 6245 sayılı Harcırah Kanunu hükümlerine göre Kurumca karşılanır.

(10) Bu madde esaslarına göre tedavi için yurt dışına gönderilenlerden kontrol maksadıyla tekrar gitmesi gerekenlerde, yeniden sağlık kurulu raporu aranır.

(1 I) (Değişik: RG-19/3/2013-28592) Birinci ve altıncı fıkra dışında herhangi bir sebeple, yurt dışında bulunan hak sahiplerinin, hastalanmaları durumunda tedavi giderleri için bu Yönetmelikte öngörülen usullere uyulmak ve yurt içindeki sözleşmeli özel sağlık kurum ve kuruluşlarında yapılacak muayene, tetkik, tahlil, müdahale, ameliyat ve diğer tedaviler için belirlenen tutar ile sınırlı olmak ve 16 ncı madde hükümleri dikkate alınmak şartıyla, Türkiye'de ve Türk Lirası olarak ödenir.

Organ ve doku nakli

MADDE 8 (I) (Değişik: RG-5/11/2016-29879) Tedavi ve yol giderlerinden yararlananların, yurt içinde veya yurt dışında hastalanıp organ veya doku nakline gerek görülmesi halinde her türlü tedavi giderleri ile 29/5/1979 tarihli ve 2238 sayılı Organ ve Doku Alınması, Saklanması, Aşılması ve Nakli Hakkında Kanun hükümleri dikkate alınmak şartıyla verici durumunda bulunan kimselerin, bu Yönetmelik kapsamına girip girmediğine bakılmaksızın bu işlemle ilgili tedavi giderleri, tedavinin, resmi sağlık kurumlarında sağlanması halinde Tebliğ, özel sağlık kurumlarında sağlanması halinde Türk Tabipleri Birliği Hekimlik Uygulamaları Veritabanı birim fiyatları üzerinden fatura incelemesi yapıldıktan sonra Kurumca karşılanır. .

(2) Yurt içinde organ veya dokunun bulunması halinde, hastanın bunların bulunduğu yere veya bunların naklin yapılacağı merkezin bulunduğu yere gönderilmesine ilişkin gidiş, dönüş için nakil giderleri Tebliğ hükümlerine göre Kurumca karşılanır.

Tıbbi tahlil, tetkik, fizik tedavi ve rehabilitasyon uygulamaları

MADDE 9 — (I) (Değişik: RG-19/3/2013-28592) Hak sahiplerinin, resmi veya özel sağlık kurum ve kuruluşlarında şikayetleriyle ilgili olarak, yapılması tıbben gerekli görülen ve yaptırılacak tıbbi tetkik, tahlil ve fizik tedavi giderleri bu Yönetmelik hükümlerine göre, Kurumca karşılanır. Özel sağlık kurum veya kuruluşlarında aynı hastalığa yönelik yapılan fizik tedavi bedelinin ödenebilmesi için, önceki tedavinin bitim tarihinden itibaren, en az altı ay geçmiş olması gerekir. Ayrıca, en fazla, altı çeşit fizik tedavi ajan ve hareketleri, günde bir seans üzerinden yapılmak kaydı ile en çok yirmi bir seans bedeli Kurumca karşılanır. Acil haller ile

tedavinin altı aydan önce başlatılması veya yirmi bir seanstan daha uzun sürmesi durumlarında gerekçesi ve seans adetleri sağlık kurulu raporunda belirtilmek şartıyla, fizik tedavi giderleri Kurumca karşılanır.

(2) (Değişik: RG-5/11/2016-29879) Fizik tedavi ve rehabilitasyon egzersizleri, yatağa bağımlı olan hastalarda tedavinin yatarak sağlanması hastane heyet raporu ile belgelenenler dışında ayaktan tedavi olarak alçak ve orta frekanslı akımlardan, derin ısıtıcılardan ve yüzeysel soğuk veya sıcak uygulamalarından birer adeti, postür egzersizleri ise tüm tedavi süresince yalnızca bir adet olmak üzere Kurumca karşılanır. Bu tedaviler, aynı seansta birden fazla vücut bölgesine uygulansa dahi bir adet üzerinden işlem yapılır. Rehabilitasyon amaçlı egzersizler faturalandırıldığında temel egzersizler, masaj ve manüplasyon bedelleri ayrıca ödenmez.

(3) Tıbbi tahlil ve tetkik ile fizik tedavi ve rehabilitasyon uygulamaları için, özel sağlık kurum ve kuruluşları ile emsal sözleşme yapılır.

(4) (Değişik: RG-5/11/2016-29879) Özel sağlık kurum ve kuruluşlarına tıbbi tahlil, tetkik, fizik tedavi ve rehabilitasyon giderleri için Türk Tabipleri Birliği Hekimlik Uygulamaları Veritabanı birim fiyatlarının üzerinde ödeme yapılamaz.

İçmece ve kaplıca tedavisi

MADDE 10 — (I) Fiziksel tıp ve rehabilitasyon uzman hekiminin de yer aldığı, tanı, önerilen tedavi, seans ve gün sayısı bilgilerinin zorunlu olduğu resmi sağlık kurulu raporu ile içmece ve kaplıcalarda tedavilerine gerek görülen hak sahipleri, Kuruma ait veya Bakanlıkça işletme izni verilen içmece ve kaplıcalarda tedavi ettirilirlir. Bakanlık tarafından işletme müsaadesi verilmeyen içmece ve kaplıcalardaki tedavilere ait bedeller Kurumca karşılanmaz.

(2) Sağlık Kurulu raporunun düzenlendiği tarihten itibaren altı ay içerisinde kaplıca tedavisine başlanamaması halinde yeniden sağlık kurulu raporu düzenlenmesi gerekir.

(3) İçmece ve kaplıcalarda tedavi ettirilene, raporlarında belirtilen gün sayışım aşmamak üzere banyo giriş ücretleri ödenir. Bu şekilde, içmece ve kaplıcalarda tedavi ettirilene ile raporda refakatin tıbben gerekli olduğunun belirtilmesi ve tedavinin yapıldığı ilgili kurum tarafından refakatçi kalındığının belgelenmesi halinde yol, gündelik ve refakatçi giderleri Tebliğ hükümlerine göre Kurumca karşılanır.

İlaç giderleri

MADDE 11 — (I) Resmi veya özel sağlık kurum ve kuruluşlarında tedavi gören hak sahibi hastalar için ilgili hekim tarafından düzenlenecek reçetelerdeki ilaçlar Kurum ile sözleşmesi bulunan eczanelerden temin edilir. Kurum ile sözleşmesi olmayan eczanelerin faturalarına emsal sözleşme hükümleri uygulanır.

(2) Ayakta sağlanan tedavilerde ilaç bedelinin yüzde sekseni Kurumca, yüzde yirmisi ise katılım payı olarak hasta tarafından eczaneye ödenir. Ancak, emekli, dul ve yetimler için bu oranlar yüzde doksan ve yüzde on olarak uygulanır. SGK tarafından bu oranlardaki yapılacak değişiklikler aynen uygulanır. İlaç ödemelerinde eşdeğer ilaç kuralları uygulanmaz.

(3) İlaçlar eczanelerden, reçete arkasına ilaçları alanın T.C. kimlik numarası, adı, soyadı, hastaya yakınlık derecesi, telefon numarası ve imzası karşılığında verilir. Eczaneye

reçete bedeli, ilaçların kamu kurum fiyatı üzerinden eczacı indirimi düşülerek ödenir. Eczacı indirim oranlarında, Türk Eczacıları Birliği ile SGK'ca yapılacak anlaşmalarda belirtilen oranlar uygulanır. Hasta katılım payından muaf ilaçlar sadece yatan hastalarda kullanımı halinde bedelleri ödenecek ilaçlar, ayakta tedavide sağlık raporu ile verilebilecek ilaçlar ve bedelleri ödenecek ilaçlara ilişkin Tebliğ ilaç listeleri esas alınmak suretiyle, Kurum tarafından değerlendirilerek karşılanır. Sadece uzman hekim tarafından yazılabilen ilaçlar diğer hekimler tarafından da reçete edilebilir. Bunların dışındaki ilaçların reçete edilmesinde, Tebliğde belirtilen kısıtlamalara ait Kurumca uygulanacak kurallar, Kurum ile Türk Eczacıları Birliği Merkez Heyeti arasında yapılan Protokol ile belirlenir.

(4) Yurt içinden sağlanması mümkün olmayan ilaçlar, yurt dışından Türk Eczacıları Birliği tarafından temin edilememiş ise bunların, Bakanlıkça ithaline izin verilen ilaç olduğunun, özel mevzuat hükümlerine göre ilaç olarak kullanılabilmesinin ve yurt içinde bulunmadığının onaylanması halinde yurt dışından sağlanabilir. Bu takdirde, söz konusu ilacın alındığı ve bedelinin ödendiğini gösterir faturanın, reçete ile birlikte ibraz edilmesi halinde, raporlu muaf ilaçların tamamı, raporsuz ilaçların yüzde sekseni, emekli, dul ve yetimler içinse yüzde doksanı Kurumca karşılanır.

(5) (Değişik: RG-05/11/2016-29879) Ayakta tedavilere ait reçetelerde yazılan ilaç miktarları hasta katılım payından muaf olanlar hariç üç aylık tedavi dozunu, sağlık raporuna göre düzenlenen reçetelerdeki katılım payından muaf olan ilaçlarda ise altı aylık tedavi dozunu aşamaz. Reçetelerdeki ilaçlar, ilaç bitim tarihinden on beş gün öncesinde verilebilir.

(6) Hak sahiplerine, ilaç giderlerine ait fatura bedellerinin ödenebilmesi için, ilaçlar rapor kapsamında reçete edilmiş ise faturanın, reçete ve rapor ile birlikte ibraz edilmesi halinde Yönetmelik hükümlerine göre, fatura incelemesi yapıldıktan sonra, Kurumca karşılanır.

Enjeksiyon, aşı ve kan giderleri

MADDE 12 (I) Ayakta tedavi sırasında hastaya uygulanması gerekli görülen enjeksiyonlar resmi ve özel kurum veya kuruluşlarda veya dışarıda yetkili kişilere yaptırılabilir. Enjeksiyonun dışarıda yetkili kişilere yaptırılması halinde, bu kişi tarafından verilen belge mukabilinde bedeli, Kurumca kendisine ödenir. Enjeksiyona esas reçetenin, fotokopisinin belgeye eklenmesi zorunludur. Enjeksiyona ait reçeteye istinaden temin edilen enjektör bedelleri, Tebliğ hükümleri ve fiyatları esas alınmak suretiyle, Kurumca karşılanır. (2) Aşı uygulamalarına ait giderler Tebliğ hükümlerine, kan giderleri kaç ünite kan istendiğine ilişkin hekim istem belgesi ile kanın hastada kullanıldığına dair sağlık raporunun eklenmesi halinde, ilgili sağlık kurumuna, hasta tarafından temin edilen ve bedeli ödenen kan giderleri ise Kızılay Kan Birimi rayiç bedeline göre Kurumca karşılanır.

Tedavide yatak ayrılması

MADDE 13 — (I) Hak sahipleri, resmi sağlık kurumlarında özel oda bulunduğu takdirde bu odada, bulunmadığı takdirde birinci sınıf odada, birinci sınıf oda bulunmayan durumlarda ikinci sınıf odada, özel sağlık kurumlarında ise birinci sınıf odada yatırılırlar. (Değişik cümle: RG-15/11/2013-28822) Özel odada yatırılmaları halinde, protokol yapılan resmi sağlık kurumlarınca sağlanan otelcilik hizmetleri protokol hükümlerine, protokol yapılmayan resmi

sağlık kurumlarında ise Tebliğ hükümlerine göre hastalardan alınan ilave ücretler Kurumca, özel sağlık kurumlarında doğacak ilave ücretler ise hak sahiplerince karşılanır.

(2) Gözlem amaçlı yataklar için gündelik yatak ücreti ödenmez.

Resmi sağlık kurum ve kuruluşlarında tedavi giderleri

MADDE 14 - (Değişik: RG-15/11/2013-28822)

(1) Tedavi, protokol yapılan veya protokol yapılmayan resmi sağlık kurumu veya kuruluşları tarafından sağlandığı takdirde sağlık kurumu veya kuruluşunca hastanın tedavisi dolayısıyla yapılan bütün işlemler sonucu ödenmesi gereken ücretleri gösteren fatura düzenlenerek Kuruma gönderilir.

(2) Fatura bedeli, protokol yapılan resmi sağlık kurumlarına protokol hükümlerine, protokol yapılmayan resmi sağlık kurumlarına ise Tebliğ hükümlerine göre fatura incelemesi yapıldıktan sonra sağlık kurum veya kuruluşuna ödenir.

(3) Protokol yapılmayan resmi sağlık kurumlarınca sağlanan tedavi hizmetlerine ilişkin Tebliğ hükümlerine göre hastalardan alınan ilave ücretler Kurumca karşılanır. Ancak bu : ücretler ile resmi sağlık kurumlarıyla yapılan protokol fiyatları, sözleşmeli özel sağlık kurumlarından yataklı tedavi kurumlarına ödenen ücretleri geçemez.

Özel sağlık kurum ve kuruluşlarında tedavi giderleri

MADDE 15 — (I) Bu maddedeki hükümler, Kurum ile sözleşmesi bulunan özel sağlık kurum ve kuruluşlarının paket fiyat anlaşması dışında kalan ve Kurum ile sözleşmesi bulunmayan özel sağlık kurum ve kuruluşlarının tedavi faturaları için geçerlidir.

(2) (Değişik:RG-05/11/2016-29879) Hak sahiplerinin özel sağlık kurum ve kuruluşlarındaki tedavi giderleri bu Yönetmelikte belirlenen usul ve esaslara, yapılan sözleşme ve paket fiyat anlaşması hükümlerine göre karşılanır. Özel sağlık kurum ve kuruluşlarına tedavi giderleri için hiçbir surette Türk Tabipleri Birliği Hekimlik Uygulamaları Veritabanı birim fiyatları üzerinde ödeme yapılamaz.

(3) Tedavinin özel sağlık kurumu veya kuruluşlarınca sağlanması nedeniyle ödenmesi gereken ücretler için düzenlenen fatura hastaya imzalatılır ve bir nüshası kendisine verilir. Diğer nüshası, kimlik belgesinin fotokopisi eklenerek Kuruma gönderilir. Hastanın faturayı imzalayacak durumda olmaması halinde faturayı imzalayanın kimlik belgesi fotokopisi faturaya eklenir. Fatura bedeli, fatura incelemesi yapıldıktan sonra, anlaşmalı kurum ve kuruluşlara sözleşme, sözleşme yapılmayan özel sağlık kurum ve kuruluşlarına ise emsal sözleşme hükümlerine göre Kurumca ödenir.

(4) (Değişik: RG-05/11/2016-29879) Tedaviler, Tebliğ uygulamaları ve Tebliğ listeleri esas alınmak suretiyle karşılanır. Tedavi bedeli, Türk Tabipleri Birliği Hekimlik Uygulamaları Veritabanında fiyatlandırılmış ise buradaki birim fiyatlarından aksi takdirde Tebliğ liste fiyatlarından Kurumca karşılanır. Türk Tabipleri Birliği Hekimlik Uygulamaları Veritabanında ve Tebliğ listelerinde fiyatlandırılmayanlar hiçbir surette karşılanmaz.

(5) Kurum ile sözleşmesi bulunan özel sağlık kurum veya kuruluşlarınca paket fiyat anlaşması dışında kalan tedavilerde yatan hastalara düzenlenecek fatura bedellerinin ödenebilmesi için teşhis, tetkik ve tedaviyi içeren ayrıntılı epikriz, biyokimya, mikrobiyoloji,

patoloji, radyoloji tetkiklerinin istem ve sonuç raporları, hemşire takip formu, operasyonlarda kullanılan plak, vida, stent, balon gibi tek kullanımlık tıbbi cihaz ve malzemelerin operasyonda kullanıldığını belirtir hekim raporu, konsültasyon ve refakatçi gereklilik raporları, ameliyat notu, ambulans kullanılmışsa acil vaka raporu, anestezi kayıt formu, fizik tedavi ajan ve seans adetlerini gösterir hekim raporu ile fizik tedavi takip formu, hastanın tedavisinde kullanılması gerekli kan ve kan ürünlerine ait hekim istem belgesi ile kanın hastada kullanıldığına dair rapor, sıvı denge kayıt formu, diyaliz takip formu, hasta yoğun bakımda yatmış ise yoğun bakım hasta takip formu, kemoterapi ve radyoterapi uygulamasına ait rapor, fiyatlandırılmış fatura döküm listesinin fatura ile birlikte ibraz edilmesi zorunludur.

(6) Ayakta tedavi, evde muayene veya cerrahi girişim yapılması durumlarında, faturalara hekim raporu, ön tanı ve kısa klinik bilgileri içeren hekim istem belgesi, tetkik sonuç raporları, ambulans için acil vaka raporunun eklenmesi zorunludur.

(7) Paket fiyat anlaşması dışındaki tedavilerde, epikrizde, yatarak tedavi gören hastalara yapılan muayene, tetkik, tahlil, müdahale, ameliyat ve diğer tıbbi uygulamalarla bunların tarihlerinin, hastanın hastaneye yatış ve hastaneden çıkış tarihlerinin, varsa refakatçisinin gerekliliğine ilişkin raporun, ayakta tedavi gören hastaların muayene tarihleri ile muayenenin hangi uzmanlık alanında, gece ya da gündüz yapıldığının belirtilmesi zorunludur. Muayenenin hangi uzmanlık alanında, gece ya da gündüz yapıldığının belirtilmemesi halinde, muayenenin gündüz yapıldığı kabul edilerek ücret ödenir. Aksi halde fatura bedeli ödenmez. Yatak ücretleri Bakanlığın özel hastaneler için belirlediği yatak ücreti üzerinden ödenir.

(8) Ayakta veya yatarak tedavi gören ya da yoğun bakımda yatan hastalar için mükerrer hekim takibi ile konsültasyon hekim takip ücreti adı altında hiçbir ücret ödenmez. Ancak, yatarak tedavi gören normal veya yoğun bakım hastalarının konsültasyon bedelleri konusunda günlük en fazla aynı branş için bir adet gündüz konsültasyon ücreti ödenir. Konsültasyonun, aynı branşta tekrarlanabilmesi için hastanın mevcut tıbbi durumunda konsültasyonu yenilemeyi gerektirecek bir değişikliğin olması gerekmektedir. Ayaktan tedavilerde konsültasyon bedeli yerine muayene ücreti ödenir. Hastanın ilk muayenesindeki tanısı ile ilgili olarak on güne kadar aynı hekim tarafından yapılan muayeneler, kontrol muayenesi kapsamında değerlendirildiğinden ayrıca ücret ödenmez.

(9) Bakanlıkça sağlık kurum veya kuruluşu olarak ruhsatlandırılmayan merkezlerde hekim tarafından gerçekleştirilen muayene, tahlil, tetkik ve tedaviler ile Tebliğde yer almayan ve tıp hekimi olmayanlar tarafından verilen sağlık hizmet bedelleri ile bu işlemlere ait tıbbi malzeme bedelleri Kurumca ödenmez.

(10) (Değişik: RG-05/11/2016-29879) Ameliyathane kullanım bedeli, Türk Tabipleri Birliğinin Hekimlik Uygulamaları Veri tabanında yer alan cerrahi işlem toplamının yüzde yirmisini geçemez.

(I I) Özel sağlık kurum ve kuruluşları tarafından tedavi sırasında kullanılan ve Tebliğde basit sıhhi sarf malzemesi olarak belirtilenler hiçbir şekilde hastalara aldırılmaz ve fatura edilemez. Bunun dışında hastaya tedavi sırasında kullanılan tıbbi malzemeler, bu Yönetmeliğin 4 üncü maddesinin (h) bendine göre, Kurumca karşılanır. Demirbaş olarak kullanılan malzemelerin ve bunlara ait sarf malzemelerin bedelleri, Kurumca karşılanmaz. Özel sağlık kurumlarına, ayakta

veya yatarak tedavilerde kullandıkları ve kendi eczanelerinden temin ettikleri ilaçlara ait bedeller için ilaçların kamu kurum fiyatları üzerinden eczacı indirimi düşülmek suretiyle, Kurumca karşılanır.

(12) Hak sahiplerine, özel sağlık kurum ve kuruluşlarına yapmış oldukları tedavi giderlerine ait fatura bedellerinin ödenebilmesi için, bu maddede sayılan tedavi, tahlil ve tetkik gibi işlemlerin sadece sonuç raporlarının fatura ile birlikte ibraz edilmesi halinde, bu madde hükümlerine göre fatura incelemesi yapıldıktan sonra, Kurumca karşılanır.

Yurt dışında yapılan tedavi giderleri

MADDE 16 — (I) Yurt dışında sağlanan tedavi, organ ve doku nakli ile tetkik ve tahlillere ait yapılacak giderlerin ödenebilmesi için, yürütülecek işlemlere ilişkin hususlar, hizmetin verildiği yabancı ülkeye şamil olmak ve mahalli usul göz önünde bulundurulmak suretiyle, o ülkedeki misyon şefliğince belirlenir. Tedaviye ait harcama belgelerinin asıllarının, ilgili misyon şefliğince tasdik ve tercüme edilmesi zorunludur. Bu şekilde, ibraz edilen belgelere ait bedeller, Kurumca karşılanır.

(2) Yönetmeliğin 7 nci maddesinin birinci ve altıncı fıkrasına göre, yurt dışına tedavi, organ ve doku nakli ile tetkik ve tahlil işlemleri için gönderilecek hak sahiplerinin, tedavi giderlerini karşılamak amacıyla, TBMM Başkanlık onayında belirtilen miktar kadar döviz, avans olarak ilgili misyon şefliğine transfer edilebilir. Bu miktarın ihtiyacı karşılamaması halinde, tedavi, organ ve doku nakli ile tetkik ve tahlil giderlerinin kalan kısmının karşılanabilmesi amacıyla, ek avans için döviz transferi yapılabilir. Tedaviden sonra, ilgili misyon şefliğince onaylanmış belgelere göre mahsup işlemi gerçekleştirilir.

(3) Bu Yönetmeliğin 7 nci maddesi ile bu maddenin birinci fıkrasına istinaden yurt dışına gönderilenlerin tedavi, organ ve doku nakli ile tetkik ve tahlil işlemlerine ait giderlerin tamamı Kurumca karşılanır. Bu fıkraya istinaden Kurumca yapılacak ödemeler tedavi, organ ve doku nakli ile tetkik ve tahlil giderlerinin tamamı dikkate alınmak suretiyle ilgili misyon şefliği aracılığı ile ödenir.

(4) Sağlık kurulu raporu sonucu yurt dışına tedavi, organ ve doku nakli ile tetkik ve tahlil maksadıyla gönderilecek olan hak sahiplerine harcırah ve yol giderleri Harcırah Kanunu hükümlerine göre, hak sahiplerine refakat edilmesinin zorunlu olduğu bir raporla tasdik edilen refakatçinin harcırah ve yol giderleri, bu Yönetmeliğin 18 inci maddesinin ikinci fıkrasına göre Kurumca ödenir.

(5) Birinci fıkra dışında herhangi bir sebeple yurt dışına giden hak sahiplerinin yurt dışında hastalanmaları halinde, yurt dışında yapılan acil müdahaleler hariç, tedavilerine ilişkin giderler, bu Yönetmeliğin 7 nci maddesinin son fıkrasına göre Kurumca ödenir.

(6) Derhal tıbbi veya cerrahi müdahaleyi gerektiren acil hallerde, müdahaleyi yapan sağlık kurumu tarafından düzenlenerek misyon şefliği ile fatura incelemede görevli TBMM hekimlerince acil olduğu onaylanmış belgelere dayalı tedavi giderlerinin yüzde yetmiş Kurum, yüzde otuzu ise hak sahiplerince karşılanır. Hastanın, bu durumunun acil olup olmadığına karar verilebilmesi için, sağlık kurum ve kuruluşuna ilk başvurusundaki şikayet, fizik muayene bulguları ile yapılan tetkik ve tedavisini belirtir hekim raporunun faturaya eklenmesi zorunludur.

Hak sahibince karşılanması gereken tutar, döviz karşılığı olarak hesap edilen ve ilgili mevzuat hükümlerine göre hesaplanan borcun Kuruma ödendiği tarihteki Merkez Bankası döviz satış kurlarına göre Türkiye'de ve Türk Lirası olarak tahsil edilir. Ayrıca ödemedeki gecikmeden doğan yasal gecikme faizi de hak sahibinden tahsil olunur. .

(7) Birinci fıkra dışında herhangi bir nedenle yurt dışında bulunduğu sırada acil tedavi görenlerin, hekim raporuna istinaden, kontrol veya tedavi amacıyla tekrar yurt dışına gidebilmesi için her defasında, bu Yönetmeliğin 7 nci maddesinin birinci fıkrasında belirtilen usule uygun sağlık kurulu raporu aranır.

(8) Tedavi maksadıyla gidilecek ülkeye, Türk Hava Yollarının uçak seferlerinin bulunması halinde, tercihen, Türk Hava Yolları ile uçulur. Hak sahiplerine en fazla Türk Hava Yollarının ekonomik sınıf uçuş tarifesi üzerinden ödeme yapılır.

Yol ve gündelik giderleri

MADDE 17 — (I) Hak sahiplerinin tedavi için buldukları yerden belediye veya büyükşehir belediye mücavir alanı dışındaki başka bir yere gönderilmeleri halinde, yol masrafı ve gündelikleri Tebliğ hükümlerine göre Kurumca karşılanır.

(2) Resmi sağlık kurum ve kuruluşu hekimlerinin hastayı evde tedavi etmeleri halinde, kendilerine ayrılan bir araç yok ise gidip döndüğü yer arasındaki taşıt ücreti, derhal müdahaleyi gerektiren durumlarda hastanın sağlık kurum veya kuruluşlarına götürülmesi sırasında kullanılan ve yatağa bağımlı hastaların gidiş ve dönüş ambulans ücreti ile hastalığın hayati tehlike veya risk arz etmesi halinde hekim ücreti, acil vaka raporuna istinaden Tebliğ hükümlerine göre Kurum tarafından karşılanır. Acil hal nedeni ile ya da hak sahiplerinin tedavileri için buldukları yerden, başka bir yere gönderilmeleri halinde kullanılacak ambulans tipi ile hasta nakil aracı ücretleri Tebliğ hükümlerine göre Kurumca karşılanır.

(3) Hastanın ambulans ile il dışına sevk edilmesi durumunda, teşhis veya tedavinin hastanın bulunduğu ilde yapılamadığı, sevk edilen ilin sağlık kurumunun ve derhal müdahalenin gerekliliğini belirten acil vaka raporunun eklenmesi gerekir.

Refakat

MADDE 18 - (1) (Değişik: RG-05/11/2016-29879) Yatarak tedavi edilen hastalara, hastalıkları gereği yanlarında bir refakatçinin bulundurulmasının zorunlu olduğu tedaviyi yapan sağlık kurumunun gerekçeli raporu ile belgelendiği takdirde hastaya bir kişi ile sınırlı olmak üzere refakat edilebilir. Bu takdirde ödenmesi gereken yatak ücreti sağlık kurumunca düzenlenecek faturada gösterilmek ve belge eklenmek suretiyle Kurum tarafından karşılanır.

Ancak, özel sağlık kurumunda yatarak tedavi gören hastalara refakat edenlerin yatak ücreti, Bakanlığın belirlediği hasta yatak ücretinin yarısını geçemez.

(2) Hastanın tedavi edilmek üzere yurt içinde başka bir yere veya yurt dışına gönderilmesi sırasında yanında bir kimsenin bulundurulmasının zorunlu olduğu hastayı gönderen sağlık kurumu veya kuruluşunun raporunda belirtildiği takdirde, hastaya biri refakat edebilir. Refakat eden kimseye yurt içinde Tebliğ, yurt dışında ise Harcırah Kanunu hükümleri çerçevesinde tespit edilen miktarda yolluk ve gündelik verilir. Refakat edenin memur olması

halinde yurt dışı gündeliği, bulunduğu kadro derecesine göre, memur değilse Harcırah Kanununun 8 inci maddesine göre hesaplanarak ödenir.

Diş hastalıklarının tedavisi

MADDE 19 - (1) (Değişik: RG-05/11/2016-29879) Ağız ve diş sağlığı ile her türlü restoratif, cerrahi ve protetik tedaviler resmi veya özel sağlık kurum ve kuruluşlarında yaptırılabilir. Tedaviye ait giderler serbest diş hekimlerine, özel ağız ve diş sağlığı polikliniklerine, özel ağız ve diş sağlığı merkezlerine Kurum ile Türk Diş Hekimleri Birliği arasında yapılan protokol hükümlerine, diğer özel sağlık kurum ve kuruluşlarına Kurum ile yapılan sözleşme hükümlerine göre ödenir. Tedaviye ait giderler Türk Diş Hekimleri Birliği Muayene ve Tedavi Ücret Tarifesinde yazıldığı şekliyle ve hangi dişe, hangi çeneye ve ağız içinde hangi bölgeye ait olduğu ağız planı üzerinde açıkça belirtilerek fatura edilir.

(2) Ağız ve diş sağlığı ile ilgili yapılan bütün tedavilerin izlenebilmesi için mutlaka tedavi öncesi ve sonrasını gösteren radyografilerden kullanılanlar tıbbi incelemeye esas olmak üzere ibraz edilir. Kuafaj tedavi bedeli ancak, derin kaviterlerde ve röntgenle desteklendiğinde ödenir.

(3) Greftleme, biometeryal veya membran uygulaması gerektiren cerrahi müdahale faturalarına, ilgili kuruluş tarafından hasta adına düzenlenen, malzeme faturaları ile açıklayıcı epikriz raporunun eklenmesi zorunludur.

(4) Ağız ve diş cerrahisi işlemlerinden büyük, küçük kist operasyonları, büyük, küçük odontojenik tümör operasyonları, büyük, orta ve küçük operasyonlar, kemik retansiyonlu gömülü diş, flap tedavilerine ait faturalarda bilgisayar çıktısı ile açıklayıcı epikriz raporu olmayanlar Kurumca karşılanmaz.

(5) Aynı faturada immedat protez, tam veya hareketli protez, tedavi olarak belirtilemez. Ancak, immedat protez tedavisinin üzerinden en az dört ay geçmesi halinde tam veya hareketli protez tedavisi ayrıca fatura edilebilir.

(6) Hareketli ve sabit protezlerde yenilenme süresi iki yıldır. Hareketli ve sabit protezlerde iki yıldan önce protezin yenilenmesi gereken durumlarda, tedaviye başlanmadan önce, protezin yenilenme nedenini belirtir rapor ve proforma fatura ibraz edilir. Kurum tarafından uygun görülmesi durumunda protez yapılır. Aksi takdirde, bu süreden önce yenilenen protez bedelleri karşılanmaz. Protez yenilendikten sonra Kuruma gönderilen raporlar ödemeye esas teşkil etmez.

(7) Değişik: RG-24/02/2018-30342) Hak sahipliği süresince her bir çene için en fazla altı adet kemik içi implant bedeli ödenir. Kemik içi implant uygulamalarında kullanılan implant gövdesi, iyileşme başlığı ve daimi başlığı ile protezlerde kullanılan hassas tutucu malzeme bedelleri TBMM Başkanlık Divanınca tespit edilir. Belirlenen bu tutarlar 1/1/2019 tarihinden itibaren TBMM Başkanlık Divanı Kararına gerek kalmaksızın Türkiye İstatistik Kurumu tarafından her yıl açıklanan Tüketici Fiyat Endeksi oranında artış sağlanarak Kurumca karşılanır. Bunun dışında kullanılan implant malzeme bedelleri ile hassas tutuculu protezlerde hassas tutucu üzerine gelen bölümdeki kron işleme için ayrıca bir ödeme yapılmaz.

Gözlük giderleri

MADDE 20 — (I) Hak sahiplerinin resmi veya özel sağlık kurum ve kuruluşlarının göz hastalıkları uzmanları tarafından yapılan muayenelerine ilişkin ücret ile bunlar tarafından düzenlenen reçeteye dayanılarak alınan renkli ve renksiz gözlük camları ve çerçeve bedellerinin TBMM Başkanlık Divanınca tespit edilen tutarı kadarı, fatura incelemesi yapıldıktan sonra Kurumca, bunu aşan kısmı ise hak sahibi tarafından ödenir.

- (2) Lasik ve Iasek tedavisinde Tebliğ hükümleri uygulamaları esas alınır.
- (3) (Değişik: RG-24/02/2018-30342) Gözlük camı ve çerçevesi için ödenecek azami miktar, TBMM Başkanlık Divanınca tespit edilir. Belirlenen bu tutarlar 1/1/2019 tarihinden itibaren TBMM Başkanlık Divanı Kararına gerek kalmaksızın Türkiye İstatistik Kurumu tarafından her yıl açıklanan Tüketici Fiyat Endeksi oranında artış sağlanarak Kurumca karşılanır.

Gözlük camları, en az 0.5 diyoptrilik değişiklik olması ve reçete edilmesi halinde Kurumca ödenir.

- (4) Çerçeveler, iki yıl geçmesi ve gözlük camlarında değişiklik olması halinde yenilenebilir. Uzak ve yakın gibi farklı gözlük camlarının kullanılması lüzum görüldüğünde, her cam için ayrı bir çerçeve bedeli Kurumca ödenir.
- (5) Hatalı gözlük camı verilmesinin ya da reçeteye yazılan gözlük camı yerine farklı diyoptrili cam verilmesinin ortaya çıkaracağı sonuçlardan camı veren optisyen sorumludur.
- (6) Teleskopik gözlük ve kontakt lens bedelleri Tebliğ hükümleri ve liste fiyatlarından Kurumca ödenir.
- (7) Hak sahiplerine düzenlenen reçetelerde, gözlük cam numaralarında çok sık aralıklarla düşme ve yükselme görülürse, resmi sağlık kurumlarında yaptırılacak göz muayenesi sonucuna göre ödeme yapılır.

İşitme cihazı giderleri

MADDE 21 - (1) (Değişik: RG-24/02/2018-30342) Odyolojik test sonucunda uzman hekim reçetesi ile işitme cihazı kullanması gereken hak sahiplerinin aldıkları işitme cihazının bedelleri ile cihazın bozulması halinde cihaz tamir ücretleri TBMM Başkanlık Divanınca tespit edilen fiyatlardan ödenir. Belirlenen bu tutarlar 1/1/2019 tarihinden itibaren TBMM Başkanlık Divanı Kararına gerek kalmaksızın Türkiye İstatistik Kurumu tarafından her yıl açıklanan Tüketici Fiyat Endeksi oranında artış sağlanarak Kurumca karşılanır.

Beş yıldan önce yenilenen, işitme cihazlarının bedelleri ödenmez.

Çeşitli protez ve ortez bedelleri

MADDE 22 — (I) Resmi veya özel sağlık kurum ve kuruluşlarının uzman hekimlerince görülen lüzum üzerine, gerek yurt içinden ve gerekse yurt dışından tedavi amacıyla getirilen ortez ve protezlerin bedelleri Kurumca ödenir.

- (2) Protez, ortez ve diğer iyileştirici malzeme bedellerinin ödenebilmesi için uzman hekim tarafından düzenlenen reçetenin ve hastaya hangi nedenle kullanıldığına ilişkin raporun faturaya eklenmesi şarttır.

(3) Protez, ortez ve diğer iyileştirici malzemelerin tutarı, bu Yönetmeliğin 4 üncü maddesine göre Kurumca ödenir.

(4) Bu Yönetmelik ile düzenlenenler dışında, miatlı protez, ortez ve tıbbi malzemelerde Tebliğ uygulamaları esas alınır.

Şeker ölçüm çubukları

MADDE 23 — (1) Şeker hastalarında, şeker ölçüm cihazı ile birlikte kan şekeri ölçmekte kullanılan şeker ölçüm çubuklarına ve diğer sarf malzemelere ait giderlerin, uzman hekim raporu ile belgelendirilmesi şartıyla üçer aylık doz halinde Kurumca ödenir. Kan şekeri ölçüm cihazının yenilenme süresi iki yıldır. Bu süreden önce temin edilen kan şekeri ölçüm cihazının bedeli Kurumca ödenmez.

2) Şeker ölçüm çubukları ile diğer sarf malzemelerin kullanım miktarı uzman hekim raporunda belirtilmemiş ise Kurumca Tebliğ esaslarına göre ödenir.

Estetik bakımdan yaptırılan müdahale giderleri

MADDE 24 — (1) Estetik amaçlı aşı ve enjeksiyonlar, ortodontik diş tedavileri ile estetik bakımdan yapılan tıbbi ve cerrahi müdahalelerin bedeli ödenmez. Ancak kaza, ameliyat veya konjenital nedenlerle oluşmuş arazların tedavisine yönelik yapılacak uygulamalarda hastanın mevcut halinin vücut sağlığı için ileride tehdit oluşturabileceği durumlarda tıbbi endikasyonun resmi sağlık kurulu raporu ile belgelenmesi halinde, işlemlere ait giderler, bu Yönetmelik hükümlerine göre ödenir.

Yükümlülükler

MADDE 25 — (1) Milletvekilleri, Yasama Organı üyesi ve açıktan atandığı bakanlık görevi sona erenler, kendileri ile Yönetmeliğin 5 inci maddesindeki şartları taşıyan bakmakla yükümlü oldukları aile fertleri için, ölenlerin dul ve yetimleri ise durumlarını gösterir bir beyanname vermekle yükümlüdür. Beyannamede gösterilen şahısların durumunda bir değişiklik meydana gelmesi halinde, on beş gün içinde yeni beyanname düzenlenerek ilgili makama verilmesi, muayene ve tedavi hakkı sona erenlerin, hakkın sona erdiği tarihten veya ölüm tarihinden itibaren en geç on beş gün içinde Kuruma bildirilmesi zorunludur. Hak sahibine tedavi giderleri hakkın sona erdiği tarihe kadar ödenir. Bu hükme uymayanların tespiti halinde haklarında genel hükümlere göre işlem yapılır.

(2) Beyanname ile birlikte çalışmayacak derecede malul olan ve evli olmayan erkek çocukların malullük durumlarının tespit edildiği tam teşekküllü resmi sağlık kurumundan alınan sağlık kurulu raporu eklenir.

(3) Tedavi yardımından yararlananlar yurt içinde tedavi için başvurduğu sağlık kurum ve kuruluşlarına resmi kimlik belgelerinden herhangi birini ibraz etmek; ilaç, gözlük, işitme cihazı, vücut organ ve protezler ile iyileştirici malzemeleri reçeteye yazdırmakla yükümlüdürler. (4) Yanlış beyanda bulunanlar hakkında genel hükümlere göre işlem yapılır.

(5) Sağlık durumu ile ilgili belge ve bilgiler gizli olup, içindekiler ilgililerden başkasına açıklanamaz.

(6) Hak sahiplerinden başka kimseler tarafından hak sahiplerinin kimlik belgeleri kullanılmak suretiyle tedavi sağlanması halinde, ilgililer hakkında kanuni yollara başvurulur.

Sözleşme, paket fiyat anlaşması ile protokol düzenlenmesi
MADDE 26 - (Değişik:RG-19/03/2013-28592)

(1) Kurum, sağlık hizmetlerini sağlamak üzere resmi sağlık kurumlarından yataklı tedavi kurumlarıyla protokol, özel sağlık kurum ve kuruluşları ile sözleşme veya paket fiyat anlaşması, ayrıca ilgili meslek birlikleri ile protokol yapmaya yetkilidir.

(2) Kurum, bu Yönetmelikte belirtilen görevleriyle ilgili olarak anlaşmalı sağlık kurum ve kuruluşlarının yürüttüğü hizmet ve işlemlerde inceleme ve kontrol yetkisine sahiptir.

(3) Sözleşme, paket fiyat anlaşması ile protokol yapılan sağlık kurum ve kuruluşları ile diğer kuruluşların faturaları Kuruma teslim tarihinden itibaren kırk beş gün içinde incelenerek ödenir.

(4) Kurumca yapılan inceleme neticesinde, Yönetmelik, sözleşme veya protokol hükümlerine aykırı olarak fatura düzenlediği tespit edilen anlaşmalı sağlık kurum ve kuruluşları hakkında genel hükümlere göre takip yapılır. Ayrıca bu fiilleri işleyen anlaşmalı sağlık kurum veya kuruluşlarının Kurum ile yaptıkları sözleşme veya protokol feshedilebilir ve Kurumca belirlenecek süre içinde tekrar anlaşma yapılmaz. Anlaşmalı sağlık kurum veya kuruluşuna, fazla veya yersiz olarak yapıldığı tespit edilen ödemeler genel hükümlere göre geri alınır. İlgililerin Kurumdan alacağı bulunduğu hallerde mahsup işlemi uygulanır.

Birimlerce yapılacak işlemler

MADDE 27 — (1) Yurt içindeki sözleşmeli sağlık kurum ve kuruluşların unvan, isim ve adreslerinin elektronik ortamda veya diğer yöntemlerle ilgililere duyurulması, emsal sözleşmelerin hazırlanması, tedavi yardımının sağlanması ile tedavi giderlerinin ödenmesine ilişkin iş ve işlemler Milletvekili Hizmetleri Başkanlığı ile Strateji Geliştirme Başkanlığı tarafından birlikte yapılır.

Hüküm bulunmayan haller

MADDE 28 — (1) Bu Yönetmelikte hüküm bulunmayan hususlarda Tebliğ hükümleri veya ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının görüşleri doğrultusunda uygulama yapılır.

Yürürlükten kaldırılan hükümler

MADDE 29 — (1) 30/07/2004 tarihli ve 25538 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan Milletvekillere, Yasama Organı Eski Üyelerine, Dışarıdan Atandıkları Bakanlık Görevi Sona Erenlere Tedavi Yardımı Yapılmasına Dair Yönetmelik yürürlükten kaldırılmıştır.

GEÇİCİ MADDE 1 — (1) Bu Yönetmeliğin yürürlüğe girdiği tarihten önce özel sağlık kurum ve kuruluşlarına tedavi amacıyla başvurmuş olanların tedavilerine ilişkin giderlerin ödenmesinde o tarihte yürürlükte bulunan Yönetmelik hükümleri uygulanır.

Yürürlük

MADDE 30 — (1) Bu Yönetmelik Resmî Gazete'de yayımlanır ve 15/05/2012 tarihinde yürürlüğe girer.

Yürütme.
MADDE 31 — (I) Bu Yönetmelik hükümlerini Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı yürütür.

Yönetmeliğin Yayımlandığı Resmî Gazete'nin		
	Tarihi	Sayısı
	2/5/2012	28280
Yönetmelikte Değişiklik Yapan Yönetmeliklerin Yayımlandığı Resmî Gazetelerin		
	Tarihi	Sayısı
1	19/03/2013	28592
2.	15/11/2013	28822
3.	05/11/2016	29879
4.	24/02/2018	30342

**Ek-2. Milletvekillerinin Yasama Faaliyetlerinde Sözleşmeli Olarak
Çalıştırılacak Danışman, İkinci Danışman ve İlave (Yardımcı)
Personel Hakkında Hizmet Sözleşmesi Esasları**

**MİLLETVEKİLLERİNİN YASAMA FAALİYETLERİNDE SÖZLEŞMELİ OLARAK
ÇALIŞTIRILACAK DANIŞMAN, İKİNCİ DANIŞMAN VE İLAVE (YARDIMCI)
PERSONEL HAKKINDA HİZMET SÖZLEŞMESİ ESASLARI**

Başkanlık Divanı Karar Tarihi : 06/01/2012

Karar No : 12

Başkanlık Divanı Karar Tarihi : 29/03/2012

Karar No : 19

Amaç ve kapsam

MADDE 1- (1) Bu Esasların amacı, milletvekillerinin yasama faaliyetlerine yardımcı olmak üzere, çalıştırılacak olan danışman, ikinci danışman ve ilave (yardımcı) personelin sözleşmeli olarak çalıştırılma şartları, bunlarda aranılacak nitelikleri, görevleri, sorumlulukları, ücretleri ile diğer özlük haklarını düzenlemektir.

(2) Bu Esaslar, milletvekillerine yasama faaliyetlerinde yardımcı olacak, açıktan sözleşmeli veya TBMM Başkanlığı İdari Teşkilatı personeli ve kamu kurum ve kuruluşları ile kamu tüzel kişiliğini haiz kurumlarda çalışanlardan, kurumlarının ve kendilerinin muvafakati ile aylıksız izinli sayılmak kaydıyla sözleşmeli olarak çalıştırılacak personele uygulanacak usul ve esasları düzenler.

Dayanak

MADDE 2- (1) Bu Esaslar, 1/12/2011 tarihli ve 6253 sayılı Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı İdari Teşkilatı Kanununun 30 uncu maddesine dayanılarak hazırlanmıştır.

Tanımlar

MADDE 3- (1) Bu esaslara göre;

- a) Danışman; milletvekiline yasama faaliyetlerinde danışmanlık hizmeti veren personeli,
 - b) İkinci danışman; sözleşmeli olarak milletvekilinin sekreteryaya hizmetini yürüten ve TBMM veya diğer kamu kurum ve kuruluşları ile kamu tüzel kişiliğini haiz kurumlardan görevlendirilen personeli,
 - c) İlave (yardımcı) personel; milletvekiline yasama faaliyetlerinde yardımcı olan personeli,
- ifade eder.

Aranacak Şartlar

MADDE 4- (1) Milletvekillerine yasama faaliyetlerinde yardımcı olacak personelin;

- a) Danışmanın en az iki yıllık yükseköğrenim görmüş olması, ikinci danışmanın en az lise mezunu olması, ilave (yardımcı) personelin en az ilkokul mezunu olması,
- b) 14/7/1965 tarihli 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 48 inci maddesinde aranılan genel şartları taşıması,
- c) Hakkında yaptırılacak güvenlik soruşturmasının olumlu sonuçlanması,
- ç) Her ne suretle olursa olsun gelir getirici bir faaliyette bulunmaması,

d) Danışmanın herhangi bir milletvekilinin ikinci dereceye kadar (bu derece dâhil) kan ve sıhri hısımlı olmaması, ilave (yardımcı) personelin, herhangi bir milletvekilinin birinci dereceye kadar (bu derece dahil) kan ve sıhri hısımlı olmaması,

e) İkinci danışmanın kamu kurum ve kuruluşları ile kamu tüzel kişiliğini haiz kurumların personeli olması,

f) Görevlendirilmelerine ilişkin milletvekilinin yazılı talebinin olması, gerekmektedir.

(2) Ancak, bazı ihtiyaçlarını ve çalışmalarını bir başkasının yardımı olmaksızın yerine getiremeyen özürli milletvekillerinin çalıştıracakları danışman için bu maddenin birinci fıkrasının (a) ve (d) bendleri ve ilave (yardımcı) personel için de aynı fıkranın (d) bendinde belirtilen şartlar aranmaz.

(3) Bu maddenin birinci fıkrasının (a) bendi kapsamında bulunan danışmanların; 4/11/1981 tarihli ve 2547 sayılı Yükseköğretim Kanununun 3 üncü maddesinin değişik (r) bendine göre, orta öğretime dayalı en az dört yarı yıllık (2 yıl) bir programı tamamlayarak üçüncü sınıfa geçmiş, ancak öğrenciliği devam ettiği için ön lisans diploması ibraz edemeyenlerin yüksek öğretim kurumlarından bu durumlarını belirten bir belge getirmeleri halinde, görevlendirilmeleri mümkündür.

Sözleşmenin esası ve süresi

MADDE 5- (1) Milletvekili ile çalışacak personelin görevi, milletvekiline yasama faaliyetlerinde yardımcı olmaktır.

(2) Her milletvekili için bir danışman, bir ikinci danışman ve bir ilave (yardımcı) personel sözleşmeli olarak çalıştırılabilir.

(3) Bu Esaslara göre yapılacak sözleşme süresi bir yıldır.

MADDE 6- Kamu kurumu personelinin çalıştırılması

(1) Bu Esaslara göre çalıştırılan personel, TBMM İdari Teşkilatında kamu kurum ve kuruluşları ile kamu tüzel kişiliğini haiz kurumlarda çalışanlar arasından; aylık, ödenek, her türlü zam ve tazminatlar ile diğer mali ve sosyal hak ve yardımları kurumlarınca ödenmek kaydıyla kurumlarının ve kendilerinin muvafakati ile de görevlendirilebilirler. Bu şekilde görevlendirilenlere mali ve sosyal haklar kapsamında ayrıca bir ödeme yapılmaz.

(2) Bu Esaslara göre çalıştırılan personelden kamu kurum ve kuruluşları ile kamu tüzel kişiliğini haiz kurum personelinin aylıksız izinli sayılmak kaydıyla sözleşmeli olarak çalıştırılacaklar ilgili mevzuatında yer alan süre sınırlamalarına tabi olmaksızın ihtiyaç duyulan hizmet süresince görevlendirilebilir. TBMM Başkanlığında geçen süreleri kazanılmış hak aylık derece ve kademelerinde değerlendirilir ve bu süreler terfi ve emekliliklerinde hesaba katılır. Terfileri başkaca bir işleme gerek duyulmadan Kurumunca süresinde yapılır ve TBMM'ye bildirilir.

(3) TBMM Başkanlığı İdari Teşkilatı kadro ve pozisyonlarında bulunup 375 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin geçici 14 üncü maddesi kapsamında olanlardan, aylıksız izinli sayılmak kaydıyla sözleşmeli olarak çalıştırılacakların, geçici 14 üncü maddedeki hakları saklıdır. TBMM Başkanlığında geçen süreleri kazanılmış hak aylık derece ve kademelerinde değerlendirilir ve bu süreler terfi ve emekliliklerinde hesaba katılır. Terfileri başkaca bir işleme gerek duyulmadan süresinde yapılır.

(4) TBMM Başkanlığının bu konudaki talebi ilgili kurum ve kuruluşlarca ivedilikle sonuçlandırılır.

(5) Bu Esaslara göre çalıştırılan personelin TBMM'de çalıştığı süre, varsa mecburi hizmetlerine sayılır ve TBMM'de çalıştığı süre karşılığında kendilerine herhangi bir mecburi hizmet yükletilmez.

(6) Bu maddenin birinci veya ikinci fıkrası kapsamında TBMM Başkanlığı İdari Teşkilatından, kamu kurum ve kuruluşları ile kamu tüzel kişiliğini haiz kurumlardan çalıştırılanların sonradan statülerinin değiştirilmesine ilişkin talepleri talepler bütçe yılı itibarıyla karşılanır.

Görev ve sorumluluk

MADDE 7- (1) Bu Esaslara göre çalıştırılan personel, görevini mevzuata, birlikte çalıştığı milletvekili tarafından verilen talimatlara ve kendisiyle yapılacak sözleşme hükümlerine uygun olarak yerine getirir, bunlarda yer alan hak, sorumluluk ve yükümlülüklerine uyar.

Hizmet yeri ve bağlılık

MADDE 8- (1) Hizmetin, TBMM’de veya milletvekilinin uygun göreceği yerlerde verilmesi esastır. Bu Esaslara göre çalıştırılan personel görev yönünden milletvekiline bağlıdır.

(2) Hizmete alınmaları, sözleşmelerinin hazırlanması, Sosyal Güvenlik Kurumuyla ilişkilendirilmeleri, dosyalarının tutulması ve mali haklarının tahakkuk ettirilmesi ile kimlik kartı düzenlenmesi vb. işlemleri İnsan Kaynakları Başkanlığınca yerine getirilir.

(3) Kurumlarında sözleşmeli veya işçi statüsünde istihdam edilen personelin sicil ve başarı değerlemesi, daimi işçi değerlendirilmesi gibi raporları, milletvekilinin yazılı görüşü esas alınarak tek sicil amirinin imzası ile İnsan Kaynakları Başkanlığınca düzenlenir.

(4) İlgili personelin eğitimleri ile izin ve rapor işlemlerine ilişkin yazışmaları, tebligatları ve diğer yazışmaları, Milletvekili Hizmetleri Başkanlığı aracılığı ile yerine getirilir.

Ücret ve ödeme şartları

MADDE 9- (1) Bu Esaslara göre çalıştırılan personelden; danışmana (83.500), ikinci danışmana (73.000), ilave (yardımcı) personele ise (63.000) gösterge rakamının memur aylık katsayısı ile çarpımı sonucu bulunacak tutarda aylık brüt sözleşme ücreti ödenir.

(2) Aylık ücret ödemeleri, hak edildikçe her ayın onbeşinci günü yapılır.

(3) Bu kapsamda çalıştırılan personele, bu Esaslarda belirtilen sözleşme ücreti dışında mali ve sosyal haklar kapsamında herhangi bir ad altında ödeme yapılamaz ve sözleşmelerine bu yolda bir hüküm konulamaz.

Çalışma süresi ve çalışma saatleri

MADDE 10- (1) Bu Esaslara göre çalıştırılan personelin çalışma gün ve saatleri ile göreve devamı hizmet verdiği milletvekilince belirlenir. Bu personele çalışma gün ve saatleri dışındaki çalışmalarını için ayrıca bir ücret ödenmez.

Yurtiçi ve yurtdışı yolluk

MADDE 11- (1) Bu Esaslara göre çalıştırılan personelin, hizmet verdiği milletvekilinin gerek yurtiçi gerekse yurtdışı seyahatlerine katılması veya bir yere gönderilmesi halinde Kurum bütçesinden herhangi bir ödeme yapılmaz.

Sosyal güvenlik

MADDE 12- (1) Bu Esaslara göre çalıştırılan personelin, 31/5/2006 tarihli ve 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanununun 4 üncü maddesinin birinci fıkrasının (a) bendi hükmüne göre Sosyal Güvenlik Kurumu ile ilişkilendirilir. Ancak, bunlardan kurumlarından aylıksız izinli sayılmak kaydıyla sözleşmeli olarak çalıştırılacakların kendi kurumlarındaki statüleri dikkate alınarak Sosyal Güvenlik Kurumu ile ilişkileri devam ettirilir.

(2) Bu Esaslara göre çalıştırılan personelin kendisi veya bakmakla yükümlü olduğu aile bireylerinin hastalanması halinde, 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanununun ilgili hükümleri uyarınca işlem yapılır. Hastalık izinleri hususunda da aynı Kanun hükümleri uygulanır.

İzinler

MADDE 13- (1) Bu Esaslara göre çalıştırılan personele, 8/6/1984 tarihli ve 217 sayılı Devlet Personel Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin 2 nci maddesinde sayılan kurumlarda geçen hizmet süresi, bir yıldan on yıla kadar (on yıl dahil) ise 20 (yirmi) gün, on yıldan fazla ise 30 (otuz) gün ücretli yıllık izin verilir. Bu personelin yıllık izinleri milletvekilinin onayı ile verilir. Yıllık izinler bilgi ve takip amacı ile Milletvekili Hizmetleri Başkanlığına bildirilir.

(2) Eşinin doğum yapması halinde, isteği üzerine on gün babalık izni; kendisinin veya çocuğunun evlenmesi ya da eşinin, çocuğunun, kendisinin veya eşinin ana, baba ve kardeşinin ölümü hallerinde isteği üzerine her olay için yedi gün ücretli mazeret izni verilir.

(3) (**Başkanlık Divanının 29/03/2012 tarih ve 19 sayılı Kararı ile ek**) Resmi tabip raporu ile kanıtlanan hastalıklar için yılda 30 günü geçmemek üzere ücretli hastalık izni verilebilir. Hastalık sebebiyle Sosyal Güvenlik Kurumunca ödenen geçici iş görmezlik ödeneği ilgilinin ücretinden düşüldür.

Sosyal imkânlar

MADDE 14- (1) Bu Esaslara göre çalıştırılan personel, kütüphane ve ücreti karşılığında tabldot hizmetlerinden yararlandırılır. TBMM kadro ve pozisyonlarından 6253 sayılı Kanunun 30 uncu maddesinin beşinci fıkrasına göre sözleşme yapmadan çalıştırılanların hakları saklıdır.

Siyasi faaliyet yasağı

MADDE 15- (1) Bu Esaslara göre çalıştırılan personel, herhangi bir siyasi partiye üye olamaz ve siyasi faaliyetlerde bulunamaz.

Demeç verme ve yayın yasağı

MADDE 16- (1) Bu Esaslara göre çalıştırılan personel, Genel Sekreterlik Makamının yazılı izni olmadıkça göreviyle ilgili gizli bilgileri, görevinden ayrılmış olsa bile açıklayamaz; makale ve inceleme konusu yapamaz; bir başkası vasıtasıyla da olsa yayımlatamaz; basın ve yayın organlarına bilgi, belge ve beyanat veremez, bu bilgileri içeren kitap, broşür, dergi vs. yayımlayamaz.

Disiplin hükümleri ve cezalar

MADDE 17- (1) Bu Esaslara göre çalıştırılan personelin, disipline aykırı eylem ve işlemleri hakkında, 657 sayılı Kanun ile TBMM Disiplin Kurulları ve Disiplin Amirleri Yönetmeliğinin ilgili hükümleri uygulanır. Disiplin işlemleri İnsan Kaynakları Başkanlığınca yerine getirilir. Bu esaslara göre çalıştırılan personel, disiplin amirleri yönünden, İnsan Kaynakları Başkanlığı personeli gibi kabul edilir.

Sözleşmenin sona ermesi

MADDE 18- (1) Bu Esaslara göre çalıştırılan personelin görevi;

- a) Hizmet verdiği milletvekilinin bilgisi dâhilinde, görevinden çekildiği tarihte,
- b) Hizmet verdiği milletvekilinin bu personelin görevden alınmasını yazılı olarak talep etmesi halinde,
- c) Aranan şartlardan herhangi birini taşımadığının sonradan anlaşılması veya bu şartlardan birini sonradan kaybetmesi halinde, bu duruma ilişkin onayın alındığı tarihte,
- ç) Hakkında yaptırılmakta olan güvenlik soruşturmasının olumsuz sonuçlanması halinde, bu duruma ilişkin onayın alındığı tarihte,

d) 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu ve 13/7/1984 tarihli ve 28 sayılı Başkanlık Divanı Kararı ile yürürlüğe giren TBMM Disiplin Kurulları ve Disiplin Amirleri Yönetmeliği hükümlerine göre Devlet memurluğundan çıkarma cezasını gerektirir disiplin suçu işlenmesi halinde, çıkarma işleminin tamamlandığı tarihte,

e) Hizmet verilen milletvekilinin herhangi bir nedenle milletvekilliği görevinin sona erdiği tarihte,

f) Yeni seçilen milletvekilince, statülerinin devam ettiğine ilişkin talepte bulunulmaması durumunda, milletvekili genel seçimlerinin ardından yapılan ilk seçimle TBMM Başkanının seçildiği tarihte,

g) Kamu kurum ve kuruluşları ile kamu tüzel kişiliğini haiz kurumların personelinden aylıksız izinli sayılmak kaydıyla görevlendirilenlerin kurum değiştirmeleri halinde, kurumlarından ayrıldıkları tarihte,

ğ) Ölümü halinde,
sona erer.

(2) TBMM Başkanlığı İdari Teşkilatı kadro ve pozisyonlarında bulunan personel ile kamu kurum ve kuruluşları ile kamu tüzel kişiliğini haiz kurumların personelinden danışman, ikinci danışman ve ilave (yardımcı) personel olarak görevlendirilenler bu maddenin birinci fıkrasının (e) ve (f) bentlerinde sayılan hallerde hiçbir işleme gerek kalmaksızın kurumlarındaki kadro ve pozisyonlarına dönerler.

Bildirim yükümlülüğü

MADDE 19- (1) Bu Esaslara göre çalıştırılan personel, bu Esasların 4 üncü maddesinin birinci fıkrasının (ç) bendinde yazılı hallerinin bulunup bulunmadığını ve sözleşmenin akdi sırasında emekliliğe tabi bir görevde çalışıp çalışmadığını bildirmekle yükümlüdür.

Sözleşme masrafları

MADDE 20- (1) Sözleşme düzenlenmesinden kaynaklanan her türlü gider, kurum tarafından karşılanır.

Yürürlük

MADDE 21- (1) Bu Esaslar, 15/1/2012 tarihinden itibaren yürürlüğe girer.

Yürütme

MADDE 22- (1) Bu Esasları, TBMM Başkanı yürütür.

**Ek-3. İçişleri Bakanlığı'nın (Emniyet Genel Müdürlüğü) "TBMM Üyeleri,
Hakim, Savcı, Diplomatik Dokunulmazlığı Olan Kişiler Hakkında
Trafik Cezası Uygulaması" konulu 2005 yılı Genelgesi.**

T.C.
İÇİŞLERİ BAKANLIĞI
Emniyet Genel Müdürlüğü

Sayı : B.05.1.EGM.0.85.04.02
2388/64029/64-2005/2488-12
Konu : TBMM üyeleri, Hakim, Savcı,
Diplomatik Dokunulmazlığı olan
Kişiler hakkında Trf. Cezası Uyg.

25/02/2005

GENELGE
2005/21

2918 sayılı Karayolları Trafik Kanununda yazılı trafik kurallarını ihlal ettiği tespit edilen Hakim ve Savcılarımıza trafik ceza tutanağı düzenleme aşamasında bazı sürüşmelere sebebiyet verildiği Bakanlığımıza intikal eden yazılardan anlaşılmaktadır.

Hakim ve Savcılarımızın ihlal etmiş oldukları trafik kural ihlalleri konusunda uygulanacak yasal prosedürü açıklığa kavuşturmak amacıyla, Adalet Bakanlığı ve Yargıtay Başkanlığından görüş alınmıştır.

Bu kapsamda;

- Karayolları Trafik Kanununun 116 ncı maddesi kapsamında araç tescil plakasına yazılan ceza işlemlerinin bir sorun oluşturmadığı,

- Trafik kurallarını ihlal eden sürücülerin tespit edilerek sürücünün yüzüne karşı yaptıkları işlemlerde trafik kuralını ihlal edenin Hakim veya Savcı olması durumunda, trafik suç veya ceza tutanağı düzenlenemeyeceği, bunun yerine maddi olayı tespit eden ve kuralı ihlal eden kişinin adı, soyadı, ünvanı, görev yeri, ihlal edilen kural ve ihlale ilişkin diğer bilgiler ile ilgili aracın tescil plakası belirtilmek suretiyle görevlilerin imzasını taşıyan ve ekte örneği bulunan veya benzeri tespit tutanağının tutulmasını,

Tutanaklara Hakim veya Savcılarının imzasının alınmamasını,

Düzenlenen tespit tutanaklarının Yargıtay üyeleri için Yargıtay Başkanlığına, Hakim ve Savcılar için ilgilinin görev yerine en yakın Ağır Ceza Mahkemesi Cumhuriyet Başsavcılığına, Merkez kuruluşlarındaki Hakim ve Savcılar için ise Ankara Cumhuriyet Başsavcılığına gönderilmesini,

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerine Yasanın 116 ncı maddesi kapsamında yazılan trafik ceza tutanaklarının Valilikler aracılığıyla TBMM Başkanlığına gönderilmesini,

Diplomatik muafiyeti olan kişilerin trafik kural ihlallerine ilişkin trafik ceza tutanaklarının ise Yasanın 116 ncı maddesi kapsamında düzenlenerek, Valilikler aracılığıyla İçişleri Bakanlığına intikal ettirilmesini,

Yukarıda belirtilen hususların tüm trafik personeline tebliğ ile uygulamada herhangi bir aksaklığa meydan verilmemesini önemle arz ve rica ederim.

**Ek-4. İçişleri Bakanlığı'nın (Emniyet Genel Müdürlüğü) "Milletvekillerinin
Trafik İhlalleri Hakkında Yapılacak İşlemler" konulu 2012 yılı
Genelgesi.**

T.C.
DÜZCE

1. SULH CEZA MAHKEMESİ

DEĞİŞİK İŞ KARAR

DEĞİŞİK İŞ NO : 2012/491 D.İş
HAKİM : RAMAZAN ASLAN 151324
KATİP : SERKAN KAP 113079
İTİRAZ EDEN :

KARARINA İTİRAZ EDİLEN : DÜZCE İL EMNİYET MÜDÜRLÜĞÜ, Bölge Trafik Denetleme Şube Müdürlüğü Otoyol Büro Amirliği
İTİRAZ KONUSU : Trafik İdari Para Cezası Karar Tutanağına İtiraz
İTİRAZ TARİHİ : 27/07/2012
KARAR TARİHİ : 26/12/2012

Yukarıda açık kimlik ve adres bilgileri yazılı itiraz eden tarafından aşağıda belirtilen trafik idari para cezasına itiraz edilmiş olmakla itiraz dilekçesi ve kararına itiraz edilen kurumun cevabı yazısı ile tüm dosya kapsamı incelendi.

GEREĞİ DÜŞÜNÜLDÜ:

OLAY : 04/07/2012 günü Düzce İl Emniyet Müdürlüğü Bölge Trafik Denetleme Şube Müdürlüğü görevlilerince Tem Otoyolunda yapılan video kameralı radar hız kontrolünde 34 BH plaka sayılı aracın 165 km/s hız yaptığı tespit edildiğinden 2918 Sayılı Kanunun 116. Maddesi uyarınca 34 BH plaka sayılı aracın tescil plakasına "hız sınırını %30 dan fazla aşmak" kabahatinden 2918 Sayılı Kanunun 51/2-b maddesi gereğince 04/07/2012 tarih ve GG-971036 seri-sıra numaralı trafik idari para cezası karar tutanağı ile 319 TL trafik cezası yazılmıştır.

İTİRAZ : İtiraz eden 27/07/2012 havale tarihli dilekçesi ile gıyabında kesilen para cezasının iptalini talep etmiştir.

CEVAP/MÜTALAA : Düzce İl Emniyet Müdürlüğü Bölge Trafik Denetleme Şube Müdürlüğü 26/09/2012 tarih ve 905/12 sayılı cevabi yazısında özetle; Pol-net sisteminde araç sorgu sayfasındaki 34 BH plakalı araç sahibinin Milletvekili olduğuna dair ve adres kısmında Türkiye Büyük Millet Meclisi diye bir şerh bulunmadığı gibi isim benzerliği olabileceğinden aracın polnet sisteminde kayıtlı adresine tebligat mazbatası gönderildiği bildirilmiştir.

DEĞERLENDİRME : Yargıtay Ceza Genel Kurulunun 21.12.2004 tarih 2004/7-189 E.N , 2004/225 K.N. Kararına göre de; ".....İdari nitelikteki para cezalarına itiraz halinde Sulh Hakiminin yapacağı iş idari yaptırım kararının yasaya uygunluk denetimini yapmaktan ve yasaya aykırılığın saptanması halinde cezanın iptaline, aksi halde itirazın reddine karar verirken ibaretti".....İdari para cezalarına yönelik itirazların Sulh Hakimince incelenmesi, Anayasa'nın 125 maddesi bağlamında, idarenin kamu gücünü kullandığı ve kamu hukukuna ilişkin bir işleminin denetlenmesinden ibaret olup, adli yargılama kuralları ile ilgili bir işlem yapılmamaktadır" demek suretiyle itiraz incelemesini kapsam ve usulü izah edilmiştir.

Tüm bu değerlendirmeler ışığında, itiraz dilekçesi, itiraz dilekçesi ekindeki itiraz eden adına Milletvekili kimlik belgesi fotokopisi, Düzce İl Emniyet Müdürlüğü'nün cevabi yazısı ve ekleri ile tüm dosya kapsamına göre;

1/2

T.C.
BURSA
4. SULH CEZA MAHKEMESİ

GÖRÜLDÜ

31.05.2012
Cumhuriyet Savcısı

DEĞİŞİK İŞ KARAR

DEĞİŞİK İŞ NO : 2012/451
HAKİM : NİHAT POSTACI 36671
KATİP : NALAN YILDIRIM 55423

İTİRAZ EDEN :

DAVALI İDARE : BURSA TRAFİK DENETLEME ŞUBE
MÜDÜRLÜĞÜ

İTİRAZ TARİHİ : 28/04/2012

KARAR TARİHİ : 21/05/2012

İtiraz eden tarafından verilen dilekçe ve ekleri incelendi.

GEREĞİ DÜŞÜNÜLDÜ:

İtiraz eden 28/03/2012 havale tarihli dilekçesi ile özetle; Bursa Trafik Denetleme Şube Müdürlüğü tarafından adına ceza makbuzu kesildiğini, 2709 Sayılı T.C. Anayasası'nın 83(2) maddesi gereğince milletvekili hakkında işlem yapılamayacağından MA Seri 00353744 sıra nolu 24/02/2012 tarihli ceza tutanağının iptali talebinde bulunmuştur.

Davalı idare tarafından idari yaptırım işlem dosya sureti getirilerek incelenmiştir.

Tüm dosya kapsamı, başvuru dilekçesi ve idari yaptırım işlem dosya suretine göre ; İtiraz eden milletvekili sıfatını taşımaktadır. 2709 Sayılı T.C.Anayasası'nın 83/2 maddesi " Seçimden önce veya sonra bir suç işlediği ileri sürülen milletvekili, meclis kararı olmadıkça tutulamaz, sorguya çekilemez, tutuklanamaz ve yargılanamaz" hükmü ile yasama dokunulmazlığı getirmiştir.

Nitekim konuya ilişkin İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü'nün 05/03/2012 Tarih ve 2012/17 Sayılı genelgesinde de, trafik kural ihlali nedeniyle durdurulan araç sürücüsünün milletvekili olduğunun anlaşılması, elektronik denetim sistemlerinden kural ihlali tespit edilen veya 2918 Sayılı K.T.K'nun 116.maddesi kapsamında işlem yapılması gereken aracın bilgisayar kayıtlarından, milletvekili tarafından kullanıldığının anlaşılması halinde, "Trafik Kural İhlali Tespit Tutanağı" düzenlenmesi gerektiği belirtilerek, milletvekili sıfatı taşıyanlar hakkında "trafik idari para cezası tutanağı" düzenlenemeyeceği belirtilmiştir.

Bu durum karşısında, milletvekili sıfatı bulunan itiraz eden hakkında, 2709 Sayılı T.C Anayasası'nın 83/2 maddesi ve buna uygun olarak çıkartılan İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü'nün 05/03/2012 tarih ve 2012/17 sayılı genelgesine aykırı olarak, doğrudan "Trafik idari para cezası karar tutanağı" düzenlenmesinde hukuka uygunluk bulunmadığı değerlendirilerek, aşağıdaki şekilde karar vermek gerekmektedir.

Milletvekilleri hakkında düzenlenen trafik idari para cezalarının kişisel suç bağlamında Anayasanın 83. Maddesinde düzenlenen milletvekilliği dokunulmazlığı kapsamında olduğu ve hakkında itiraza konu trafik idari para cezası kararı düzenlenen itiraz eden

24.dönem İstanbul milletvekili olduğu anlaşılmakla itirazın kabulüne, Düzce İl Emniyet Müdürlüğüne bağlı Bölge Trafik Denetleme Şube Müdürlüğü Otoyol Büro Amirliği görevlilerince 34 BH plakalı araç hakkında düzenlenen 04/07/2012 tarih ve GG seri 971036 sıra numaralı trafik idari para cezası karar tutanağının iptaline ve gereğinin takdir ve ifası için evrakın Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına sunulmak üzere, T.C. Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Genel Müdürlüğüne gönderilmek üzere Düzce Cumhuriyet Başsavcılığı Bakanlık Muhabere Bürosuna gönderilmesine dair aşağıdaki şekilde karar verilmiştir.

KARAR: Gerekçesi yukarıda açıklandığı üzere;

Milletvekilleri hakkında düzenlenen trafik idari para cezalarının kişisel suç bağlamında Anayasanın 83. Maddesinde düzenlenen milletvekilliği dokunulmazlığı kapsamında olduğu ve hakkında itiraza konu trafik idari para cezası kararı düzenlenen itiraz eden

inde 24.dönem İstanbul milletvekili olduğu anlaşılmakla **İTIRAZIN KABULUNE,**

Düzce İl Emniyet Müdürlüğüne bağlı Bölge Trafik Denetleme Şube Müdürlüğü Otoyol Büro Amirliği görevlilerince 34 BH plakalı araç hakkında düzenlenen 04/07/2012 tarih ve GG seri 971036 sıra numaralı trafik idari para cezası karar tutanağının **İPTALİNE,**

Gereğinin takdir ve ifası için evrakın Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına sunulmak üzere, T.C. Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Genel Müdürlüğüne gönderilmek üzere **Düzce Cumhuriyet Başsavcılığı Bakanlık Muhabere Bürosuna gönderilmesine,**

Gerekçeli kararın itiraz edene ve idari para cezasını düzenleyen kuruma **tebliğine,**

Dair, itiraz edenin yokluğunda, 5326 Sayılı Kabahatler Kanununun 28/10.maddesi gereği kesin olarak verilen karar açıkça okunup usulen anlatıldı.26/12/2012

Katip 113079

Hakim 151724

H Ü K Ü M ;**Yukarıda açıklanan nedenlerle ;**1- Bursa Trafik Denetleme Şube Müdürlüğü'nün 24/02/2012 tarih MA 00353744 sıra nolu 154,00-TL lik **TRAFİK CEZA TUTANAĞININ İPTALİNE** ,2-Eyrakın gereği için Bursa C.Başsavcılığı aracılığıyla T.B.M.M. Başkanlığı'na **GÖNDERİLMESİNE** ,3-Kararın taraflara **TEBLİĞİNE** ,

Dair ; dosya üzerinde yapılan inceleme sonunda ; tebliğden itibaren 7 gün içinde Bursa Nöbetçi Asliye Ceza Mahkemesi'ne itiraz yolu açık olmak üzere karar verildi. 21/05/2012.

Katip 55423

Hakim 36671

21/05/2012 2012/451 D. İş.
Mahkememizde verilen Tarih Esas Sayılı
iş bu karar süresi içerisinde itiraz/Tamime edilmemiş olduğundan 21/04/2012 tarihinde
kesinleşmiş olduğu şerh ve tasdik okunmuş 27/9/2012

Yazı İşleri Müdürü
56128Hakim
36671

Ek-5. Milletvekillerine Yazılan Trafik Cezalarının Sulh Ceza Mahkemeleri

Tarafından İptal Edilmesine Ait Karar Örnekleri

13.02.2012 14:03:00

T.C.
İÇİŞLERİ BAKANLIĞI
Emniyet Genel Müdürlüğü

05.03.2012

Sayı : B.05.1.EGM.0.85.29.72/813
64093/2012 1486
Konu : Milletvekillerinin trafik ihlalleri
hakkında yapılacak işlemler.

Bakanlık Genelge No 2012/14
EGM Genelge No : 20012/17

İlgi : 25.02.2005 tarih ve B.05.1.EGM.0.85.04.02.2388/64029/64-2005-204-12-2488 (Gcn. No:2005/21) sayılı genelge.

2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın "Yasama dokunulmazlığı" başlıklı 83 üncü maddesi ikinci fıkrasında; "Seçimden önce veya sonra bir suç işlediği ileri sürülen bir milletvekili, Meclisin kararı olmadıkça tutulamaz, sorguya çekilemez, tutuklanamaz ve yargılanamaz. Ağır cezayı gerektiren suçüstü hali ve seçimden önce soruşturmasına başlanılmış olmak kaydıyla Anayasanın 14 üncü maddesindeki durumlar bu hükmün dışındadır. Ancak, bu halde yetkili makam durumu hemen ve doğrudan doğruya Türkiye Büyük Millet Meclisine bildirmek zorundadır." hükmü yer almaktadır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri hakkında düzenlenen trafik idari para cezası karar tutanaklarına adli mercilerde yapılan itirazlar üzerine ilgili mahkemelerce verilen kararlar incelendiğinde; "2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın "Yasama Dokunulmazlığı" başlıklı 83 üncü maddesinin ikinci fıkrası gereğince milletvekilleri hakkında işlem yapılamayacağı, düzenlenen tutanakların hukuka aykırı olduğu, bu nedenle de 5326 sayılı Kabahatler Kanunu'nun 28/8-b maddesi gereğince kaldırılmalarını" şeklinde hüküm verildiği görülmektedir.

Bu nedenle, trafik kural ihlali nedeniyle durdurulan araç sürücüsünün milletvekili olduğunun anlaşılması, elektronik denetim sistemlerinden kural ihlali tespit edilen veya 2918 sayılı Karayolları Trafik Kanunu'nun 116 ncı maddesi kapsamında işlem yapılması gereken aracın bilgisayar kayıtlarından milletvekili tarafından kullanıldığına anlaşılması halinde, ekte bir örneği gönderilen "Trafik Kural İhlali Tespit Tutanağı" düzenlenerek Valiliklerimiz aracılığı ile TBMM Başkanlığı'na gönderilecektir.

İlgide kayıtlı Genelge'nin Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerine ilişkin paragrafı yürürlükten kaldırılmış olup, yukarıda belirtilen hususların tüm trafik personeline tebliğ edilmesini ve uygulamada herhangi bir aksaklığa meydan verilmemesini,

Arz ve rica ederim.

İdris Naim ŞAHİN
İçişleri Bakanı

ÖZET

Demokratik temsil ilkesinin ana aracı olan Parlamentonun üyesi olarak görev yapan milletvekillerine görevlerini tam bağımsızlık ve etki altında kalmadan yerine getirebilmeleri için çeşitli Anayasal ve kanuni hak ve imkanlar sağlanmakta olup bunlar; yasama dokunulmazlığını ve yasama sorumsuzluğunu içeren yasama bağıışıklıkları ile maaş yerine verilen ödenek ve yolluklar, emeklilik hakları ve diğer imkanlar olarak sayılabilir. Milletvekillerine sağlanan tüm bu hak ve imkanlar tüm demokratik ülkelerde olduğu gibi sadece gereği kadar sağlanmalıdır ki, milletvekilliği ayrıcalıklı bir görev halini almasın. Aksi halde milletvekilliği halkı temsil görevinden uzaklaşıp, herkesin yapmak isteyeceği, güç ve nüfuz unsuru haline getirebilecektir.

Türkiye’de milletvekillerine sağlanan hak ve imkanlar ise, ilk parlamentonun kurulduğu 1876’dan günümüze kadar olan süreçte ciddi artış göstermiş ve yüksek mahkemeler tarafından birçok kez iptal edilmiş olmasına rağmen ekonomik ve sosyal açıdan ayrıcalıklı bir noktaya ulaşmıştır ki, bu durum TBMM üyesi milletvekillerine yönelik haklı eleştirileri beraberinde getirmiştir.

Anahtar Kelimeler: TBMM, Milletvekili, Parlamento Üyeliği, Milletvekili Statüsü, Milletvekili Özlük Hakkı, Ödenek ve Yolluk, Milletvekili Emekliliği

ABSTRACT

Members of Parliament, the main instrument of the principle of democratic representation, are provided with various constitutional and legal rights and opportunities to fulfill their duties without full independence and influence. These are; legislative immunities, including legislative immunity and legislative irresponsibility; allowances which are given as salaries, pension rights and other opportunities. All the rights and opportunities provided to the member of parliament (MPs) should be provided only to the extent necessary, so that the deputy does not become a privileged duty. Otherwise, the deputy may turn away from the duty of representation and make it an element of power and influence that everyone wants to do.

The rights and facilities provided to MPs in Turkey has reached a privileged point economically and socially have shown a significant increase in the period from 1876 establishment of the first parliament until today the, although many have canceled by high courts many times, this situation has brought rightful criticism towards the members of the Grand National Assembly of Turkey.

Key Words: Grand National Assembly of Turkey, Member of Parliament, Status of Parliament, Allowance of Parliament, Retirement of Parliament